

પ્રાકૃકથન.

આ પ્રગતિના જમાનામાં જ્ઞાનની અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે અને એ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ મુલમ ક્યારે બને કે જ્યારે અધ્યાપકોની જોગવાઈ સાથે અનેક ગ્રંથોનું પ્રકાશન જુદા જુદા રૂપમાં વાચકવૃંદને મળે ત્યારે તે પોતાની જ્ઞાનની તૃપ્તિને બિં.ચિત્ તૃપ્ત કરી શકે છે, એટલુંજ નહિ પરંતુ તે જ્ઞાનના વઢધી જગતમાં અનેક અશક્ય કાર્યો કરી આત્મકલ્યાણને સાધવા સાથે જગતનો આશીર્વાદ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. આવા હેતુથી સ્વપરના શ્રેયઃ માટે અમારા તરફથી મૂત્રો, તથા ચરિતાનુયોગો, સટીક તેમજ ભાષાંતરવાળા લગભગ અત્યાર સુધીમાં બસો ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ થયા છે તેમજ અન્ય સંસ્થાઓએ પણ તે કાર્યપરત્વે વધારે લક્ષ આપી અનેક ગ્રંથો જુદા જુદા સ્વરૂપોમાં મુદ્રિત કરી જૈનશાસનના ઉદ્ધાર માટે સારો પ્રયાસ કર્યો છે અને કરે છે.

આચાર્ય મહારાજ આદિથી મેઢવી શકાય એવા આપણા જૈનશાસ્ત્રોમાં મુખ્ય શ્રીસુધર્મસ્વામિ આદિ મહાપુરુષોપ્રણીત આગમ ગ્રંથો છે જેને આપણે મૂત્રો કહીએ છીએ. જેમાં સિદ્ધાંતોનું સ્પષ્ટ નિરૂપણ કર્યું છે અને જેના ઉપર વિદ્વાન પ્રાતઃસરણીય આચાર્યોએ ટીકાની રચના રચી તેનું સ્પષ્ટીકરણ કરી આજ આપણને માટે અલંકાર દીપક મૂકી ગયા છે. તે દીપકના પ્રકાશથી અનેક મધ્યાત્માઓ સ્વકલ્યાણ કરી શક્યા છે અને કરે છે. આવા આગમાના ગ્રંથોની આજથી સાઠ વર્ષ પહેલાં હસ્તાલિખિત પ્રતિઓ કાચિત્ કાચિત્ મંડારમાં મલી શકતી જેથી પ્રાચીનવાચકવૃંદ તેનો સંપૂર્ણ લાભ લઈ શકતા પણ વર્તમાનમાં વાલકાલથી મુદ્રિતથી દેવાતો વાચકવૃંદ તે લાભ લઈ શકે નહિ. આ મુશ્કેલી રાયવહાદુર ધનપતિસિંહજી વાલુએ અંગ ઉપાંગ વિગેરે મુદ્રિત કરાવી થોડે અંશે દૂર કરી. પરંતુ તે મુદ્રણની

લિપિ શંગાલી મરોડની અને છપાઈ આજની પદ્ધતિમર તેમજ આદ્યમુદ્રણ આદિ કારણો નહિં હોવાથી તેનો જૈનજનતા જ્ઞાનની તૃષા શાંત કરવા સંપૂર્ણ લાભ લઈ શકી નહિ, છતાં તેઓશ્રીના પ્રયાસ માટે તેમનો અત્રે આભાર માનવો અસ્થાને નહિં ગણાય.

ત્યારપછી આ કાર્ય માટે જૈનાચાર્ય શ્રીમત્ સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીના સદુપદેશથી આગમોદયસમિતિ નામની સંસ્થા મ્હેસાણાનિકાસિ ધેન્યનામ શાહ વેણિભાઈ સુરચંદ્રદ્વારા સ્થાપિત કરાવી તેમાં મુદ્રણના વહોળા સ્વર્ચ માટે આશ્રયદાતાઓની આર્થિક સહાયતા મેળવી પોતાની જાતમહેનતથી કેટલીક પ્રેસકોપી તૈયાર કરાવી પ્રુફ સંશોધન કરી તે આગમો ટીકા સહિત નિર્ણયસાગર જેવા પ્રેસમાં મુદ્રિત કરાવી જૈનશાસનની ઉન્નતિ માટે ન વર્ણવી શકાય તેવો પ્રયાસ કરી પોતાની આગમોદ્ધારકની પદવીને સ્વચ્છ દીપાવી છે. ત્યારબાદ તે સૂત્રોના ભાષાંતરો થવા લાગ્યા જેમાં અમારા તરફથી આચારાંગમૂત્ર, ઉત્તરાધ્યયન, દશવૈકાલિક વગેરે સૂત્રોના અનુવાદો પ્રસિદ્ધ થયા છે તેમાં આજ આ શ્રીમદ્ભગવતીસૂત્રના અનુવાદરૂપે પ્રથમ ભાગનો વધારો થાય છે.

આ ભગવતી જેવા મહાન્ સૂત્રનો અનુવાદ છાપી પ્રસિદ્ધ કરવાનું સાહસ અમારી શક્તિવહાર હતું. પરંતુ અત્રે સંવત્ ૧૯૯૨ માં આગમોદ્ધારક પૂજ્યપાદ સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીનું ચાતુર્માસ અહીં (જામનગરમાં) થયું તે અરસામાં તેઓશ્રી તરફથી ભગવતીસૂત્ર શાસન-ધુરંધર અભયદેવસૂરીશ્વરજીની ટીકા માથે પુનર્મુદ્રણ કરવા માટે અમારા પ્રેસને સોંપ્યું. જેથી મને પત્રાકારે ભગવતીસૂત્ર ભાષાંતર સાથે મુદ્રિત થાય તો ઠીક એવો વિચાર સ્હેજ ઉદ્ભવ્યો, કારણકે મૂળ સૂત્રના પાઠો તો તેઓશ્રીના હસ્તથી સંશોધન કરેલા કામ લાગણે એમ ધારી તે લેવાની તેઓશ્રીની આજ્ઞા માગી. જો કે સૂત્રના ભાષાંતરો માટે તેમની અનિચ્છા છતાં ગમે તે રસ્તે જ્ઞાનનો

પ્રચાર થાય તેની રુકાવટ ન કરી અને આવી વિશાલ દૃષ્ટિ રાખી તેઓએ મૂલ સૂત્રો લેવાનો નિષેધ કર્યો નહિ જેથી મૂલપાઠો તેના તેજ દાખલ કર્યા છે.

આ ભગવતીમૂત્રના ભાષાન્તર માટે સ્વામ કરી શાસ્ત્રીનું છાપેલ ભગવતી, શ્રીયુત પંડિત બેચરદાસકૃત અનુવાદ, સ્થાનકવાસી તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ ભગવતી તથા આગમોદયસમિતિનું અમયદેવસૂરીશ્વરજીમહારાજની ટીકાવાલું ભગવતીસૂત્ર વગેરેનો આધાર લઈ તદ્દન નવી પ્રેસકોપી કરી છપાવ્યું છે. ઉપર્યુક્ત તમામ ગ્રંથોની સામગ્રી અત્રે વિરાજતા અંચલગચ્છાધીશ મુનિમહારાજ શ્રીગૌતમસાગરજી મહારાજ તરફથી મળેલ છે; જેથી તેમનો તથા ઉપર્યુક્ત મહાશયોનો આભાર માનું છું.

આ શ્રીમદ્ભગવતીમૂત્રના છ ભાગ થશે. તેમાં પ્રથમ ભાગમાં ૨ શતક આપ્યા છે. આ સૂત્રમાં અમારાથી, પ્રેમદોષથી અથવા લેખકથી જે કાંઈ અશુદ્ધ વિપરીત લક્ષ્યાં હોય તે ત્રાચક્રગણ શ્રુન્તવ્ય ગણી અમોને આભારી કરશે. આ રીતે પ્રથમ ભાગ માટે બે શબ્દ લખ્યા છે અને બીજા ભાગનું પ્રકાશન તુરત થાય એવી શામનદેવી પ્રત્યે પ્રાર્થના કરી વિગ્મું છું.

સંવત્ ૧૯૯૩

ફાગણ વદ ૧૦

ત્રિ. સેવક

ચાલચંદ દ્વીરાલાલ-જામનગર.

छपाय छे !

छपाय छे !!

○लेजरमा कागळ उपर○

कल्पसूत्रसुबोधिकाटीका.

(बारसोसहीत)

किंमत मात्र रु. ३-०-०

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१॥

॥ अर्हम् ॥
श्रीमद्वणधरवरसुधर्मस्वामिप्रणीता ।

व्याख्याप्रज्ञप्तिः ।

(श्रीभगवतीसूत्रम्)

(मूल सूत्र अने तेना गुजराती भाषान्तर सहित)

॥ भाग—१. ॥

सर्वज्ञमीश्वरमनन्तमसङ्गमय्यं, सार्वीयमस्मरमनीशमनीहमिदम् ।

सिद्धं शिवं शिवकरं करणव्यपेतं, श्रीमज्जिनं जितरिपुं प्रयतः प्रणौमि ॥ १ ॥

अर्थः—सर्वज्ञ, ईश्वर, अनन्त, असंग, अय्य, सर्वहितावह, अस्मर, अनीश, अनीह, तेजस्वी, सिद्ध, शिव, शिवकर, करण—इन्द्रियो
अने शरीररहित, जितरिपुने श्रीमान् जिनने यत्नापूर्वक प्रणाम करुं छुं ॥ १ ॥

१ शतके
उद्देशः १
॥१॥

બ્યાલ્યા-
પ્રજ્ઞાતિ:
॥૨॥

નત્વા શ્રીવર્ધમાનાય, શ્રીમતે ચ સુધર્મણે । સર્વાનુયોગવૃદ્ધેભ્યૌ, વાણ્યે સર્વવિદસ્તથા ॥ ૨ ॥
 એતદ્દીકા-ચૂર્ણી જીવાભિગમાદિવૃત્તિલેશાંશ્ચ । સંયોજ્ય પશ્ચમાઢ્ઢં વિવૃણોમિ વિશેષતઃ કિશ્ચિત્ ॥ ૩ ॥
 અર્થઃ—શ્રીવર્ધમાનસ્વામીને, શ્રીસુધર્મગણધરને, સર્વાનુયોગવૃદ્ધોને અને સર્વજ્ઞની વાણીને નમી, આ સૂત્રની ટીકા, ચૂર્ણી અને જીવાભિગમાદિવૃત્તિના લેશો-અંશોને સંયોજી કાંઈક વિશેષથી પંચમ અંગ-શ્રીભગવતીસૂત્રને વિવરું છું ॥ ૨ ॥
 ણમો અરિહંતાણં ણમો સિદ્ધાણં ણમો આયરિયાણં ણમો ઉવજ્ઞાયાણં ણમો લોણ સઞ્ચસાહૂણં [સૂ૦ ૧] ॥
 અર્થઃ—અર્હતને નમસ્કાર થાઓ, સિદ્ધોને નમસ્કાર થાઓ, આચાર્યોને નમસ્કાર થાઓ, ઉપાધ્યાયને નમસ્કાર થાઓ અને સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર થાઓ. ॥ સૂ૦ ૧ ॥
 ણમો વંભીણ લિલીણ (સૂ૦ ૨) ॥
 અર્થઃ—બ્રાહ્મી લિપિને નમસ્કાર થાઓ. ॥ સૂ૦ ૨ ॥
 નમો સુયસ્સ ॥ સૂ૦ ૩ ॥
 અર્થઃ—શ્રુતને નમસ્કાર હો. ॥ સૂ૦ ૩ ॥
 તેણં કાલેણં તેણં સમણં રાયગિહે નામં નયરે હોત્થા, વણ્ણઓ, તસ્સ ણં રાયગિહસ્સ નગરસ્સ બહિયા ઉત્તરપુરચ્છિમે દિસીમાણ મુણસિલે નામં ચેહિણ હોત્થા, સેણિણ રાયા, ચેલ્લણા દેવી ॥ સૂ૦ ૪ ॥
 અર્થઃ—તે કાલે તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું. વર્ણક, તે રાજગૃહ નગરની બહાર ઉત્તર અને પૂર્વ દિગ્ભાગમાં રૂંધાન કોણમાં

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૨॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥३॥

पुणसिलक नामनुं चैत्य हतुं, श्रेणिक राजा अने चेष्टणादेवी राणी हतां. सू० ॥ ४ ॥

ते णं कालेणं ते णं समए णं समणे भगवं महावीरे आइगरे तित्थगरे सहसंबुद्धे पुरिसुत्तमे पुरिससीहे पुरिसवरपुंडरीए पुरिसवरगंधहत्थीए लोगुत्तमे लोगनाहे लोगप्पदीवे लोगपज्जोयगरे अभयदए चक्रवुदए मग्ग-दए सरणदए (धम्मदए) धम्मदेसए (धम्मनायए) धम्मसारहीए धम्मवरचाउरंतचक्रवट्टी अप्पडिहयवरनाणदंस-णधरे वियट्ठउमे जिणे जाणए (तिण्णे तारए) बुद्धे बोहए मुत्ते मोयए सब्बन्नू सब्बदरिसी सिवमयलमरुयम-णंतमस्वयमव्वावाहमपुणरावत्तयं सिद्धिगइनामधेयं ठाणं संपाविउकामे जाव समोसरणं ॥ सू० ५ ॥

अर्थः—ते काले, ते समये श्रमण भगवन् महावीर आदिकर, तीर्थकर, स्वयं तत्त्वना ज्ञाता, पुरुषोत्तम, पुरुषसिंह, पुरुषोमां उत्तम कमळ समान, पुरुषोमां उत्तमगंधहस्ती समान, लोकोत्तम, लोकनाथ लोकमां प्रदीप समान, लोकमां प्रद्योत करनारा, अभय देनार, चक्षु देनार, मार्गने देनार, शरण देनार, धर्मने देनार, धर्मदेशक धर्मरूपरथना सारथी, धर्मने विषे उत्तम चतुरंग चक्रवर्ती समान, अग्रतिहत ज्ञानना अने दशनना धारण करनार, छत्र, शठतारहित रागद्वेषना जीतनार, सकल तत्त्वना भणनार, बुद्ध तत्त्वोना जाणनार, मुक्त, मोचक-मुक्तावनार, सर्वज्ञ, सर्वदर्शी, एवा श्रमण भगवान् महावीर शिव, सर्वबाधा रहित, अचल, रोगरहित, अनंत पदार्थ विषयक ज्ञानस्वरूप, अक्षय, व्यावाधरहित, पुनरावृत्तिरहित, 'सिद्धगति' एवा प्रशस्तनामवाळा स्थानने संप्रापवानी इच्छावाळा (विहारे छे) यावत् समवसरण सुधीनुं वर्णन जाणवुं ॥ ५ ॥

१ शतके
उद्देशः १
॥३॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥४॥

परिसा निग्गया, धम्मो कहिओ, परिसा पडिगया (सू० ६) ॥

अर्थः—सभा नीकळी, धर्म कह्यो, सभा पाछी गइ. ॥ ६ ॥

तेणं कालेणं तेणं समणं समणस्स भगवओ महावीरस्स जेठे अंतेवासी इंदभूती नामं अणगारे गोयम-
सगोत्तेणं सत्तुस्सेहे समचउरंससंठाणसंठिए वज्जरिसहनारायसंघयणे कणगपुलगणिघसपम्हगोरे उग्गतवे
दित्ततवे तत्ततवे महातवे ओराले घोरे घोरगुणे घोरतवस्सी घोरबंभचेरवासी उच्छदसरीरे संखित्तविउलतेय-
लेसे चोदसपुब्बी चउनाणोवगए सव्वक्खरसन्निवाई समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूरसामंते उकुंजाणू
अहोसिरे झाणकोट्ठोवगए संजमेणं तवसा अण्णाणं भावमाणे विहरइ (सू० ७) ।

अर्थः—ते काले ते समये श्रमण भगवंत महावीरनी पासे उभडक रहेला, नीचे नमेल मुखवाळा अने ध्यानरूप कोष्ठमां प्रविष्ट
तेमना मोटा शिष्य इन्द्रभूति नामना अनगार साधु संयमवडे अने तपवडे आत्माने भावता विरहे छे—रहे छे. जेओ गौतमगोत्रवाळा
वज्जरूपभनाराच संघयणी, सोनाना कट्ठकानी रेखा समान अने पद्मकेसरो समान धवल वर्णवाळा, उग्रतपस्वी, दीप्ततपस्वी, तप्त-
तपस्वी, महातपस्वी, उदार, घोर, घोरगुणवाळा, घोरतपवाळा. घोर ब्रह्मचर्यमां रहेवाना स्वभाववाळा, शरीरना संस्कारोने त्यजनार
शरीरमां रहेती होवाथी संक्षिप्त अने दूरगामि होवाथी विपुल एवी तेजोलेझ्यावाळा, चौद पूर्वना ज्ञाता, चार ज्ञानने प्राप्त
अने सर्वाक्षरसंनिपाती छे. ॥ ७ ॥

१ शतके
उद्देशः १
॥४॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥५॥

तए णं से भगवं गोयमे जायसइडे जायसंसए जायकोउहल्ले उप्पन्नसइडे उप्पन्नसंसए उप्पन्नकोउहल्ले संजाय-
सइडे संजायसंसए संजायकोउहल्ले समुप्पन्नसइडे समुप्पन्नसंसए समुप्पन्नकोउहल्ले उट्ठाइ उट्ठेइ उट्ठाए उट्ठेत्ता
जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं तिवस्सुत्तो आयाहिणपयाहिणं
करेइ २ ता वंदइ नमंसइ २ ता णच्चासन्ने णाइदूरे सुस्सुसमाणे णमंसमाणे अभिमुहे विणएणं पंजलिउडे पज्जु-
वासमाणे एवं वयासी-से नूणं भंते ! चलमाणे चलिए १, उदीरिज्जमाणे उदीरिए २, वेइज्जमाणे वेइए ३, पहि-
ज्जमाणे पहीणे ४, छिज्जमाणे छिन्ने ५, भिज्जमाणे भिन्ने ६, दइडे (इज्ज) माणे दइडे ७, मिज्जमाणे मए ८, निज्जरि-
ज्जमाणे निज्जिन्ने ९, हंता गोयमा ! चलमाणे चलिए जाव णिज्जरिज्जमाणे णिज्जिण्णे ॥ (सू० ८)

अर्थः—त्यारपल्ली जातश्रद्ध-प्रवर्तली श्रद्धावाळा, जातसंशय, जातकुतूहल, उत्पन्नश्रद्ध, उत्पन्नसंशय, उत्पन्नकुतूहल, संजातश्रद्ध,
संजातसंशय, संजातकुतूहल, समुत्पन्नश्रद्ध समुत्पन्नसंशय अने समुत्पन्नकुतूहल ते भगवान् गौतम उत्थानवडे उभा थाय छे; उत्थान-
वडे उभा थइने जे तरफ श्रमण भगवंत महावीर छे त्यां आवे छे; आनी श्रमण भगवंत महावीरने व्रणवार प्रदक्षिणा करे छे,
प्रदक्षिणा करी वांटे छे, नमे छे, नमी बहु निकट नहीं तेम बहु दूर नहीं एवी रीते भगवंतनी सामे विनयवडे ललाटे हाथ जोडी-
भगवंतना वचनने श्रवण करवानी इच्छावाळा भगवंतने नमता अने पर्युपासता आ प्रमाणे बोल्याः—(प्रश्न) हे भगवन ! जे चालतुं
होय ते 'चाल्यु' (ए प्रमाणे कहेवाय) ? तेमज जे उदीरातुं होय ते 'उदीरायु' वेदातुं होय ते 'वेदायु' पढतुं होय ते 'पढयु' छेदातुं

१ शतके
उपेक्षः १
॥५॥

આચાર્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૬॥

હોય તે 'હેદાયું' મેદાતું હોય તે 'મેદાયું' ચલતું હોય તે 'ચલયું' મરતું હોય તે 'મર્યું' અને નિર્જરાતું હોય તે 'નિર્જરાયું' (એ પ્રમાણે કહેવાય ? (૩૦) હા ગૌતમ ! ચાલતું હોય તે 'ચાલયું' યાવતું નિર્જરાતું 'નિર્જરાયું', એ પ્રમાણે કહેવાય. ॥ ૮ ॥

એણે પૂછ્યું ! નવ પદો કે એકાદા નાનાઘોસા નાનાવંજના ઉદાહરણ નાનાઘોસા નાનાવંજના ?, ગોયમા ! ચલમાણે ચલિયે ? ઉદીરિજમાણે ઉદીરિયે ૨ વેદિજમાણે વેદિયે ૩ પહિજમાણે પહિયે ૪, તે એણે પૂછ્યું ચત્તારિ પદો એકાદા નાનાઘોસા નાનાવંજના ઉત્પન્નપક્ષસ્સ, છિજમાણે છિયે મિજમાણે મિયે દહ્દે-(હજ્જ)-માણે દહ્દે મિજમાણે મહે નિજ્જરિજમાણે નિજ્જિણે, એણે પૂછ્યું પંચ પદો એકાદા નાનાઘોસા નાનાવંજના વિગતપક્ષસ્સ (સૂ. ૯) ॥

(પ્ર. ૦) હે મહાશય ! આ નવ પદો શું એક અર્થવાળાં, નાના ઘોષવાળાં અને નાના વ્યંજનવાળાં છે ! કે નાના અર્થવાળાં, નાના ઘોષવાળાં અને નાના વ્યંજનવાળાં છે ? (૩૦) હે ગૌતમ ! ચાલતું ચાલયું, ઉદીરાતું ઉદીરાયું, વેદાતું વેદાયું, પ્રક્ષીણ થતું પ્રક્ષીણ થયું, આ ચાર પદો ઉત્પન્ન પક્ષની અપેક્ષાએ એક અર્થવાળાં નાના ઘોષવાળાં અને નાના વ્યંજનવાળાં છે. તથા હેદાતું હેદાયું, મેદાતું, મેદાયું, દહાતું દહાયું, મરતું મર્યું, નિર્જરાતું નિર્જરાયું, આ પાંચ પદો વિગતપક્ષની અપેક્ષાએ નાના અર્થવાળાં, નાના ઘોષવાળાં અને નાના વ્યંજનવાળાં છે. ॥ ૯ ॥

નેરહયાણં ભંતે ! કેવહકાલં ઠિઈ પઞ્નત્તા ?, ગોયમા ! જહ્જ્જેણં દસ વાસસહસ્સાઈં ઉક્કોસેણં તેત્તીસં સાગ-

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૬॥

ધ્યાલ્યા-
પ્રશ્નસિઃ
॥૭॥

રોવમાઈ ઠિઈ પછત્તા ? । નેરહયાણં ભંતે ! કેવહકાલસ્સ આણમંતિ વા પાણમંતિ વા ઝસસંતિ વા ખીસસંતિ વા ? , જહા ઝસાસપણ ૨ । નેરહયા ણં ભંતે આહારદ્વી ? , જહા પન્નવણાણ પદમણ આહારહેસણ તહા માણિયવ્વં ૩ । ઠિઈ ઉસ્સાહારે કિં વાઝઝહારેંતિ ૩૬ સઙ્ગઓ વાવિ ૩૭ । કતિભાગં ? ૩૮ સઙ્ગાણિ વ ૩૯ કીસ વ મુજ્જો પરિણમંતિ ૪૦ ? ॥ ૨ ॥ (સૂ. ૧૦)

અર્થ:—(પ્ર.૦) હે ભગવન્ ! નૈરયિકોની સ્થિતિ કેટલા કાઢની કહી છે અર્થાત્ તેઓનું આયુષ્ય કેટલું હોય છે ? (ઉ.૦) હે ગૌતમ ! જવન્યથી દશ હજાર વર્ષની સ્થિતિ કહી છે, અને ઉત્કુષ્ટતાથી તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ કહી છે. (પ્ર.૦) હે ભગવન્ ! નૈરયિકો કેટલા કાઢે શ્વાસ લે છે ? અને કેટલે કાઢે શ્વાસ મૂકે છે ? અર્થાત્ કેટલા કાઢે ઉચ્છ્વાસ લે છે અને નિઃશ્વાસ મૂકે છે ? (ઉ.૦) હે ગૌતમ ! ઉચ્છ્વાસ પદમાં કહ્યું છે તેમ જાણવું. (પ્ર.૦) હે ભગવન્ ! નૈરયિકો આહારાર્થી છે ? (ઉ.૦) હે ગૌતમ ! જેમ પન્નવણાના આહારપદના પહેલા ઉદ્દેશકમાં કહ્યું છે, તેમ જાણી લેવું ગાથા.—નૈરયિકોની સ્થિતિ, ઉચ્છ્વાસ તથા આહાર વિષયક કહેવું, શું તેઓ આહાર કરે ? સર્વ આત્મપ્રદેશે વારંવાર આહાર કરે ? અને આહારક દ્રવ્યોને કેવા રૂપમાં વારંવાર પરિણામાવે ? ॥૧૦॥

નેરહયાણં ભંતે ! પુઙ્ગવાહારિયા પોગ્ગલા પરિણયા ૧ ? , આહારિયા આહરિજ્ઞમાણા પોગ્ગલા પરિણયા ૨ ? , અણાહારિયા આહારિજ્ઞિસ્સમાણા પોગ્ગલા પરિણયા ૩ ? , અણાહારિયા અણાહારિજ્ઞિસ્સમાણા પોગ્ગલા પરિણયા ? ૪, ગોયમા ! નેરહયાણં પુઙ્ગવાહારિયા પોગ્ગલા પરિણયા ૧, આહારિજ્ઞમાણા પોગ્ગલા પરિણયા પરિણ-

૧ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧
॥૭॥

ધ્યાન્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૮॥

મંતિ ય ૨, અણાહારિયા આહારિજ્ઞિસ્સમાણા પોગ્ગલા નો પરિણયા પરિણમિસ્સંતિ ૩, અણાહારિયા અણાહારિજ્ઞિસ્સમાણા પોગ્ગલા નો પરિણતા નો પરિણમિસ્સંતિ ॥ ૪ ॥ (સૂ૦ ૧૧)

(પ્ર૦) હે ભગવન્ ! નૈરયિકોએ પૂર્વે આહરેલા પુદ્ગલો પરિણામને પામ્યાં (૧)? આહરેલા તથા આહરાતા પુદ્ગલો પરિણામને પામ્યાં (૨)? જે પુદ્ગલો અનાહારિત-નહીં આહરેલા છે તે તથા આહરાશે તે પરિણામને પામ્યાં (૩)? કે જે પુદ્ગલો નહીં આહરેલા છે તે તથા નહીં આહરાશે તે પરિણામને પામ્યાં (૪)? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! નૈરયિકોએ પૂર્વે આહરેલા પુદ્ગલો પરિણામને પામ્યાં (૧) આહરેલા પુદ્ગલો પરિણામને પામ્યાં અને આહરાતાં પુદ્ગલો પરિણામને પામે છે. (૨) નહીં આહરેલા પુદ્ગલો પરિણામને પામ્યાં નથી અને જે પુદ્ગલો આહરાશે તે પરિણામને પામશે. (૩) તથા નહીં આહરેલા પુદ્ગલો પરિણામને પામ્યાં નથી. અને જે પુદ્ગલો નહીં આહરાશે તે પરિણામને પામશે નહીં (૪) ॥ ૧૧ ॥

નેરહયાણં મંતે ! પુઠ્ઠાહારિયા પોગ્ગલા ચિયા પુચ્છા, જહા પરિણયા તહા ચિયાચિ, एवं ચિયા ઉવચિયા ઉદીરિયા વેહયા નિજ્ઞિન્ના, ગાહા—પરિણય ચિયા ઉવચિય ઉદીરિયા વેહયા ય નિજ્ઞિન્ના । एकेकंमि पदंमि (મી) ચઉઠ્ઠિવહા પોગ્ગલા હોતિ ॥ ૩ ॥ (સૂ૦ ૧૨)

અર્થઃ—(પ્ર૦) હે ભગવન્ ! નૈરયિકોએ પૂર્વે આહરેલા પુદ્ગલો ચયને પામ્યાં? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! જેવીરીતે પરિણામને પામ્યાં એ પ્રમાણે ઉપચયને પામ્યાં. ઉદીરણને પામ્યાં. વેદનને પામ્યાં તથા નિર્જરાને પામ્યાં. ગાથાર્થઃ—પરિણતચિત, ઉપચિત, ઉદીરિત વેદિત, અને નિર્જર્ણ એ એક એક પદમાં ચાર પ્રકારના પુદ્ગલો થાય છે. (સૂ૦ ૧૨)

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૮॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ९ ॥

नेरइयाणं भंते ! कइविहा पोग्गला भिज्जंति ?, गोयमा ! कम्मदब्बवग्गणमहिगिच्च दुविहा पोग्गला भिज्जंति, तंजहा—अणू चेव बायरा चेव ? । नेरइयाणं भंते ! कतिविहा पोग्गला चिज्जंति ?, गोयमा ! हार-दब्बवग्गणमहिगिच्च दुविहा पोग्गला चिज्जंति, तंजहा—अणू चेव बायरा चेव ? २ । एवं उवचिज्जंति ३ । नेर० क० पो० उदीरेंति ?, गोयमा ! कम्मदब्बवग्गणमहिकिच्च दुविहे पोग्गले उदीरेंति, तंजहा—अणू चेव बायरा चेव, सेसावि एवं चेव भाणियव्वा, एवं वेदेंति ५ निज्जरेंति ६ उवट्ठिंसु ७ उवट्ठेंति ८ उव्वट्ठिस्संति ९ संकामिंसु १० संकामेंति ११ संकामिस्संति १२ निहत्तिंसु १३ निहत्तंति १४ निहत्तिस्संति १५ निकाइंसु १६ निकायंति १७ निकाइस्संति १८, सव्वेसुवि कम्मदब्बवग्गणमहिकिच्च, गाहा—भेइय चिया उवचिया उदीरिया वेइया य निज्जिन्ना । उव्वट्ठणसंकामणनिहत्तणनिकायणे तिविह कालो ॥ ४ ॥ (सू० १३)

अर्थ—(प्र०) हे भगवन् ! नैरयिकोवडे केटला प्रकारना पुद्गलो भेदाय ? (उ०) हे गौतम ! कर्मद्रव्यवर्णणाने आश्रीने बे प्रकारना पुद्गलो भेदाय छे, ते आ प्रमाणे छे:—सूक्ष्म अने बादर ए प्रमाणे उपचयमां पण जाणवुं. (प्र०) हे भगवन् ! नैरयिको केटला प्रकारना पुद्गलोनी उदीरणा करे छे ? (उ०) हे गौतम ! कर्मद्रव्यवर्णणानी अपेक्षाए ते बे प्रकारना पुद्गलोनी उदीरणा करे छे. ते आ प्रमाणे छे:—सूक्ष्म अने बादर शेष पदो पण आ प्रमाणे कहेवा. वेदे छे, निर्जरे छे. अपवर्तन पाम्या, अपवर्तन पामे छे, अपवर्तन पामशे संक्रमाव्या, संक्रमावे छे, संक्रमावशे. निधत्त थया, थाय छे, निधत्त थशे. निकाचित थया, निकाचित थाय छे, निकाचित थशे. आ सर्वपदमां कर्मद्रव्यवर्णणानो अधिकार कहीने गाथार्थ:—मेदाया, चय पाम्या, उपचय पाम्या, उदीराया, वेदाया

१ शतके
उद्देशः १
॥ ९ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ १० ॥

अने निर्जराया अपवर्तन, संक्रमण, निघत्तन अने निकाचल पदोमां त्रण प्रकारनो काळ कहेवो. (सू० १३)

नेरइयाणं भंते ! जे पोग्गले तेयाकम्मत्ताए गेण्हंति ते किं तीतकालसमए गेण्हंति ? पडुप्पन्नकालसमए गेण्हंति ? अणा० का० समए गेण्हंति ?, गोयमा ! नो तीयकालसमए गेण्हंति, पडुप्पन्नकालसमए गेण्हंति, नो अणा० समए गिण्हंति ? । नेरइयाणं भंते ! जे पोग्गला तेयाकम्मत्ताए गहिए उदीरेंति ते किं तीयकालसमय-गहिए पोग्गले उदीरेंति पडुप्पन्नकालसमए घेप्पमाणे पोग्गले उदीरेंति गहणसमयपुरक्खडे पोग्गले उदीरेंति?, गोयमा ! अतीयकालसमयगहिए पोग्गले उदीरेंति, नो पडुप्पन्नकालसमए घेप्पमाणे पोग्गले उदीरेंति, नो गणसमयपुरक्खडे पोग्गले उदीरेंति २, एवं वेदेंति ३ निज्जरेंति ४ ॥ (सू० १४)

अर्थः—(प्र०) हे भगवन् ! नैरयिको जे पुद्गलोने तैजसः कर्मणपणे ग्रहण करे छे, तेने शुं अतीत काळ समयमां ग्रहण करे छे ? प्रत्युत्पन्न काळसमयमां ग्रहण करे छे ? के भविष्यकाळ समयमां ग्रहण करे छे ? (उ०) हे गौतम ! अतीत काळसमयमां ग्रहण करता नथी. प्रत्युत्पन्न काळसमयमां ग्रहण करे छे. भविष्य काळसमयमां ग्रहण करता नथी. (प्र०) हे भगवन् ! नैरयिको तैजस कर्मणपणावडे ग्रहण करेला जे पुद्गलोनी उदीरणा करे ते शुं अतीतकाळसमयमां ग्रहण करायेला पुद्गलोनी उदीरणा करे छे ? वर्तमान काळसमयमां ग्रहण करातां पुद्गलोनी उदीरणा करे छे ? अथवा जेओनो उदयकाळ आगळ आववानो छे एवा पुद्गलोनी उदीरणा करे ? (उ०) हे गौतम ! अतीत काळसमयमां ग्रहण करायेला पुद्गलोनी उदीरणा करे छे. वर्तमान काळ समयमां ग्रहण करातां पुद्गलोनी उदीरणा करता नथी, तथा जेओनो ग्रहण समय आगामी छे एवा पुद्गलोनी पण उदीरणा करता नथी. ए

१ सतके
उद्देशः १
॥ १० ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ११ ॥

प्रमाणे वेदे छे, निर्जरे छे (सू० १४)

नेरइयाणं भंते ! जीवाओ किं चलियं कम्मं बंधंति अचलियं कम्मं बंधंति ?, गोयमा ! नो चलियं कम्मं बंधंति, अचलियं कम्मं बंधंति १ । नेरइयाणं भंते ! जीवाओ किं चलियं कम्मं उदीरेंति अचलियं कम्मं उदीरेंति?, गोयमा ! नो चलियं कम्मं उदीरेंति, अचलियं कम्मं उदीरेंति २ । एवं वेदेंति ३ उयदेंति ४ संकामेंति ५ निह-
सैंति ६ निकायेंति ७, सन्वेसु अचलियं, नो चलियं । नेरइयाणं भंते ! जीवाओ किं चलियं कम्मं निज्जरेंति ८, गाहा—बंधोदयवेदोपट्टसंकमे तह निहत्तणनिकाये । अचलियं कम्मं तु भवे चलियं जीवाउ निज्जरए ॥ ५ ॥ (सू० १५)

अर्थः—(प्र०) हे भगवन् ! शुं नैरयिको जीवप्रदेशथी चलित कर्मने बांधे छे ? अथवा अचलित कर्मने बांधे छे ? (उ०) हे गौतम ! चलित कर्मने बांधता नथी, पण अचलित कर्मने बांधे छे ? (प्र०) हे भगवन् ! नैरयिको शुं जीवप्रदेशथी चलित कर्मने उदीरे छे ? अथवा अचलित कर्मने उदीरे छे. ? (उ०) हे गौतम ! चलित कर्मने उदीरता नथी पण अचलित कर्मने उदीरे छे, ए प्रमाणे वेदन करे छे, अपवर्तन करे छे, संक्रमण करे छे. निघत्त करे छे अने निकाचित करे छे ए सर्व पदोमां अचलितने योजवुं पण चलितने योजवुं नहीं. (प्र०) हे भगवन् ! शुं नैरयिको जीवप्रदेशथी चलित कर्मने निर्जरे छे ? के अचलित कर्मने निर्जरे छे ? (उ०) हे गौतम ! चलितकर्मने निर्जरा करे छे, पण अचलित कर्मनी निर्जरा करता नथी. गाथार्थः—बन्ध, उदय, वेदन, अपवर्तन, संक्रमण, निघत्तन अने निकाचनने विषे अचलित कर्म होय अने निर्जराने विषे तो जीवथी चालेहुं होय (सू० १५)

१ शतके
उद्देशः १
॥ ११ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ १२ ॥

एवं ठिई आहारो य भाणियव्वो, ठिती जहा ठितिपदे तथा भाणियव्वा सव्वजीवाणं, आहारोऽवि
जहा पन्नवणाए पदमे आहारुदेसए तथा भाणियव्वो, एत्तो आढत्तो—नेरइयाणं भंते ! आहारद्वी ? जाव दुक्ख-
त्ताए भुज्जो शुज्जो परिणमंति ?, गोयमा !० । असुरकुमाराणं भंते ! केवइयं कालं ठिई पणत्ता ?, जहन्नेणं दस
वाससहस्साइं, उक्कोसेणं सातिरेणं सागरोवमं, असुरकुमारा णं भंते ! केवइयकालस्स आणमंति वा पाणमंति
वा ?, गोयमा ! जहन्नेणं सत्तण्हं थोवाणं उक्कोसेणं साइरेगस्स पक्खस्स आणमंति वा पाणमंति वा । असु-
रकुमारा णं भंते ! आहारद्वी ?, हंता आहारद्वी, असुकुमाराणं भंते ! केवइकालस्स आहारद्वे समुप्पज्जइ ?,
गोयमा ! असुरकुमाराणं दुविहे आहारे पन्नत्ते, तंजहा—आभोगनिव्वत्तिए य अणाभोगनिव्वत्तिए य, तत्थ
णं जे से अणाभोगनिव्वत्तिए से अणुसमयं अविरहिए आहारद्वे समुप्पज्जइ, तत्थ णं जे से आभोगनिव्वत्तिए
से जहन्नेणं चउत्थमत्तस्स उक्कोसेणं साइरेगस्स वाससहस्सस्स आहारद्वे समुप्पज्जइ, असुरकुमारा णं भंते !
किमाहारमाहारेंति ?, गोयमा ! दव्वओ अणंतपएसियाइं दव्वाइं विस्तकालभाव पन्नवणागमेणं सेसं जहा नेर-
इयाणं जाव ते णं तेसिं पोग्गला कीसत्ताए भुज्जो भुज्जो परिणमंति ?, गोयमा ! सोइंदियत्ताए सुरुवत्ताए सुव-
न्नत्ताए ४ इट्ठत्ताए इच्छियत्ताए भिज्झियत्ताए उट्ठत्ताए णो अहत्ताए सुहत्ताए णो दुहत्ताए भुज्जो भुज्जो परिण-
मंति । असुरकुमारा णं पुव्वाहारिया पुग्गला परिणया असुरकुमाराभिलावेण जहा नेरइयाणं जाव नो अच-
लियं कम्मं निज्जरंति । नागकुमाराणं भंते ! केवइयं कालं ठिती पन्नत्ता ?, गोयमा ! जहन्नेणं दस वाससह-

१ शतके
उद्देशः १
॥ १२ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ १३ ॥

स्साइं उक्कोसेणं देसूणाइं दो पलिओवमाइं, नागकुमारा णं भंते ! केवइकालस्स आणमंति वा पा०?, गोयमा ! जहन्नेणं सत्तण्हं थोवाणं उक्कोसेणं मुहुत्तपुहुत्तस्स आणमंति वा पा०, नागकुमारा णं आहारट्ठी?, हंता आहारट्ठी, नागकुमाराणं भंते ! केवइकालस्स आहारट्ठे समुप्पज्जइ ?, गोयमा ! नागकुमाराणं दुविहे आहारे पन्नत्ते, तंजहा-आभोगनिव्वत्तिए य अणाभोगनिव्वत्तिए य, तत्थ णं जे से अणाभोगनिव्वत्तिए से अणुसमयमविरहिए आहारट्ठे समुप्पज्जइ, तत्थ णं जे से आभोगनिव्वत्तिए से जहन्नेणं चउत्थभत्तस्स उक्कोसेणं दिवसपुहुत्तस्स आहारट्ठे समुप्पज्जइ, सेसं जहा असुरकुमाराणं जाव नो अचलियं कम्मं निज्जरंति। एवं सुवण्णकुमारावि, जाव थणियकुमाराणंति । पुढविकाइयाणं भंते ! केवइयं कालं ठिई पन्नत्ता ?, गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्साइं, पुढविकाइया केवइकालस्स आणमंति वा पा० ?, गो० वेमाय आणमंति वा पा०, पुढविकाइया आहारट्ठी ?, हंता आहारट्ठी, पुढविकाइयाणं केवइकालस्स आहारट्ठे समुप्पज्जइ ?, गोयमा ! अणुसमयं अविरहिए आहारट्ठे समुप्पज्जइ, पुढविकाइया किमाहारंति?, गोयमा ! दव्वओ जहा नेरइयाणं जाव निव्वाधाएणं छइसिं, वाघायं पडुच्च सिय तिदिंसिं सिय चउइसिं सिय पंचदिंसिं, वन्नओ कालनीलपीतलोहियहालिइसुक्किह्णाणि, गंधओ सुरभिगंध २ रसओ तित्त ५ फासओ कक्खड ८ सेसं तहेव, णाणत्तं कइभागं आहारंति ? कइभागं फासाइंति ?, गोयमा ! असंखिज्जइभागं आहारंति अणंतभागं फासाइंति जाव तेसिं पोग्गला कीसत्ताए भुज्जो भुज्जो परिणमंति ?, गोयमा ! फासिंदियवे-

१ शतके
उद्देशः १
॥ १३ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ १४ ॥

मायत्ताए भुज्जो भुज्जो परिणमंति, सेसं जहा नेरइयाणं जाव नो अचलिय कम्मं निज्जरंति, एवं जाव वणस्स-
इकाइयाणं, नवरं ठिती वन्नेयव्वा जाव (इया) जस्स, उस्सासो वेमायाए । बेइंदियाणं ठिई भाणियव्वा, उस्सासो
वेमायाए, बेइंदियाणं आहारे पुच्छा, गोयमा ! आभोगनिव्वत्तिए य अणाभोगनिव्वत्तिए य तहेव, तत्थ णं
जे से आभोगनिव्वत्तिए से णं असंखेज्जसमए अंतोमुहुत्तिए वेमायाइ आहारट्ठे समुप्पज्जइ, सेसं तहेव जाव
अणंतभागं आसायंति, बेइंदियाणं भंते ! जे पोग्गले आहारत्ताए गेण्हंति ते किं सव्वे आहारंति ? णो सव्वे
आहारंति ? , गोयमा ! बेइंदियाणं दुविहे आहारे पन्नत्ते, तंजहा—लोमाहारे पक्खेवाहारे य, जे पोग्गले लोमा-
हारत्ताए गिण्हंति ते सव्वे अपरिसेसिए आहारंति, जे पोग्गले पक्खेवाहारत्ताए गिण्हंति तेसिणं पोग्गलाणं
असंखिज्जइभागं आहारंति, अणेगाइं च णं भागसहस्साइं अणासाइज्जमाणाइं अफासाइज्जमाणाइं विद्वंसमा-
गच्छंति, एएसि णं भंते ! पोग्गलाणं अणासाइज्जमाणाणं अफासाइज्जमाणाण य कयरे कयरे अप्पा वा बहुया
वा तुल्ला वा विसेसाहिया वा ! , गोयमा ! सव्वत्थोवा पुग्गला अणासाइज्जमाणा, अफासाइज्जमाणा अणंतगु-
णा, बेइंदियाणं भंते ! जे पोग्गला आहारत्ताए गिण्हंति ते णं तेसिं पुग्गला कीसत्ताए भुज्जो भुज्जो परिणमंति !,
गोयमा ! जिण्भदियफासिंदियवेमायत्ताए भुज्जो भुज्जो परिणमंति, बेइंदियाणं भंते ! पुव्वाहारिया पुग्गला
परिणया तहेव जाव चलियं कम्मं निज्जरंति । तेइंदियचउरिंदियाणं णाणत्तं ठिईए जाव णेगाइं च णं भागसह-
स्साइं अणासाइज्जमाणाइं अणासाइज्जमाणाइं अफासाइज्जमाणाइं विद्वंसमागच्छंति, एएसिणं भंते ! पोग्गलाणं

१ शतके
उद्देशः १
॥ १४ ॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥ ૧૫ ॥

અળાઘાઙ્ગમાણાણં ૩ પુચ્છા, ગોયમા ! સવ્વથોવા પોગ્ગલા અળાઘાઙ્ગમાણા અળાસાઙ્ગમાણા અળાંતગુણા અફાસાઙ્ગમાણા અળાંતગુણા, તેહંદિયાણં ઘાણિંદિયજિહ્વિંદિયફાસિંદિયવેમાયાણ મુજ્જો ૨ પરિણમંતિ, ચડરિંદિયાણં ચર્કિંદિયઘાણિંદિયજિહ્વિંદિયફાસિંદિયતાણ મુજ્જો મુજ્જો પરિણમંતિ । પંચિંદિયતિરિક્કજોણિયાણં ઠિઈ ભણિઝ્ઞણં ઝસાસો વેમાયાણ, આહારો અળાભોગનિવ્વત્તિણ અણુસમયં અવિરહિઓ, આભોગનિવ્વત્તિઓ જહ્ણેણં અંતોમુહુત્તસ્સ ઉક્કોસેણં છટ્ઠમત્તસ્સ, સેસં જહા ચડરિંદિયાણં જાવ ચલિયં કમ્મં નિજ્જરેંતિ । एवं મણુ-સ્સાણવિ, નવરં આભોગનિવ્વત્તિણ જહ્ણેણં અંતોમુહુત્તં ઉક્કોસેણં અટ્ઠમમત્તસ્સ, સોહંદિયવેમાયાણ મુજ્જો મુજ્જો પરિણમંતિ સેસં જહા ચડરિંદિયાણં, તહેવ જાવ નિજ્જરેંતિ । વાળમંતરાણં ઠિઈણ નાણત્તં, પરિણમંતિ અવસેસં જહા નાગકુમારાણં, एवं જોહિસિયાણવિ, નવરં ઉસ્સાસો જહ્ણેણં મુહુત્તપુહુત્તસ્સ ઉક્કોસેણવિ મુહુત્તપુહુત્તસ્સ, આહારો જહ્ણેણં દિવસપુહુત્તસ્સ ઉક્કોસેણવિ દિવસપુહુત્તસ્સ, સેસં તહેવ । વેમાણિયાણં ઠિઈ ભાણિયન્વા ઓહિયા, ઝસાસો જહ્ણેણં મુહુત્તપુહુત્તસ્સ ઉક્કોસેણં તેત્તીસાણ પચ્ચાણં, આહારો આભોગનિવ્વત્તિઓ જહ્ણેણં દિવસપુહુ-ત્તસ્સ ઉક્કોસેણં તેત્તીસાણ વાસસહસ્સાણં, સેસં ચલિયાહિયં તહેવ જાવ નિજ્જરેંતિ (સૂ. ૧૬)

અર્થઃ—જેવી રીતે સ્થિતિ અને આહાર કહેવા [તેમાં] સ્થિતિ—જેવી રીતે સ્થિતિપદમાં કહી છે, તેવી રીતે કહેવી, સર્વજિવોનો આહાર પણ પચ્ચવણાના આહારપદના પ્રથમ ઉદ્દેશમાં છે તે આ પ્રમાણે કહેવો. આ સૂત્રથી શરૂ કરીને—(પ્ર. ૦) હે મહાવર ! અમુર-કુમારોની કેટલા કાલ સુધી સ્થિતિ કહી છે. (ઉ. ૦) હે ગૌતમ ! તેઓની સ્થિતિ જવન્યે દસ હજાર વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટે સાગરોપમ

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥ ૧૫ ॥

ધ્યાત્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥ ૧૬ ॥

કરતાં વધારે કાઢની કહી છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! અસુરકુમારો કેટલે કાઢે શ્વાસ લે અને નિઃશ્વાસ મૂકે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! તેઓ જઘન્યે સાત સ્તોકરૂપ કાઢવડે અને ઉત્કૃષ્ટે એક પક્ષ (પક્ષવાડીયા) કરતાં વધારે કાઢ (ગયા) પછી શ્વાસ લે અને નિઃશ્વાસ મૂકે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! અસુરકુમારો આહારના અમિલાષી છે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! હા, તેઓ આહારના ઇચ્છક છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! અસુરકુમારોને કેટલે કાઢે આહારનો અમિલાષ ઉત્પન્ન થાય છે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! અસુરકુમારોનો આહાર બે પ્રકારનો કહ્યો છે, તે આ પ્રમાણે—આભોગનિર્વર્તિત અને અનાભોગનિર્વર્તિત. તેમાં જે અનાભોગનિર્વર્તિત આહાર છે તેનો અમિલાષ તો તેઓને અવિરહિતપણે નિરંતર થયા કરે છે. અને હે ગૌતમ ! તેમાં જે આભોગનિર્વર્તિત—જ્ઞાનપૂર્વક આહાર છે તેનો અમિલાષ તેઓને ઓછામાં ઓછો ચતુર્થમક્ત—એક દિવસ પછી અને વધારેમાં વધારે હજાર વર્ષ કરતાં વધારે કાઢ (ગયા) પછી થાય છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! અસુરકુમારો કયા પદાર્થનો આહાર કરે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! તેઓ દ્રવ્યથી અનંત પ્રદેશવાઝાં દ્રવ્યોનો આહાર કરે, ઇત્યાદિ બધું ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવસંબંધે પ્રજ્ઞાપનાના ગમવડે પૂર્વવત્ જાણી લેવું. બાકી બધું નૈરયિકોની પેઠે જાણવું. યાવત્—(પ્ર૦) હે ભગવન્ ! તે અસુરકુમારોએ શાધેલા પુદ્ગલો કેવે રૂપે વારંવાર પરિણામ પામે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! શ્રોત્રેન્દ્રિયપણે, સુરૂપપણે, સુવર્ણપણે, ઇષ્ટપણે, ઇચ્છિતપણે, મનોહરપણે, ઝૂર્વપણે, અધઃપણે નહીં, સુખપણે પણ દુઃખપણે નહીં, એવે રૂપે તે પુદ્ગલો વારંવાર પરિણામ પામે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! અસુરકુમારોએ પૂર્વે આહરેલા પુદ્ગલો પરિણામને પામ્યાં ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! અસુરકુમારના અમિલાષ (ઉચ્ચાર) પૂર્વક એ બધું નૈરયિકોની પેઠે કહેવું, યાવત્—ચાલેલા કર્મને નિર્જેરે છે. (પ્ર૦) ભગવન્ ! નાગકુમારોની સ્થિતિ કેટલા કાઢમુધી કહી છે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! તેઓની સ્થિતિ ઓછામાં ઓછી દશહજાર વર્ષની અને વધારેમાં વધારે કાંઈક ઝળા બે પલ્લોપમની કહી છે.

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥ ૧૬ ॥

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્નસિઃ
॥ ૧૭ ॥

(પ્ર૦) હે ભગવન્ ! નાગકુમારો કેટલે કાલે શ્વાસ લે અને નિઃશ્વાસ મૂકે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! તેઓ જઘન્યે સાત સ્તોકે અને ઉત્કૃષ્ટે મુહૂર્તપૃથક્ત્વે બે મુહૂર્તથી નવ મુહૂર્તની અંદરના કોઈ પણ કાલે શ્વાસ લે અને નિઃશ્વાસ મૂકે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! નાગકુમારો આહારના અર્થો છે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! હા, તેઓ આહારના અર્થો છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! નાગકુમારોને કેટલો કાલ ગયા પછી આહારનો અભિલાષ ઉત્પન્ન થાય છે ? (ઉ૦) તેઓને બે પ્રકારનો આહાર કહ્યો છે, તે આ પ્રમાણે:—આભોગનિર્વર્તિત અને અનાભોગનિર્વર્તિત. તેમાં જે અનાભોગનિર્વર્તિત આહાર છે તેનો અભિલાષ નિરંતર થાય છે. તથા જે આભોગનિર્વર્તિત અહાર છે. તેનો અભિલાષ જઘન્યે એક દિવસ પછી અને ઉત્કૃષ્ટે દિવસપૃથક્ત્વ પછી થાય છે. શાકીય બધું અમુરકુમારોની પેટે જાળવું, યાવત્—અચલિત કર્મને નિર્જરતા નથી, અને એ પ્રમાણે સુવર્ણકુમારોને પણ કહેવું તથા યાવત્—સ્તનિત કુમારોને માટે પણ જાળવું, (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! પૃથિવીકાયિક જીવોની સ્થિતિ કેટલા કાલ સુધી કહી છે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! તેઓની સ્થિતિ જઘન્યે અંતર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટે બાવીસ હજાર વર્ષની કહી છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! પૃથિવીકાયિકો કેટલા કાલે શ્વાસ લે છે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! તેઓવિમાંત્રાણ—વિવિધકાલે શ્વાસ લે છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! પૃથિવીકાયિકો આહારાર્થી છે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! હા, તેઓ આહારાર્થી છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! પૃથિવીકાયિકોને કેટલે કાલે આહારનો અભિલાષ થાય છે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! તેઓને નિરંતર આહારનો અભિલાષ થાય છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! પૃથિવીકાયિકો કેનો આહાર કરે છે. (ઉ૦) હે ગૌતમ ! તેઓ દ્રવ્યથી અનંત પ્રદેશવાળાં દ્રવ્યનો આહાર કરે છે. इत्यादि बंधु नैरयिकोनी પેટે કહેવું અને યાવત્—તેઓ વ્યાધાત ન હોય તો છૂણ દિશામાંથી આહાર લે છે, જો વ્યાધાત હોય તો કદાચિત્ત્રણ દિશામાંથી, ચાર દિશામાંથી અને પાંચ દિશામાંથી આહાર લે છે. વર્ણથી કાઢાં, નીલાં, પીઢાં, લાલ, હલ્દર જેવાં

૧ સતકે
ઉદ્દેશ: ૧
॥ ૧૭ ॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞપ્તિઃ
॥ ૧૮ ॥

અને શુક્લ દ્રવ્યોનો આહાર કરે છે. મંધથી સારા અને નરસાગંધવાળાનો રસથી તિક્તાદિ (પાંચ) બધા રસવાળાનો અને સ્પર્શથી કર્કશાદિ (આઠ) બધા સ્પર્શવાળાનો આહાર કરે છે. બાકી પૂર્વવત્ જાણવું. મેદ આ છે કે:—(પ્ર૦) હે ભગવન્ ! તેઓ કેટલા ભાગનો આહાર કરે અને કેટલા ભાગનો સ્પર્શ કરે—અસ્વાદ લે—ચાસે ? (૩૦) હે ગૌતમ ! તેઓ અસંખ્યેય ભાગનો આહાર કરે અને અનંત ભાગને ચાસે. યાવત્—(પ્ર૦) હે ભગવન્ ! તેઓએ સ્વાધેલા પુદ્ગલો કેવે રૂપે ચારંવાર પરિણામ પામે ? (૩૦) હે ગૌતમ ! સ્પર્શેન્દ્રિય વિમાત્રપણે—વિવિધ પ્રકારે સ્પર્શેન્દ્રિયપણે—પરિણામ પામે. બાકી બધું નૈરકિયોની પેટે જાણવું. યાવત્—અચલિ-તકર્મને નિર્જરતા નથી. એ પ્રમાણે યાવત્—જલકાયિક, અગ્નિકાયિક, વાયુકાયિક, તથા વનસ્પતિકાયિક સુધી જાણવું. વિશેષ એ કે, જેની જે સ્થિતિ હોય તે કહેવી. અને વિવિધપણે ઉચ્છ્વાસ જાણવો. બેદ્રિયવાળા જીવોની સ્થિતિ કહીને. તેઓનો ઉચ્છ્વાસ વિ-માત્રાએ કહેવો. (પ્ર૦) બેદ્રિયવાળા જીવોનો આહારવિષયક (પૂર્વવત્) પ્રશ્ન કરવો. અર્થાત્ હે ભગવન્ ! બેદ્રિયવાળા જીવોને કેટલે કાળે આહારનો અમિલાષ થાય છે ? (૩૦) હે ગૌતમ ! અનાભોગનિર્વર્તિત આહાર તો પૂર્વની પેટે જાણવો, તેમાં જે આભોગનિર્વર્તિત આહાર છે તેનો અમિલાષ વિમાત્રાએ અસંખ્યેયસામયિક અંતર્મુહૂર્ત થાય છે. બાકી બધું તેજ પ્રમાણે જાણવું યાવત્—અનંતભાગને ચાસે છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! જે પુદ્ગલોને બેદ્રિયજીવો આહારપણે ગ્રહણ કરે છે તો શું તેઓ તે બધા પુદ્ગલોને સ્વાદ જાય છે, કે બધાને નથી સ્વાદ ? (૩૦) હે ગૌતમ ! બેદ્રિય જીવોનો આહાર બે પ્રકારનો કહ્યો છે, તે આ પ્રમાણે:—રોમાહાર—રુંવાદારા લેવાતો આહાર પ્રક્ષેપાપહાર—મુસમાં પ્રક્ષેપાફને થતો આહાર તેમાં તેઓ જે પુદ્ગલોને રોમાહારપણે ગ્રહે છે તે બધા સંપૂર્ણપણે સ્વાવામાં આવે છે. અને જે પુદ્ગલો પ્રક્ષેપાહારપણે લેવાઈ છે તેમાંનો અસંખ્ય ભાગ સ્વાવામાં આવે છે અને બીજા અનેક ભાગો ચસાયાવિના, તેમજ સ્પર્શાયા

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥ ૧૮ ॥

ધ્યારૂયા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥ ૧૯ ॥

વિનાજ નાશ પામે છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! એ નહીં ચ્ષ્ણાણા અને નહીં સ્પર્શાણા પુદ્ગલોમાં કયા કયા પુદ્ગલો અલ્પ, વહુ, તુલ્ય, અને વિશેષાધિક છે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! નહીં ચ્ષ્ણાણા પુદ્ગલો સૌથી થોડા છે અને નહીં સ્પર્શાણા પુદ્ગલો અનંતગુણા છે. (પ્ર૦) હે ભગવાન્ ! વેદંદ્રિય જીવો જે પુદ્ગલોને આહારપણે લે છે, તે પુદ્ગલો તેઓને વારંવાર કેવે રૂપે પરિણામે છે ! (ઉ૦) હે ગૌતમ ! તે પુદ્ગલો તેઓને વિવિધતાપૂર્વક જિહ્વેન્દ્રિયપણે અને સ્પર્શેન્દ્રિયપણે વારંવાર પરિણામે છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! વેદંદ્રિયજીવોને પૂર્વે આહરેલા પુદ્ગલો પરિણમ્યાં ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! એ બધું પૂર્વ પ્રમાણેજ કહેવું યાવત્-ચલિતકર્મને નિર્જરે છે. ત્રણ ઇન્દ્રિયવાળાં અને ચાર ઇન્દ્રિયવાળા જીવોની સ્થિતિમાં મેદ છે. બાકી બધું પૂર્વ પ્રમાણે છે. યાવત્ અનેક હજાર ભાગો સુંઘાયા વિના, ચ્ષ્ણાયા વિના અને સ્પર્શાયા વિનાજ નાશ પામે છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! એ નહીં સુંઘાણા નહીં ચ્ષ્ણાણા અને નહીં સ્પર્શાણા પુદ્ગલોમાં કયા કોનાથી થોડા, વહુ, તુલ્ય કે વિશેષાધિક છે (એ પ્રમાણે પ્રશ્ન કરવો) (ઉ૦) હે ગૌતમ ! સૌથી થોડા નહીં સુંઘાણા પુદ્ગલો છે તેથી અનંતગુણાં નહીં ચ્ષ્ણાણા અને તેથી અનંતગુણ નહીં સ્પર્શાણા પુદ્ગલો છે. ત્રણ ઇન્દ્રિયવાળા જીવોએ સ્વાધેલો આહાર ધ્રાણેન્દ્રિય પણે, જિભેન્દ્રિયપણે અને સ્પર્શેન્દ્રિયપણે વારંવાર પરિણામે છે, અને ચાર ઇન્દ્રિય વાળા જીવોએ સ્વાધેલો આહાર આંત્ર [ઇન્દ્રિય] પણે, નાક [ઇન્દ્રિયપણે] જિભ [ઇન્દ્રિય] પણે અને ચામડી [ઇન્દ્રિય] પણે વારંવાર પરિણામે છે. પંચેન્દ્રિય તિર્યચ યોનિકોની સ્થિતિ કહીને તેઓનો ઉચ્છ્વાસ વિમાત્રાણ કહેવો. અનાભોગનિર્વર્તિત આહાર તેઓને વિરહ વિના પ્રતિ સમયે હોય છે અને આભોગનિર્વર્તિત આહાર જઘન્યે અંતર્મુહૂર્ત, તથા ઉત્ક્રુષ્ટે છદ્ધમક્તે બે દિવસે-બે દિવસ ગયા પછી હોય છે. બાકી બધું ચાર ઇન્દ્રિયવાળા જીવોની પેટે જાણવું યાવત્-ચલિત કર્મને નિર્જરે છે. એ પ્રમાણે મનુષ્યો સંબંધી પણ જાણવું, વિશેષ એ કે, તેઓને આભોગનિર્વર્તિત આહાર જઘન્યે અંતર્મુહૂર્તે અને ઉત્ક્રુષ્ટે

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥ ૧૯ ॥

દધાવ્યા-
પ્રજ્ઞસિ!
॥ ૨૦ ॥

અઠમમેક્કે-ત્રણ દિવસે-ત્રણ દિવસ ગયા પછી-હોય છે. મનુષ્યોએ સ્વાધેલો આહાર [પૂર્વોક્ત ચાર ઇન્દ્રિયપણે અને] કાન [ઇન્દ્રિય]પણે વિમાત્રાએ ચારંવાર પરિણમે છે. બાકી બધું પૂર્વની પેઠે જાણવું અને યાવત્-નિર્જરે છે. વાણન્યંતરોની સ્થિતિમાં મેદ છે. બાકી બધું નાગકુમારોની પેઠે જાણવું. એ પ્રમાણે જ્યોતિષિક દેવો સંબંધે પણ જાણવું વિશેષ એ કે:-જ્યોતિષિક દેવોને જઘન્યે અને ઉત્કૃષ્ટે મુહૂર્તપૃથક્ત્વ પછી ઉચ્છ્વાસ હોય છે. અને આહાર પણ જઘન્યે અને ઉત્કૃષ્ટે દિવસ પૃથક્ત્વ પછી હોય છે. બાકી બધું પૂર્વ પ્રમાણે જાણવું. વૈમાનિકોની સ્થિતિ ઔધિક કહેવી. તેઓને ઉચ્છ્વાસ જઘન્યે મુહૂર્ત પૃથક્ત્વ પછી, અને ઉત્કૃષ્ટે તેત્રીશ પચ્ચાહીયા (સાઢા સોઠ માસ) પછી હોય છે આભોગનિર્વતિત આહાર તેઓને જઘન્યે દિવસ પૃથક્ત્વ પછી અને ઉત્કૃષ્ટે તેત્રીશ હજાર વરસ પછી હોય છે. બાકી બધું 'ચલિતાદિક નિર્જરાવે છે' પૂર્વ પ્રમાણે જાણવું ॥ ૧૬ ॥

જીવા ણં મંતે ! કિં આયારંભા પરારંભા તદુભયારંભા અણારંભા ?, ગોયમા ! અત્થેગહયા જીવા આયારંભાવિ પરારંભાવિ તદુભયારંભાવિ નો અણારંભા, અત્થેગહયા જીવા નો આયારંભા નો પરારંભા નો તદુભયારંભા અણારંભા ॥ સે કેણદ્દેણં મંતે ! એવં વુચ્છઈ-અત્થેગહયા જીવા આયારંભાવિ ? એવં પહિઉચ્ચારેયન્નં, ગોયમા ! જીવા દુવિહા પપ્પણ્ણા, તંજહા-સંસારસમાવણ્ણા ય અસંસારસમાવણ્ણા ય, તત્થ ણં જે તે અસંસારસમાવણ્ણા તે ણં સિદ્ધા, સિદ્ધા ણં નો આયારંભા જાવ અણારંભા, તત્થ ણં જે તે સંસારસમાવણ્ણા તે દુવિહા પપ્પણ્ણા, તંજહા-સંજયા ય અસંજયા ય, તત્થ ણં જે તે સંજયા તે દુવિહા પપ્પણ્ણા, તંજહા-પમત્તસંજયા ય અપ્પમત્તસંજયા ય, તત્થ ણં જે તે અપ્પમત્તસંજયા તે ણં નો આયારંભા નો પરારંભા જાવ અણારંભા, તત્થ ણં જે

૧ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧
॥ ૨૦ ॥

ધ્યાત્યા-
પ્રજ્ઞસિઃ
॥ ૨૧ ॥

તે પમત્તસંજયા તે સુહં જોગં પહુચ્ચ નો આયારંભા નો પરારંભા જાવ અણારંભા, અસુમં જોગં પહુચ્ચ આયારંભાવિ જાવ નો અણારંભા, તત્થ ણં જે તે અસંજયા તે અવિરતિં પહુચ્ચ આયારંભાવિ જાવ નો અણારંભા, સે તેણદ્દેણં ગોયમા ! એવં વુચ્ચહ-અત્થેગહ્યા જીવા જાવ અણારંભા ॥ નેરહ્યાણં ભંતે ! કિં આયારંભા પરારંભા તદુભયારંભા અણારંભા ?, ગોયમા ! નેરહ્યા આયારંભાવિ જાવ નો અણારંભા, સે કેણદ્દેણં ભન્તે એવં વુચ્ચહ ? ગોયમા ! અવિરતિં પહુચ્ચ, સે તેણદ્દેણં જાવ નો અણારંભા, એવં જાવ અસુરકુમારાણવિ, જાવ પાંચંદિયતિરિક્કવજોણિયા, મણુસ્સા જહા જીવા, નવરં સિદ્ધવિરહિયા ભાણિયન્વા. વાણમંતરા જાવ વેમાણિયા જહા નેરહ્યા । સલેસ્સા જહા ઓહિયા, કણહલેસસ્સ કાઉલેસસ્સ જહા ઓહિયા જીવા, નવરં પમત્તઅપ્પમત્તા ન ભાણિયન્વા, તેઉલેસસ્સ પમ્હલેસસ્સ સુક્કલેસસ્સ જહા ઓહિયા જીવા, નવરં સિદ્ધા ન ભાણિયન્વા ॥ (સૂ. ૧૭)

અર્થ:—(પ્ર.૦) હે ભગવન્ ! શું જીવો આત્મારંભ છે, પરારંભ છે ? તદુભયારંભ છે, કે અનારંભ છે ? (ઉ.૦) હે ગૌતમ ! કેટલાક જીવો આત્મારંભ પળ છે અને ઉભયારંભ પળ છે, પળ અનારંભ નથી, પરારંભ નથી, ઉભયારંભ નથી, પળ અનારંભ છે. (પ્ર.૦) હે ભગવન્ ! એ પ્રમાણે શા હેતુથી કહો છે કે કેટલાક જીવો આત્મારંભ પળ છે, इत्यादि पूर्वोक्त फरीथी उच्चारवो ? (उ.०) हे गौतम ! जीवो वे प्रकारना कहा छे—संसारसमापन्नक अने असंसारसमापन्नक तेमां जे जीवो असंसारसमापन्नक छे तेओ सिद्धरूप छे अने तेओ आत्मारंभ, परारंभ के उभयारंभ नथी, पण अनारंभ छे. तेमां जे संसारसमापन्नक जीवो छे ते वे प्रकारना कहा छे, ते आ प्रमाणे:—संयत अने असंयत. तेमां जे संयतो छे ते वे प्रकारना कहा छे. ते आ प्रमाणे:—प्रमत्तसंयत अने अप्रमत्तसंयत. तेमां

૧ સતકે
ઉદ્દેશ: ૧
॥ ૨૧ ॥

દ્યાહ્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥ ૨૨ ॥

જે અપ્રમત્તસંયતો છે તેઓ આત્મારંભ, પરાંરંભ, કે યાવત્—અભયારંભ નથી, પણ અનારંભ છે. તેમાં જે પ્રમત્તસંયતો છે તેઓ શુભ યોગથી અપેક્ષાએ આત્મારંભ પણ છે અને યાવત્—અનારંભ નથી. તેમાં જે અસંયતો છે તેઓ અવિરતિને આશ્રીને આત્મારંભ પણ છે અને યાવત્—અનારંભ નથી. માટે હે ગૌતમ ! તે હેતુથી એમ કહેવાય છે કે, કેટલાક જીવો આત્મારંભ પણ છે અને યાવત્—અનારંભ પણ છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! નૈરયિકો શું આત્મારંભ, પરાંરંભ, તદુભયારંભ છે કે અનારંભ છે ? (૩૦) હે ગૌતમ ! નૈરયિકો આત્મારંભ પણ છે અને યાવત્—અનારંભ નથી. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે શા હેતુથી કહો છો ? (૩૦) હે ગૌતમ ! અવિરતિની અપેક્ષાએ—તે હેતુથી—અવિરતિ-રૂપ હેતુથી—નૈરયિકો યાવત્—‘અનારંભ’ નથી. એ પ્રમાણે યાવત્—અસુરકુમારો પણ જાણવા. પૂર્વોક્ત સામાન્ય જીવોની પેઠે પદ્મોદિ-યતિયંચ યોનિકો અને મનુષ્યો જાણવા. વિશેષ એ કે:—અહીં તેમાંના—તે જીવોમાંના સિદ્ધો ન કહેવા. નૈરયિકોની પેઠે વાનવ્યંતરો અને યાવત્—વૈમાનિકો જાણવા. લેશ્યાવાઝા જીવો સામાન્ય જીવોની પેઠે કહેવા. કુષ્મલેશ્યાવાઝા અને નીલલેશ્યાવાઝા જીવો પણ સામાન્ય જીવોની પેઠે જાણવા. વિશેષ એ કે:—અહીં તે સામાન્ય જીવોમાંના પ્રમત્ત અને અપ્રમત્ત જીવો ન કહેવા તથા તેજોલેશ્યા-પદ્મલેશ્યાવાઝા અને શુક્લેશ્યાવાઝા જીવો સામાન્ય જીવોની પેઠે જાણવા તેમાં વિશેષ એ કે—તે જીવોમાંના સિદ્ધો અહીં ન કહેવા. ॥૧૭॥

इह भविए भंते ! नाणे परभविए नाणे तदुभयभविए नाणे !, गोयमा ! इह भविएवि नाणे परभवित्तवि नाणे तदुभयभविएवि नाणे । दंसणंपि एवमेव । इह भविए भंते ! चरित्ते परभविए चरित्ते तदुभयभविए चरित्ते !, गोयमा ! इह भविए चरित्ते, नो परभविए चरित्ते नो तदुभयभविए चरित्ते । एवं तवे संजमे ॥ (सू० १८)

૧ શતકે
ઉદ્દેશ્યઃ ૧
॥ ૨૨ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ २३ ॥

अर्थः—(प्र०) हे भगवन् ! ज्ञान ऐहभविक छे, पारभविक छे के तदुभयभविक छे ? (उ०) हे गौतम ! ज्ञान ऐहभविक पण छे, पारभविक पण छे अने तदुभयभविक पण छे. दर्शन पण एउ प्रमाणे जाणवुं. (प्र०) हे भगवन् ! चारित्र ऐहभविक छे, पारभविक छे के तदुभयभविक छे ? (उ०) हे गौतम ! चारित्र ऐहभविक छे, पण पारभविक के तदुभयभविक चारित्र नथी ए प्रमाणे तय अने संयम पण जाणवा. ॥ १८ ॥

असंखुडे णं भंते ! अणगारे किं सिज्झइ बुज्झइ मुच्चइ परिनिब्बाइ सन्वहुक्खाणमंतं करेइ ?, गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे । से केणट्ठेणं जाव नो अंतं करेइ ?, गोयमा ! असंखुडे अणगारे आउयवज्जाओ सत्त कम्मपग-गडीओ सिद्धिलबंधणबद्धाओ धणियबंधणबद्धाओ पकरेइ रहस्सकालट्ठिइयाओ दीहकालट्ठिइयाओ पकरेइ मंदाणुभावाओ तिन्वाणुभावाओ पकरेइ अप्पपएसग्गाओ बहुप्पएसग्गाओ पकरेइ, आउयं च णं कम्मं सिय बंधइ सिय नो बंधइ, अस्सायावेयणिज्जं च णं कम्मं भुज्जो भुज्जो उवचिणाइ, अणाइयं च णं अणवदग्गं दीह-मद्धं चाउरंतसंसारकंतारं अणुपरियट्ठइ, से एणट्ठेणं गोयमा ! असंखुडे अणगारे णो सिज्झइ ५ । संखुडे णं भंते ! अणगारे सिज्झइ ५ ?, हंता सिज्झइ जाव अंतं करेइ, से केणट्ठेणं ?, गोयमा ! संखुडे अणगारे आउ-यवज्जाओ सत्त कम्मपगडीओ धणियबंधणबद्धाओ सिद्धिलबंधणबद्धाओ पकरेइ दीहकालट्ठिइयाओ हस्मकाल-ट्ठिइयाओ पकरेइ तिन्वाणुभावाओ मंदाणुभावाओ पकरेइ बहुप्पएसग्गाओ अप्पपएसग्गाओ पकरेइ, आउयं च णं कम्मं न बंधइ, अस्सायावेयणिज्जं च णं कम्मं नो भुज्जो भुज्जो उवचिणाइ, अणाइयं च णं अणवदग्गं दीह-

१ शतके
उद्देशः १
॥ २३ ॥

ધ્યાત્યા-
પ્રજ્ઞસિઃ
॥ ૨૪ ॥

મદ્દં ચાઉરંતસંસારકંતારં વીઢવયઈ, સે ઇણદ્દેણં ગોયમા ! એવં ઘુચઈ—સંઘુડે અણગારે સિજ્ઞઈ જાવ
અંતં કરેઈ ॥ (સૂ૦ ૧૯)

અર્થઃ—હે ભગવન્ ! શું અસંવૃત અનગાર સિદ્ધ થાય છે, બોધ પામે છે, મૂકાય છે, નિર્વાણ પામે છે, સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! આ અર્થ ઠીક નથી. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! તે કયા કારણથી યાવત્—અંતને નથી કરતો ? (ઉ૦) અસંવૃત અનગાર આયુષ્યને છોડીને શિથિલ બંધને બાંધેલી સાતે કર્મપ્રકૃતિઓને ઘન બંધને બાંધેલી કરવાનો આરંભ કરે છે, હ્રસ્વ-અલ્પ-કાલ સ્થિતિવાળીને દીર્ઘકાલ સ્થિતિવાળી કરવાનો આરંભ કરે છે, મંદ અનુભાગવાળીને તીવ્રઅનુભાગવાળી કરવાનો આરંભ કરે છે. અલ્પ-થોડા-પ્રદેશવાળીને વહુ પ્રદેશવાળી કરવાનો આરંભ કરે છે. અને આયુષ્યકર્મને તો કદાચિત્ બાંધે છે, તેમ કદાચિત્ બાંધતો પણ નથી. અશાતાવેદનીયકર્મને તો વારંવાર એકતું કરે છે, તથા અનાદિ, અનંત, દીર્ઘમાર્ગવાળા, ચારગતિવાળા, સંસારારણ્યને વિષે પર્યટન કરે છે. ગૌતમ ! તે કારણથી અસંવૃત અનગાર સિદ્ધ થતો નથી, યાવત્—સર્વ દુઃખોનો અંત-નાશ કરતો નથી. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! સંવૃત અનગાર સિદ્ધ થાય છે. યાવત્—સર્વ દુઃખોના અંતને કરે છે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! હા, સિદ્ધ થાય છે, યાવત્—સર્વ દુઃખોનો અંતને કરે છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! તે કયા અર્થથી—હેતુથી ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! સંવૃત અનગાર આયુને છોડીને ગાઢ બંધને બાંધેલી સાત કર્મપ્રકૃતિઓને શિથિલ બંધને બાંધવાનો આરંભ કરે છે, દીર્ઘ-લાંબાકાલની સ્થિતિવાળીને હ્રસ્વ-થોડા-કાલની સ્થિતિવાળી કરવાનો આરંભ કરે છે, તીવ્ર અનુભાગવાળીને મંદ અનુભાગવાળી કરવાનો આરંભ કરે છે, વહુ પ્રદેશાગ્રવાળીને અલ્પ પ્રદેશાગ્રવાળી કરવાનો આરંભ કરે છે આયુષ્યકર્મને બાંધતો નથી. તથા અશાતાવેદનીય કર્મનો વારંવાર ઉપચય પણ કરતો નથી.

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥ ૨૪ ॥

ध्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ २५ ॥

माटे अनादि, अनन्त, मोटा-लांबा मार्गवाळा, चातुरन्त, चार प्रकारनी गतिवाळा-संसाररूपी अरण्यनुं उलंघन करे छे, हे गौतम ! ते कारणथी 'संवृत अनगर सिद्ध थाय छे' यावत्—सर्व दुःखोनो अंत करे छे, ए प्रमाणे कहेवाय छे. ॥ १९ ॥

जीवे णं भंते ! असंज्जए अविरए अप्पडिहयपच्चक्खायपावकम्मे इओ चुए पेच्चा देवे सिया ?, गोयमा ! अत्थेगइए देवे सिया अत्थेगइए नो देवे सिया । से केणट्ठेणं जाव इओ चुए पेच्चा अत्थेगइए देवे सिआ अत्थेगइए नो देवे सिया ?, गोयमा ! जे इमे जीवा गामागरनगरनिगमरायहाणिलेडकब्बडमडंबदोणमुहपट्टणा-समसन्निवेसेसु अकामतण्हाए अकामलुहाए अकामबंभचेरवासेणं अकामसीतातवदंसमसगअण्हाणगसेयजल्ल-मलपंकपरिदाहेणं अप्पतरं वा मुज्जतरं वा कालं अप्पाणं परिकिलेसंति, अप्पाणं परिकिलेसित्ता कालमासे कालं किच्चा अन्नयरेसु वाणमंतरेसु देवलोगेसु देवत्ताए उववत्तारो भवंति ॥ केरिसा णं भंते ! तेसिं वाणमंतराणं देवाणं देवलोगा पणत्ता ?, गोयमा ! से जहानामए-इहं मणुस्सलोगंमि असोगवणेइ वा सत्तवन्नवणेइ वा चंपयवणेइ वा चूयवणेइ वा तिलगवणेइ वा लाउयवणेइ वा निग्गोहवणेइ वा छत्तोववणेइ वा असणवणेइ वा सणवणेइ वा अयसियणेइ वा कुसुंभवणेइ वा सिद्धत्थवणेइ वा बंधुजीवगवणेइ वा णिबं कुसुमिय-माइयलवइयथवइयगुलइयगोच्छियजमलियजुवलियविणमियपणमियसुविभत्तपिंडिमंजरिवडेंसगधरेसिरीए अतीव अतीव उवसोभेमाणे उवसोभेमाणे चिट्ठइ, एवामेव तेसिं वाणमंतराणं देवाणं देवलोगा, जहन्नेणं दसवास-सहस्सट्ठितीएहिं उक्कोसेणं पलिओवमट्ठितीएहिं बहूहिं वाणमंतरेहिं देवेहिं तद्देवीहि य आइण्णा वितिकिण्णा

१ शतके
उद्देशः १
॥ २५ ॥

ધ્યાન્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥ ૨૬ ॥

ઉવથ્થઢા સંથઢા ફુઢા અવગાઢગાઢ૦સિરીણ અતીવ અતીવ ઉવસોભેમાણાચ્ચિદ્ધિતં, ઇરિસગા ણં ગોયમા ! તેસિ
વાણમંતરાણં દેવાણં દેવલોગા પળણત્તા, સે તેણદ્ધેણં ગોયમા ! એવં બુદ્ધહ-જીવે ણં અસંજણ જાવ દેવે સિયા॥સેવં
ભંતે ! સેવં ભંતે ! ત્તિ ભગવં ગોયમે સમણં ભગવં મહાવીરં વંદતિ નમંસતિ ણંવદહત્તા નમંસહત્તા સંજમેણં તવસા
અપ્પાજં ભાવેમાણે વિહરતિ ॥ (સૂ૦ ૨૦) ॥ પઢમે સયે પઢમો ઉદેસો સમત્તો ॥

અર્થઃ—(પ્ર૦) હે ભગવન્ ! અસંયત, અવિરત તથા જેણે પાપકર્મ કર્મ હણ્યાં અને વજ્યાં નથી એવો જીવ અહીંથી ચ્યવીને
પરલોકમાં દેવ થાય છે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! કેટલાક (જીવો) દેવ થાય છે અને કેટલાક દેવ થતા નથી. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ?
અહીંથી ચ્યવીને યાવત્—પૂર્વ પ્રમાણેના સ્વરૂપવાળા કેટલાક પ્રેત્ય-પરલોકમાં-દેવ થાય છે અને કેટલાક દેવ થતા નથી. તેનું શું
કારણ ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! જે જીવો ગામ, આકર, નગર, નિગમ, રાજધાનિ, સેટ, કર્બટ, મડંબ, દ્રોણપુસ્ત, પત્તન, આશ્રમ તથા
સન્નિવેશમાં અકામ તૃષ્ણાવડે, અકામ ક્ષુધાવડે, અકામ બ્રહ્મચર્યવાસવડે, અકામ, ઠંડી, આતાપ, ઠાંસ અને મચ્છરથી થતા દુઃસ્વના
સહવાવડે થોડા અકામ, અત્થાન, પરસેવો, જહ્લ, મેલ, તથા પંકથી થતા પરિદાહવડે થોડા કાલ સુધી અથવા વધારે કાલસુધી
આત્માને ક્લેશિત્ કરે છે, તેઓ આત્માને ક્લેશિત કરીને મૃત્યુકાળે મરીને વાણવ્યંતરદેવલોકના કોઈપણ દેવલોકમાં દેવપણા
ઉત્પન્ન થાય છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! તે વાણવ્યંતર દેવોના દેવલોકો કેવા પ્રકારના કશા છે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! જેમ અહીં મનુ-
પ્યલોકમાં સદા પુણ્યવાલું, મયૂરિત, લવકિતવાલું, પુષ્પનાગુચ્છાવાલું, લતાના સમૂહવાલું, પાંદડાંઓના ગુચ્છાવાલું, સમાન શ્રેણીવાળા
વૃક્ષવાલું, યુગલ વૃક્ષોવાલું, પુષ્પ અને ફલોના ભારથી નમેલું, પુષ્પ અને ફલના ભારથી નમવાની શરુઆતવાલું, અત્યંત જુદી જુદી

૧ શતકે
ઉદેશઃ ૧
॥ ૨૬ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ २८ ॥

॥ उद्देशक २.

रायगिहे नगरे समोसरणं, परिसा निगगया जाव एवं वयासी-जीवे णं भंते ! सयंकडं दुक्खं वेदेइ ?, गोयमा ! अत्थेगइयं वेएइ, अत्थेगइयं नो वेएइ, से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ—अत्थेगइयं वेदेइ, अत्थेगइयं नो वेएइ ?, गोयमा ! उदिन्नं वेएइ, अणुदिन्नं नो वेएइ, से तेणट्ठेणं एवं वुच्चइ—अत्थेगइयं वेएइ, अत्थेगतियं नो वेएइ, एवं चउब्बीसदंडएणं जाव वेमाणिए ॥ जीवा णं भंते ! सयंकडं दुक्खं वेएन्ति ?, गोयमा ! अत्थेगइयं वेयन्ति, अत्थेगइयं णो वेयन्ति, से केणट्ठेणं ?, गोयमा ! उदिन्नं वेयन्ति, नो अणुदिन्नं वेयन्ति, से तेणट्ठेणं, एवं जाव वेमाणिया ॥ जीवे णं भंते ! सयंकडं आउयं वेएई ?, गोयमा ! अत्थेगइयं वेएइ, अत्थेगइयं नो वेएइ, जहा दुक्खेणं दो दंडगा तथा आउएणावि दो दंडगा एगत्तपुहुत्तिया, एगत्तेणं जाव वेमाणिया, पुहुत्तेणवि तद्देव ॥ (सू० २१)

अर्थः—राजगृह नगरमां समवसरण थयुं, सभा नीकळी अने यावद्—आ प्रमाणे बोल्या केः—(प्र०) हे भगवन् ! जीव स्वयंकृत कर्मने वेदे छे ? (उ०) हे गौतम ! केटलुंक वेदे छे अने केटलुंक नथी वेदतो. (प्र०) हे भगवन् ! ते ए प्रमाणे शा हेतुथी कहो छो. केटलुंक वेदे अने केटलुंक नथी वेदतो. (उ०) हे गौतम ! उदीर्ण कर्मने वेदे छे अने अनुदीर्ण कर्मने नथी वेदतो, माटे एम कहेवाय छे के, 'केटलुंक वेदे छे अने केटलुंक नथी वेदतो. ए प्रमाणे चोवीसे दंडकमां यावत्—वैमानिक सुधि जाणवुं. (प्र०) हे भगवन् ! जीवो स्वयंकृत कर्मने वेदे छे ? (उ०) हे गौतम ! केटलांकने वेदे छे अने केटलांकने नथी वेदता (प्र०) हे भगवन् ! ते आ प्रमाणे शा हेतुथी कहो छो ? (उ०) हे गौतम ! उदीर्ण कर्मने वेदे छे अने अनुदीर्णने नथी वेदता, माटे पूर्व प्रमाणे कथुं छे.

१ शतके
उद्देशः २
॥ २८ ॥

ધ્યાત્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥ ૨૯ ॥

ए प्रमाणे यावद्—वैमानिको सुधी जाणयुं. (प्र०) हे भगवन् ! जीव स्वयंकृत आयुष्यने वेदे छे ? (उ०) हेगौतम ! केटलुंक वेदे छे अने केटलुंक नथी वेदतो. जे प्रमाणे दुःख संबंधे वे दंडक कक्षा, तेम आयुष्य संबंधी एकवचन अने बहुवचनवाळा वे दंडक कहेवा. एकवचनवडे यावद्—वैमानिक सुधी कहेयुं अने बहुवचनवडे पण तेज प्रमाणे कहेयुं. ॥ २१ ॥

નેરહયા ણં મંતે ! સઘ્વે સમાહારા સઘ્વે સમસરીરા સઘ્વે સમુસ્સાસનીસાસા ?, ગોયમા ! નો ઇણદ્દે સમદ્દે । સે કેણદ્દેણં મંતે ! એવં વુચ્છઈ-નેરહયા નો સઘ્વે સમાહારા નો સઘ્વે સમસરીરા નો સઘ્વે સમુસ્સાસનિ-સ્સાસા ?, ગોયમા ! નેરહયા દુવિહા પણ્ણત્તા, તંજહા-મહાસરીરા ય અપ્પસરીરા ય, તત્થ ણં જે તે મહાસરીરા તે બહુતરાણ પોગ્ગલે આહારેતિ બહુતરાણ પોગ્ગલે પરિણામેતિ બહુતરાણ પોગ્ગલે ઉસ્સસંતિ બહુતરાણ પોગ્ગલે નીસસંતિ અભિક્કલ્લણં આહારેતિ અભિક્કલ્લણં પરિણામેતિ અભિક્કલ્લણં ઝમ્મસંતિ અભિક્કલ્લણં નીં, તત્થ ણં જે તે અપ્પસરીરા તે ણં અપ્પતરાણ પુગ્ગલે આહારેતિ અપ્પતરાણ પુગ્ગલે પરિણામેતિ અપ્પતરાણ પોગ્ગલે ઉસ્સસંતિ અપ્પતરાણ પોગ્ગલે નીસસંતિ આહરં આહારેતિ આહરં પરિણામેતિ આહરં ઉસ્સસંતિ આહરં નીસસંતિ, સે તેણદ્દેણં ગોયમા ! એવં વુચ્છઈ-નેરહયા નો સઘ્વે સમાહારા જાવ નો સઘ્વે સમુસ્સાસનિસ્સાસા ॥ નેરહયા ણં મંતે ! સઘ્વે સમકમ્મા ?, ગોયમા ! નો ઇણદ્દે સમદ્દે, સે કેણદ્દેણં ?, ગોયમા ! નેરહયા દુવિહા પણ્ણત્તા, તંજહા-પુવ્વો-વવલ્લગા ય પચ્છોવવલ્લગા ય, તત્થ ણં જે તે પુવ્વોવવલ્લગા તે ણં અપ્પકમ્મતરાગા, તત્થ ણં જે તે પચ્છોવવલ્લગા તે ણં મહાકમ્મતરાગા, સે તેણદ્દેણં ગોયમા ! ॥ નેરહયા ણં મંતે ! સઘ્વે સમવજ્ઞા ?, ગોયમા ! નો ઇણદ્દે સમદ્દે, સે

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૨
॥ ૨૯ ॥

ध्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ३० ॥

केणट्टेणं तहेव ? गोयमा ! जे ते पुब्बोववन्नगा ते णं विसुद्धवन्नतरागा, तत्थ णं जे ते पच्छोववन्नगा ते णं अवि-
सुद्धवन्नतरागा तहेव, से तेणट्टेणं एवं० ॥ नेरइया णं भंते ! सव्वे समलेसा ?, गोयमा ! नो इणट्टे समट्टे, से
केणट्टेणं जाव नो समलेस्सा ?, गोयमा ! नेरइया दुविहा पण्णत्ता, तंजहा-पुब्बोववन्नगा य पच्छोववन्नगा य,
तत्थ णं जे ते पुब्बोववन्नगा ते णं विसुद्धलेस्सतरागा, तत्थ णं जे ते पच्छोववन्नगा ते णं अवि-
सुद्धलेस्सतरागा, से तेणट्टेणं० ॥ नेरइया णं भंते ! सव्वे समवेयणा ?, गोयमा ! नो इणट्टे समट्टे, से केणट्टेणं० ?, गोयमा ! नेरइया
दुविहा पण्णत्ता, तंजहा-सन्निभूया य असन्निभूया य, तत्थ णं जे ते सन्निभूया ते णं महावेयणा, तत्थ णं जे
ते असन्निभूया ते णं अप्पवेयणतरागा, से तेणट्टेणं गोयमा !० । नेरइया सव्वे समकिरिया ?, गोयमा ! नो इणट्टे
समट्टे, से केणट्टेणं० ?, गोयमा ! नेरइया तिविहा पण्णत्ता, तंजहा-सम्मदिट्ठी मिच्छादिट्ठी सम्मामिच्छदिट्ठो,
तत्थ णं जे ते सम्मदिट्ठी तेसि णं चत्तारि किरियाओ पण्णत्ताओ, तंजहा-आरंभिया ? परि० २ माया० ३
अप्पब० ४, तत्थ णं जे ते मिच्छादिट्ठी तेसि णं पंच किरियाओ कज्जंति तं० आरंभिया जाव मिच्छादंसणवत्तिया,
एवं सम्मामिच्छादिट्ठीणंपि, से तेणट्टेणं गोयमा !० ॥ नेरइया णं भंते ! सव्वे समाउया सव्वे समोववन्नगा ?,
गोयमा ! नो इणट्टे समट्टे, से केणट्टेणं० ?, गोयमा ! नेरइया चउव्विहा पण्णत्ता, तंजहा-अत्थेगइया समाउया
समोववन्नगा ? अत्थेगइया समाउया विसमोववन्नगा २ अत्थेगइया विसमाउया समोववन्नगा ३ अत्थेगइया
विसमाउया विसमोववन्नगा ४ से तेणट्टेणं गोयमा !० ॥ असुरकुमारा णं भंते ! सव्वे समाहारा सव्वे समस-

१ शतके
उद्देशः २
॥ ३० ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ३१ ॥

रीरा, जहा नेरइया तहा भाणियव्वा, नवरं कम्मवन्नलेस्साओ परिवण्णेयव्वाओ, पुब्बोववन्नगा महाकम्मतरागा
अविसुद्धवन्नतरागा अविसुद्धलेसतरागा, पच्छोववन्नगा पसत्था, सेसं तहेव, एवं जाव थणियकुमाराणं । पुढ-
इक्कायाणि आहारकम्मवन्नलेस्सा जहा नेरइयाणं, पुढविकाइया णं भंते ! सव्वे समवेयणा ?, हंता समवेयणा,
से केणट्ठेणं भंते ! समवेयणा ?, गोयमा ! पुढविकाइया सव्वे असन्नी असन्निभूया अणिदाए वेयणं वेदंति, से
से तेणट्ठेणं०॥ पुढविकाइया णं भंते ! सव्वे समकिरिया ?, हंता समकिरिया, से केणट्ठेणं०?, गोयमा ! पुढवि-
क्काइया सव्वे माई मिच्छादिट्ठ, ता णं णिययाओ पंच किरियाओ कज्जंति, तंजहा-आरंभिया जाव मिच्छादंस-
णवत्तिया, से तेणट्ठेणं०। समाउया समोववन्नगा जहा नेरइया तहा भाणियव्वा, जहा पुढविकाइया तहा जाव
चउरिंदिया । पंचिंदियतिरिक्खजोणिया जहा नेरइया, नाणत्तं किरियासु, पंचिंदियतिरिक्खजोणिया णं भंते !
सव्वे समकिरिया ?, गो०! णो ति०, से केणट्ठेणं०, गो०! पंचिंदियतिरिक्खजोणिया तिबिहा पन्नत्ता, तंजहा-सम्म-
दिट्ठी मिच्छादिट्ठी सम्मामिच्छादिट्ठी, तत्थ णं जे ते तं सम्मदि ते दुबिहा पन्नत्ता, तंजहा-अस्संजया य संज-
यासंजया य, तत्थ णं जे ते संजयासंजया तेसि णं तिन्नि किरियाओ कज्जंति, तंजहा-आरंभिया परिग्गहिया
मायावत्तिया, असंजयाणं चत्तारि, मिच्छादिट्ठीणं पंच, सम्मामिच्छादिट्ठीणं पंच, मणुस्सा जहा नेरइया, नाणत्तं
जे महासरीरा ते बहुतराए पोग्गले आहारंति आहव आहारंति, जे अप्पसरीरा ते अप्पतराए आहारंति अभिक्खणं
आहारंति, सेसं जहा नेरइयाणं जाव वेयणा । मणुस्सा णं भंते ! सव्वे समकिरिया ?, गोयमा ! णो तिणट्ठे समट्ठे,

१ शतके
उद्देशः २
॥ ३१ ॥

ध्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ३२ ॥

से केणहेणं०१, गोयमा ! मणुस्सा तिविहा पणत्ता, तंजहा-सम्मदिट्ठी मिच्छादिट्ठी सम्मामिच्छादिट्ठी, तथ
णं जे ते सम्मदिट्ठी ते तिविहा पणत्ता, तंजहा-संजया अस्संजया संजयासंजया य, तत्थ णंजे ते संजया
ते दुविहा पणत्ता, तंजहा—सरागसंजया य वीयरगसंजया य, तत्थ णं जे ते वीयरगसंजया ते णं अकि-
रिया, तत्थ णं जे ते सरागसंजया ते दुविहा पणत्ता, तंजहा—पमत्तसंजया य अप्पमत्तसंजया य, तत्थ णं
जे ते अप्पमत्तसंजया तेसि णं एगा मायावत्तिया किरिया कज्जइ, तत्थ णं जे ते पमत्तसंजया तेसि णं दो किरि-
याओ कज्जंति, तं०—आरंभिया य मायावत्तिया य, तत्थ णं जे ते संजयासंजया तेसि णं आइल्लाओ तिसि कि-
रियाओ कज्जंति, तंजहा—आरंभिया १ परिग्गहिया २ मायावत्तिया ३, अस्संजया णं चत्तारि किरियाओ
कज्जंति तं०—आरं० १ परि० २ मायावत्ति० ३ अप्पच्च० ४, मिच्छादिट्ठीणं पंच०, तं०—आरंभि० १ परि० २
माया० ३ अप्पच्च० ४ मिच्छादंसण० ५, सम्मामिच्छादिट्ठीणं पंच ५। वाणमंतरजोतिसवेमाणिया जहा असुरकुमारा,
नवरं वेयणाए नाणत्तं—मायिमिच्छादिट्ठीउववन्नगा य अप्पवेदणतरा, अमायिसम्मदिट्ठीउववन्नगा य महावेयण-
तराणा भाणियन्वा, जोतिसवेमाणिया ॥ सलेस्सा णं भंते ! नेरइया सब्बे समाहारगा ?, ओहियाणं सलेस्साणं
सुक्कलेस्साणं, एएसि णं तिण्हं एक्को गमो, कण्हलेस्साणं नीललेस्साणंपि एक्को गमो, नवरं वेदणाए मायामिच्छा-
दिट्ठीउववन्नगा य अमायिसम्मदिट्ठीउवव० भाणियन्वा। मणुस्सा किरियासु सरागवीयरगपमत्तापमत्ता ण
भाणियन्वा। काउलेसाएवि एसेव गमो, नवरं नेरइए जहा ओहिए दंडए तहा भाणियन्वा, तेउलेस्सा पम्हलेस्सा

१ शतके
उद्देशः २
॥ ३२ ॥

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્નતિ:
॥ ૩૩ ॥

જસસ અત્થિ જહા ઓહિઓ દહંઓ તહા ખાણિયઘ્વા, નયરં મણુસ્સા સરાગા વીયરાગા ય ન ખાણિયઘ્વા, ગાહા-
દુક્ખાઉણ ઉદિન્ને આહારે કમ્મવન્નલેસ્સા ય । સમવયણસમકિરિયા સમાઉણ ચેવ બોદ્ધઘ્વા ॥ ૧૬ ॥ (સૂ. ૨૨)

અર્થ:—(પ્ર.) હે ભગવન્ ! બધા નૈરયિકો સરસા આહારવાળા, સરસા શરીરવાળા તથા સરસા ઉચ્છવાસ અને નિઃશ્વાસવાળા છે? (ઉ.) હે ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ-સંગત નથી અર્થાત્ એ પ્રમાણે નથી. (પ્ર.) હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે શા હેતુથી કહો છો કે ‘બધા નૈરયિકો સરસા આહારવાળા, સરસા શરીરવાળા અને સરસા ઉચ્છવાસ અને નિઃશ્વાસવાળા નથી ? (ઉ.) હે ગૌતમ ! નૈરયિકો બે પ્રકારના કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે:—મોટા શરીરવાળા અને નાના શરીરવાળા, તેમાં જે નૈરયિકો મોટા શરીરવાળા છે તેઓ ઘણા પુદ્ગલોનો આહાર કરે છે, ઘણા પુદ્ગલોને પરિણમાવે છે. ઘણો ઉચ્છવાસ અને નિઃશ્વાસ લે છે; વારંવાર આહાર કરે છે, વારંવાર પરિણમાવે છે અને વારંવાર ઉચ્છવાસ તથા નિઃશ્વાસ લે છે. તથા તેમાં જે નાના શરીરવાળા છે તેઓ થોડા પુદ્ગલોને પરિણમાવે છે, થોડો ઉચ્છવાસ અને નિઃશ્વાસ લે છે, કદાચિત્ આહાર કરે છે, કદાચિત્ પરિણમાવે છે, અને કદાચ ઉચ્છવાસ અને નિઃશ્વાસ લે છે; માટે હે ગૌતમ ! તે હેતુથી એમ કહેવાય છે કે ‘બધા નૈરયિકો સરસા આહારવાળા, સરસા શરીરવાળા અને યાવત્—સરસા ઉચ્છવાસ તથા નિઃશ્વાસવાળા નથી? (પ્ર.) હે ભગવન્ ! બધા નૈરયિકો સરસા કર્મવાળા છે? (ઉ.) હે ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ નથી. (પ્ર.) હે ભગવન્ ! એ પ્રમાણે શા હેતુથી કહો છો? (ઉ.) હે ગૌતમ ! નૈરયિકો બે પ્રકારના કહ્યા છે? તે આ પ્રમાણે:—પહેલાં ઉત્પન્ન થયેલાં અને પછી ઉત્પન્ન થયેલાં, તેમાં જે નૈરયિકો પહેલાં ઉત્પન્ન થયેલાં છે તેઓ અલ્પ કર્મવાળા છે અને જે પછી ઉત્પન્ન થયેલાં છે તેઓ મહાકર્મવાળા છે. માટે હે ગૌતમ ! તે હેતુથી એમ કહેવાય છે કે “ નૈરયિકો બધા સરસા કર્મવાળા નથી ” (પ્ર.) હે ભગવન્ ! બધા નૈરયિકો સમાન કર્મ-

૧ શતકે
ઉદ્દેશ: ૨
॥ ૩૩ ॥

ધ્યાત્યા-
પ્રશ્નિ:
॥ ૩૪ ॥

વાળા છે? (૩૦) હે ગૌતમ! એ અર્થ સમર્થ નથી. (પ્ર૦) હે ભગવન્! એ પ્રમાણે શા હેતુથી કહો છો? (૩૦) હે ગૌતમ! પૂર્વ પ્રમાણે જાણવું, અર્થાત્ નૈરયિકો જે પ્રકારના છે તે આ પ્રમાણે:—પૂર્વોપપન્નક અને પશ્ચાદુપપન્નક, તેમાં જે પૂર્વોપપન્નક છે તેઓ વિશુદ્ધ વર્ણ-વાળા છે અને જે પછીથી ઉત્પન્ન થયેલા તેઓ અવિશુદ્ધ વર્ણવાળા છે, માટે હે ગૌતમ! પૂર્વ પ્રમાણે કહ્યું છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્! બધા નૈરયિકો સમાન લેશ્યાવાળા છે? (૩૦) હે ગૌતમ! તે અર્થ સમર્થ નથી. (પ્ર૦) હે ભગવન્! તે એ પ્રમાણે શા હેતુથી કહો છો? કે, બધા નૈરયિકો સમાન લેશ્યાવાળા નથી? (૩૦) હે ગૌતમ! નૈરયિકો પૂર્વવત્ જે પ્રકારના કહ્યા છે તેમાં જે નૈરયિકો પ્રથમ ઉત્પન્ન થયેલા છે તે વિશુદ્ધલેશ્યાવાળા છે અને પછી ઉત્પન્ન થયા છે તે અવિશુદ્ધ લેશ્યાવાળા છે. માટે હે ગૌતમ! તે હેતુથી પૂર્વવત્ જાણવું. (પ્ર૦) હે ભગવન્! બધા નૈરયિકો સરસી વેદનાવાળા છે? (૩૦) હે ગૌતમ! એ અર્થ સમર્થ નથી. (પ્ર૦) હે ભગવન્! એ પ્રમાણે શા હેતુથી કહો છો? (૩૦) હે ગૌતમ! નૈરયિકો જે પ્રકારના કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે—સંજ્ઞિભૂત અને અસંજ્ઞિભૂત છે તેમાં જે સંજ્ઞિભૂત છે તે મોટી વેદનાવાળા છે અને જે અસંજ્ઞિભૂત છે તે ઓછી વેદનાવાળા છે, માટે હે ગૌતમ! તે હેતુથી પૂર્વવત્ કહ્યું છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્! બધા નૈરયિકો સમાન ક્રિયાવાળા છે? (૩૦) હે ગૌતમ! એ અર્થ સમર્થ નથી. (પ્ર૦) હે ભગવન્! એ પ્રમાણે શા હેતુથી કહો છો? (૩૦) હે ગૌતમ! નૈરયિકો ત્રણ પ્રકારના કહ્યા છે તે આ પ્રમાણે:—સમ્યગ્દષ્ટિ, મિથ્યાદષ્ટિ અને સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ, તેમાં જેઓ સમ્યગ્દષ્ટિ છે તેઓને ચાર ક્રિયા હોય છે તે આ પ્રમાણે:—આરંભકી, પારિગ્રહિકી, માયા પ્રત્યયા અને અપ્રત્યયાસ્થાન ક્રિયા તેમાં જેઓ મિથ્યાદષ્ટિ છે, તેઓને પાંચ ક્રિયાઓ હોય છે તે આ પ્રમાણે:—આરંભિકી, પારિગ્રહિકી, માયાપ્રત્યયા, અપ્રત્યાસ્થાન ક્રિયા, અને મિથ્યાદષ્ટિ પ્રત્યયા તથા તેમાં જેઓ સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ છે તેઓને પણ પૂર્વ પ્રમાણે પાંચ ક્રિયાઓ હોય છે, માટે હે ગૌતમ!

૧ શતકે
ઉવેશ: ૨
॥ ૩૪ ॥

બ્યાસ્યા-
પ્રશ્નસિઃ
॥ ૩૫ ॥

તે હેતુથી એ પ્રમાણે કહું છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! બધા નૈરયિકો સરસી ઉમરવાળા અને સમોપપન્ન સાથે ઉત્પન્ન થયેલા છે ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ નની. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! એ પ્રમાણે શા હેતુથી કહો છો ? (ઉ૦) હે ગૌતમ ! નૈરયિકો ચાર પ્રકારના કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે:—કેટલાક સરસી ઉમરવાળા અને કેટલાક સાથે ઉત્પન્ન થયેલા, તથા કેટલાક વિષમ ઉમરવાળા અને સાથે ઉત્પન્ન થયેલા તથા વિષમ પ્રમાણે=આગલ પાંછલ ઉત્પન્ન થયેલા તથા કેટલાક વિષમ ઉમરવાળા અને સાથે ઉત્પન્ન થયેલા. માટે હે ગૌતમ ! તે હેતુથી પૂર્વ પ્રમાણે કહું છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્ ! બધાં અસુરકુમારો સરસા આહારવાળા અને સરસા શરીરવાળા છે ? इत्यादि पूर्वनी पेठे सघळा प्रश्नां करवा. (उ०) हें गौतम ! असुरकुमारो संबंधे बधुं नैरयिकोनी पेठे कहेवुं. विशेष ए के, असुरकुमारोना कर्म, वर्ण अने लेश्याओ नैरयिकोथी विपरीत कहेवा. अर्थात् जे असुरकुमारो पूर्वोपपन्नक छे तेओ महाकर्मतर छे अने अविशुद्ध वर्ण तथा लेश्यावाळा छे. अने जे असुरकुमारो पश्चादुपपन्नक छे तेओ प्रशस्त छे. बाकी बधुं एज प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे यावत् स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं. पृथ्विकायिकोना आहार, कर्म, वर्ण अने लेश्या ए बधुं नैरयिकोनी पेठे जाणवुं. (प्र०) हें भगवन् ! बधा पृथिवीकायिको सरसी वेदनावाळा छे ? (उ०) हें गौतम ! हा, बधा पृथिवीकायिको सरसी वेदनावाळा छे. (प्र०) हें भगवन् ! ते ए प्रमाणे शा हेतुथी कहो छो ? के, 'बधा पृथिवीकायिको समवेदनावाळा छे (उ०) हें गौतम ! बधा पृथिवीकायिको असं- ज्ञीओ छे अने असंज्ञीभूत वेदनाने अनिर्धारणपणे वेदे छे, माटे हें गौतम ! ते हेतुथी पूर्व प्रमाणे कहुं छे. (प्र०) हें भगवन् ! बधा पृथिवीकायिको समान क्रियावाळा छे ? (उ०) हें गौतम ! हा बधा पृथिवीकायिको समान क्रियावाळा छे. (प्र०) हें भगवन् ! ते आ प्रमाणे शा हेतुथी कहो छो ? (उ०) हें गौतम ! बधा पृथिवीकायिको मायी अने मिथ्यादृष्टि छे. माटे तेओने पांच क्रियाओ

१ शतके
उद्देशः २
॥ ३५ ॥

ધ્યાન્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥ ૩૬ ॥

નિયમપૂર્વક હોય છે. તે પાંચ ક્રિયાઓ આ છે—આરંભિકી યાવદ્-મિથ્યાદર્શન પ્રત્યયા. માટે હે ગૌતમ! તે હેતુથી પૂર્વ પ્રમાણે કહ્યું છે જેમ સમાયુ અને સમોપપન્નક નૈરયિકો કહ્યા તેમ પૃથિવીકાયકો પણ કહેવા જેમ પૃથિવીકાયિકો કહ્યા તેમ બે હંદ્રિયો, તે હંદ્રિયો અને યાવત્-ચરિદ્રિયો પણ કહેવા. તથા પંચેન્દ્રિય તિર્યચયોનિકો પણ નૈરયિકોની પેઠે જાણવા. માત્ર ક્રિયાઓમાં ભેદ છે. (પ્ર૦) હે ભગવન્! બધા પંચેન્દ્રિય તિર્યચ યોનિકો સમાન ક્રિયાવાળા છે? (ઉ૦) હે ગૌતમ! એ અર્થ સમર્થ નથી. (પ્ર૦) હે ભગવન્! એ પ્રમાણે શા હેતુથી કહો છો? (ઉ૦) હે ગૌતમ! પંચેન્દ્રિય તિર્યચ યોનિકો ત્રણ પ્રકારના કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે સમ્યગ્દષ્ટિ, મિથ્યાદષ્ટિ અને સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ તેમાં જેઓ સમ્યદષ્ટિ છે તેઓ બે પ્રકારના કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે: અસંયત અને સંયતાસંયત તેમાં જે સંયતાસંયત છે તેઓને ત્રણ ક્રિયાઓ હોય છે. તે આપ્રમાણે:—આરંભિકી, પારિગ્રહિકી અને માયાપ્રત્યયા. તથા જે અસંયતો છે તેને ચાર અને મિથ્યાદષ્ટિ તથા સમ્યગ્દષ્ટિ છે તેઓને પાંચ ક્રિયાઓ હોય છે. જેમ નૈરયિકો કહ્યા તેમ મનુષ્યો કહેવા. તેમાં ભેદ આ છે જે મનુષ્યો મોટા શરીરવાળાં છે તે ઘણા પુદ્ગલોનો આહાર કરે છે અને કદાચિત્ આહાર કરે છે. તથા જે મનુષ્યો નાના શરીરવાળા છે તે થોડા પુદ્ગલોનો આહાર કરે છે અને વારંવાર આહાર કરે છેવાકી બધું યાવદ્-વેદના સુધી નૈરયિકોની પેઠે જાણવું. (પ્ર૦) હે ભગવન્! બધા મનુષ્યો સમાન ક્રિયા વાળા છે? (ઉ૦) હે ગૌતમ! એ અર્થ સમર્થ નથી (પ્ર૦) હે ભગવન્! એ પ્રમાણે શા હેતુથી કહો છો? (ઉ૦) હે ગૌતમ! મનુષ્યો ત્રણ પ્રકારના કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે:—સંયત, સંયતાસંયત અને અસંયત. તેમાં જે સંયત છે તે બે પ્રકારના કહ્યા છે—સરાગસંયત અને વીતરાગસંયત. તેમાં જે વીતરાગસંયત છે તેઓ ક્રિયા

૧ શતકે
ઉદ્દેશ: ૨
॥ ૩૬ ॥

ધ્યાત્વ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥ ૩૭ ॥

વિનાના છે. જે સરાગસંયત છે તેઓ બે પ્રકારના કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે:-પ્રમત્તસંયત અને અપ્રમત્તસંયત. તેમાં જે અપ્રમત્તસંયત છે તેઓને એક માયાપ્રત્યયા ક્રિયા હોય છે. અને જેઓ પ્રમત્તસંયત છે તેઓને બે ક્રિયાઓ હોય છે:-આરંભિકી અને માયાપ્રત્યયા. તેમાં જે સંયતાસંયત છે તેઓને પ્રથમની ત્રણ ક્રિયાઓ કહી છે, તે આ પ્રમાણે:-આરંભિકી, પારિગ્રાહિકી અને માયાપ્રત્યયા. તથા અસંયતોને ચાર ક્રિયાઓ હોય છે. આરંભિકી, પારિગ્રાહિકી, માયાપ્રત્યયા અને અપ્રત્યલ્યાનપ્રત્યયા. મિથ્યાદૃષ્ટિઓને તથા સમ્યગ્મિથ્યાદૃષ્ટિઓને પાંચ ક્રિયાઓ હોય છે તે આ પ્રમાણે:-આરંભિકી, પરિગ્રાહિકી, માયાપ્રત્યયા, અપ્રત્યાલ્યાનપ્રત્યયા અને મિથ્યાદર્શનપ્રત્યયા. વાનવ્યંતર, જ્યોતિષિક અને વૈમાનિક, એ બધા અદુરકુમારોની પેઠે કહેવા. વેદનામાં ભેદ છે, જે આ પ્રમાણે છે જ્યોતિષિક અને વૈમાનિકોમાં જે માયી મિથ્યાદૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ હોય તે ઓછી વેદનાવાળા હોય છે અને જે અમાયી સમ્યગ્દૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ હોય તે મોટી વેદનાવાળા હોય છે એમ કહેવું. [પ્ર૦] હે ભગવાન્ ! લેશ્યાવાળા બધા નૈરયિકો સમાન આહારવાળા છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! ઔધિક-મામાન્ય, સલેશ્ય અને શુક્લલેશ્યાવાળા એ ત્રણેનો એક ગમ કહેવો. કૃષ્ણલેશ્યાવાળા અને નીલલેશ્યાવાળાઓનો પણ સમાન ગમ કહેવો. પણ તેમાં વેદનામાં ભેદ આ પ્રમાણે છે-માયી અને મિથ્યાદૃષ્ટી ઉપપન્નક અને અમાયી તથા સમ્યગ્દૃષ્ટિ ઉપપન્નક કહેવા. તથા કૃષ્ણ અને નીલલેશ્યામાં મનુષ્યો સરાગસંયત, વીતરાગસંયત, પ્રમત્તસંયત, કે અપ્રમત્તસંયત ન કહેવા. વઢી કાપોત-લેશ્યાવાળામાં પણ એજ ગમ સમજવો. વિશેષ એ કે-કાપોતલેશ્યાવાળા નૈરયિકો ઔધિકદંડની પેઠે કહેવા. જેઓને તેજોલેશ્યા અને પશ્વલેશ્યા હોય, તેઓ ઔધિકદંડની પેઠે કહેવા વિશેષ એ કે, મનુષ્યોના સરાગ અને વીતરાગ એવા બે ભેદ કહેવા.

ગાથા-કર્મ-અને આયુષ્ય જો ઉદીર્ણ હોય તો વેદ છે. આહાર, કર્મ, વર્ણ, લેશ્યા, વેદના, ક્રિયા, અને આયુષ્ય, એ બધાની

૧ શતકે
ઉદ્દેશ: ૨
॥ ૩૭ ॥

ध्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥३८॥

समता संबंधे पूर्वे केषुं छे एम जाणवुं ॥३९॥

कइ णं भंते ! लेस्साओ पन्नत्ताओ !, गोयमा ! छल्लेस्साओ पन्नत्ता, तंजहा-लेसाणं बीयओ उद्देसओ भणिगयव्वो जाव इट्ठी ॥ (सू० २३ ॥

[प्र०] हे भगवन् ! लेस्याओ केटली कही छे ? [उ०] हे गौतम ! लेस्याओ छ कही छे, ते आ प्रमाणे:-अहीं प्रज्ञापनासूत्रमां कहेल चार उद्देशकवाळा लेस्यापदनो बीजो उद्देशक कहेवो. ते यावत्-इट्ठी-ऋद्धिनी वक्तव्यता सुधी कहेवो ॥ २३ ॥

जीवस्स णं भंते ! तीतद्वाए आदिट्ठस्स कइविहे संसारसंचिट्ठणकाले पण्णत्ते ?, गोयमा ! चउव्विहे संसार-संचिट्ठणकाले पण्णत्ते; तंजहा-णेरइयसंसारसंचिट्ठणकाले तिरिक्ख० मणुस्स० देवसंसारसंचिट्ठणकाले य पण्णत्ते ॥ नेरइयसंसारसंचिट्ठणकाले णं भंते ! कतिविहे पण्णत्ते ?, गोयमा ! तिविहे पण्णत्ते, तंजहा-सुन्नकाले असुन्नकाले मिस्सकाले ॥ तिरिक्खजोणियसंसार पुच्छा, गोयमा ! इविहे पण्णत्ते, तंजहा-असुन्नकाले य मिस्सकाले य, मणुस्साण य देवाण य जहा नेरइयाणं ॥ एयस्स णं भंते ! नेरइयसंसारसंचिट्ठणकालस्स सुन्नकाल-स्स असुन्नकालस मीसकालस्स य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा बहुए वा तुल्ले वा बिसेसाहिए वा ?, गोयमा ! सव्वथोवे असुन्नकाले, मिस्सकाले अणंतगुणे, सुन्नकाले अणंतगुणे ॥ तिरिक्खजो० भंते !०, सव्वथोवे असुन्नकाले मिस्सकाले अणंतगुणे, मणुस्सदेवाण य जहा नेरइयाणं ॥ एयस्स णं भंते ! नेरइयसंसारसंचिट्ठणकालस्स जाव देवसंसारसंचिट्ठणजावबिसेसाहिए वा ?, गोयमा ! सव्वथोवे मणुस्ससंसारसंचिट्ठणकाले, नेरइयसंसार-

१ शतके
उद्देशः २
॥३८॥

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્નસિઃ
॥ ૩૯ ॥

સંચિદ્વગકાલે ણસંસ્થેજ્જગુણે, દેવસંસારસંચિદ્વગકાલે અસંસ્થેજ્જગુણે, તિરિક્કલ્લજોણિય અણંતગુણે ॥ [સૂ. ૨૪]

[પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! અતીત કાલમાં આદિષ્ટ-નરકાદિ વિશેષણવિશિષ્ટ-થણ્ણ જીવોને સંસારસંસ્થાનનો કાલ કેટલા પ્રકારનો કહ્યો છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! સંસારસંસ્થાનનો કાલ ચાર પ્રકારનો કહ્યો છે. તે આ પ્રમાણે-નૈરયિક સંસારસંસ્થાનકાલ, તિર્યચસંસારસંસ્થાનકાલ, મનુષ્યસંસારસંસ્થાનકાલ અને દેવસંસારસંસ્થાનકાલ. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! નૈરયિકસંસારસંસ્થાનકાલ કેટલા પ્રકારનો કહ્યો છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! ત્રણ જાતનો કહ્યો છે. તે આ પ્રમાણે-શૂન્યકાલ, અશૂન્યકાલ, અને મિશ્રકાલ. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! તિર્યચયોનિકસંસારસંસ્થાનકાલ કેટલા પ્રકારનો કહ્યો છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનો કહ્યો છે. તે આ પ્રમાણે-અશૂન્યકાલ અને મિશ્રકાલ. મનુષ્યોના અને દેવોના સંસારસંસ્થાનકાલના પ્રકારો નૈરયિકોની પેઠે જાણવા. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! એ નૈરયિક સંબંધી સંસારસંસ્થાનકાલના ત્રણ-શૂન્યકાલ, અશૂન્યકાલ, અને મિશ્રકાલરૂપ-પ્રકારોમાં કયો કોનાથી ઓછો, વધારે, તુલ્ય કે વિશેષાધિક છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! સૌથી થોડો અશૂન્યકાલ છે, તે કરતાં મિશ્રકાલ અનંતગુણ છે અને તે કરતાં પણ શૂન્યકાલ અનંતગુણ છે. તથા તિર્યચયોનિકસંસારસંસ્થાનકાલના બે પ્રકારમાં સૌથી થોડો અશૂન્યકાલ છે અને તે કરતાં મિશ્રકાલ અનંતગુણ છે. મનુષ્યોના અને દેવોના સંસારસંસ્થાનકાલની ન્યૂનાધિકતા નૈરયિકોના સંસારસંસ્થાનકાલની ન્યૂનાધિકતા પેઠે જાણવી. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! નૈરયિકના, તિર્યચયોનિકના, મનુષ્યના અને દેવના એ સંસારસંસ્થાનકાલમાં કયો કોનાથી ઓછો, વધારે, તુલ્ય કે વિશેષાધિક છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! મનુષ્યસંસારસંસ્થાનકાલ સૌથી થોડો છે, તે કરતાં નૈરયિકસંસારસંસ્થાનકાલ અસંખ્યેયગુણ છે, તે કરતાં દેવસંસારસંસ્થાનકાલ અસંખ્યેયગુણ છે અને તે કરતાં તિર્યચયોનિકસંસારસંસ્થાનકાલ અનંતગુણ છે ॥ ૨૪ ॥

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૨
॥ ૩૯ ॥

ध्यास्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ४० ॥

जीवे णं भंते ! अंतकिरियं करेज्जा ?, गोयमा ! अत्थेगतिया करेज्जा, अत्थेगतिया नो करेज्जा, अंतकिरि-
यापयं नेयव्वं [सू० २५]

[प्र०] हे भगवन् ! जीव अंतक्रिया करे अर्थात् जीव मोक्षप्राप्ति करे ? [उ०] हे गौतम ! कोह करे छे अने कोह करता नथी.
आ प्रश्नना सविस्तर उत्तर माटे प्रज्ञापनासूत्रनुं 'अंतक्रिया' नामनुं वीसष्ठं पद जाणवुं. ॥ २५ ॥

अहं भंते ! असंजयभविद्यदब्बदेवाणं १ अविराहियसंजमाणं २ विराहियसंजमाणं ३ अविराहियसंजमासं-
जमाणं ४ विराहियसंजमासंजमाणं ५ असक्कीणं ६ तावसाणं ७ कंदप्पियाणं ८ चरगपरिब्बायगाणं ९ किन्वि-
सियाणं १० तेरिच्छियाणं ११ आजीवियाणं १२ आभिओगियाणं १३ सलिंगीणं दंसणवावन्नगाणं १४ एएसि णं
देवलोगेसु उववज्जमाणानां कस्स कहिं उववाए पण्णत्ते ?, गोयमा ! असंजयभविद्यदब्बदेवाणं जहन्नेणं भवण-
वासीसु उक्कोसेणं उवरिमगेविज्जएसु १, अविराहियसंजमाणं जहन्नेणं सोहम्मे कप्पे उक्कोसेणं सव्वट्ठसिद्धे
विमाणे २, विराहियसंजमाणं जहन्नेणं भवणवासीसु उक्कोसेणं सोहम्मे कप्पे ३, अविराहियसंजमासंजमाणं
जहन्नेणं सोहम्मे कप्पे उक्कोसेणं अचुए कप्पे ४, विराहियसंजमासंजमाणं जहन्नेणं भवणवासीसु उक्कोसेणं
जोतिसिएसु ५, असक्कीणं जहन्नेणं भवणवासीसु उक्कोसेणं वाणमंतरेसु ६, अवसेसा सव्वे जहं भवणवा०
उक्कोसगं वोच्छामि-तावसाणं जोतिसिएसु, कंदप्पियाणं सोहम्मे, चरगपरिब्बायगाणं बंभलोए कप्पे, किन्वि-
सियाणं लंतगे कप्पे, तेरिच्छियाणं सहस्सारे कप्पे, आजीवियाणं अचुए कप्पे, आभिओगियाणं अचुए कप्पे,

१ शतके
उद्देशः २
॥ ४० ॥

ઘ્યાલ્યા-
પ્રજ્ઞસિઃ
॥ ૪૧ ॥

સલિંગદંસણવાવન્નગાણં ઉવરિમગેવેજ્જણસુ ૧૪ ॥ [સૂ. ૨૬]

[પ્ર.] હે ભગવન ! સંયમરહિત અને દેવપણું પામવાને યોગ્ય એવા જીવો અસંહિત સંયમવાળા, સંહિત સંયમવાળા, અસંહિત સંયમાસંયમવાળા, સંહિત સંયમાસંયમવાળા, અસંજિઓ, તાપસો, કાંદર્પિકો, ચરકપરિવ્રાજકો, અથવા ચરકો અને પરિવ્રાજકો, કિલ્બિષિકો તિર્યચ્યોનિકો, આજિવિકો, આભિયોગિકો, અને શ્રદ્ધાભ્રષ્ટવેષધારકો, એ બધા જો દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય તો કોનો ક્યાં ઉત્પાદ-કહ્યો છે ? [ઉ.] હે ગૌતમ ! સંયમરહિત અને દેવપણું પામવાને યોગ્ય એવા જીવોનો જઘન્યે ભવનવાસિમાં અને ઉત્કૃષ્ટે ઉપરના પ્રૈવેયકમાં ઉત્પાદ કહ્યો છે. અસંહિત સંયમવાળાઓનો જઘન્યે સૌધર્મકલ્પમાં અને ઉત્કૃષ્ટે સર્વાર્થપિદ્ધ વિમાનમાં ઉત્પાદ કહ્યો છે. સંહિત સંયમવાળાઓનો જઘન્યે ભવનવાસિમાં અને ઉત્કૃષ્ટે સૌધર્મકલ્પમાં, અસંહિત સંયમવાળાઓનો જઘન્યે સૌધર્મકલ્પમાં અને ઉત્કૃષ્ટે અચ્યુતકલ્પમાં, સંહિત સંયમાસંયમવાળાઓનો જઘન્યે ભવનવાસિમાં અને ઉત્કૃષ્ટે જ્યોતિષિકમાં, અસંજિઓને જઘન્યે ભવનવાસિમાં અને ઉત્કૃષ્ટે વાનવ્યંતરમાં ઉત્પાદ થાય છે. અને બાકી બીજા બધાનો જઘન્યે ભવનવાસિમાં ઉત્પાદ થાય છે અને ઉત્કૃષ્ટે જ્યાં ઉત્પાદ થાય છે તેને હવે કહીશ:-તાપસોનો જ્યોતિષિકોમાં કાંદર્પિકોનો સૌધર્મકલ્પમાં, પરિવ્રાજકોનો બ્રહ્મલોકમાં કિલ્બિષિકોનો લાંતકકલ્પમાં, તિર્યચોનો સહસ્રારકલ્પમાં, આજિવિકોનો તથા આભિયોગિકોનો અચ્યુતકલ્પમાં અને દર્શનભ્રષ્ટ વેષધારકોનો ઉત્પાદ ઉપરના પ્રૈવેયકમાં થાય છે. ॥ ૨૬ ॥

કતિવિદ્દે ણં મંતે ! અસન્નિયાઉણ પણ્ણત્તે ?, ગોયમા ! ચઉન્નિવિદ્દે અસન્નિઆઉણ પણ્ણત્તે, તંજહા-નેરહય-અસન્નિઆઉણ તિરિક્કસ્વં મણુસ્સં દેવં । અસન્ની ણં મંતે ! જીવે કિં નેરહયાઉયં પકરેહ તિરિં મણું દેવાઉયં

૧ શતકે
ઉદગ્ર: ૨
॥ ૪૧ ॥

બ્યાહ્યા-
પ્રજ્ઞસિઃ
॥૪૨॥

પકરેહ ? હંતા ગોયમા ! નેરહ્યાઉયંપિ પકરેહ તિરિં મણું દેવાઉયંપિ પકરેહ, નેરહ્યાઉયં પકરેમાણે જહન્નેણં
દસવાસસહસ્સાંહં ઉક્કોસેણં પલિઓવમસ્સ અસંલેજ્જહમાગં પકરેતિ, તિરિકલ્લજોણિયાઉયં પકરેમાણે જહન્નેણં
અંતોમુદ્દુત્તં ઉક્કોસેણં પલિઓવમસ્સ અસંલેજ્જહમાગં પકરેહ, મણુસ્સાઉયંપિ એવં ચેવ, દેવાઉયં જહા નેર-
હ્યા ॥ એયસ્સ પં મંતે ! નેરહ્યાઅસન્નિઆઉયસ્સ તિરિં મણું દેવઅસન્નિઆઉયસ્સં કયરે કયરે જાવ વિસેસા-
હિણ વા ? ગોયમા ! સન્વથોવે દેવઅસન્નિઆઉય, મણુસ્સં અસંલેજ્જગુણે, તિરિયં અસંલેજ્જગુણે, નેરહ્યાં
અસંલેજ્જગુણે । સેવં મંતે ! સેવં મંતે ! તિ ॥ [સૂં ૨૭] ॥ ચિત્તિઓ ઉદેસઓ સંમત્તો ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ? અસંજ્ઞિનું આયુષ્ય કેટલા પ્રકારનું હોય છે ? અર્થાત અસંજ્ઞી જીવ કેટલા પ્રકારનું આયુષ્ય બાંધે છે ?
[ઉ૦] હે ગૌતમ ! અસંજ્ઞિનું આયુષ્ય ચાર પ્રકારનું હોય છે, તે આ પ્રમાણે:—નૈરયિક અસંજ્ઞિઆયુષ્ય, તિર્યચઅસંજ્ઞિઆયુષ્ય, મનુષ્ય
અસંજ્ઞિઆયુષ્ય અને દેવ અસંજ્ઞિઆયુષ્ય. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ? શું અસંજ્ઞી જીવ નૈરયિકનું આયુષ્ય કરે, કે તિર્યચનું, મનુષ્યનું કે દેવનું
આયુષ્ય કરે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા, નૈરયિકનું આયુષ્ય પળ કરે અને તિર્યચનું, મનુષ્યનું કે દેવનું આયુષ્ય પળ કરે, નૈરયિકનું
આયુષ્ય કરતો અસંજ્ઞી જીવ જઘન્યે દસ હજાર વરસનું અને ઉત્કૃષ્ટે પલ્લોપમના અસંલેયમાગં જેટલું આયુષ્ય કરે તિર્યચયોનિકનું
આયુષ્ય કરતો જઘન્યે અંતર્મુહૂર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટે પલ્લોપમના અસંલેયમાગં જેટલું આયુષ્ય કરે, મનુષ્યનું આયુષ્ય કરતો પળ એજ
પ્રમાણે કરે અને દેવનું આયુષ્ય નૈરયિકના આયુષ્યની પેઠે કરે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! એ નૈરયિક અસંજ્ઞિઆયુષ્ય, તિર્યચયોનિક અસં-
જ્ઞિઆયુષ્ય, મનુષ્ય અસંજ્ઞિઆયુષ્ય, અને દેવ અસંજ્ઞિઆયુષ્ય એ વધામાં કયું કોનાથી અલ્પ, વધુ, તુલ્ય અને વિશષાધિક છે ? [ઉ૦]

૧ શતકે
ઉદ્દેશ: ૨
॥ ૪૨ ॥

વ્યાख्या-
પ્રશ્નપતિ:
॥ ૪૩ ॥

હે ગૌતમ ! દેવ અસંજ્ઞિઆયુષ્ય સૌથી થોડું છે, તે કરતાં મનુષ્ય અસંજ્ઞિઆયુષ્ય અસંખ્યેયગુણ છે તે કરતાં તિર્યંચયોનિક અસંજ્ઞિ-
આયુષ્ય અસંખ્યેયગુણ છે અને તે કરતાં નૈરયિક અસંજ્ઞિઆયુષ્ય અસંખ્યેયગુણ છે. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે ભગવન્ ! તે એ
પ્રમાણે છે. એમ કહી યાવત્ વિદ્યે છે. ॥ ૨૭ ॥

ભગવત્ સુધર્મસ્વામિણ રથેલા એવા શ્રીમદ્ભગવતીસૂત્રના પ્રથમ શતકમાં बीजा उद्देशानो मूलार्थं तत्पूर्णं થયો.

उद्देशक ३

जीवाणं भंते ! कंखामोहणिज्जे कम्ममे कडे ?, हंता कडे ॥ से भंते ! किं देसेणं देसे कडे ? १ देसेणं सव्वे कडे ?
२ सव्वेणं देसे कडे ? ३ सव्वेणं सव्वे कडे ? ४, गोयमा ! नो देसेणं देसे कडे ? नो देसेणं सव्वे कडे २ नो सव्वेणं
देसे कडे ३ सव्वेणं सव्वे कडे ४ ॥ नेरइया णं भंते ! कंखामोहणिज्जे कम्ममे कडे ?, हंता कडे, जाव सव्वेणं सव्वे
कडे ४ । एवं जाव वेमाणियाणं दंडओ भाणियच्चो (सू० २८)

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શું જીવો સંબંધિ કાંક્ષામોહનીય કર્મ કૃત-ક્રિયાનિષ્પાદ છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! હા, તે ક્રિયા નિષ્પાદ છે.
[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તે શું દેશથી દેશકૃત છે, દેશથી સર્વકૃત છે, સર્વથી દેશકૃત છે, કે સર્વથી સર્વકૃત છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! તે
દેશથી દેશકૃત નથી, દેશથી સર્વકૃત નથી, સર્વથી દેશકૃત નથી પણ સર્વથી સર્વકૃત છે, [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! નૈરયિકો સંબંધિ કાંક્ષા-
મોહનીય કર્મકૃત છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! હા, તે કૃત છે. સર્વથી સર્વકૃત છે. અને એ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી દંડક કહેવો. ॥૨૮॥

૧ શતકે
ઉદ્દેશ : ૩
॥૪૩॥

ધ્યાત્યા-
પ્રજ્ઞતિઃ
॥૪૪॥

જીવા ણં મંતે ! કંઘામોહણિજ્ઞં કમ્મં કરિંસુ ? , હંતા કરિંસુ । તં મંતે ! કિં દેસેણં દેસં કરિંસુ ? , એણં અમિલાવેણં દંડઓ આણિયવ્વો જાવ વેમાણિયાણં, એવં કરેંતિ, એથવિ દંડઓ જાવ વેમાણિયાણં, એવં કરેસંતિ, એથવિ દંડઓ જાવ વેમાણિયાણં ॥ એવં ચિણં ચિણિંસુ ચિણંતિ ચિણિસંતિ, ઉવચિણં ઉવચિણિંસુ ઉવચિણિસંતિ, ઉદીરેંસુ ઉદીરેંતિ ઉદીરિસંતિ, વેદિંસુ વેદંતિ વેદિસંતિ, નિજ્જરેંસુ નિજ્જરેંતિ નિજ્જરિસંતિ, ગાહા-કહચિયા ઉવચિયા ઉદીરિયા વેદિયા ય નિજ્જિજ્ઞા । આદિતિણં ચઉમેદા તિયમેદા પચ્છિમા તિન્નિ ॥૧૭॥ (સૂ. ૨૯)

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જીવોણં કાંઘામોહનીય કમ્મં કર્યું ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા, કર્યું. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તે શું દેશથી દેશે કર્યું ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! સર્વથી સર્વ કંઈ છે. એ પ્રમાણે યાવત્-વૈમાનિકો સુધી દંડક કહેવો. એજ પ્રમાણે કરે છે અને કરશે, એ બન્નેનો અમિલાય ણ યાવત્-વૈમાનિકો સુધી કહેવો. તથા એજ પ્રમાણે ચય, ચય કર્યો, ચય કરે છે તથા ચય કરશે; ઉપચય, ઉપચય કર્યો, ઉપચય કરે છે, ઉપચય કરશે. ઉદીર્યું, ઉદીરે છે, ઉદીરશે, વેદ્યું, વેદે છે, વેદશે, નિર્જર્યું નિર્જરે છે, અને નિર્જરશે; એ બધા અમિલાયો કહેવા. ગાથા-કૃત, ચિત અને ઉપચિતમાં એક એકના ચાર મેદ કહેવાના છે અર્થાત્ સામાન્યક્રિયા, પછી ભૂતકાળની તથા ભવિષ્યકાળની ક્રિયા; અને પાછળના ત્રણ પદમાં—ઉદીરિત, વેદિત, અને નિર્જિર્ણમાં એક એક પદમાં માત્ર ત્રણ કાળનીજ ક્રિયા કહેવાની છે. ॥ ૨૯ ॥

‘જીવા ણં મંતે ! કંઘામોહણિજ્ઞં કમ્મં વેદેંતિ ? , હંતા વેદેંતિ । કહ્હં મંતે ! જીવા કંઘામોહણિજ્ઞં કમ્મં વેદેંતિ ? , ગોયમા ! તેહિં તેહિં કારણોહિં સંકિયા કંઘિયા ચિત્તિગિચ્છિયા મેયસમાવજ્ઞા કલ્લસસમાવજ્ઞા, એવં

૧ સતકે
ઉદેશઃ ૩
॥૪૪॥

વ્યાख्या-
પ્રશ્ન:
॥ ૪૫ ॥

સ્વલ્લુ જીવા કાંક્ષામોહણિજ્ઞં કમ્મં વેદેતિ ॥ (સૂ૦ ૩૦)

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શુ જીવો કાંક્ષામોહનીય કર્મને વેદે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા વેદે છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જીવો કાંક્ષા-મોહનીય કર્મને કેવી રીતે વેદે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે તે કારણો વડે શંકાવાળા કાંક્ષાવાળા, વિચિકિત્સાવાળા, ભેદસમાપન્ન અને કલુષસમાપન્ન, થઈને એ પ્રમાણે જીવો કાંક્ષામોહનીય કર્મને વેદે છે. ॥ ૩૦ ॥

સે નૂળં મંતે ! તમેવ સચ્ચં ણીસંકં જં જિણેહિં પવેહ્યં ?, હંતા ગોયમા ! તમેવ સચ્ચં ણીસંકં જં જિણેહિં પવેદિતં (સૂ૦ ૩૧)

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તેજ સત્ય અને નિઃશંક છે કે જે જિનોએ જણાવ્યું છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા તેજ સત્ય અને નિઃશંક છે કે જે જિનોએ જણાવ્યું છે. ॥ ૩૧ ॥

સે નૂળં મંતે ! એવં મણં ધારેમાણે એવં પકરેમાણે એવં ચિદ્દેમાણે એવં સંવરેમાણે આણાણ આરાહણ ભવતિ ?, હંતા ગોયમા ! એવં મણં ધારેમાણે જાવ ભવહ ॥ (સૂ૦ ૩૨)

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! એજ પ્રમાણે મનમાં ધારતો, પ્રકરતો, રહેતો, અને સંવરતો પ્રાણી આજ્ઞાનો આરાધક થાય છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા એ પ્રમાણે મનમાં ધારતો યાવત્-પ્રાણી આજ્ઞાનો આરાધક થાય છે. ॥ ૩૨ ॥

સે નૂળં મંતે ! અત્થિત્તં અત્થિત્તે પરિણમહ, નત્થિત્તં નત્થિત્તે પરિણમહ ?, હંતા ગોયમા ! જાવ પરિણમહ ॥ જણ્ણં મંતે ! અત્થિત્તં અત્થિત્તે પરિણમહ, નત્થિત્તં નત્થિત્તે પરિણમહ, તં કિં પયોગસા વીસસા ?, ગોયમા !

૧ અતકે
ઉદેશ: ૩
॥૪૫॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥४६॥

पयोगसावि तं वीससावि तं ॥ जहा ते भंते ! अत्थित्तं अत्थित्ते परिणमइ तथा ते नत्थित्तं नत्थित्ते परिणमइ ? जहा ते नत्थित्तं नत्थित्ते परिणमइ तथा ते अत्थित्तं अत्थित्ते परिणमइ ? , हंता गोयमा ! जहा मे अत्थित्तं अत्थित्ते परिणमइ तथा मे नत्थित्तं नत्थित्ते परिणमइ, जहा मे नत्थित्तं नत्थित्ते परिणमइ तथा मे अत्थित्तं अत्थित्ते परिणमइ ॥ से णूणं भंते ! अत्थित्तं अत्थित्ते गमणिज्जं ? जहा परिणमइ दो आलावगा तथा ते इह गमणिज्जेणवि दो आलावगा भाणियन्वा जाव जहा मे अत्थित्तं अत्थित्ते गमणिज्जं ॥ [सू० ३३]

[प्र०] हे भगवन् ! अस्तित्व अस्तित्वमां परिणमे छे, नास्तित्व नास्तित्वमां परिणमे छे ? [उ०] हे गौतम ! हा, ते प्रमाणे-यावत्-परिणमे छे. [प्र०] हे भगवन् ! जे ते अस्तित्व अस्तित्वमां परिणमे छे अने नास्तित्व नास्तित्वमां परिणमे छे. ते शुं प्रयोगथी-जीवना व्यापारथी-परिणमे छे के स्वभावथी परिणमे छे ? [उ०] हे गौतम ! ते प्रयोगथी अने स्वभावथी (बन्नेप्रकारे) परिणमे छे. [प्र०] हे भगवन् ! जेम तारुं अस्तित्व अस्तित्वमां परिणमे छे. तेम तारुं नास्तित्व नास्तित्वमां परिणमे छे ? अने जेम तारुं नास्तित्व नास्तित्वमां परिणमे छे तेम तारुं अस्तित्व अस्तित्वमां परिणमे छे. [उ०] हे गौतम ! हा, जेम मारुं अस्तित्व अस्तित्वमां परिणमे छे तेम तारुं नास्तित्व नास्तित्वमां परिणमे छे. अने जेम मारुं नास्तित्व नास्तित्वमां परिणमे छे तेम मारुं अस्तित्व अस्तित्वमां परिणमे छे. [प्र०] हे भगवन् ! अस्तित्व अस्तित्वमां गमनीय छे ? [उ०] हे गौतम ! हा, जेम 'परिणमे छे' ए पदना बे आलापक कइवा तेम अही 'गमनीय' पद साथे पण बे आलापक कइवा. यावत्-जेम मारुं अस्तित्व अस्तित्वमां गमनीय छे. ॥ ३३ ॥

जहा ते भंते ! एत्थ गमणिज्जं तथा ते इहं गमणिज्जं ?, जहा ते इहं गमणिज्जं तथा ते एत्थं गमणिज्जं ?, हंता !

१ शतके
उद्देशः ३
॥ ४६ ॥

વ્યારુયા-
પ્રજ્ઞસિઃ
॥ ૪૭ ॥

ગોયમા !, જહા મે એત્થં ગમ્મણિજ્ઞં જાવ તહા મે એત્થં (इहं) ગમ્મણિજ્ઞં, ॥ (સૂ૦ ૩૪)

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જેમ તારું અહીં ગમનીય છે તેમ તારું ઇહ ગમનીય છે ? જેમ તારું ઇહ ગમનીય છે તેમ તારું અહીં ગમનીય છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા, જેમ મારું અહીં ગમનીય છે યાવત્-તેમ મારું અહીં ગમનીય છે. ॥ ૩૪ ॥

જીવા ણં ભંતે ! કંઘામોહણિજ્ઞં કમ્મં બંધંતિ ?, હંતા બંધંતિ । કહં ણં ભંતે ! જીવા કંઘામોહણિજ્ઞં કમ્મં બંધંતિ ?, ગોયમા ! પમાદપક્કયા જોયનિમિત્તં ચ ॥ સે ણં ભંતે ! પમાણ કિંપવહે ?, ગોયમા ! જોગપ્પવહે । સે ણં ભંતે ! જોણ કિંપવહે ?, ગોયમા ! વીરિયપ્પવહે । સે ણં ભંતે ! વીરિય કિંપવહે ?, ગોયમા ! સરીરપ્પવહે । સે ણં ભંતે ! સરીરે કિંપવહે ?, ગોયમા ! જીવપ્પવહે । एवं સતિ અત્થિ ઉદ્ધાણેતિ વા કમ્મેતિ વા બલેહ વા વીરિયહ વા પુરિસક્કારપરક્કમેહ વા ॥ (સૂ૦ ૩૫)

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જીવો કાંઘામોહનીય કર્મ બાંધે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા બાંધે છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જીવો કાંઘામોહનીય કર્મ કેવી રીતે બાંધે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! પ્રમાદરૂપ હેતુથી અને યોગરૂપ નિમિત્તથી જીવો કાંઘામોહનીય કર્મ બાંધે છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તે પ્રમાદ શાથી પ્રવહે છે-પેદા થાય છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે પ્રમાદયોગથી-માનસિક, વાચિક અને કાયિક વ્યાપારથી પેદા થાય છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તે યોગ શાથી પેદા થાય છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે યોગ વીર્યથી પેદા થાય છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તે વીર્ય શાથી પેદા થાય છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે વીર્ય શરીરથી પેદા થાય છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તે શરીર શાથી પેદા થાય છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે શરીર જીવથી પેદા થાય છે, અને જ્યારે તેમ છે તો ઉત્થાન, કર્મ, બલ, વીર્ય, અને પુરુષાકાર પરાક્રમ છે ॥ ૩૫ ॥

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૩
॥ ૪૭ ॥

प्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥४८॥

से नूणं भंते ! अप्पणा चेव उदीरेइ, अप्पणा चेव गरहइ, अप्पणा चेव संवरइ ?, हंता ! गोयमा ! अप्पणा चेव तं चेव उच्चारयेय्वं ३ ॥ जं तं भंते ! अप्पणा चेव उदीरेइ अप्पणा चेव गरहेइ अप्पणा चेव संवरेइ तं किं उदिन्नं उदीरेइ ? अणुदिन्नं उदीरेइ २ अणुदिन्नं उदीरणाभविं कम्मं उदीरेइ ३ उदयाणंतरपच्छाकडं कम्मं उदीरेइ ४ ?, गोयमा ! नो उदिणं उदीरेइ ? नो अणुदिन्नं उदीरेइ २ अणुदिन्नं उदीरणाभविं कम्मं उदीरेइ ३, णो उदयाणंतरपच्छाकडं कम्मं उदीरेइ ४ ॥ जं तं भंते ! अणुदिन्नं उदीरणाभविं कम्मं उदीरेइ तं किं उट्ठाणेणं कम्मेणं बलेणं वीरिणं पुरिसकारपरक्कमेणं अणुदिन्नं उदीरणाभविं क० उदी० ? उदाहु तं अणुट्ठाणेणं अकम्मेणं अबलेणं अवीरिणं अपुरिसकारपरक्कमेणं अणुदिन्नं उदीरणाभविं कम्मं उदी० ?, गोयमा ! तं उट्ठाणेणवि कम्मे० बले० वीरि० पुरिसकारपरक्कमेणवि अणुदिन्नं उदीरणाभविं कम्मं उदीरेइ, णो तं अणुट्ठाणेणं अकम्मेणं अबलेणं अवीरिणं अपुरिसकार० अणुदिन्नं उदी० भ० क० उदी०, एवं सति अत्थि उट्ठाणेइ वा कम्मेइ वा बलेइ वा वीरिइ वा पुरिसकारपरक्कमेइ वा ॥ से नूणं भंते ! अप्पणा चेव उवसामेइ अप्पणा चेव गरहइ अप्पणा चेव संवरइ ?, हंता गोयमा ! एत्थवि तहेव भाणियव्वं, नवरं अणुदिन्नं उवसामेइ, सेसा पडि-सेहेयव्वा तिन्नि ॥ जं तं भंते ! अणुदिन्नं उवसामेइ तं किं उट्ठाणेणं जाव पुरिसकारपरक्कमेति वा, से नूणं भंते ! अप्पणा चेव वेदइ अप्पणा चेव गरहइ ?, एत्थवि सबेव परिवाडी, नवरं उदिन्नं वेणइ, नो अणुदिन्नं वेणइ, एवं जाव पुरिसकारपरक्कमेइ वा । से नूणं भंते ! अप्पणा चेव निज्जरेति अप्पणा चेव गरहइ, एत्थवि सच्चेव परि-

१ अतर्क
उद्देशः ३
॥ ४८ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ४९ ॥

वाढी, नवरं उदयाणांतरपच्छाकडं कम्मं निज्जरेइ, एवं जाव परिकमेइ वा ॥ [सू० ३६]

[प्र०] हे भगवन् ! शुं जीव पोतानी मेळेज तेने उदीरे छे ? पोतानी मेळेज तेने गहें छे ? अने पोतानी मेळेज तेने संवरे छे ? [उ०] हे गौतम ! हा, पोतानी मेळेज पूर्व प्रमाणे करे छे [प्र०] हे भगवन् ! जे ते पोतानी मेळेज उदीरे छे, गहें छे अने संवरे छे ते शुं उदीर्णने उदीरे छे ? अनुदीर्णने उदीरे छे ? अनुदीर्ण तथा उदीरणाने योग्यने उदीरे छे ? के उदयानंतर पश्चात्कृत कर्म उदीरे छे ? [उ०] हे गौतम ! उदीर्णने उदीरतो नथी तथा उदयानंतर पश्चात्कृत कर्मने उदीरतो नथी पण अनुदीर्ण अने उदीरणाने योग्य कर्मने उदीरे छे. [प्र०] हे भगवन् ! जे ते अनुदीर्ण तथा उदीरणाने योग्य कर्मने उदीरे छे ते शुं उत्थानथी, कर्मथी बलथी, वीर्यथी अने पुरुषाकार पराक्रमथी उदीरें छे ? के अनुत्थानथी, अकर्मथी, अवलथी, अवीर्यथी अने अपुरुषाकार पराक्रमथी उदीरे छे ? [उ०] हे गौतम ! ते अनुदीर्ण अने उदीरणाने योग्य कर्मने उत्थानथी, कर्मथी, बलथी, अवीर्यथी अने अपुरुषाकार पराक्रमथी उदीरतो नथी अने ज्यारे तेम छे त्यारे उत्थान छे, कर्म, बल, वीर्य अने पुरुषाकारपराक्रम पण छे. [प्र०] हे भगवन् ! ते पोतानी मेळेज उपशमावे, गहें अने संवरे ? [उ०] हे गौतम ! हा, अहीं पण तेमज कहेवुं. विशेष एके, अनुदीर्णने उपशमावे, बाकी त्रणे विकल्पो-नो निषेध करवो. [प्र०] हे भगवन् ! जे ते अनुदीर्णने उपशमावे ते शुं उत्थानथी, यावत्-पुरुषाकारपराक्रमथी ? के अनुत्थानथी, यावत्-अपुरुषाकारपराक्रमथी ? [उ०] हे गौतम ! पूर्व प्रमाणेज जाणवुं. [प्र०] हे भगवन् ! ते पोतानी मेळेज वेदे अने गहें ? हे गौतम ! अहीं पण बधी पूर्वोक्त परिपाटी जाणवी. विशेष एके, उदीर्णने वेदे छे पण अनुदीर्णने वेदतो नथी, तथा ए प्रमाणे यावत्-पुरुषाकार पराक्रमथी वेदे छे ॥ ३६ ॥

१ शतके
उद्देशः ३
॥ ४९ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ५० ॥

नेरइया णं भंते ! कंखामोहणिज्जं कम्मं वेएंति ? जहा ओहिया जीवा तहा नेरइया, जाव धणियकुमारा ॥ पुढविकाइया णं भंते ! कंखामोहणिज्जं कम्मं वेइंति?, हंता वेइंति, कहण्णं भंते ! पुढविका० कंखामोहणिज्जं कम्मं वेदेति ?, गोयमा ! तेषि णं जीवाणं णो एवं तकाइ वा सण्णाइ वा पण्णाइ वा मळेइ वा वइति वा-अम्हे णं कंखामोहणिज्जं कम्मं वेएमो, वेएंति पुणं ते । से णूणं भंते ! तमेव सच्चं नीसकं जं जिणेहिं पवेइयं ?, सेसं तं चेव, जाव पुरिसक्कारपरिक्कमेइ वा, एवं जाव चउरिंदियाणं, पंचिंदियतिरिक्खजोणिया जाव वेमाणिया जहा ओहिया जीवा [सू० ३७]

[प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको कांक्षामोहनीय कर्मने वेदे छे ? [उ०] हे गौतम ! जेम औश्रिक-सामान्य-जीवो कद्धा तेम नैर-यिको पण जाणवा अने ए प्रमाणे यावत्-स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं. [प्र०] हे भगवन् ! पृथिवीकायिको कांक्षामोहनीय कर्मने वेदे छे ? [उ०] हे गौतम ! हा वेदे छे. [प्र०] हे भगवन् ! ते पृथ्वीकायिकजीवो कांक्षामोहनीय कर्मने केवी रीते वेदे छे ? [उ०] हे गौतम ! 'अमे कांक्षामोहनीय कर्म वेदीए छीए' ए प्रमाणे ते जीवोने-पृथ्वीकायिकोने तर्क, संज्ञा, प्रज्ञा, मन के वचन नथी, पण तेओ तेने वेदे छे. [प्र०] हे भगवन् ! ते निःशंक अने सत्य छे के जे जिनोए प्रवेशुं छे ? [उ०] हे गौतम ! बाकीनुं पूर्व प्रमाणेज जाणवुं. हा, जिनोए जे जणाव्युं छे-ते निःशंक अने सत्य छे यावत्-पुरुषकार, पराक्रम वडे निर्जरे छे. ए प्रमाणे यावत्-चार इंद्रियबाळा जीवो सुधी जाणवुं. जेम सामान्य जीवो कद्धा तेम पंचेंद्रियतिर्यच्योनिको अने यावत्-वैमानिक कहेवा. ॥ ३७ ॥

अत्थि णं भंते ! समणावि निग्गंथा कंखामोहणिज्जं कम्मं वेएंति ?, हंता अत्थि, कहण्णं भंते ! समणा निग्गं-

१ शतके
उद्देशः ३
॥ ५० ॥

શ્યાલ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥ ૫૧ ॥

થા કંશ્વામોહણિજ્ઞં કમ્મં વેદ્દિ ? , ગોયમા ! તેહિં તેહિં નાણંતરેહિં દંસણંતરેહિં ચરિસંતરેહિં લિંગંતરેહિં પવયણં-
તરેહિં પાવયણંતરેહિં કપ્પંતરેહિં મગ્ગંતરેહિં મતંતરેહિં ભંગંતરેહિં ણયંતરેહિં નિયમંતરેહિં પમાણંતરેહિં સંકિયા
કંશ્વિયા વિતિગિચ્છિયા ભેયસમાવન્ના કલ્હસસમાવન્ના, એવં સ્વલ્હ સમણા નિગ્ગંથા કંશ્વામોહણિજ્ઞં કમ્મં વેદ્દંતિ,
સે નૂણં ભંતે ! તમેવ સચ્ચં નીસંકં જં જિણેહિં પવેદ્દયં ? , હંતા ગોયમા ! તમેવ સચ્ચં નીસંકં, જાવ પુરિસક્કારપરક્કમેદ્દ
વા, સેવં ભંતે સેવં ભંતે ! ॥ [સૂ. ૩૮] પદમસણ તતિઓ ॥ ૧-૩ ॥

[પ્ર. ૦] હે ભગવન્ ! શ્રમણ નિર્ગ્રંથો પળ કાંક્ષામોહનીય કર્મને વેદે છે ! [ઉ. ૦] હે ગૌતમ ! હા વેદે છે. [પ્ર. ૦] હે ભગવન્ !
શ્રમણ નિર્ગ્રંથો કાંક્ષામોહનીય કર્મને કેવીરીતે વેદે છે ? [ઉ. ૦] હે ગૌતમ ! તે તે જ્ઞાનાંતર, દર્શનાંતર, ચારિત્રાંતર, લિંગંતર, પ્રવચ-
નાંતર, પ્રાવચનિકાંતર, કલ્પાંતર, માર્ગાંતર, મતાંતર, ભંગાંતર, ન્યાંતર, નિયમાંતર અને પ્રમાણાંતરવડે શંકાવાઝા, કાંક્ષાવાઝા,
વિચ્ચિકિત્સાવાઝા, ભેદસમાપન્ન અને કલુપસમાપન્ન થઈને, એ પ્રમાણે તે શ્રમણ નિર્ગ્રંથો પળ કાંક્ષામોહનીય કર્મને વેદે છે. [પ્ર. ૦] હે
ભગવન્ ! તેજ સત્ય અને નિઃશંક છે, જે જિનોએ જણાવ્યું છે ? [ઉ. ૦] હે ગૌતમ ! હા, તેજ સત્ય અને નિઃશંક છે. જે જિનોએ
કહેલું છે, યાવત્-પુરુષાકારપરાક્રમથી નિર્જરે છે. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે. એમ કહી યાવત્-
વિચરે છે. ॥ ૩૮ ॥

ભગવત્ સુધર્મસ્વામીએ રચેલા એવા શ્રીમદ્ ભગવતીસત્રના પ્રથમ શતકમાં ત્રીજા ઉદ્દેશનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૩
॥ ૫૧ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ५२ ॥

उद्देशक ४.

कति णं भंते ! कम्मप्पगडीओ पण्णत्ताओ ?, गोयमा ! अट्ट कम्मप्पगडीओ पण्णत्ताओ, कम्मप्पगडीए पढमो उद्देशो नेयवो जाव मणुभागो सम्मत्तो । गाहा-कइ पयडी कह बंधइ कइहि य ठाणेहि बंधई पयडी । कइ वेदेइ य पयडी अणुभागो कइविहो कस्स ? ॥ १८ ॥ (सू० ३९)

[प्र०] हे भगवन् ! कर्मकृतिओ केटली कही छे ! [उ०] हे गौतम कर्मप्रकृतिओ आठ कही छे, अहीं 'प्रज्ञापना'ना कर्मप्रकृति नामना त्रेवीशमा पदनो प्रथम उद्देशक जाणवो यावत्-अनुभाग समाप्तगाथार्थः-केटली कर्मप्रकृति ! केवी रीते बांधे छे ! केटलां स्थानोवडे प्रकृतिओने बांधे छे ! केटली प्रकृतिओ वेदे छे ! अने कोनो केटला प्रकारनो रस छे ! ॥ ३९ ॥

जीवे णं भंते ! मोहणिज्जेणं कडेणं कम्मेणं उदिन्नेणं उवट्ठाएज्जा ?, हंता उवट्ठाएज्जा । से भंते ! किं विरियत्ताए उवट्ठाएज्जा अवीरियत्ताए उवट्ठाएज्जा ?, गोयमा ! वीरियत्ताए उवट्ठाएज्जा, नो अवीरियत्ताए उवट्ठाएज्जा, जइ वीरियत्ताए उवट्ठाएज्जा किं बालवीरियत्ताए उवट्ठाएज्जा पंडियवीरियत्ताए उवट्ठाएज्जा बालपंडियवीरियत्ताए उवट्ठाएज्जा ?, गोयमा ! बालवीरियत्ताए उवट्ठाएज्जा, णो पंडियवीरियत्ताए उवट्ठाएज्जा, णो बालपंडियवीरियत्ताए उवट्ठाएज्जा । जीवे णं भंते ! मोहणिज्जेणं कडेणं कम्मेणं उदिन्नेणं अवक्कमेज्जा ?, हंता अवक्कमेज्जा । से भंते ! जाव बालपंडियवीरियत्ताए अवक्कमेज्जा ?, गोयमा ! बालवीरियत्ताए अवक्कमेज्जा, नो पंडियवीरियत्ताए अव-

१ शतके
उद्देशः ४
॥ ५२ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ५३ ॥

कमेज्जा, सिय बालपंडियवीरियताए अवकमेज्जा । जहा उदिनेणं दो आलावगा तथा उवसंतेणवि दो आला-
वगा भाणियव्वा, नवरं उवट्ठाएज्जा पंडियवीरियत्ताए अवकमेज्जा बालपंडियवीरियत्ताए ॥ से भंते ! किं
आयाए अवकमइ अणायाए अवकमइ ?, गोयमा ! आयाए अवकमइ, णो अणायाए अवकमइ, मोहणिज्जं कम्मं
वेएमाणे से कहमेयं भंते ! एवं ?, गोयमा ! पुट्ठि से एयं एवं रोयइ, इयानिं से एयं एवं णो रोयइ एवं खलु,
एयं (सू० ४०)

[प्र०] हे भगवन् ! कृतमोहनीय कर्म ज्यारे उदयमां आवेलुं होय त्यारे जीव उपस्थान करे-परलोकमां प्रकृति प्रयाण करे
[उ०] हे गौतम ! हा त्यारे उपस्थान करे. [प्र०] हे भगवन् ! ते उपस्थान शुं वीर्यताथी थाय ! के अवीर्यताथी थाय ! [उ०] हे
गौतम ! ते उपस्थान वीर्यताथी थाय, पण अवीर्यताथी न थाय. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते उपस्थान वीर्यताथी थाय तो शुं बाल-
वीर्यताथी थाय, पंडितवीर्यताथी थाय के बालपंडितवीर्यताथी थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते उपस्थान बालवीर्यताथी थाय, पण पंडि-
तवीर्यताथी के बालपंडितवीर्यताथी न थाय. [प्र०] हे भगवन् ! कृतमोहनीयकर्म ज्यारे उदयमां आवेलुं होय त्यारे जीव अपक्रमण
करे-उत्तम गुणस्थानकथी हीनतर गुणस्थानके जाय ? [उ०] हे गौतम ! हा अपक्रमण करे. [प्र०] हे भगवन् ! ते अपक्रमण यावत्
बालवीर्यताथी पंडितवीर्यताथी के बालपंडितवीर्यताथी थाय ? [उ०] हे गौतम ! बालवीर्यताथी थाय, अने कदाचित् बालपंडित-
वीर्यताथी पण थाय, पण पंडितवीर्यताथी न थाय. जेम 'उदयमां आवेल' पद साथे बे आलापक कहा तेम 'उपज्ञांत' साथे पण बे
आलापक कहेवा विशेष ए के त्यां पंडितवीर्यताथी उपस्थान थाय अने बालपंडितवीर्यताथी अपक्रमण थाय. [प्र०] हे भगवन् ! ते

१ शतके
उद्देशः ४
॥ ५३ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ५४ ॥

अपक्रमणं शुं आत्मावडे थाय, के अनात्मावडे थाय? [उ०] हे गौतम! ते अपक्रमण आत्मा वडे थाय पण अनात्मा वडे न थाय. [प्र०] हे भगवन्! मोहनीय कर्मने वेदतो ते ए ए प्रमाणे केम होय? [उ०] हे गौतम! पहेलां तेने ए ए प्रमाणे रुचे छे. अने हमणा तेने ए ए प्रमाणे रुचतुं नथी, माटे ते ए ए प्रमाणे छे. ॥ ४० ॥

से नृणं भंते! नेरइयस्स वा तिरिक्खजोणियस्स वा मणूसस्स वा देवस्स वा जे कडे पावे कम्मे नत्थि तस्स अवेइयत्ता मोक्खो!, हंता गोयमा! नेरइयस्स वा तिरिक्ख०मणु०देवस्स वा जे कडे पावे कम्मे नत्थि तस्स अवेइयत्ता मोक्खो। से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चति नेरइयस्स वा जाव मोक्खो, एवं खलु मए गोयमा! दुविहे कम्मे पणत्ते, तंजहा-पएसकम्मं य अणुभागकम्मं य, तत्थ णं जं तं पएसकम्मं तं नियमा वेणइ, तत्थ णं जं तं अणुभागकम्मं तं अत्थेगइयं वेणइ, अत्थेगइयं नो वेणइ। णायमेयं अरहया, सुयमेयं अरहया, विन्नायमेयं अरहया, इम्मं कम्मं अयं जीवे अज्झोवगमियाए वेयणाए वेदिस्सइ, इमं कम्मं अयं जीवे उवक्कमियाए वेदणाए वेदिस्सइ, अहाकम्मं अहानिकरणं, जहा जहा तं भगवया दिट्ठं तहा तहा तं विप्परिणमिस्सतीति, से तेणट्ठेणं गोयमा! नेरइयस्स वा ४ जाव मोक्खो ॥ (सू० ४१)

[प्र०] हे भगवन्! जे पाप कर्म करेलुं छे तेने वेद्या बिना नैरयिकनो, तिर्यचयोनिकनो, मनुष्यनो के देवनो मोक्ष नथी? [उ०] हे गौतम! हा, करेल पापकर्मने अनुभव्या बिना नैरयिकनो, तिर्यचयोनिकनो, मनुष्यनो के देवनो मोक्ष नथी. [प्र०] हे भगवन्! तमे ए प्रमाणे शा हेतुथी कहो छो के, (नैरयिकनो यावत् मोक्ष नथी) [उ०] हे गौतम! ए प्रमाणे निश्चित छे के, मे

१ शतकं
उद्देशः ४
॥ ५४ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ५५ ॥

कर्मना वे प्रकार कक्षा छे. ते आ प्रमाणे'-प्रदेशकर्मने अनुभागकर्म. तेमां जे प्रदेशकर्म छे ते चोक्स वेदवुं पडे छे अने जे अनुभागकर्म ते छे ते केटलुंक वेदाय छे अने केटलुंक वेदातुं नथी. ए अर्हतद्वारा ज्ञात, स्मृत अने विज्ञात छे के, आ जीव आ कर्मने आभ्युपगमिक वेदना वडे वेदशे. आ जीव आ कर्मने औपक्रमिक वेदना वडे वेदशे. यथाकर्म-बांधेल कर्मने अनुसार, निकरणोने अनुसार जेम जेम भगवंते ते जोयुं छे तेम तेम ते विपरिणाम पामशे. माटे हे गौतम! ते हेतुथी एम कहुं छे के, यावत्-करेल कर्मोने अनुभया विना नैरयिकनो, तिर्यचयोनिकनो, मनुष्यनो के देवनो मोक्ष नथी. ॥ ४१ ॥

एस णं भंते! पोग्गले तीतमणंतं सासयं समयं भुवीति वत्तव्वं सिया?, हंता गोयमा! एस णं पोग्गले अतीतमणंतं सासयं समयं भुवीति वत्तव्वं सिया. एस णं भंते! पोग्गले पडुप्पन्नं सासयं समयं भवतीति वत्तव्वं सिया?, हंता गोयमा! तं चेव उच्चारेयव्वं, एस णं भंते! पोग्गले अणागयमणंतं सासयं समयं भविस्सतीति वत्तव्वं सिया?, हंता गोयमा! तं चेव उच्चारेयव्वं. एवं खंधेणवि तिन्नि आलावगा, एवं जीवेणवि तिन्नि आलावगा भाणियव्वा ॥ (सू० ४२) ॥ छउमत्थे णं भंते! मगूसे अतीतमणंतं सासयं समयं भुवीति केवलेणं संजमेणं केवलेणं संवरे० केवलेणं बंभचेरवासेणं केवलार्हि पवयणमाईहिं सिज्झिं सु बुज्झिं सु जाव सव्वदुक्खाणमंतं करिं सु?, गोयमा! नो इणट्ठे समट्ठे, से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ तं चेव जाव अंतं करे सु? गोयमा! जे केइ अंतकरा वा अंतिमसरीरिया वा सव्वदुक्खाणमंतं करे सु वा करेति वा करिस्संति वा सव्वे ते उप्पन्नानाणदंसणधरा अरहा जिणे केवली भवित्ता तओ पच्छा सिज्झंति बुज्झंति मुच्चंति परिनिव्वायंति सव्व-

१ शतके
उद्देशः ४
॥ ५५ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ५६ ॥

दुःखाणमंतं करेंसु वा करेंति वा करिस्संति वा, से तेणट्ठेणं गोयमा ! जाव सव्वदुःखाणमंतं करेंसु०, पडुप्प-
त्तेऽवि एवं चेव, नवरं सिज्झंतित्ति भाणियव्वं, अणागएवि एवं चेव, नवरं सिज्झिस्संतित्ति भाणियव्वं, जहा छउम
त्थो तहा आहोहिओऽवि, तहा परमाहोहिओऽवि, तित्ति तित्ति आलावगा भाणियव्वा । केवली णं भंते ! मणूसे
तीतमणंतं सासयं समयं जाव अंतं करेंसु ?, हंता सिज्झिस्सु जाव अंतं करेंसु, एते तित्ति आलावगा भाणियव्वा
छउमत्थस्स जहा नवरं सिज्झिस्सु सिज्झंतित्ति सिज्झिस्संति । से णूणं भंते ! तीतमणंतं सासयं समयं पडुप्पत्ते वा
सासयं समयं अणागयमणंतं वा सासयं समयं जे केइ अंतकरा वा अंतिमसरीरिया वा सव्वदुःखाणमंतं करेंसु
वा करेंति वा करिस्संति वा सव्वे ते उप्पन्ननाणदंसणधरा अरहा जिणे केकली भवित्ता तओ पच्छा सिज्झंतित्ति
जाव अंतं करेस्संति वा ?, हंता गोयमा ! तीतमणंतं सासयं समयं जाव अंतं करेस्संति वा । से नूणं भंते ! उप्प-
न्ननाणदंसणधरे अरहा जिणे केवली अलमत्थुत्ति वत्तव्वं सिया ?, हंता गोयमा ! उप्पन्ननाणदंसणधरे अरहा जिणे
केवली अलमत्थुत्ति वत्तव्वं सिया । संवे भंते ! सेव भंते ! त्ति ॥ चउत्थो उद्देशो समत्तो ॥ १-४ ॥ (सू० ४३) ॥

[प्र०] हे भगवन् ! 'ए पुद्गल वीतेला अनंत अने शाश्वत काळे हतुं' एम कही शकाय ! [उ०] हे गौतम ! हा, ए पुद्गल
वीतेला अनंत अने शाश्वत काळे हतुं एम कही शकाय. [प्र०] हे भगवन् ! ए पुद्गल वर्तमान शाश्वतकाळे छे, एम कहेवाय ! [उ०]
हे गौतम ! हा, एम कहेवाय. (पूर्वोक्त प्रश्न प्रमाणेज कहेवुं) [प्र०] हे भगवन् ! ए पुद्गल अनंत अने शाश्वत भविष्यकाळे थशे-
रहेसे-एम कही शकाय ? [उ०] हे गौतम ! हा, एम कहेवाय. ए प्रमाणे स्कंध साथे पण त्रण आलापक कहेवा. तथा जीव साथे

१ सतके
उद्देशः ४
॥ ५६ ॥

વ્યાસ્યા-
પ્રશ્નસિઃ
॥ ૫૭ ॥

પણ ત્રણ આલાપક કહેવા. ॥૪૨॥ [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! વીતેલા અનંત શાશ્વત કાળમાં છદ્મસ્થ મનુષ્ય કેવલ સંયમથી, કેવલ સંવરથી બ્રહ્મચર્યાવાસથી અને કેવલ પ્રવચનમાતાથી સિદ્ધ થયો, બુદ્ધ થયો, અને યાવત્-સર્વ દુઃખનો નાશ કરનાર થયો ! [૩૦] હે ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ નથી [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે જ્ઞા હેતુ કહો છો કે, પૂર્વોક્તછદ્મસ્થ મનુષ્ય યાવત્-અંતકર થયો નથી !' [૩૦] હે ગૌતમ ! જે કોઈ અંત કરે વા અંતિમ શરીરવાળાએ સર્વ દુઃખોના નાશને કર્યો, તેઓ કરે છે કે કરશે તે વધા ઉત્પન્નજ્ઞાનદર્શનધર, અરિહંત, જિન અને કેવલી થઈને ત્યારપછી સિદ્ધ, બુદ્ધ, અને મુક્ત થાય છે, પરિનિર્વાણ પામ્યા છે તથા તેઓએ સર્વદુઃખોનો નાશ કર્યો છે [તેઓ] કરે છે અને કરશે. માટે હે ગૌતમ ! તે હેતુથી એમ કહું છે કે યાવત્-સર્વ દુઃખોનો અંત કર્યો, વર્તમાનકાળમાં પણ એ પ્રમાણેજ જાણવું. વિશેષ એ કે, સિદ્ધ થાય છે, એમ કહેવું. તથા ભવિષ્યકાળમાં તેવીજ રીતે જાણવું. વિશેષ એ કે-‘સિદ્ધ થશે’ એમ કહેવું. જેમ છદ્મસ્થ કહ્યો તેમ અધોવધિક પણ જાણવો, અને તેના ત્રણ ત્રણ આલાપક કહેવા. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! વીતેલા અનંત શાશ્વત કાળમાં કેવલી મનુષ્યે યાવત્ સર્વદુઃખોનો નાશ કર્યો ! [૩૦] હે ગૌતમ ! હા, તે સિદ્ધ થયા, તેણે સર્વ દુઃખોનો નાશ કર્યો. અહીં પણ છદ્મસ્થની પેટે ત્રણ આલાપક કહેવા. વિશેષ એ કે, સિદ્ધ થયા, સિદ્ધ થાય છે, અને સિદ્ધ થશે; એમ કહેવું. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! વીતેલા અનંત શાશ્વતકાળને વિષે, વર્તમાન શાશ્વત સમયમાં અને અનંત શાશ્વત ભવિષ્યકાળમાં જે કોઈ અંતકરોએ, અંતિમ શરીરવાળાઓએ સર્વ દુઃખોનો નાશ કર્યો, કરે છે, અને કરશે; તે વધા ઉત્પન્નજ્ઞાનદર્શનધર, અરિહંત, જિન અને કેવલી થઈ ત્યારપછી સિદ્ધ થાય છે, યાવત્ સર્વ દુઃખોનો નાશ કરશે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! હા, વીતેલા અનંત શાશ્વત કાળને વિષે યાવત્-સર્વ દુઃખોનો નાશ કરશે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તે ઉત્પન્નજ્ઞાનદર્શનધર, અરિહંત જિન અને કેવલી અલમસ્તુ-પૂર્ણ-કહેવાય ! [૩૦] હે

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૪
॥ ૫૭ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ५८ ॥

गौतम ! हा, ते उत्पन्नज्ञानदर्शनधर, अरिहंत, जिन अने केवली पूर्ण कहेवाय अर्थात् पूर्णज्ञानी कहेवाय. हे भगवन् ! ते ए प्रमाणे छे, हे भगवन् ! ते ए प्रमाणे छे एम कही यावत्-विहरे छे. ॥ ४३ ॥

भगवत् सुधर्मस्वामीप्रणीत श्रीमद्भगवतीमूत्रना प्रथम शतकमां चौथा उद्देशानो मूलार्थ संपूर्ण थयो.

उद्देशकः ५

कति णं भंते पुढवीओ पन्नत्ताओ ?, गोयमा ! सत्त पुढवीओ पन्नत्ताओ, तंजहा-रयणप्पभा जाव तमतमा ॥ इमीसे णं भंते ! रयणप्रभाए पुढवीए कति निरयावाससयसहस्सा पन्नत्ता ?, गोयमा ! तीसं निरयावाससयसहस्सा पन्नत्ता, गाहा-तीसा य पन्नवीसा पन्नरस दसेव या सयसहस्सा । तिन्नेगं पंचूणं पंचेव अणुत्तरा निरया ॥ ९ ॥ केवइया णं भंते ! असुरकुमारावाससयसहस्सा पन्नत्ता ?, एवं—चउसट्ठी असुराणं चउरासीई य होइ नागाणं । आवत्तरिं सुवन्नाण वाउकुमाराण छन्नउई ॥ १० ॥ दीवदिसाउदहीणं विज्जुकुमारिदथणियमग्गीणं । छण्हं पि जुयलयाणं छावत्तरिमो सयसहस्सा ॥ ११ ॥ केवइया णं भंते ! पुढविकाइयावाससयसहस्सा पण्णत्ता ?, गोयमा ! असंखेज्जा पुढविकाइयावाससयसहस्सा पण्णत्ता, गोयमा ! जाव असंखिज्जा जोतिसियविमाणावाससयसहस्सा पण्णत्ता । सोहम्मे णं भंते ! कप्पे केवइया विमाणावाससयसहस्सा पण्णत्ता ?, गोयमा ! बत्तीसं विमाणावाससयसहस्सा पण्णत्ता, एवं—बत्तीसट्ठावीसा बारस अट्ठ चउरो सयसहस्सा । पन्ना चत्तालीसा छब्ब सहस्सा सह-

१ शतके
उद्देशः ५
॥ ५८ ॥

વ્યાख्या-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥ ૫૯ ॥

સ્તારે ॥૧૨॥ આણયપાણયકપ્પે ચત્તારિ સંયાSSરણચ્ચુએ તિન્નિ । સત્ત વિમાણસથાઈ ચડહુવિ એસુ કપ્પેસું ॥૧૩॥
 એકારસુત્તરં હેટ્ઠિમેસુ સતુત્તરં સયં ચ મજ્ઞિમમ્ । સયમેગં ઉચરિમમ્ પંચેવ અણુત્તરવિમાણા ॥ ૧૪ ॥ (સૂ૦ ૪૪)
 [પ્ર૦] હે ભગવન્ કેટલી પૃથિવીઓ કહી છે ! [ઉ૦] હે ગૌતમ ! સાત પૃથિવીઓ કહી છે, તે આ પ્રમાણે:-રત્નપ્રભા, યાવત્-
 તમતમાપ્રભા. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! આ રત્નપ્રભા પૃથિવીમાં કેટલા લાખ નિરયાવાસો-નારકીનાં રહેવાળો કહેલા છે ! [ઉ૦] હે ગૌતમ !
 ત્યાં ત્રીસલાખ નિરયાવાસો કહ્યા છે. તેને લગતી ગાથા કહે છે:-૧ માં ત્રીશલાખ ૨ માં પચીશલાખ ૩ માં પંદરલાખ ૪ માં દસલાખ
 ૫ માં ત્રણ લાખ ૬ માં નવાણું હજાર, નવસોને પંચાણું, અને ૭ માં પાંચજ અનુત્તર નિરયાવાસ છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! અસુરકુમારોના
 કેટલા લાખ આવાસો કહ્યા છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે આવાસો આ પ્રમાણે કહ્યા છે-અસુરકુમારોના ચોસઠલાખ, નાગકુમારના
 ચોરાસીલાખ, સુવર્ણકુમારના ૭૨ લાખ તથા દીપકુમાર, દિકકુમાર, ઉદધિકુમાર, વિદ્યુતકુમારેન્દ્ર, સ્તનિતકુમાર, અને અગ્નિકુમાર,
 એ છ એ યુગલકોના છોતેરલાખ આવાસો કહ્યા છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! પૃથિવીકાયિકોના કેટલા લાખ આવાસો કહ્યા છે ! [ઉ૦]
 હે ગૌતમ ! પૃથિવીકાયિકોના અસંખ્યેય લાખ આવાસો કહ્યા છે. અને એ પ્રમાણે યાવત્ જ્યોતિષિકોના અસંખ્યેય લાખ વિમાના-
 વાસો જાણવા. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! સૌધર્મકલ્પમાં કેટલા વિમાનાવાસો કહ્યા છે ! [ઉ૦] હે ગૌતમ ! ત્યાં બત્રીશલાખ વિમાનાવાસો
 કહ્યા છે-ગાથાર્થ:-અનુક્રમે ૩૨ લાખ, ૨૮ લાખ, ૧૨ લાખ ૮ લાખ, ૪ લાખ, ૫૦ હજાર, ૪૦ હજાર વિમાનવાસો જાણવા.
 અને છ હજાર વિમાનવાસો સહસ્રાર દેવલોકમાં છે. અનંત અને પ્રાણાતકલ્પમાં ચારસો, આરણ અને અચ્યુતમાં ત્રણસો અર્થાત એ
 ચાર કલ્પોમાં મઠી સાતસો વિમાનાવાસો છે એકસોનેઅગીયાર વિમાનાવાસો નીચલા અધસ્તન-માં, એકસોને સાત વચલા-મધ્યમાં

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૫
॥ ૫૯ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ६० ॥

तथा एकसो उपरना-उपरिमक-मां छे. अने अनुत्तर विमानो तो पांचज छे. ॥ ४४ ॥

पुढवि द्विति ओगाहण सरीर संघयणमेव संठाणे । लेस्सा दिट्ठी णाणे जोगुवओगे य दस ठाणा ॥ १५ ॥
इमीसे णं भंते ! रयणप्पभाए पुढवीए तीसाए निरयावाससयसहस्सेसु एगमेगंसि निरयावासंसि नेरइयाणं
केवइया ठितिठाणा पण्णत्ता !, गोयमा ! असंखेज्जा ठितिठाणा पण्णत्ता, तंजहा—जहन्निया ठिती समयाहिया
जहन्निया ठिई दुसमयाहिया जाव असंखेज्जसमयाहिया जहन्निया ठिई तप्पाउग्गुक्कोसिया ठिती ॥ इमीसे णं
भंते ! रयणप्पभाए पुढवीए तीसाए निरयावाससयसहस्सेसु एगमेगंसि निरयावासंसि जहन्नियाए ठितीए बट्ट-
माणा नेरइया किं कोहोवउत्ता माणोवउत्ता मायोवउत्ता लोभोवउत्ता !, गोयमा ! सब्बेऽवि ताव होज्जा कोहो-
वउत्ता १, अहवा कोहोवउत्ता य माणोवउत्ते य २, अहवा कोहोवउत्ता य माणोवउत्ता य ३, अहवा कोहोव-
उत्ता य मायोवउत्ते य ४, अहवा कोहोवउत्ता य मायोवउत्ता य ५, अहवा कोहोवउत्ता य लोभोवउत्ते य ६,
अहवा कोहोवउत्ता य लोभोवउत्ता य ७ । अहवा कोहोवउत्ता य माणोवउत्ते य मायोवउत्ते य १, कोहोवउत्ता
य माणोवउत्ते य मायोवउत्ता य २, कोहोवउत्ता य माणोवउत्ता य मायोवउत्ते य ३, कोहोवउत्ता य माणोव-
उत्ता य मायावउत्ता य ४, एवं कोहमाणलोभेणवि चउ ४, एवं कोहमायालोभेणवि चउ ४, एवं १२, पच्छा
माणेण मायाए लोभेण य कोहो भइयब्बो, ते कोहं अमुंचता ८, एवं सत्तावीसं भंगा णेयब्बा ॥ इमीसे णं
भंते ! रयणप्पभाए पुढवीए तीसाए निरयावाससयसहस्सेसु एगमेगंसि निरयावासंसि समयाहियाए जहन्नट्ठि-

१ शतके
उद्देशः ५
॥ ६० ॥

ધ્યાત્યા-
પ્રજ્ઞસિઃ
॥ ૬૧ ॥

તીએ વટમાળા નેરહ્યા કિં કોહોવડતા માણોવડતા માયોવડતા લોભોવડતા?, ગોયમા! કોહોવડતે ય માણો-
વડતે ય માયોવડતે ય લોભોવડતે ય, કોહોવડતા ય માણોવડતા ય માયોવડતા ય લોભોવડતા ય,
અહવા કોહોવડતે ય માણોવડતે ય, અહવા કોહોવડતે ય માણોવડતા ય, એવં અસીતિ ભંગા નેયવ્વા, એવં
જાવ સંવિજ્ઞસમયાહિયા ઠિઈ અસંલેજ્ઞસમયાહિયા ઠિઈ તપ્પાઝગ્ગુક્કોસિયા ઠિઈ સત્તાવીસં ભંગા માણિ-
યવ્વા ॥ (સૂ. ૪૫)

સંગ્રહગાથાર્થ:-પૃથિવી વિગેરે જીવાવાસોમાં સ્થિતિ, અવગાહના શરીર, સંહનન, સંસ્થાન, લેશ્યા, દષ્ટિ, જ્ઞાન, યોગ અને ઉપ-
યોગ, એ દશ સ્થાન સંબંધે વિચારવાનું છે. [પ્ર.૦] હે ભગવત્! એ રત્નપ્રભા પૃથિવીના ત્રીશલાખ નિરયાવાસોમાંના એક એક નિરયા-
વાસમાં રહેનારા નૈરયિકોના કેટલાં સ્થિતિસ્થાનો કહ્યાં છે અર્થાત્ એક એક નિરયાવાસમાં રહેનારા નૈરયિકોની કેટલી કેટલી ઉમર
કહી છે? [ઉ.૦] હે ગૌતમ! તેઓનાં અસંખ્ય સ્થિતિસ્થાનો કહ્યાં છે તે આ પ્રમાણે:-ઓછામાં ઓછી ઉમર દશહજાર વર્ષની છે તે
એક સમયાધિક કે સમયાધિક એ પ્રમાણે યાવત્-જઘન્ય સ્થિતિ અસંખ્યેય સમયાધિક તથા તેને ઉચિત ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પણ એ પ્રમાણે
છે. [પ્ર.૦] હે ભગવન્! એ રત્નપ્રભા પૃથિવીની ત્રીશ લાખ નિરયાવાસોમાંના એક એક નિરયાવાસમાં ઓછામાં ઓછી ઉમરમાં વસ-
નારા નૈરયિકો શું ક્રોધોપયુક્ત છે? માનોપયુક્ત છે? માયોપયુક્ત છે? કે લોભોપયુક્ત છે? [ઉ.૦] હે ગૌતમ! તે બધાય પણ ક્રોધોપયુક્ત
હોય છે. અથવા ઘણા ક્રોધોપયુક્ત અને એકાદ માનોપયુક્ત, અથવા ઘણા ક્રોધોપયુક્ત અને માનોપયુક્ત, અથવા ઘણા ક્રોધોપયુક્ત અને
માનોપયુક્ત, અથવા ઘણા ક્રોધોપયુક્ત અને એકાદ માયોપયુક્ત, અથવા ઘણા ક્રોધોપયુક્ત અને માયોપયુક્ત, અથવા ઘણા ક્રોધોપયુક્ત

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૫
॥ ૬૧ ॥

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્નિ:
॥ ૬૨ ॥

અને એકાદ લોભોપયુક્ત, અથવા ઘણા ક્રોધોપયુક્ત અને લોભોપયુક્ત, અથવા ઘણા ક્રોધોપયુક્ત અને એકાદ માનોપયુક્ત તથા માયો-
પયુક્ત, અથવા ઘણા ક્રોધોપયુક્ત તથા એકાદ માનોપયુક્ત અને ઘણા માયોપયુક્ત, અથવા ઘણા ક્રોધોપયુક્ત, માનોપયુક્ત અને એકાદ
માયોપયુક્ત, અથવા ઘણા ક્રોધોપયુક્ત, માનોપયુક્ત તથા માયોપયુક્ત, એ પ્રમાણે ક્રોધ, માન અને લોભ સાથે બીજા પળ ચાર ભાંગા
કરવા. તથા એજ પ્રમાણે ક્રોધ, માયા અને લોભ સાથે પળ ચાર ભાંગા કરવા. પછી માન, માયા અને લોભની સાથે ક્રોધવડે ભાંગા
કરવા. તથા તે બધા ક્રોધને મૂક્યા શિવાયના એ પ્રમાણે સત્તાવીસ ભાંગા જાણવા. [પ્ર૦] હે ભગવન્! એ રત્નપ્રભા પૃથિવીના ત્રીસ
લાખ નિરયાવાસોમાંના એક એક નિરયાવાસોમાં એક સમયાધિક જઘન્ય ઉમરમાં વર્તતા નૈરયિકો શું ક્રોધોપયુક્ત છે? માનોપયુક્ત
છે? માયોપયુક્ત છે? કે લોભોપયુક્ત છે? [ઉ૦] હે ગૌતમ! તેઓમાં એકાદ ક્રોધોપયુક્ત, માનોપયુક્ત, માયોપયુક્ત, અને લોભોપયુક્ત
હોય છે. અથવા ઘણા ક્રોધોપયુક્ત, માનોપયુક્ત માયોપયુક્ત, અને લોભોપયુક્ત હોય છે. અથવા કોઈ એક ક્રોધોપયુક્ત અને માનોપ-
યુક્ત, અથવા કોઈ એક ક્રોધોપયુક્ત અને ઘણા માનોપયુક્ત, હોય છે, इत्यादि એ પ્રમાણે એંસી ભાંગા જાણવા. અને એ પ્રમાણે યાવત્-
સંખ્યેય સમયાધિક સ્થિતિવાળા નૈરયિકો માટે પળ જાણવું. અસંખ્યેય સમયાધિક સ્થિતિને યોગ્ય ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિમાં સત્તાવીસ ભાંગા
કહેવા. [પ્ર૦] હે ભગવન્! આ રત્નપ્રભા પૃથિવીમાં ત્રીશલાખ નિરયાવાસોમાંના એક એક નિરયાવાસમાં વસતા નૈરયિકોના અવગા-
હનાસ્થાનો કેટલાં કહ્યા છે? [ઉ૦] હે ગૌતમ! તેઓના અવગાહનાસ્થાનો અસંખ્યેય કહ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે:-ઓછામાં ઓછી
અંગુલના અસંખ્યેય ભાગ જેટલી અવગાહના તે એક પ્રદેશાધિક, બે પ્રદેશાધિક, એ પ્રમાણે યાવત્-અસંખ્યેયપ્રદેશાધિક જાણવી.
તથા જઘન્ય અવગાહના અને તેને યોગ્ય ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના પળ જાણવી. [પ્ર૦] હે ભગવન્! આ રત્નપ્રભા પૃથિવીમાં ત્રીશ લાખ

૧ શ્લોકે
ઉદ્દેશ: ૫
॥ ૬૨ ॥

ધ્યારૂયા-
પ્રશ્ન:
॥ ૬૩ ॥

નિર્યાવાસોમાંના એક એક નિર્યાવાસોમાંના એક એક નૈર્યાવાસમાં જઘન્ય અવગાહનાએ વર્તતા નૈર્યિકો શું ક્રોધોપયુક્ત છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! અહીં ભાંગા જાણવા. અને એ પ્રમાણે યાવત્-સંસ્થેય પ્રદેશાધિક જઘન્ય અવગાહનાએ વર્તતા નૈર્યિકો માટે પણ જાણવું. અસંસ્થેય પ્રદેશાધિક જઘન્ય અવગાહનાએ વર્તતા તથા તદુચિત ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાએ વર્તતા નૈર્યિકોના અર્થાત્ એ બન્નેના પણ સત્તાવીશ ભાંગા કહેવા. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! આ રત્નપ્રભા પૃથિવીમાં ત્રીશ લાખ નિર્યાવાસોમાંના એક એક નિર્યાવાસમાં વસતા અને વૈક્રિયશરીરવાળા નૈર્યિકો શું ક્રોધોપયુક્ત છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! અહીં સત્તાવીશ ભાંગા કહેવા. અને એ ગમવડે શરીરના બે શરીર અર્થાત્ વધાં મઢીને ત્રણ શરીર સંબંધે પૂર્વોક્ત પ્રમાણે જાણવું. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! આ રત્નપ્રભા પૃથિવીમાં યાવત્-વસતા નૈર્યિકોના શરીરોનું કયું સંઘયણ-સંહનન કયું છે ! [૩૦] હે ગૌતમ ! તેઓનું શરીર સંઘયણ વિનાનું છે અર્થાત્ છ સંઘયણ-માંથી તેઓને એક સંઘયણ નથી. ચઢી તેઓના શરીરમાં હાડકાં, નસો અને સ્નાયુ નથી. તથા જે પુદ્ગલો અનીષ્ટ, અકાંત અપ્રિય, અશુભ, અમનોજ્ઞ અને અમનોમ છે તે પુદ્ગલો એઓના [નૈર્યિકોના] શરીરસંઘાતપણે પરિણમે છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! આ રત્નપ્રભા પૃથિવીમાં યાવત્-વસતા અને છ સંઘયણમાંથી એકપણ સંઘયણ વિનાના નૈર્યિકો શું ક્રોધોપયુક્ત છે ! [૩૦] હે ગૌતમ ! અહીં સત્તાવીશ ભાંગા જાણવા. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! આ રત્નપ્રભા પૃથિવીમાં યાવત્-વસતા નૈર્યિકોના શરીરો કયા સંસ્થાનવાળા કહ્યાં છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! તે નૈર્યિકોના શરીરો બે પ્રકારના કહ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે:-ભવધારણીય-જ્યાંસુધી જીવે ત્યાંસુધી રહેનારાં- અને ઉત્તરવૈક્રિય. તેમાં જે શરીરો ભવધારણીય છે તે ટુંકસંસ્થાનવાળાં કહ્યાં છે, અને જે શરીરો ઉત્તરવૈક્રિયરૂપ છે તે પણ ટુંકસંસ્થાનવાળાં કહ્યાં છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! આ રત્નપ્રભા પૃથિવીમાં યાવત્-ટુંકસંસ્થાને વર્તતા નૈર્યિકો શું ક્રોધોપયુક્ત છે ? [૩૦]

૧ શતકે
ઉદ્દેશ: ૬
॥ ૬૩ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ६४ ॥

हे गौतम ! अहीं सत्तावीश भांगा कहेवा. [प्र०] हे भगवन् ! आ रत्नप्रभा पृथिवीमां वसता नैरयिकोने केटली छेइया कही छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने एक कापोतलेइया कही छे. [प्र०] हे भगवन् ! आ रत्नप्रभा पृथिवीमां वसता कापोतलेइयावाळा नैरयिको शुं क्रोधोपयुक्त छे ? [उ०] हे गौतम अहीं सत्तावीश भांगा कहेवा. ॥ ४५ ॥

इमीसे णं भंते ! रयणप्पभाए पुढवीए तीसाए निरयावाससयसहस्सेसु एगमेगंसि निरयावासंसि नेरइयाणं केवइया ओगाहणाठाणा पन्नत्ता ?, गोयमा ! असंखेज्जा ओगाहणाठाणा पन्नत्ता, तंजहा-जहन्निया ओगाहणा, पदेसाहिया जहन्निया ओगाहणा, दुप्पएसहिया जहन्निया ओगाहणा, जाव असंखिज्जपएसहिया जहन्निया ओगाहणा, तप्पाउग्गुकोसिया ओगाहणा ॥ इमीसे णं भंते ! रयणप्पभाए पुढवीए तीसाए निरयावाससयसहस्सेसु एगमेगंसि निरयावासंसि जहन्नियाए ओगाहणाए वट्टमाणा नेरइया किं कोहोवउत्ता ?, असीइभंगा भाणियव्वा जाव संखिज्जपएसहिया जहन्निया ओगाहणा, असंखेज्जपएसहियाए जहन्नियाए ओगाहणाए वट्टमाणाणं तप्पाउग्गुकोसियाए ओगाहणाए वट्टमाणाणं नेरइयाणं दोसुवि सत्तावीसं भंगा ॥ इमीसे णं भंते ! रयण० जाव एगमेगंसि निरयावासंसि नेरइयाणं कह सरीरया पणत्ता ?, गोयमा ! तिन्नि सरीरया पणत्ता, तंजहा-वेउव्विए तेयए कम्मए ॥ इमीसे णं भंते ! जाव वेउव्वियसरीरे वट्टमाणा नेरइया किं कोहोवउत्ता ? सत्तावीसं भंगा भाणियव्वा, एएणं गमएणं तिन्नि सरीरा भाणियव्वा ॥ इमीसे णं भंते ! रयणप्पभाए पुढवीए जाव नेरइयाणं सरीरया किंसंघयणी पन्नत्ता ?, गोयमा ! छण्हं संघयणाणं अस्संघयणी, नेवट्ठी नेव छिरा नेव ण्हा-

१ शतके
उद्देशः ५
॥ ६४ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ६५ ॥

रूणि, जे पोग्गला अणिट्ठा अकंता अपिया असुहा अमणुत्ता अमणामा, एतेसिं सतीरसंघायत्ता? परिणमंति ॥ इमीसे णं भंते ! जाव छण्हं संघयणाणं असंघयणे वट्टमाणाणं नेरइया किं कोहोवउत्ता ?, सत्तावीसं भंगा ॥ इमीसे णं भंते ! रयणप्पभा जाव सरीरिया किंसंठिया पन्नत्ता ?, गोयमा ! दुविहा पन्नत्ता, तंजहा—भवधार-णिज्जा य उत्तरविउव्विया य, तत्थ णं जे ते भवधारणिज्जा ते हुंडसंठिया पण्णत्ता, तत्थ णं जे ते उत्तरवेउ-व्विया तेवि हुंडसंठिया पण्णत्ता । इमीसे णं जाव हुंडसंठाणे वट्टमाणा नेरइया किं कोहोवउत्ता ?, सत्तावीसं भंगा ॥ इमीसे णं भंते ! रयणप्पभाए पुढवीए नेरइयाणं कति लेस्साओ पन्नत्ताओ ?, गोयमा ! एगा काउलेस्सा पण्ण-त्ता । इमीसे णं भंते ! रयणप्पभाए जाव कालेस्सा ए वट्टमाणा सत्तावीसं भंगा ॥ (सू० ४६)

इमीसे णं जाव किं सम्महिट्ठी मिच्छादिट्ठी सम्मामिच्छादिट्ठी ?, तिन्निवि । इमीसे णं जाव सम्महंसणे वट्टमाणा नेरइया सत्तावीसं भंगा, एवं मिच्छादंसणेवि, सम्मामिच्छादंसणे असीती भंगा ॥ इमीसे णं भंते ! जाव किं नाणी अन्नाणी ?, गोयमा ! नाणीवि अन्नाणीवि, तिन्नि नाणाइं नियमा, तिन्नि अन्नाणाइं भयणाए । इमीसे णं भंते ! जाव आभिणिबोहियनाणे वट्टमाणा सत्तावीसं भंगा, एवं तिन्नि नाणाइं तिन्नि अन्नाणाइं भाणियव्वाइ ॥ इमीसे णं जाव किं मणजोगी वइजोगी कायजोगी ?, तिन्निवि । इमीसे णं जाव मणजोए वट्टमाणा कोहोवउत्ता ?, सत्तावीसं भंगा । एवं वइजोए, एवं कायजोए ॥ इमीसे णं जाव नेरइया किं सागारो-वउत्ता अणागारोवउत्ता ?, गोयमा ! सागारोवउत्तावि अणागारोवउत्तावि । इमीसे णं जाव सागारोवओगे

१ शतके
उद्देशः ५
॥ ६५ ॥

વ્યાख्या-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥ ૬૬ ॥

વદમાણા કિં કોહોવઉત્તા ? સત્તાવીસં ભંગા । એવં અણાગારોવઉત્તાવિ સત્તાવીસં ભંગા ॥ એવં સત્તાવિ પુદવિઓ નેયઢ્ઢાઓ, ણાણત્તં લેસાસુ, ગાહા—કાઝ ય દોસુ તથ્યાઈ મીસિયા નીલિયા ચઉત્થીયે । પંચમિયાય મીસા કણહા તત્તો પરમકણહા ॥ ૧૬ ॥ (સૂ૦ ૪૭)

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં વસતા નૈરયિકો શું સમ્યગ્દષ્ટિ છે ? મિથ્યાદષ્ટિ છે ? કે સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તેઓ ત્રણે પ્રકારના છે ? [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! આ રત્નપ્રભા પૃથિવીમાં વસતા અને સમ્યગ્દર્શનમાં વર્તતા નૈરયિકો શું ક્રોધોપયુક્ત છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ - અહીં સત્તાવીસ ભાંગા કહેવા. અને એ પ્રમાણે મિથ્યાદર્શન તથા સમ્યગ્ મિથ્યાદર્શનમાં એંસી ભાંગા કહેવા. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! આ રત્નપ્રભા પૃથિવીમાં વસતા જીવો શું જ્ઞાની છે કે અજ્ઞાની છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તેઓ જ્ઞાની પણ છે અને અજ્ઞાની પણ છે. જેઓ જ્ઞાની છે તેઓને ત્રણ જ્ઞાન નિયમપૂર્વક હોય છે અને જેઓ અજ્ઞાની છે તેઓને ત્રણ અજ્ઞાન ભજનાપૂર્વક હોય છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! આ રત્નપ્રભા પૃથિવીમાં રહેતા અને આભિનિર્બોધિક જ્ઞાનમાં વર્તતા નૈરયિકો શું ક્રોધોપયુક્ત છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! અહીં સત્તાવીસ ભાંગા જાણવા. અને એ પ્રમાણે ત્રણ જ્ઞાન તથા ત્રણ અજ્ઞાન કહેવાં-જાણવાં [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! આ રત્નપ્રભા પૃથિવીમાં રહેનારા નૈરયિકો શું મનોયોગી છે ! વચનયોગી છે ? કે કાયયોગી છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તેઓ પ્રત્યેક ત્રણ પ્રકારના છે [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! આ રત્નપ્રભા પૃથિવીમાં રહેનારા અને યાવત્-મનોયોગમાં વર્તતા જીવો શું ક્રોધોપયુક્ત છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! અહીં ૨૭ ભાંગા જાણવા. અને એ પ્રમાણે વચનયોગમાં તથા કાયયોગમાં કહેવું. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! આ રત્નપ્રભા પૃથિવીમાં રહેનારા નૈરયિકો શું સાકારોપયુક્ત છે કે અનાકારોપયુક્ત છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તેઓ સાકારોપયુક્ત પણ છે અને અના-

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૬
॥ ૬૬ ॥

આવ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥ ૬૮ ॥

નાનાત્વ મિન્નત્વ જાણવું. ॥ ૪૮ ॥

અસંખ્યજ્ઞેસુ ણં મંતે ! પુદ્બિક્કાઈયાવાસસયસહસ્સેસુ એગમેગંસિ પુદ્બિક્કાઈયાવાસંસિ પુદ્બિક્કાઈયાણં કેવ-
તિયા ઠિતિઠાણા પપ્પણ્ણત્તા ?, ગોયમા ! અસંખ્યજ્ઞા ઠિતિઠાણા પપ્પણ્ણત્તા, તંજહા-જહ્નિયા ઠિઈ જાવ તપ્પાઝગ્ગુ-
ક્કોસિયા ઠિઈ । અસંખ્યજ્ઞેસુ ણં મંતે ! પુદ્બિક્કાઈયાવાસસયસહસ્સેસુ એગમેગંસિ પુદ્બિક્કાઈયાવાસંસિ જહ્નિયા
ઠિત્તિયે વદ્દમાણા પુદ્બિક્કાઈયા કિં કોહોવડત્તા માણોવડત્તા માયોવડત્તા લોભોવડત્તા ?, ગોયમા ! કોહોવડ-
ત્તાવિ માણોવડત્તાવિ માયોવડત્તાવિ લોભોવડત્તાવિ, એવં પુદ્બિક્કાઈયાણં સઘ્વેસુવિ ઠાણેસુ અમંગયં, નવરં
તેઉલેસ્સાએ અસીતિ મંગા, એવં આઝકાઈયાવિ, તેઝકાઈયવાઝકાઈયાણં સઘ્વેસુવિ ઠાણેસુ અમંગયં ॥ વણસ્સહ-
કાઈયા જહા પુદ્બિક્કાઈયા ॥ (સૂ. ૪૯)

[પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! પૃથિવીકાયિકના અસંખ્યેય લાખ આવાસોમાંના એક એક આવાસમાં વસતા પૃથિવીકાયિકોના સ્થિતિ-
સ્થાનો કેટલાં ક્યાં છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! તેઓના સ્થિતિસ્થાનો અસંખ્યેય ક્યાં છે. તે આ પ્રમાણે:-તેઓની ઓછામાં ઓછી
સ્થિતિ, તે એક સમયાધિક, બે સમયાધિક, ઇત્યાદિ યાવત્ તેને યોગ્ય ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ જાણવી. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! પૃથિવીકાયિકના
અસંખ્યેય લાખ આવાસોમાંના એક એક આવાસમાં વસતા અને જઘન્ય સ્થિતિવાળા પૃથિવીકાયિકો શું ક્રોધોપયુક્ત છે ? માનોપ-
યુક્ત છે ! માયોપયુક્ત છે ? કે લોભોપયુક્ત છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! તેઓ ક્રોધોપયુક્ત પણ છે, માનોપયુક્ત પણ છે, માયોપયુક્ત પણ
છે અને લોભોપયુક્ત પણ છે. એ પ્રમાણે પૃથિવીકાયિકોને ત્રણ સ્થાનોમાં અમંગક છે. વિશેષ એકે-તેજોલેશ્યામાં અંશી અંશી

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૫
॥ ૬૮ ॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥ ૬૯ ॥

માંગા કહેવા. એ પ્રમાણે-અપ્કાય જલકાય-પણ જાણવો. તથા તેજસ્કાય અને વાયુકાયને પણ સર્વસ્થાનોમાં અભંગક છે. વઢી વનસ્પતિકાયિકો પણ પૃથિવીકાયિકની પેઠે જાણવા. ॥ ૪૯ ॥

બેઈંદિયતેઈંદિયચંડરિંદિયાણં જેહિં ઠાણેહિં નેરતિયાણં અસીઈંભંગા તેહિં ઠાણેહિં અસીઈં ચેવ, નવરં અઞ્મા હિયા મમ્મત્તે આભિણિબોહિનાજે સુચનાણે ચ, એપહિં અસીઈંભંગા, જેહિં ઠાણેહિં નેરતિયાણં સત્તાવીસં ભંગા તેસુ ઠાણેસુ સઞ્ચેસુ અભંગયં ॥ પંચિદિયતિરિક્કજોણિયા જહા નેરઈયા તહા માણિયઘ્વા, નવરં જેહિં સત્તાવીસં ભંગા તેહિં અભંગયં કાયઘ્વં, જત્થ અસીતિ તત્થ અસીતિં ચેવ ॥ મણુસ્સાણવિ જેહિં ઠાણેહિં નેરઈયાણં અસીતિ-ભંગા તેહિં ઠાણેહિં મણુસ્સાણવિ, અસીતિભંગા માણિયઘ્વા, જેસુ ઠાણેસુ સત્તાવીસા તેસુ અભંગયં, નવરં મણુ-સ્સાણં અઞ્મહિયં જહન્નિયા ઠિઈ આહારે ચ અસીતિ ભંગા ॥ વાણમંતરજોઈસવેમાણિયા જહા ભવણવાસી, નવરં ણાણત્તં જાણિયઘ્વં જં જસ્સ, જાય અણુત્તરા, સેવં ભંતે ! સેવં ભંતે ! ત્તિ ॥ (સૂ. ૫૦) પંચમો ઉદેસો સમ્મત્તો ॥ ૫ ॥

જે સ્થાનોવડે નૈરયિકોને ઇંસી માંગા છે તે સ્થાનોવડે બેઈંદ્રિય, ત્રીંદ્રિય અને ચંડરિંદ્રિય જીવોને પણ ઇંસી માંગા છે, વિશેષ એકે, નીચેલેલા ત્રણ સ્થાનમાં પણ તે જીવોને ઇંસી માંગા થાય છે, તે ત્રણ સ્થાનો:-સમ્યક્ત્વ, અભિનિબોધિકજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાન અર્થાત્ આ ત્રણ સ્થાનોમાં પણ બેઈંદ્રિયાદિ જીવોને ઇંસી માંગા લાભે છે અને ઇટલું નૈરયિકો કરતાં વધારે છે. તથા જે સ્થાનોવડે નૈરયિકોને સત્તાવીશ માંગા છે તે વધાય પણ સ્થાનોમાં અહીં અભંગક છે. જેમ નૈરયિકો કહ્યા તેમ પંચેંદ્રિયતિર્યચયોનિકો પણ

૧ શતકે
ઉદેશઃ ૬
॥ ૬૯ ॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥ ૭૦ ॥

જાણવા. વિશેષ એ કે:-જે સ્થાનોવડે નૈરયિકોમાં સત્તાવીશ ભાંગા કહ્યા છે, તે સ્થાનોવડે અહીં અમંગલ કહેવું. અને જ્યાં નૈરયિકોમાં એંશી ભાંગા કહ્યા છે ત્યાં અહીં પણ એંસી ભાંગાજ કહેવા. નૈરયિકોમાં જે સ્થાનોવડે એંસી ભાંગા કહ્યા છે તે સ્થાનોવડે મનુષ્યોમાં પણ એંસી ભાંગા કહેવા. અને એ નૈરયિકોમાં જે સ્થાનોવડે સત્તાવીશ ભાંગા કહ્યા છે તે સ્થાનોવડે મનુષ્યોમાં અમંગલ કહેવું. વિશેષ એ કે, મનુષ્યોને જઘન્ય સ્થિતિમાં અને આહારક શરીરમાં એંશી ભાંગા છે. અને એ નૈરયિકો કરતાં મનુષ્યોમાં અધિક છે. જેમ ભવનવાસી દેવો કહ્યા તેમ વાનવ્યંતર, જ્યોતિષિક અને વૈમાનિકો જાણવા. વિશેષ એ કે, જેનું જુદાપણું છે તે જાણવું, અને એ પ્રમાણે અનુત્તર સુધી જાણવું. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, તે એ પ્રમાણે છે, એમ કહી યાવત્ વિહરે છે. ॥ ૫૦ ॥

ભગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ભગવતીશ્રવણના પ્રથમ શતકમાં પાંચમા ઉદ્દેશનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

ઉદ્દેશક ૬

જાવડ્યાઓ ય નં મંતે ! ઉવાસંતરાઓ ઉદયંતે સૂરિણ ચક્રવુપ્પાસં હવ્વમાગચ્છતિ અત્થમંતેવિય નં સૂરિણ તાવતિયાઓ ચેવ ઉવાસંતરાઓ ચક્રવુપ્પાસં હવ્વમાગચ્છતિ ?, હંતા ! ગોયમા ! જાવડ્યાઓ નં ઉવાસંતરાઓ ઉદયંતે સૂરિણ ચક્રવુપ્પાસં હવ્વમાગચ્છતિ અત્થમંતેવિ સૂરિણ જાવ હવ્વમાગચ્છતિ । જાવડ્યંનં મંતે ! ચિત્તં ઉદયંતે સૂરિણ આતાવેણં સચ્ચઓ સમંતા ઓમાસેહ ઉજ્જોણહ તવેહ પમાસેહ, અત્થમંતેવિય નં સૂરિણ તાવડ્યં ચેવ ચિત્તં આયાવેણં સચ્ચઓ સમંતા ઓમાસેહ ઉજ્જોણહ તવેહ પમાસેહ ?, હંતા ગોયમા ! જાવતિયણં સ્વેત્તં

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૬
॥ ૭૦ ॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥ ૭૧ ॥

જાવ પમાસેહ ॥ તં મંતે ! કિં પુઠં ઓમાસેહ અપુઠં ઓમાસેહ ? , જાવ છદિસિં ઓમાસેતિ, એવં ઉજ્જોવેહ તવેહ પમાસેહ જાવ નિયમા છદિસિં ॥ સે નૂણં મંતે ! સન્વંતિ સન્વાવંતિ ફુસમાણકાલસમયંસિ જાવતિયં સ્વેત્તં ફુસહ તાવતિયં ફુસમાણે પુઠેત્તિ વત્તવ્વં સિયા ? , હંતા ! ગોયમા ! સન્વંતિ જાવ વત્તવ્વં સિયા ॥ તં મંતે ! કિં પુઠં ફુસહ અપુઠં ફસહ ? જાવ નિયમા છદિસિં ॥ (સૂ. ૫૧)

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! અવકાશાંતરથી-આકાશના વ્યવધાનથી (જેટલે દૂરથી) ઉગતો સૂર્ય શીઘ્ર નજરે જોવાય છે તેટલાજ દૂરથી આથમતો સૂર્ય પણ શીઘ્ર નજરે જોવાય છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા જેટલે દૂરથી ઉગતો સૂર્ય નજરે જોવાય છે તેટલાજ દૂરથી આથમતો સૂર્ય પણ શીઘ્ર નજરે જોવાય છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! ઉગતો સૂર્ય પોતાના તાપદ્વારા જેટલા ક્ષેત્રને સર્વ પ્રકારે ચારે બાજુથી બધી દિશાઓમાં અને વધા સ્થાનામાં પ્રકાશિત કરે છે, ઉદ્ધોતિત કરે છે, તપાવે છે, અને સૂચ્છ ઉષ્ણ કરે છે, તેટલાજ ક્ષેત્રને બધી દિશાઓમાં અને વધા સ્થાનામાં આથમતો સૂર્ય પણ પોતાના તાપ દ્વારા પ્રકાશિત કરે છે ? ઉદ્ધોતિત કરે છે ? તપાવે છે ? અને ઉષ્ણ કરે છે ! [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા, ઉગતો સૂર્ય જેટલા ક્ષેત્રને પ્રકાશે છે તેટલાજ ક્ષેત્રને આથમતો સૂર્યપણ યાવત્-ઉષ્ણ કરે છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! સૂર્ય જે ક્ષેત્રને પ્રકાશે છે ? તે ક્ષેત્રથી સૂર્યથી સ્પર્શાયેલું છે ? કે, અસ્પર્શાયેલું છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે ક્ષેત્ર સૂર્યથી સ્પર્શાયેલું છે અને યાવત્-તે ક્ષેત્રને છા દિશામાં પ્રકાશિત કરે છે, ઉદ્ધોતિત કરે છે, તપાવે છે. તથા અત્યંત તપાવે છે છા દિશામાં સૂચ્છ તપાવે છે] [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! સ્પર્શ કરવાના કાલસમયે સર્વાપ-સૂર્યના સાથે સંબંધવાળા જેટલા ક્ષેત્રને સર્વ દિશાઓમાં સૂર્ય સ્પર્શે છે, તેટલું તે સ્પર્શાતું ક્ષેત્ર 'સ્પર્શાયેલું' એમ કહેવાય ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા, સર્વ યાવત્-એમ કહેવાય. [પ્ર૦] હે ભગ-

૧ શતક
ઉદ્દેશઃ ૬
॥ ૭૧ ॥

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્નસિઃ
॥ ૭૨ ॥

વન્ ! સ્પર્શાયેલ ક્ષેત્રને સ્પર્શે છે ? કે સ્પર્શાયા વિનાના ક્ષેત્રને સ્પર્શેજ છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! સ્પર્શાણ ક્ષેત્રને સ્પર્શે છે, યાવત્ ચોક્કસ એ છા દિશામાં સ્પર્શે છે. ॥ ૫૧ ॥

લોચંતે ભંતે ! અલોચંતં ફુસઈ, અલોચંતેવિ લોચંતં ફુસઈ ? હંતા ગોચમા ! લોચંતે અલોચંતં ફુસઈ, અલોચંતેવિ લોચંતં ફુસઈ ૩ । તં ભંતે ! કિં પુઠ્ઠં ફુમઈ અપુઠ્ઠં ફુસઈ ? જાવ નિયમા છદિસિં ફુસઈ । દીવંતે ભંતે ! સાગરંતં ફુસઈ સાગરંતેવિ દીવંતં ફુસઈ ? હંતા જાવ નિયમા છદિસિં ફુમઈ, એવં એણં અભિલાવેણં ઉદયંતે પોચંતં ફુસઈ, છિદંતે દૂસંતં છાચંતે આચવંતં જાવ નિયમા છદિસિં ફુસઈ ॥ (સૂ૦ ૫૨) ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! લોકનો અંત અલોકના અંતને સ્પર્શે, અલોકનો પણ અંત લોકના છેડાને સ્પર્શે ? [૩૦] હા, ગૌતમ ! લોકનો છેડો અલોકના છેડાને સ્પર્શે અને અલોકનો પણ અંત લોકના છેડાને સ્પર્શે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જે સ્પર્શાય છે તે શું સ્પૃષ્ટ છે ? કે અસ્પૃષ્ટ છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! નિયમપૂર્વક છા દિશામાં સ્પર્શાય છે [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! વેટનો છેડો સમુદ્રના છેડાને સ્પર્શે ? સમુદ્રનો છેડો પણ વેટના છેડાને સ્પર્શે ? [૩૦] હા, યાવત્-નિયમ છા દિશામાં સ્પર્શે. [પ્ર૦] એ પ્રમાણે અભિલાવકે-પાણીનો છેડો વહાણના છેડાને સ્પર્શે, છિદ્રનો છેડો વસ્ત્રના છેડાને સ્પર્શે ? અને છાયાનો છેડો તડકાના છેડાને સ્પર્શે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! યાવત્-નિયમે છા દિશામાં સ્પર્શે. ॥ ૫૨ ॥

અત્થિ ણં ભંતે ! જીવાણં પાણાઇવાણં કિરિયા કજ્જઈ ? હંતા અત્થિ, સા ભંતે ! કિં પુઠ્ઠા કજ્જઈ અપુઠ્ઠા કજ્જઈ ? જાવ નિચ્ચાવાણં છદિસિં વાધાયં પહુચ્ચ સિય તિદિસિં સિય ચ્ચઉદિસિં સિય પંચદિસિં । સા ભંતે !

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૬
॥ ૭૨ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ७३ ॥

किं कडा कज्जइ अकडा कज्जइ ?, गोयमा ! कडा कज्जइ, नो अकडा कज्जइ । सा भंते ! किं अत्तकडा कज्जइ पर-
कडा कज्जइ तदुभयकडा कज्जइ ?, गोयमा ! अत्तकडा कज्जइ, णो परकडा कज्जइ, णो तदुभयकडा कज्जइ । सा
भंते ! किं आणुपुब्बि कडा कज्जइ अणुपुब्बि कडा कज्जइ ?, गोयमा ! आणुपुब्बि कडा कज्जइ, नो अणुपुब्बि
कडा कज्जइ, जा य कडा जा य कज्जइ जा य कज्जिस्सइ सव्वा सा आणुपुब्बि कडा, नो अणुपुब्बि कडत्ति
वत्तव्वं सिया । अत्थि णं भंते ! नेरइयाणं पाणाइवायकिरिया कज्जइ ?, हंता अत्थि । सा भंते ! किं पुट्ठा कज्जइ
अपुट्ठा कज्जइ जाय नियमा छदिसिं कज्जइ, सा भंते ! किं कडा कज्जइ अकडा कज्जइ ?, तं चेव जाव नो अणु-
पुब्बि कडत्ति वत्तव्वं सिया, जहा नेरइया तहा एगिंदियवज्जा भाणियव्वा, जाव वेमाणिया, एगिंदिया जहा
जीवा तहा भाणियव्वा, जहा पाणाइवाए तहा मुसावाए तहा अदिन्नादाणे मेहुणे परिग्गहे कोहे जाव मिच्छा-
दंसणसल्ले, एवं एए अट्टारस, चउवीसं दंडगा भाणियव्वा, सेवं भंते ! सेवं भंते ! त्ति भगवं गोयमे समणं
भगवं जाव विहरति ॥ (सू० ५३) ॥

[प्र०] हे भगवन् ! जीवो द्वारा प्राणातिपात क्रिया कराय छे ? [उ०] हा, कराय छे. [प्र०] हे भगवन् ! जे क्रिया कराय
छे ते शुं स्पष्ट छे ? के अस्पष्ट छे ? [उ०] हे गौतम ! यावत्-निर्व्याधातवडे छए दिशाने, व्याधातने आश्रीने कदाच त्रण दिशाने,
कदाच चार दिशाने अने कदाच पांच दिशाने स्पर्श छे. [प्र०] हे भगवन् ! जे क्रिया कराय छे ! ते शुं कृत छे ? के अकृत छे ?
[उ०] हे गौतम ! ते क्रियाकृत छे. पण अकृत नथी. [प्र०] हे भगवन् ! जे क्रिया कराय छे ते शुं आत्मकृत छे ? परकृत छे !

१ शतके
उद्देशः ६
॥ ७३ ॥

બ્યાख्या-
પ્રજ્ઞાસિ:
॥ ૭૪ ॥

કે ઉભયકૃત છે? [૩૦] હે ગૌતમ! તે ક્રિયા આત્મકૃત છે. પણ પરકૃત કે તદુભયકૃત નથી. [પ્ર૦] હે ભગવન્! જે ક્રિયા કરાય છે? તે અનુક્રમપૂર્વક કૃત છે? કે અનુક્રમ શિવાયકૃત છે? [૩૦] હે ગૌતમ! તે અનુક્રમપૂર્વક કૃત છે. પણ અનુક્રમ શિવાય કૃત નથી, વઝી જે કૃત ક્રિયા કરાય છે? અને કરાશે તે બધી અનુક્રમપૂર્વક કૃત છે. પણ અનુક્રમ શિવાય કૃત નથી એમ કહેવાય. [પ્ર૦] હે ભગવન્! નૈરયિકોદ્ધારા પ્રાણાતિપાત ક્રિયા કરાય છે? [૩૦] હે ગૌતમ! હા, કરાય છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્! જે ક્રિયા કરાય છે તે શું સ્પૃષ્ટ છે? કે અસ્પૃષ્ટ છે? [૩૦] હે ગૌતમ! યાવત્-નિયમે છાં દિશામાં કરાય છે [પ્ર૦] હે ભગવન્! જે ક્રિયા કરાય છે? તે શું કૃત છે? કે અકૃત છે? [૩૦] હે ગૌતમ! તે પૂર્વ પ્રમાણે જાણવું. યાવત્-તે અનુક્રમ શિવાય કૃત છે એમ ન કહેવાય. નૈરયિકોની પેટે એકેન્દ્રિય શિવાયના યાવત્-વૈમાનિકસુધીના બધા જીવો કહેવાય. અને જીવોની પેટે એકેન્દ્રિયો કહેવા. પ્રાણાતિપાતની ક્રિયા પેટે મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ, ક્રોધ અને યાવત્-મિથ્યાદર્શનશલ્ય સુધી જાણવું. અને એ પ્રમાણે એ અઠાર પાપસ્થાન વિષે ચોવીશ દંડક કહેવા. હે ભગવન્! તે એ પ્રમાણે છે, તે એ પ્રમાણે છે, એમ કહી ભગવંત મહાવીરને નમીને યાવત્ વિહરે છે. ॥ ૫૩ ॥

તેણં કાલેણં તેણં સમણં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અંતેવાસી રોહે નામં અણગારે પગહમ્મહા પગ-
હમ્મહા પગહિવિણીય પગહિવસંતે પગહિવપણુકોહમાણમાયાલોભે મિત્તમહવસંપન્ને અલ્લીણે મ્મહા વિણીય સમ-
ણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અદૂરસામંતે ઉઠ્ઠજાણુ અહોસિરે જ્ઞાણકોટ્ટોવગણ સંજમેણં તવસા અપ્પાણં ભાવે-
માણે વિહરહ, તણં સે રોહે નામં અણગારે જાયસહુ જાવ પંજ્જુવાસમાણે એવં વદાસી-પુત્તિ અંતે! લોણ પચ્છા-

૧ શતકે
ઉદ્દેશ: ૬
॥ ૭૪ ॥

ध्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ७५ ॥

अलोए ? पुर्वि अलोए पच्छा लोए ? , रोहा ! लोए य अलोए य पुर्विपेते पच्छापेते दोवि एए सासया भावा,
अणाणुपुब्बी एसा रोहा ! । पुर्वि भंते ! जीवा पच्छा अजीवा पुर्वि अजीवा पच्छा जीवा ? , जहेव लोए य
अलोए य तहेव जीवा य अजीवा य , एवं भवसिद्धीया य अभवसिद्धीया य , सिद्धी असिद्धी , सिद्धा असिद्धा,
पुर्वि भंते ! अंडए पच्छा कुक्कुडी पुर्वि कुक्कुडी पच्छा अंडए ? , रोहा ! से णं अंडए कओ ? , भयवं ! कुक्कु-
डीओ, सा णं कुक्कुडी कओ ? , भंते ! अंडयाओ, एवामेव रोहा ! से य अंडए सा य कुक्कुडी, पुर्विपेते पच्छा-
पेते, दुवेते सासया भावा, अणाणुपुब्बी एसा रोहा ! । पुर्वि भंते ! लोयंते पच्छा अलोयंते पुब्बं अलोयंते पच्छा
लोयंते ! , रोहा ! लोयंते य अलोयंते य जाव अणाणुपुब्बी एसा रोहा ! । पुर्वि भंते ! लोयंते पच्छा सत्तमे
उवासंतरे पुच्छा, रोहा ! लोयंते य सत्तमे उवासंतरे पुर्विपि दोवि एते जाव अणाणुपुब्बी एसा रोहा ! । एवं
लोयंते य सत्तमे य तणुवाए, एवं घणवाए घणोदहि सत्तमा पुढवी, एवं लोयंते एक्केक्केणं संजोएयव्वे इमेहि
ठाणेहि, तंजहा-ओवासवायघणउदहि पुढवी दीवा य सागरा वासा । नेरइयाई अत्थिय समया कम्माइं लेस्सा-
ओ । १ ॥ दिट्ठी दंसण णाणा सन्न सरीरा य जोग उवओगे । दव्वपएसा पज्जव अट्ठा किं पुर्वि लोयंते ? ॥ २ ॥
पुर्वि भंते ! लोयंते पच्छा सब्बद्धा ? जहा लोयंतेणं संजोइया सब्बे ठाणा एते एवं अलोयंतेणवि संजोएयव्व
सब्बे । पुर्वि भंते ! सत्तमे उवासंतरे पच्छा सत्तमे तणुवाए ? , एवं सत्तमं उवासंतरं सब्बेहिं समं संजोएयव्वं
जाव सब्बद्धाए । पुर्वि भंते ! सत्तमे तणुवाए पच्छा सत्तमे घणवाए, एयंपि तहेव नेयव्वं जाव सब्बद्धा, एवं

१ शतके
उद्देशः ६
॥ ७५ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः

॥ ७६ ॥

उवरिल्लं एकेकं संजोयंतेणं जो जो हिट्ठिल्लो तं तं छुंतेणं नेयव्वं जाव अतीयअणागयद्धा पच्छा सव्वद्धा जाव अणाणुपुव्वी एसा रोहा ! सेवं भंते ! सेवं भंतेत्ति ! जाव विहरइ ॥ (सू० ५४) भंतेत्ति भगवं गोयमे समणं जाव एवं वयासी-कतिविहा णं भंते ! लोयट्ठिती पण्णत्ता ?, गोयमा ! अट्ठविहा लोयट्ठिती पण्णत्ता, तंजहा-आगासपइट्ठिए वाए १ वायपइट्ठिए उदही २ उदहीपइट्ठिया पुढवी ३ पुढविपइट्ठिया तसा थावरा पाणा ४ अजीवा जीवपइट्ठिया ५ जीवा कम्मपइट्ठिया ६ अजीवा जीवसंगहिया ७ जीवा कम्मसंगहिया ८ । से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुच्चइ ?-अट्ठविहा जाव जीवा कम्मसंगहिया ?, गोयमा ! से जहानामए-केइ पुरिसे वत्थिमाडोवेइ, वत्थिमाडोवित्ता उप्पि सिंतं बंधइ २ मज्जेणं गांठिं बंधइ २ उवरिल्लं गांठिं मुयइ २ उवरिल्लं देसं वामेइ २ उवरिल्लं देसं वामेत्ता उवरिल्लं देसं आउयायस्स पूरेइ २ उप्पि सिंतं बंधइ २ मज्झिल्लं गांठिं मुयइ । से नूणं गोयमा ! से आउयाए तस्स वाउयायस्स उप्पि उवरितले चिट्ठइ ?, हंता चिट्ठइ, से तेणट्ठेणं जाव जीवा कम्मसंगहिया, से जहा वा केइ पुरिसे वत्थिमाडोवेइ २ कडीए बंधइ २ अत्थाहमतारमपोरसियंसि उदगंसि ओगाहेज्जा, से नूणं गोयमा ! से पुरिसे तस्स आउयायस्स उवरिमतले चिट्ठइ ?, हंता चिट्ठइ, एवं वा अट्ठविहा लोयट्ठिई पण्णत्ता जाव जीवा कम्मसंगहिया ॥ (सू० ५५) ॥

ते काले, ते समये श्रमण भगवंत महावीरना शिष्य रोह नामना अनगार हता, जेओ स्वभावे भद्र, कोमळ, विनयी, शांत, ओछा क्रोध, मान, माया अने लोभवाळा, अत्यंत निरभिमानी, गुरुने आशरे रहेनारा, कोइने संताप न करे तेवा अने गुरुभक्त

१ शतके
उद्देशः ६

॥ ७६ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः

॥ ७७ ॥

हता. ते रोह नामना अनगार पोते उभेडक रहेला, नीचे नमेल मुखवाला, ध्यानरूप कोठामां पेठेला तथा संयम अने तापबडे आत्माने भावता भ्रमण भगवंत महावीरनी आजुबाजु विहरे छे. पछी ते रोह नामना अनगार जातश्रद्ध थइ यावत्- पर्थुपासना करता आ प्रमाणे बोल्या:- [प्र०] हे भगवन् ! पहेलो लोक छे अने पछी अलोक छे ? के पहेलो अलोक छे ? अने पछी लोक छे ? [उ०] हे रोह ! लोक अने अलोक, ए पहेलो पण छे अने पछी पण छे. ए बने पण शाश्वता भाव छे. हे रोह ! ए बेमां 'अमुक पहेलो अने अमुक पछी' एवो क्रम नथी. [प्र०] हे भगवन् ! जीवो पहेला छे ? अने अजीवो पछी छे ? के पहेला अजीवो छे अने छी जीवो छे ! [उ०] हे रोह ! जेम लोक अने अलोक विषे कछुं तेम जीवो अने अजीवो संबंधे पण जाणवुं. ए प्रमाणे भवसिद्धिको, अने अभवसिद्धिको, सिद्धि अने असिद्धि संसार तथा सिद्ध अने संसारिओ पण जाणवा. [प्र०] हे भगवन् ! पहेलां इंदुं छे अने पछी कुकडी छे ? के पहेलां कुकडी छे अने पछी इंदुं छे ? 'हे रोह ! ते इंदुं क्यांथी थयु ? 'हे भगवन् ! ते इंदुं कुकडीथी थयु' हे रोह ! ते कुकडी क्यांथी थइ ?' हे भगवन् ! ते कुकडी इंडाथी थइ.' [उ०] एज प्रमाणे हे रोह ! ते इंदुं अने कुकडी ए पहेलां पण छे अने पछी पण छे-ए शाश्वत भाव छे. पण हे रोह ! ते बेमां कोइ जातनो क्रम नथी. [प्र०] हे भगवन् ! पहेलां लोकांत छे ? अने पछी अलोकांत छे ? के पहेलां अलोकांत छे ? अने पछी लोकांत छे ? [उ०] हे रोह ! लोकांत अने अलोकांत ए बनेमां यावत्-हे रोह कोइ जातनो क्रम नथी. [प्र०] हे भगवन् ! पहेलां लोकांत छे अने पछी सातमुं अवकाशांतर छे ? इत्यादि पूछवुं. [उ०] हे रोह ! लोकांत अने सातमुं अवकाशांतर, ए बने पहेलां पण छे. ए प्रमाणे यावत्-हे रोह ! ए बेमां कोइ जातनो क्रम नथी. ए प्रमाणे लोकांत, सातमो तनुवात, ए प्रमाणे घनवात, घनोदधि अने सातमी पृथिवी. ए प्रमाणे एकएकनी

१ शतके
उद्देशः ६

॥ ७७ ॥

વ્યાख्या-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥ ૭૮ ॥

સાથે લોકાંત આ નીચે લલેલા સ્થાનો સાથે જોડવો. અવકાશાંતર, વાત, ઘનોદધી, પૃથિવી, દ્વીપ, સાગર, વર્ષ-ક્ષેત્ર, નૈરયિકાદિક જીવ, અસ્તિકાય, સમય, કર્મ, લેશ્યા, દષ્ટિ, દર્શન, જ્ઞાન, સંજ્ઞા, શરીર, યોગ, ઉપયોગ, દ્રવ્યપ્રદેશો, અને પર્યવો તથા શું કાઠ પહેલાં છે અને લોકાંત (પછી છે) [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! પહેલાં લોકાંત છે અને પછી સર્વાદ્વા છે ? [૩૦] હે રોહ ! જેમ લોકાંત સાથે એ વધાં સ્થાનો જોડ્યાં, તેમ આ સંવંધે પણ જાણવું. અને એ પ્રમાણે એ વધાં સ્થાનો અલોકાંત સાથે પણ જોડવાં. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! પહેલાં સાતમું અવકાશાંતર છે અને પછી સાતમો તનુવાત છે ? [૩૦] હે રોહ ! એ પ્રમાણે સાતમું અવકાશાંતર વધા સાથે જોડવું. અને એ પ્રમાણે યાવત્-સર્વાદ્વા સુધી જાણવું. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! પહેલાં સાતમો તનુવાત છે અને પછી સાતમો ઘન-વાત છે ! [૩૦] હે રોહ ! એ પણ તે પ્રમાણે જાણવું. યાવત્-સર્વાદ્વા. એ પ્રમાણે ઉપરના એક એકને સંયોજતાં અને જે હેઠલો હોય તેને છોડતાં પૂર્વ પ્રમાણે જાણવું, યાવત્-અતીત અને અનાગતકાઠ અને પછી સર્વાદ્વા, યાવત્- હે રોહ ! એમાં કોઈ જાતનો ક્રમ નથી. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે એમ કહી યાવત્-વિહરે છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ એમ કહીને ભગવંત ગૌતમે શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને યાવત્-આ પ્રમાણે કહું-હે ભગવન્ ! લોકની સ્થિતિ કેટલા પ્રકારની કહી છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! લોકની સ્થિતિ આઠ પ્રકારની કહી છે. તે આ પ્રમાણે:-વાયુ આકાશના આધારે રહેલો છે. ઉદધિ વાયુના આધારે રહેલો છે. જમીન ઉદધિના આધારે રહેલા છે. વ્રસ જીવો અને સ્થાવર જીવો પૃથિવીના આધારે રહેલા છે. અજીવો જીવના આધારે રહેલા છે. જીવો કર્મના આધારે રહેલા છે. અજીવોને જીવોએ સંઘરેલા છે અને જીવોને કર્મોએ સંઘરેલા છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! એમ કહેવાનું શું કારણ છે ? 'લોકની સ્થિતિ આઠ પ્રકારની કહી છે અને યાવત્-જીવોને કર્મોએ સંઘરેલા છે ? [૩૦] હે

૧ સતકે
ઉદ્દેશઃ ૬
॥ ૭૮ ॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિ:

॥ ૭૯ ॥

ગૌતમ ! જેમ કોઈ એક પુરુષ હોય, અને તે ચામડાની મસકને પવનવડે ફુલાવે. પછી તે મસકનું મુખ વંધ કરે, મસકને વચ્ચે ભાગે ગાંઠ બાંધી, પછી તે મસકનું મુખ ઉઘાડે અને તેની અંદરનો પવન કાઢી નાખે. મસકના ઉપરના ભાગમાં પાણી ભરે, પછી પાછું તે મસકનું મુખ બાંધી દે, પછી તેની વચ્ચેલી ગાંઠ છોડી દે. તો હે ગૌતમ ! તે મરેલું પાણી તે પવનની ઉપર ઉપરના ભાગમાં રહે ? હા, રહે, તે કારણથી યાવત્-જીવોને કર્મોં સંઘરેલા છે' એ પૂર્વ પ્રમાણે કહ્યું છે. અથવા હે ગૌતમ ! જેમ કોઈ એક પુરુષ હોય, અને તે ચામડાની મસકને પવનવડે ફુલાવી પોતાની કંઠે બાંધે, પછી તે પુરુષ તાગ વિનાના, તરી ન શકાય તેવા, અને માથોડા કરતાં વધારે ઊંડા પાણીમાં પ્રવેશ કરે. તો હે ગૌતમ ! તે પુરુષ તે પાણીની ઉપર ઉપરના ભાગમાં રહે ? હા, રહે' એ રીતે લોકની સ્થિતિ આઠ પ્રકારની કહી છે, યાવત્-જીવોને કર્મોં સંઘરેલા છે. ૫૪-૫૫

અત્થિ ણં મંતે ! જીવા ય પોગ્ગલા ય અન્નમન્નબદ્ધા અન્નમન્નપુટ્ટા અન્નમન્નમોગાઢા અન્નમન્નસિણેહપડિબદ્ધા અન્નમન્નઘટ્તાણ ચિટ્ઠંતિ ?, હંતા ! અત્થિ, સે કેળદ્દેણં મંતે ! જાવ ચિટ્ઠંતિ ?, ગોયમા ! સે જહાનામણ-હરદે સિયા પુણ્ણે પુણ્ણપ્પમાણે વોલટ્ઠમાણે વોસટ્ઠમાણે સમભરઘટ્તાણ ચિટ્ઠઈ, અહે ણં કેહ પુરિસે તંસિ હરદંસિ ઇમં મહં નાવં સયાસવં સયછિટ્ઠં ઓગાહેજ્ઞા, સે નૂણં ગોયમા ! સા ણાવા તેહિં આસવદારેહિં આપૂરમાણી ૨ પુણ્ણા પુણ્ણપ્પમાણા વોલટ્ઠમાણા વોસટ્ઠમાણા સમભરઘટ્તાણ ચિટ્ઠઈ ?, હંતા ચિટ્ઠઈ, સે તેળદ્દેણં ગોયમા ! અત્થિ ણં જીવા ય જાવ ચિટ્ઠંતિ ॥ (સૂ. ૫૬) ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જીવો અને પુદ્ગલો પરસ્પર સંબદ્ધ છે. પરસ્પર વધારે સંબદ્ધ છે. પરસ્પર એકબીજા મઝી ગયેલા છે, પરસ્પર

૧ શતકે

ઉદ્દેશ: ૬

॥ ૭૯ ॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥ ૮૦ ॥

સ્નેહ ચિકાશથી પ્રતિબદ્ધ છે અને પરસ્પર ઘટ્ટ થઈને રહે છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! હા. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તેમ કહેવાનું શું કારણ કે, યાવત્-‘તેઓ તે પ્રમાણે રહે છે’ ! [૩૦] હે ગૌતમ ! જેમ કોઈ એક પાણીનો ઝરો છે અને પાણીથી ભરેલો, પાણીથી છલોછલ ભરેલો, પાણીથી છલકાતો, પાણીથી વધતો છે તથા તે ભરેલા ઘડાની પેઠે રહે છે. હવે તે ઝરામાં કોઈ પુરુષ એક મોટી, સો નાના કાળાવાઢી, સો મોટા કાળાવાઢી નાવ નાસે. તો હે ગૌતમ ! તે નાવ તે કાળાઓથી ભરાતી, વધારે ભરાતી, છલકાતી, પાણીથી વધતી થાય ? અને તે ભરેલા ઘડાની પેઠે રહે ? ‘હા રહે’ માટે હે ગૌતમ ! તે હેતુથી યાવત્-જીવો પૂર્વ પ્રમાણે રહે છે’ ॥ ૫૬ ॥

અત્થિ ણં ભંતે ! સયા સમિયં સુહુમે સિણેહકાયે પવહ્ઠિ ?, હંતા અત્થિ । સે ભંતે ! કિં ઉહુ પવહ્ઠિ અહે પવહ્ઠિ તિરિણ પવહ્ઠિ ?, ગોયમા ! ઉહુવિ પવહ્ઠિ અહેવિ પવહ્ઠિ તિરિણવિ પવહ્ઠિ, જહા સે વાદરે આઝ્યાણ અન્ન-મન્નસમાંઉત્તે ચિરંપિ દીહકાલં ચિદ્ઠિ તહા ણં સેવિ ?, નો ઇણઠ્ઠે સમઠ્ઠે, સે ણં ચિપ્પામેવ ચિદ્ધંસમાગચ્છિ । સેવં ભંતે ! સેવં ભંતેતિ ! ॥ છઠ્ઠો ઉદ્દેસો સમ્મત્તો ॥ ૧-૬ ॥ (સૂ. ૫૭) ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! હંમેશાં સૂક્ષ્મ સ્નેહકાય, અપ્કાય (એક જાતનું પાણી) માપપૂર્વક પડે છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! હા, પડે છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શું તે ઊંચે પડે છે, નીચે પડે છે, કે તીરછે પડે છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! તે ઊંચે પણ પડે છે. નીચે પણ પડે છે અને તીરછે પણ પડે છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તે સૂક્ષ્મ અપ્કાય આ સ્થૂલ અપ્કાય (પાણી) ની પેઠે પરસ્પર સમાયુક્ત થઈને લાંબા કાલ સુધી રહે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ નથી-તેમ ન રહે. પણ તે સૂક્ષ્મ અપ્કાય શીઘ્રજ નાશ પામે છે. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે ભગવન્ તે એ પ્રમાણે છે. એમ કહી યાવત્ વિહરે છે. ॥ ૫૭ ॥

ભગવંત સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ ભગવતીમૂત્રના પ્રથમશતકમાં છઠ્ઠા ઉદ્દેશાનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

૧ શતક
ઉદ્દેશઃ ૬
॥ ૮૦ ॥

व्याख्या-

प्रज्ञप्तिः

॥ ८१ ॥

उद्देशक ७.

नेरइए णं भंते ! नेरइएसु उववज्जमाणे किं देसेणं देसं उववज्जइ देसेणं सव्वं उववज्जइ सव्वेणं देसं उववज्जइ सव्वेणं सव्वं उववज्जइ ?, गोयमा ! नो देसेणं देसं उववज्जइ, नो देसेणं सव्वं उववज्जइ, नो सव्वेणं देसं उववज्जइ, सव्वेणं सव्वं उववज्जइ, जहा नेरइए एवं जाव वेमाणिए ? ॥ (सू० ५८) ॥

[प्र०] हे भगवन् ! नैरयिकोमां उपजतो नैरयिकं शुं एक भागवडे एक भागने, एक भागवडे सर्व भागने, सर्व भाग वडे एक भागने, के सर्व भागवडे सर्व भागने आश्रीने उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते एक भागवडे एक भागने, एक भागवडे सर्व भागने, अने सर्व भागवडे एक भागने आश्रीने उत्पन्न न थाय. परंतु सर्व भागवडे सर्व भागने आश्रीने उत्पन्न थाय, जेम नैरयिक विषे कहुं तेम वैमानिक सुधी जाणवुं. ॥ ५८ ॥

नेरइए णं भंते ! नेरइएसु उववज्जमाणे किं देसेणं देसं आहारेइ ? देसेणं सव्वं आहारेइ १ सव्वेणं देसं आहारेइ २ सव्वेणं सव्वं आहारेइ ? ४, गोयमा ! नो देसेणं देसं आहारेइ, नो देसेणं सव्वं आहारेइ, सव्वेण वा देसं आहारेइ, सव्वेण वा सव्वं आहारेइ, एवं जाव वेमाणिए २ । नेरइए णं भंते ! नेरइएहिंतो उववट्टमाणे किं देसेणं देसं उववट्टइ ? जहा उववज्जमाणे तहेव उववट्टमाणेऽवि दंडगो भाणियव्वो ३ । नेरइए णं भंते ! नेरइएहिंतो उववट्टमाणे किं देसेणं देसं आहारेइ तहेव जाव सव्वेण वा देसं आहारेइ ?, सव्वेण वा सव्वं आ० १,

१ शतके

उद्देशः ७

॥ ८१ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ८२ ॥

एवं जाव वेमाणिए ४ । नेरइ० भंते ! नेर० उववज्जे किं देसेणं देसं उववज्जे, एसोऽवि तहेव जाव सव्वेणं सव्वं उववज्जे ? जहा उववज्जमाणे उववट्ठमाणे य चत्तारि दंडगा तहा उववज्जेणं उववट्ठेणवि चत्तारि दंडगा भाणियव्वा, सव्वेणं सव्वं उववज्जे, सव्वेण वा देसं आहारेइ सव्वेण वा सव्वं आहारेइ, एएणं अभिलावेणं उववज्जेवि उववट्ठेणवि नेयव्वं ८ । नेरइए णं भंते ! नेरइएसु उववज्जमाणे किं अट्ठेणं अट्ठं उववज्जइ ? १ अट्ठेणं सव्वं उववज्जइ ? २ सव्वेणं अट्ठं उववज्जइ ? ३ सव्वेणं सव्वं उववज्जइ० ? ४, जहा पढमिल्लेणं अट्ठ दंडगा तहा अट्ठेणवि अट्ठ दंडगा भाणियव्वा, नवरं जहिं देसेणं देसं उववज्जइ तहिं अट्ठेणं अट्ठं उववज्जइ इति भाणियव्वं. एयं णाणत्तं, एते सव्वेऽवि सोलस दंडगा भाणियव्वा ॥ [सू० ५९]

[प्र०] हे भगवन् ! नैरयिकोमां उपजेलो नैरयिक शुं एक भागवडे एक भागने, एक भागवडे सर्व भागने, सर्व भागवडे एक भागने, के सर्व भागवडे सर्व भागने आश्री आहार करे ? [उ०] हे गौतम ! ते एक भागवडे एक भागने, एक भागवडे सर्व भागने आश्रीने आहार न करे. पण सर्व भागवडे एक भागने, सर्व भागवडे सर्व भागने आश्रीने आहार करे अने ए प्रमाणे वैमानिक सुधी जाणवुं. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिकोथी उद्वर्ततो नैरयिक शुं एक भागवडे एक भागने आश्रीने उद्वर्ते ? इत्यादि पूछवुं. [उ०] हे गौतम ! जेम उत्पद्यमान विषे कहुं तेम उद्वर्तमान विष पण दंडक कहेवो. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिकोथी उद्वर्तमान नैरयिक शुं एक भागवडे एक भागने आश्रीने आहार करे ? इत्यादि पूछवुं. [उ०] हे गौतम ! पूर्व प्रमाणे जाणवुं. यावत्-सर्व भागवडे एक देशने, अने सर्व भागवडे सर्वने आश्रीने आहार करे तथा ए प्रमाणे वैमानिको सुधी जाणवुं. [प्र०] हे भगवन् !

१ शतके
उद्देशः ७
॥ ८२ ॥

વ્યાખ્યા-

પ્રશ્નપત્ર:

॥ ૮૩ ॥

નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન નૈરયિક શું એક ભાગવડે એક ભાગને આશ્રીને ઉત્પન્ન છે ? इत्यादि पूछवुं. [उ०] हे गौतम ! ए दंडक पण तेज प्रमाणे जाणवो. यावत्-सर्व भाग वडे सर्व भागने आश्रीने उत्पन्न છે. જેમ ઉત્પદ્યમાન અને ઉદ્વર્તમાન વિષે ચાર દંડક કહ્યા તેમ ઉપપન્ન અને ઉદ્વૃત્ત સંબંધે પણ ચાર દંડક કહેવા. सर्व भागवडे सर्व भागने आश्रीने उपपन्न 'सर्व भागवडे एक भागने आश्रीने आहार' અને सर्व भागवडे सर्व भागने आश्रीने आहार' ए अभिलाषवडे उपपन्न અને उत्पन्न વિષે પણ જાણવું. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिकोमां उपजतो नैरयिक शું अर्धभागवडे अर्ध भागने, अर्ध भागवडे सर्व भागने, के सर्व भागवडे अर्ध भागने, के सर्वभागवडे सर्व भागने आश्रीने उत्पन्न थाय ! [उ०] हे गौतम ! જેમ પ્રથમની સાથે આઠ દંડક કહ્યા. તેમ અર્ધની સાથે પણ આઠ દંડક કહેવા. विशेष एके, ज्यां 'एक भागवडे एक भागने आश्रीने उत्पन्न थाय' एवो पाठ आवे त्यां 'अर्ध भागवडे अर्ध भागने आश्रीने उत्पन्न थाय' आ पाठ कहेवो, मात्र एटलोज भेद છે. અને ए वधा मळीने सोळ दंडक थया છે ॥ ५९ ॥

जीवे णं भंते ! किं विग्गहगतिसमावन्नए अविग्गहगतिसमावन्नए ?, गोयमा ! सिय विग्गहगइसमावन्नए सिय अविग्गहगतिसमावन्नगे, एवं जाव वेमाणिए । जीवा णं भंते ! किं विग्गहगइसमावन्नया अ वग्गहगइसमावन्नगा ?, गोयमा ! विग्गहगइसमावन्नगावि अविग्गहगइसमावन्नगावि । नेरइया णं भंते ! किं विग्गहगतिसमावन्नया अविग्गहगतिसमावन्नगा ?, गोयमा ! सब्बेऽवि ताव होज्जा अविग्गहगतिसमावन्नगा ? । अहवा अविग्गहगतिसमावन्नगा य विग्गहगतिसमावन्ने य २ अहवा अविग्गहगतिसमावन्नगा य विग्गहगइसमावन्नगा य ३ ॥ एवं जीवेगिंदियवज्जो तियभंगो ॥ [सू० ६०]

૧ સતતકે.

ઉદ્દેશ: ૭

॥ ૮૩ ॥

ક્યાસ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥ ૮૪ ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શું જીવ વિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત છે ? કે અવિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! તે કદાચ વિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત છે. અને કદાચ અવિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત છે એ પ્રમાણે યાવન્-વૈમાનિકો સુધી જાણવું. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શું જીવો વિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત છે કે અવિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! જીવો વિહાયોગતિને પ્રાપ્ત છે અને અવિગ્રહવિહાયોગતિને પણ પ્રાપ્ત છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શું નૈરયિકો વિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત છે કે અવિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! તે વધાય અવિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત છે. અથવા ઘણા અવિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત છે અને એકાદ વિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત છે. અથવા ઘણા અવિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત છે. અને ઘણા વિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત છે. એ પ્રમાણે સર્વત્ર ત્રણ ભાંગા જાણવા. માત્ર જીવ અને એકેન્દ્રિયમાં ત્રણ ભાંગા ન કહેવા. ॥ ૬૦ ॥

દેવે ણં મંતે ! મહિહ્દિહં મહજ્જુહં મહબ્બલે મહાયસે મહાસુક્ખે મહાણુભાવે અવિઉક્કંતિયં ચયમાણે કિં-
ચિચિ કાલં હિરિવત્તિયં દુગુંછાવત્તિયં પરિસહવત્તિયં આહારં નો આહારેહ, અહે ણં આહારેહ, આહારિજ્જમાણે
આહારિય પરિણામિજ્જમાણે પરિણામિય પહીણે ય આઉય ભવહ જતથ ઉવવજ્જહ તમાઉયં પહિસંવેણહ, તંજહા-
તિરિક્ખજોણિયાઉયં વા મણુસ્સાઉયં વા ?, હંતા ગોયમા ! દેવે ણં મહિહ્દિહં જાવ મણુસ્સાઉયં વા ॥ (સુ. ૬૧) ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! મોટી ઋદ્ધિવાળો, મોટી હુતિવાળો, મોટી કીર્તિવાળો, મોટા વઠવાળો, મોટા સામર્થ્યવાળો અને સરળ
સમયે ચ્યવતો મહેશ નામનો દેવ શ્રમને લીધે, ઘૂણાને લીધે, પરિવહને લીધે, કેટલાક કાઠ સુધી આહાર કરતો નથી. પછી આહાર
કરે છે અને છેવાટો આહાર પરિણત પણ થાય છે, અને છેવટ તે દેવનું આયુષ્ય સર્વથા નષ્ટ થાય છે, તેથી તે દેવ જ્યાં ઉત્પન્ન થાય
થાય છે ત્યાંનું આયુષ્ય અનુભવે છે. તો હે ભગવન્ ! તે કયું આયુષ્ય જાણવું. -તિર્યચયોનિકનું આયુષ્ય જાણવું. કે મનુષ્યનું આયુષ્ય

૧ અત્તે
ઉદ્દેશઃ ૭
॥ ૮૪ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ८५ ॥

जाणवुं. [३०] हे गौतम ! ते महर्धिक देवनुं यावत्-मर्या पछी मनुष्यनुं पण आयुष्य जाणवुं. ॥ ६१ ॥

जीवे णं भंते ! गब्भं वक्कमाणे किं सइंदिए वक्कमइ अण्णिदिए वक्कमइ ?, गोयमा ! सिय सइंदिए वक्कमइ, सिय अण्णिदिए वक्कमइ, से केणट्ठेणं ?, गोयमा ! दन्विदियाइं पडुच्च अण्णिदिए वक्कमइ, भाविंदियाइं पडुच्च सइंदिए वक्कमइ, से तेणट्ठेणं० । जीवे णं भंते ! गब्भं वक्कमाणे किं ससरीरी वक्कमइ असरीरी वक्कमइ ?, गोयमा ! सिय समरीरी व० सिय असरीरी वक्कमइ, से केणट्ठेणं ?, गोयमा ! ओरालियवेउन्वियआहारयाइं पडुच्च असरीरी व०, तेयाकम्मा० प० सस० वक्क०, से तेणट्ठेणं !० । जीवे णं भंते ! गब्भं वक्कमाणे तप्पढमयाए किमाहारमाहारेइ ?, गोयमा ! माउओयं पिउसुक्कं तं तदुभयसंसिद्धं कल्लुसं किन्विसं तप्पढमयाए आहारमाहारेइ । जीवे णं भंते ! गब्भगए समाणे किमाहारमाहारेइ ?, गोयमा ! जं से माया नाणाविहाओ रसविगईओ आहारमाहारेइ तदेक्कदेसेणं ओयमाहारेइ । जीवस्स णं भंते ! गब्भगयस्स समाणस्स अत्थि उच्चारैइ वा पासवणेइ वा खेलेइ वा सिंघाणेइ वा वंतेइ वा पित्तेइ वा ?, णो इणट्ठे समट्ठे, से केणट्ठेणं ?, गोयमा ! जीवे णं गब्भगए समाणे जमाहारेइ तं चिणाइ तं सोइंदियत्ताए जाव फासिंदियत्ताए अट्ठिअट्ठिमिजकेसमंसुरोमनहत्ताए, से तेणट्ठेणं० । जीवे णं भंते ! गब्भगए समाणे पभू मुहेणं कावलियं आहारं आहारित्तए ?, गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे, से केणट्ठेणं ?, गोयमा ! जीवे णं गब्भगए समाणे सव्वओ आहारेइ सव्वओ परिणामेइ सव्वओ उस्ससइ सव्वओ निस्ससइ अभिक्खणं आहारेइ अभिक्खणं परिणामेइ अभिक्खणं उस्ससइ अभिक्खणं निस्ससइ

१ शतके
उद्देशः ७
॥ ८५ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ८६ ॥

आहच आहारेइ आहच परिणामेइ आहच उस्मसइ आहच नीससइ ॥ माउजीवरसहरणी पुत्तजीवरसहरणी, माउजीवपडिबद्धा पुत्तजीवं फुडा तम्हा परिणामेइ, अचरावि य णं पुत्तजीवपडिबद्धा माउजीवफुडा तम्हा चिणाइ तम्हा उवचिणाइ, से तेणट्टेणं० जाव नो पभू सुहेणं कावलियं आहारं आहारित्तण ॥ कइ णं भंते ! माइ-अंगा पण्णत्ता !, गोयमा ! तओ माइयंगा पण्णत्ता, तंजहा-मंसे सोणिण मत्थुलुंगे । कइ णं भंते ! पिइयंगा-पण्णत्ता !, तओ पिइयंगा पण्णत्ता, तंजहा-अट्ठि अट्ठिमिंजा केसमंसुरोमनहे । अम्मापिइए णं भंते ! सरीरण केवइयं कालं संचिट्ठइ !, गोयमा ! जावइयं से कालं भवधारणिज्जे सरीरण अन्वावन्ने भवइ एवतियं कालं संचि-ट्ठइ, अहे णं समए ममए वोक्कसिज्जमाणे २ चरमकालममयंसि वोच्छिन्ने भवइ ॥ (सू० ६२) ॥

[प्र०] हे भगवन् ! गर्भमां उत्पन्न यतो जीव शुं इंद्रियवाळो के इंद्रिय विनानो उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! इंद्रियवाळो अने इंद्रियविनानो पण उत्पन्न थाय. [प्र०] हे भगवन् ! तेनुं शुं कारण ? [उ०] हे गौतम ! द्रव्येन्द्रियनी अपेक्षाए इंद्रिय विनानो अने भाव इंद्रियनी अपेक्षाए इंद्रियवाळो उत्पन्न थाय. माटे हे गौतम ते कारणथी पूर्व प्रमाणे कथुं छे [प्र०] हे भगवन् ! गर्भमां उपजतो जीव शुं शरीरवाळो के शरीरविनानो उत्पन्न थाय. [उ०] हे गौतम ! शरीरवाळो अने शरीरविनानो पण उत्पन्न थाय. [प्र०] हे हे भगवन् ! तेनुं शुं कारण ? [उ०] हे गौतम ! औदारिक वैक्रिय अने आहारक स्थूल-शरीरोनी अपेक्षाए शरीरविनानो अने सूक्ष्म, तैजस तथा कर्मण शरीरनी अपेक्षाए शरीरवाळो उत्पन्न थाय. हे गौतम ! ए कारणथी पूर्व प्रमाणे कथुं छे. [प्र०] हे भगवन् ! जीव गर्भमां उत्पन्न यतां वेंतज शुं खाय छे ? [उ०] हे गौतम ! परस्पर एक बीजामां मळेळुं मातानुं आर्तव अने पितानुं वीर्य,

१ शत०
उद्देशः ७
॥ ८६ ॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥ ૮૭ ॥

જે કલુષ અને કિલ્લિપ છે. તેને તે જીવ ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થતાવૈતજ. સ્વાય છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! ગર્ભમાં ગયો છતો જીવ શું સ્વાય છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! ગર્ભમાં રહેલો જીવ માતાએ સ્વાધેલા અનેક પ્રકારના રસવિકારોના એક ભાગ સાથે માતાના આર્તવને સ્વાય છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! ગર્ભમાં ગયેલ જીવને વિષ્ટા, મૂત્ર, શ્લેષ્મ, નાસિકાનોમેલ, વમન અને પિત્તુ હોય ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ નથી. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તેનું શું કારણ ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! ગર્ભમાં ગયા પછી જે આહારને સ્વાય છે, ચય કરે છે, તે આહારને કાનપણે, ચામડીપણે, હાડકાપણે, મજ્જાપણે, વાઙ્ગપણે, દાઢીપણે, સંવાપણે અને નસપણે પરિણમવે છે માટે હે ગૌતમ ! તે કારણથી ગર્ભમાં ગયેલ જીવને વિષ્ટાદિક નથી હોતું. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! ગર્ભમાં ગયેલો જીવ મુખદ્વારા કોઠિયારૂપ આહારને લેવા શક્ત છે ! [ઉ૦] હે ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ નથી. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તેનું શું કારણ ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! ગર્ભમાં ગયેલો જીવ સર્વ આત્માવડે આહાર કરે છે, પરિણમવે છે, ઉચ્છ્વાસ લે છે, નિઃશ્વાસ લે છે, કદાચિત્ આહાર કરે છે, કદાચિત્ પરિણમવે છે, ઉચ્છ્વાસ લે છે, અને કદાચિત્ નિઃશ્વાસ પળ લે છે. તથા પુત્રના જીવને રસ પેહોંચાડવામાં કારણભૂત અને માતાનો રસ લેવામાં કારણભૂત જે માતૃજીવરસ-હરણી નામની નાડી છે તે માતાના જીવ સાથે સંબંધ છે અને પુત્રના જીવને અડકેલી છે તેનાથી પુત્રનો જીવ આહાર લે છે અને આહારને પરીણમવે છે. તથા બીજી પણ એક નાડી છે, જે પુત્રના જીવ સાથે સંબંધ છે અને માતાના જીવને અડકેલી છે, તેનાથી પુત્રનો જીવ આહાર લે છે અને આહારનો ચય અને ઉપચય કરે છે. હે ગૌતમ ! તે કારણથી ગર્ભમાં ગયેલો જીવ મુખદ્વારા કોઠિયારૂપ આહાર લેવાને શક્ત નથી. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! માતાના અંગો કેટલાં કદ્યાં છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! માતાના અંગો ત્રણ કદ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે:-માંસ, લોહી, અને માથાનું મેનું [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! પિતાનાં અંગો કેટલાં કદ્યાં છે ?

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૭
॥ ૮૭ ॥

શ્રાવ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥ ૮૮ ॥

[૩૦] હે ગૌતમ ! પિતાનાં અંગો ત્રણ કહ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે:-હાડકાં, મજ્જન અને કેશ. દાઢી, રોમ તથા નસ, [પ્ર૦] તે ભગવન્ ! માતા તથા પિતાના અંગો સંતાનના શરીરમાં કેટલા કાઠ સુધી રહે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! સંતાનનું ભવધારણીય શરીર જન્મથી જીવતાં સુધી રહેનારું શરીર-જેટલા કાઠસુધી ટકે, તેટલા કાઠસુધી તે અંગો રહે. અને જ્યારે તે ભવધારણીય શરીર સમયે સમયે હીક થતું જાય છે. અને છેવટે સમયે જ્યારે નષ્ટ થાય છે ત્યારે પહેલાં માતપિતાનાં અંગો પણ નાશ પામે છે. ॥ ૬૨ ॥

જીવે ણં મંતે ! ગઘ્ભગણ સમાણે નેરહણસુ ઉવવજ્જેજ્ઞા ?, ગોયમા ! અત્થેગહણ ઉવવજ્જેજ્ઞા, અત્થેગહણ નો ઉવવજ્જેજ્ઞા, સે કેણદ્દેણં ?, ગોયમા ! સે ણં સન્ની પંચિંદિણ સન્વાહિં પજ્જત્તીહિં પજ્જત્તણ વીરિયલદ્દીણ વેડવ્વિય-લદ્દીણ પસણીયંણં આગયં સોચ્ચા નિસંમ્મ પણસે નિચ્છુમ્મહ નિં ૨ વેડવ્વિયસમુગ્ધાણં સમોદ્દણહ, સમો ૨ ચાઉરંણિણિં સેન્નં વિઠ્ઠવહ, ચાઉરંણિણીસેન્નં વિઠ્ઠવેત્તા ચાઉરંણિણીણ સેણાણ પરાણીણં મદ્ધિં સંગામં સંગામેહ, સે ણં જીવે અર્થકામણ રજ્જકામણ ભોગકામણ કામકામણ અર્થકંચિણ રજ્જકંચિણ ભોગકંચિણ કામકંચિણ અર્થપિવાસિણ રજ્જપિવાસિણ ભોગપિવાસિણ કામપિવાસિણ તચ્ચિત્તે તમ્મણે તલ્હેસે તદ્દજ્જવંસિણ તત્તિવ્વજ્જવ-સાણે તદ્દટ્ઠોવઉત્તે તદ્દપ્પિયકરણે તવ્વભાવણાભાવિણ, ણયંસિ ણં અંતરંસિ કાલં કરેજ્જ નેરહણસુ ઉવવજ્જહ, સે તેણ-દ્દેણં ગોયમા ! જાવ અત્થેગહણ ઉવવજ્જેજ્ઞા, અત્થેગહણ નો ઉવવજ્જેજ્ઞા । જીવે ણં મંતે ! ગઘ્ભગણ સમાણે દેવલો-ગુસુ ઉવવજ્જેજ્ઞા ?, ગોયમા ! અર્થેગહણ ઉવવજ્જેજ્ઞા, અર્થેગહણ નો ઉવવજ્જેજ્ઞા, સે કેણદ્દેણં ?, ગોયમા ! સે ણં

૧ સંત ૨
ઉદ્દેશ : ૭
॥ ૮૮ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ९० ॥

[प्र०] हे भगवन् ! गर्भमां गया पछी जीव नैरयिकोमां उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! कोइ थाय अथवा कोइ न पण थाय. [प्र०] हे भगवन् ! तेनुं शुं कारण ? [उ०] हे गौतम ! संज्ञी पंचेन्द्रिय, अने सर्व पर्याप्तिथी पूर्ण थएलो जीव वीर्यलब्धि वडे, वैक्रियलब्धि वडे शत्रुनुं लश्कर आवेलुं सांभळी, अवधारी, आत्मप्रदेशोने गर्भथी बहारना भागे फेंके छे, फेकी वैक्रियसमुद्घातवडे समवहणी, चतुरंगी सेनाने विकुर्वे छे, एवी सेनाने विकुर्वी ते सेनावडे शत्रुना लश्कर साथे युद्ध करे छे. अने ते पैसानो, राज्यनो, भोगनो अने कामनो लालचु, पैसामां, राज्यमां, भोगमां अने काममां लंपट. पैसानो तरस्यो, राज्यनो, भोगनो अने कामनो तरस्यो जीव तेमां चित्तवाळो, तेमां मनवाळो, तेमां आत्मपरिणामवाळो, तेमां अध्यवसित थएलो, तेमां अध्यवसानवाळो, तेमां सावधानता वाळो, तेने माटे क्रियाओनो भोग आपनार, अने तेनाजसंस्कारवाळो ए समये जो मरण पामे तो नैरयिकमां उत्पन्न थाय. माटे हे गौतम ! ते हेतुथी यावत्-कोइ जीव नरके जाय अने कोइ जीव नरके न जाय. [प्र०] हे भगवन् ! गर्भमां गएलो जीव देवलोकमां जाय ? [उ०] हे गौतम ! कोइ जाय अने कोइ न जाय. [प्र०] हे भगवन् ! तेनुं शुं कारण ? [उ०] हे गौतम ! ते संज्ञी पंचेन्द्रिय अने सर्व पर्याप्तिथी पूर्ण थएलो जीव तथारूप श्रमण के माहण (ब्राह्मणनी) पासे एक पण धार्मिक वचन सांभळी, अवधारां, तुरतज संवेगथी धर्ममां श्रद्धाळु बनी, धर्ममां तीव्र अनुरागथी रंगाएलो ते जीव धर्मनो, पुण्यनो, स्वर्गनो अने मोक्षनो लालचु. धर्ममां पुण्यमां, स्वर्गमां अने मोक्षमां सक्त. धर्मनो पुण्यनो स्वर्गनो अने मोक्षनो तरस्यो. तेमां चित्तवाळो, मनवाळो, आत्मपरिणामवाळो अने अध्यवसित थएलो, तेमां तीव्र प्रयत्नवाळो, तेमां सावधानतावाळो, तेमां क्रियाओनो भोग आपनारो अने तेनाज संस्कारवाळो ए समये मरण पामे तो देवलोक जाय. माटे हे गौतम ! ते हेतुथी पूर्व प्रमाणे कहुं छे. [प्र०] हे भगवन् ! गर्भमां

१ शतके
उद्देशः ७
॥ ९० ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ८९ ॥

सत्री पंचिदिए सव्वहिं पज्जत्तीहिं पज्जत्तए तहारूवस्स समणस्स वा माहणस्स वा अंतिए एगमवि आयरियं
धम्मियं सुवयणं सोच्चा निसम्म तओ भवइ संवेगजायसइ तिव्वधम्माणुरागरत्ते, से णं जीवे धम्मकामए
पुण्णकामए सग्गकामए मोक्खकामए धम्मकंखिए पुण्णकंखिए सग्ग० मोक्खकं० धम्मपिवासिए पुण्ण०सग्ग०
मोक्खपिवासिए तच्चित्ते तम्मणे तल्लेसे तदज्झवसिए तत्तिव्वज्झवसाणे तदट्ठोवउत्ते तदप्पियकरणे तव्भावणा-
भाविए, एयंसि णं अंतरंसि कालं करे० देवलो० उव०, से तेणट्ठेणं गोयमा !० । जीवे णं भंते ! गव्वभगए समाणे
उत्ताणए वा पासिल्लए वा अंबखुज्जए वा अच्चेज्ज वा चिट्ठेज्ज वा निसीएज्ज वा तुयट्ठेज्ज वा माऊए सुयमाणीए
सुवइ जागरमाणीए जागरइ सुहियाए सुहिए भवइ दुहियाए दुहिए भवइ ?, हंता गोयमा ! जीवे णं गव्वभगए
समाणे जाव दुहियाए दुहिए भवइ, अहे णं पसवणकालसमंयंसि सीसेण वा पाएहिं वा आगच्छइ सममाग-
च्छइ तिरियमागच्छइ विणिहायमागच्छइ ॥ वण्णवज्झाणि य से कम्माइं बद्धाइं पुट्ठाइं निहत्ताइं कडाइं पट्ठवि-
याइं अभिनिविट्ठाइं अभिसमन्नागयाइं उदिन्नाइं नो उवसंताइं भवंति तओ भवइ दुरूवे दुव्वल्ले दुग्गंधे दूरसे
दुप्पासे अणिट्ठे अकंते अप्पिए असुभे अमणुल्ले अमणामे हीणस्सरे दीणसरे अणिट्ठस्सरे अकंतस्सरे अप्पियस्सरे
असुभस्सरे अमणुल्लस्सरे अमणामस्सरे अणारुज्जवयणे पच्चायाए यावि भवइ, वल्लवज्झाणि य से कम्माइं नो
बद्धाइं पसत्थं नेयव्वं जाव आदेज्जवयणं पच्चायाए यावि भवइ, सेव भंते ! सेव भंते ! (सू० ६३) त्ति
सत्तम्म उइसेो समत्तो ॥ १-७ ॥

१ शतके
उद्देशः ७
॥ ८९ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ९१ ॥

गएलो जीव चत्तो होय, पडखाभेर होय, केरीनी जेम कुञ्ज होय, उमेलो होय ? बेठेलो होय, के मूतेलो होय ? तथा ज्यारे माता सुती होय, त्यारे सुतो होय ! ज्यारे माता जागती होय त्यारे जागतो होय ? माता सुखी होय त्यारे सुखी होय ? अने ज्यारे माता दुःखी होय त्यारे दुःखी होय ? [उ०] हे गौतम ! गर्भमां गएलो जीव यावत्-ज्यारे माता दुःखी होय त्यारे दुःखी. हवे जो ते गर्भ प्रसव समये माथाद्वारा, के पगद्वारा बहार आवे, तो सरखी रीते आवे अने जो आडो थइने बहार आवे तो मरण पामे. (जो कदाच जीवतो आवे तो) अने ते जीवना कर्मो अशुभ रीते बद्ध होय, स्पृष्ट होय, निधत्त होय, कृत होय, प्रस्थापित होय, अभिनिविष्ट होय, अभिसमन्वागत होय, उदीर्ण होय, अने उपशान्त न होय, तो ते जीव कदरूपो, दुर्वणवाळो, दुर्गंधवाळो, खराब रसवाळो, खराब स्पर्शवाळो, अनिष्ट, अकांत अप्रिय, अशुभ, अमनोज्ञ, सांभर्यो पण सारो न लागे तेवो, हीन स्वरवाळो, दीन, अनिष्ट, अकांत, अप्रिय अशुभ, अमनोज्ञ, स्वरवाळो अप्रियस्वरवाळो, अने अनोदय वचन थाये. अने जो ते जीवना कर्म अशुभ रीते बद्ध न होय तो बधुं प्रशस्त जाणवुं-यावत्-ते जीव आदेय वचन थाय छे अर्थात् जेजुं वचन बधा माने तेवो थाय छे. हे भगवन् ! ते ए प्रमाणे छे, हे भगवन् ! ते ए प्रमाणे छे. एम कही यावत् विचरे छे. ॥ ६३ ॥

सुधर्मास्वामीप्रणीत श्रीमद् भगवतीवृत्रना प्रथम शतकमां सातमा उद्देशानो मूलार्थ संपूर्ण थयो.

उद्देशकः ८

रायगिहे समोसरणं जाव एवं ब्यासी-एगंतबाले णं भंते ! मणूसे किं नेरइयाउयं पकरेइ तिरिक्ख० मणु०

१ शतके
उद्देशः ८
॥ ९१ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ९२ ॥

देवा० पक० ?, नेरइयाउयं किच्चा नेरइएसु उव० तिरियाउयं कि० तिरिएसु उवव० मणुस्साउयं मणुस्से० उव० देवाउ० कि० देवलोएसु० उववज्जइ ?, गोयमा ! एगंतपंडिए णं मणुस्से नेरइयाउयंपि पकरेइ तिरि० मणु० देवाउयंपि पकरेइ, नेरइयाउयंपि किच्चा नेरइएसु उव०, तिरि० मणु० देवाउयं किच्चा तिरि० मणु० देवलोएसु उववज्जइ ॥ (सू० ६४) ॥

राजगृह नगरपां समवसरण थयुं, अने यावत्-आ प्रमाणे बोल्या- [प्र०] हे भगवन् ! एकांत बालक मनुष्य शुं नैरयिकनुं, तिर्यंचनुं, मनुष्यनुं के देवनुं आयुष्य बांधे ? अने नैरयिकनुं आयुष्य बांधी नैरयिकमां जाय, तिर्यंचनुं आयुष्य बांधी तिर्यंचमां जाय, मनुष्यनुं आयुष्य बांधी मनुष्यमां, के देवनुं आयुष्य बांधी देवलोकमां जाय ? [उ०] हे गौतम ! एकांत बालक मनुष्यनुं नैरयिकनुं पण आयुष्य बांधे. तथा नैरयिकनुं आयुष्य बांधी नैरयिकोमां, तिर्यंचनुं आयुष्य बांधी तिर्यंचमां, मनुष्यनुं आयुष्य बांधी मनुष्यमां, अने देवनुं आयुष्य बांधी देवलोकमां उत्पन्न थाय. ॥ ६४ ॥

एगंतपंडिए णं भंते ! मणुस्से किं नेर० पकरेइ जाव देवाउयं किच्चा देवलोएसु उवव० ?, गोयमा ! एगंत-पंडिए णं मणुस्से आउयं सिय पकरेइ सिय नो पकरेइ, जइ पकरेइ नो नेरइया० पकरेइ नो तिरि० नो मणु०, देवाउयं पकरेइ, नो नेरइयाउयं किच्चा नेर० उव०, णो तिरि० णो मणुस्स०, देवाउयं किच्चा देवेसु उव०, से केण-द्वेणं जाव देवा० किच्चा देवेसु उववज्जइ ?, गोयमा ! एगंतपंडियस्स णं मणुस्सस्स केवलमेव दो गईओ पन्ना-यंति, तंजहा—अंतकिरिया चेव कप्पोववत्तिया चेव, से तेणद्वेणं गोयमा ! जाव देवाउयं किच्चा देवेसु उवव-

१ सतके
उद्देशः ८
॥ ९२ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ९३ ॥

ज्जइ ॥ बालपंडिणं णं भंते ! मणुस्से किं नेरइयाउयं पकरेइ जाव देवाउयं किच्चा देवेसु उववज्जइ ?, गोयमा !
नो नेरइयाउयं पकरेइ जाव देवाउयं किच्चा देवेसु उववज्जइ, से केणट्ठेणं जाव देवाउयं किच्चा देवेसु उववज्जइ ?,
गोयमा ! बालपंडिणं णं मणुसे तहारूवस्स समणस्स वा माहणस्स वा अंतिणं एगमवि आयरियं धम्मियं
सुवयणं सोच्चा निसम्म देसं उवरमइ, देसं नो उवरमइ, देसं पच्चक्खाइ, देसं णो पच्चक्खाइ, से तेणट्ठेणं देसो-
वरमदेसपच्चक्खाणेणं नो नेरइयाउयं पकरेइ जाव देवाउयं किच्चा देवेसु उववज्जइ, से तेणट्ठेणं जाव देवेसु
उववज्जइ । (सू० ६५)

[प्र०] हे भगवन् ! एकांत पंडित मनुष्यं शुं नैरयिकं आयुष्यं बांधे, के यावत्-देवन् आयुष्यं बांधे, अने देवन् आयुष्यं
करी देवलोकमां उत्पन्नं थाय ? [उ०] हे गौतम ! एकांत पंडित मनुष्यं कदाच आयुष्यं बांधे अने कदाच न पण बांधे. जो ते
आयुष्यं बांधे तो नैरयिकं, तिर्यचं अने मनुष्यं आयुष्यं बांधे. तथा ते नैरयिकं, तिर्यचं अने मनुष्यं आयुष्यं बांध्या विना
नैरयिकमां, तिर्यचमां अने मनुष्यमां न जाय. पण ते देवन् आयुष्यं करी देवमां उत्पन्नं थाय. [प्र०] हे भगवन् ! तेन् शुं कारण ?
यावत्-देवन् आयुष्यं बांधी देवमां उत्पन्नं थाय ? [उ०] हे गौतम ! सर्व एकांत पंडित मनुष्यनी मात्र वे गतिओ कही छे. ते आ
प्रमाणे:-अंतक्रिया अने कल्पोपपत्तिका. माटे ते हेतुथी हे गौतम ! यावत्-देवन् आयुष्यं बांधी देवमां उत्पन्नं थाय. [प्र०] हे भग-
वन् ! बालपंडित मनुष्यं शुं नैरयिकं आयुष्यं बांधे के यावत्-देवन् आयुष्यं बांधी देवमां उत्पन्नं थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते
नैरयिकं आयुष्यं न करे अने यावत्-देवन् आयुष्यं बांधी देवमां उत्पन्नं थाय [प्र०] हे भगवन् ! तेन् शुं कारण ? यावत्-देवन्

१ शतके
उद्देशः ८
॥ ९३ ॥

ઠ્યાહ્યા-
પ્રજ્ઞાસિ:
॥ ૧૪ ॥

આયુષ્ય બાંધી દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય ? [૩૦] હે ગૌતમ ! બાલપંડિત મનુષ્ય તથાપ્રકારના શ્રમણ કે બ્રાહ્મણની પાસેથી એક પણ ધાર્મિક અને આર્યવચન સામઝી, અવધારી, કેટલીક પ્રવૃત્તિથી અટકે છે અને કેટલીક પ્રવૃત્તિથી નથી અટકતો. કેટલાકનું પચ્ચક્ષાણ કરે છે અને કેટલાકનું પચ્ચક્ષાણ નથી કરતો. યાદે હે ગૌતમ ! તે હેતુથી કેટલીક પ્રવૃત્તિથી અટકવાને લીધે અને કેટલાકનું પચ્ચક્ષાણ કરવાથી—તે નૈરયિકનું આયુષ્ય બાંધતો નથી અને યાવત્—દેવનું આયુષ્ય બાંધી દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને તે કારણથી પૂર્વ—પ્રમાણે કહું છે. ॥ ૬૫ ॥

પુરિસે ણં મંતે ! કચ્છંસિ વા ૧ દહંસિ વા ૨ ઉદગંસિ વા ૩ દવિયંસિ વા ૪ બલયંસિ વા ૫ નૂમંસિ વા ૬ ગહણંસિ વા ૭ ગહણવિદુગ્ગંસિ વા ૮ પન્વયંસિ વા ૯ એન્વયવિદુગ્ગંસિ વા ૧૦ વણંસિ વા ૧૧ વણવિદુગ્ગંસિ વા ૧૨ મિયવિત્તીએ મિયસંકપ્પે મિયપણિહાણે મિયવહાએ મંતા એ મિયત્તિકાઉં અન્નયરસ્સ મિયસ્સ વહાએ કૂડપાસં ઉદાહ, તતો ણં મંતે ! સે પુરિસે કતિકિરિયે પણ્ણસે ?, ગોયમા ! જાવં ચ ણં સે પુરિસે કચ્છંસિ વા ૧૦ (૧૨) જાવ કૂડપાસં ઉદાહ તાવં ચ ણં સે પુરિસે સિય તિકિં સિય ચઉં સિય પંચં, સે કેણદ્દેણં સિય તિં સિય ચં સિય પંં ?, ગોયમા ! જે મ્હવિએ ઉદ્ધવણયાએ ણો બંધણયાએ ણો મારણયાએ તાવં ચ ણં સે પુરિસે કાહયાએ અહિગરણિયાએ પાડસિયાએ તિહિં કિરિયાહિં પુદ્દે, જે મ્હવિએ ઉદ્ધવણયાએવિ બંધણયાએવિ ણો મારણયાએ તાવં ચ ણં સે પુરિસે કાહયાએ અહિગરણિયાએ પાડસિયાએ પારિયાવણિયાએ ચઉહિં કિરિયાહિં પુદ્દે, જે મ્હવિએ ઉદ્ધવણયાએવિ બંધણયાએવિ મારણયાએવિ તાવં ચ ણં સે પુરિસે કાહયાએ અહિગરણિયાએ પાડસિયાએ

૧ શતકે
ઉદ્દેશ: ૮
॥ ૧૪ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ९५ ॥

जाव पंचहिं० पुढे, से तेणट्टेणं जाव पंचकिरिए, (सू० ६६) पुरिसे णं भंते ! कच्छंसि वा जाव वणविदुग्गंसि वा तणाहं जसविय २ अगणिकायं निस्सिरइ तावं च णं से भंते ! से पुरिसे कतिकिरिए ?, गोयमा ! सिय तिकिरिए सिय चउकि० सिय पंच०, से केणट्टेणं ?, गोयमा ! जे भविए उस्सवणयाए तिहिं, उस्सवणयाएवि निस्सिरणयाएवि नो दहणयाए चउहिं, जे भविए उस्सवणयाएवि निस्सिरणयाएवि दहणयाएवि तावं च णं से पुरिसे काइयाए जाव पंचहिं किरियाहिं पुढे, से तेण० गोयमा ! । (सू० ६७) ॥ पुरिसे णं भंते ! कच्छंसि वा जाव वणविदुग्गंसि वा मियवित्तीए मियसंकप्पे मियपणिहाणे मियवहाए गंता एए मियेत्तिकाउं अन्नयरस्स मियस्स बहाए उंसुं निस्सिरइ, ततो णं भंते ! से पुरिसे कइकिरिए ?, गोयमा ! सिय तिकिरिए सिय चउकिरिए सिय पंचकिरिए, से केणट्टेणं ?, गोयमा ! जे भविए निस्सिरणयाए नो विद्धंसणयाए नो मारणयाए तिहिं, जे भविए निस्सिरणयाएवि विद्धंसणयाएवि नो मारणयाए चउहिं, जे भविए निस्सिरणयाएवि विद्धंसणयाएवि मारणयाएवि तावं च णं से पुरिसे जाव पंचहिं किरियाहिं पुढे, से तेणट्टेणं गोयमा ! सिय तिकिरिए सिय चउकिरिए सिय पंचकिरिए (सू० ६८) । पुरिसे णं भंते ! कच्छंसि वा जाव अन्नयरस्स मियस्स बहाए आयय-कन्नाययं उंसुं आयामेत्ता चिद्धिज्जा, अन्नयरे पुरिसे मग्गओ आगम्म सयपाणिणा असिणा सीसं छिंदेज्जा, से य उंसुं ताए चेव पुब्बायामणयाए तं विधेज्जा, से णं भंते ! पुरिसे किं मियवेरेणं पुढे पुरिसवेरेणं पुढे ?, गोयमा ! जे मियं मारेइ से मियवेरेणं पुढे, जे पुरिसं मारेइ से पुरिसवेरेणं पुढे, से केणट्टेणं भंते ! एवं वुच्चइ जाव से पुरि-

१ अतः
उद्देशः ८
॥ ९५ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ९६ ॥

सवेरेणं पुढे ?, नूणं गोयमा ! कज्जमाणे कडे संधिज्जमाणे संधिए निव्वत्तिज्जमाणे निव्वत्तिए निसिरिज्जमाणे निसिरिएत्ति वत्तव्वं सिया ?, हंता भगवं ! कज्जमाणे कडे जाव निसिरिएत्ति वत्तव्वं सिया, से तेणट्ठेणं गोयमा ! जे मियं मारेइ से मियवेरेणं पुढे, जे पुरिसं मारेइ से पुरिसवेरेणं पुढे ॥ अंतो छण्हं मासाणं मरइ काइयाए जाव पंचहिं किरियाहिं पुढे, बाहिं छण्ह मासाणं मरइ काइयाए जाव पारियावणियाए चउहिं किरियाहिं पुढे (सू० ६९) पुरिसे णं भंते ! पुरिसं सत्तीते समभिधंसेज्जा सयपाणिणा वा से असिणा सीसं छिंदेज्जा तओ णं भंते ! से पुरिसे कतिकिरिए ?, गोयमा ! जावं च णं से पुरिसे तं पुरिसं सत्तीए अभिसंधेइ सयपाणिणा वा से असिणा सीसं छिंदइ तावं च णं से पुरिसे काइयाए अहिगराणि० जाव पाणाइवायकिरियाए पंचहिं किरियाहिं पुढे, आसन्नवहएण य अणवकंखवत्तिएणं पुरिसवेरेणं पुढे ॥ (सू० ७०)

[प्र०] हे भगवन् ! हरणोथी आजीवीका चलावनार, हरणोनो शिकारी अने हरणोने मारवा माटे तलालीन एवो कोइ पुरुष हरणने मारवा माटे नदीना पाणीथी घेरायला झाडीवाळा स्थानमां झरा तरफ, पाणीना वहेळामां, घास वगेरेना ढगलामां, गोळाकार नदीना वांकाचुका भागमां, अंधारावाळी जग्याए, जंगलमां, पर्वतना एक भागमां रहेला वनमां, पर्वतना डुंगरावाळा प्रदेशमां, वनमां, तथा अनेक वृक्षोवाळा वनमां जइ 'ए मृगो छे' एम कही एक मृगना वध माटे खाडा अने जाळ रचे. तो हे भगवन् ! ते पुरुष केटली क्रियावाळो कहेवाय ? [उ०] हे गौतम ! ते पुरुष कच्छमां यावत्-जळ रचे तो कदाच त्रण क्रियावाळो, कदाच चार क्रियावाळो अने कदाच पांच क्रियावाळो कहेवाय. [प्र०] हे भगवन् ! तेनुं शुं कारण ? ते पुरुष कदाच त्रण क्रियावाळो, चार

१ शतके
उद्देशः ८
॥ ९६ ॥

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્નસિઃ
॥ ૧૭ ॥

ક્રિયાવાલો અને પાંચ ક્રિયાવાલો કહેવાય. [૩૦] જ્યાંસુધી તે પુરુષ તે જાઝને ધારણ કરે છે, અને મૃગોને બાંધતો નથી, ત્યાં મારતો નથી, ત્યાંસુધી તે પુરુષ કાયિકી, અધિકરણિકી અને પ્રાદેષિકી એ ત્રણ ક્રિયાઓથી સ્પર્શાયલો છે. વઢી જ્યાંસુધી તે પુરુષ તે જાઝને ધરી રાસે છે અને મૃગોને બાંધે છે પણ મૃગોને મારતો નથી ત્યાંસુધી તે પુરુષ કાયિકી, અધિકરણિકી, પ્રાદેષિકી અને પારિતાપનિકી એ ચાર ક્રિયાથી સ્પર્શાયલો છે, વઢી જ્યાંસુધી તે પુરુષ તે જાઝને ધરી રાસે મૃગોને બાંધે અને મૃગોને મારે ત્યાંસુધી તે પુરુષ કાયિકી, અધિકરણિકી, પ્રાદેષિકી, પારિતાપનિકી અને પ્રાણાતિપાતક્રિયા એ પાંચ ક્રિયાવાલો કહેવાય છે. માટે હે ગૌતમ ! તે હેતુથી પાંચ ક્રિયાવાલો કહેવાય છે. ॥૬૬॥ [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! અનેક વૃક્ષોવાઝા વનમાં કોઈ પુરુષ તરણાંને ભેગાં કરી તેમાં આગ મૂકે. તો તે પુરુષ કેટલી ક્રિયાવાલો કહેવાય ? [૩૦] હે ગૌતમ ! તે પુરુષ કદાચ ત્રણ, ચાર અને પાંચ ક્રિયાવાલો કહેવાય. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તેનું શું કારણ ? [૩૦] હે ગૌતમ ! જ્યાંસુધી તે પુરુષ તરણાંને ભેગાં કરે ત્યાંસુધી ત્રણ ક્રિયાવાલો, અને આગ મૂકે પરંતુ બાઝે નહિ ત્યાંસુધી ચાર ક્રિયાવાલો, અને આગ મૂકી બાઝે ત્યારે તે કાયિકી વિગેરે પાંચ ક્રિયાવાલો કહેવાય માટે હે ગૌતમ ! તે કારણથી પૂર્વ પ્રમાણે કહ્યું છે ॥ ૬૭ ॥ [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! હરણોથી આજીવિકા ચલાવનાર, હરણોનો શિકારી અને હરણોના શિકારમાં તલાલીન એવો કોઈ પુરુષ હરણને મારવા માટે કઢ્ઢમાંવૃક્ષોવાઝા વનમાં જઈ 'એ મૃગ છે' એમ કહી કોઈ એક હરણને મારવામારું બાળને ફેંકે છે, તો તે પુરુષ કેટલી ક્રિયાવાલો કહેવાય ? [૩૦] હે ગૌતમ ! તે પુરુષ કદાચ ત્રણ, ચાર, અને પાંચ ક્રિયાવાલો પણ કહેવાય. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તેનું શું કારણ ? [૩૦] હે ગૌતમ ! તે પુરુષ બાળને ફેંકે પરંતુ મૃગને વિધે નહિ, મારે નહિ, ત્યાંસુધી ત્રણ ક્રિયાવાલો, અને તે પુરુષ બાળને ફેંકે અને મૃગને વિધે છે પણ મારતો નથી ત્યાંસુધી ચાર ક્રિયાવાલો, વઢી બાળને ફેંકે, વિધે અને મૃગને મારે ત્યાંસુધી પાંચ

૧ ચતુર્થ
ઉદેશઃ ૮
॥ ૧૭ ॥

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્નસિઃ
॥ ૧૮ ॥

ક્રિયાવાળો કહેવાય. માટે હે ગૌતમ ! તે કારણથી કદાચ ત્રણ ક્રિયાવાળો, ચાર ક્રિયાવાળો, અને કદાચ પાંચ ક્રિયાવાળો પણ કહેવાય. ॥ ૬૮ ॥ [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! પૂર્વ પ્રકારવાળો કોઈ એક પુરુષ કચ્છમાં-યાવત્ કોઈ એક મૃગના વધ માટે કાનસુધી લાંબા કરેલા બાળને પ્રયત્ન પૂર્વક સેંચીને ડાબો રહે. અને બીજો પાછળથી આવીને ડાબેલા પુરુષનું માથું પોતાના હાથથી તરવારવડે કાપી નાંખે. પછી તે બાગ પૂર્વના સેંચાળથી ઉછાલીને તે મૃગને વિંધે. તો હે ભગવન્ ! શું તે પુરુષ મૃગના વૈરથી સ્પૃષ્ટ છે કે પુરુષના વૈરથી સ્પૃષ્ટ છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! જે પુરુષ મૃગને મારે છે, તે પુરુષ મૃગના વૈરથી સ્પૃષ્ટ છે. અને જે પુરુષ પુરુષને મારે છે તે પુરુષ પુરુષના વૈરથી સ્પૃષ્ટ છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તેનું શું કારણ કે, ‘યાવત્-તે પુરુષ પુરુષના વૈરથી સ્પૃષ્ટ છે ?’ [૩૦] હે ગૌતમ ! તે નિશ્ચિત છે કે, કરાતું હોય તે કરાતું કહેવાય. સંઘાતું હોય તે સંઘાતું કહેવાય. વઢાતું હોય તે વઢાતું કહેવાય અને ફેંકાતું હોય તે ફેંકાતું કહેવાય ? “હે ભગવન્ ! કરાતું હોય તે કરાતું કહેવાય. અને યાવત્ ફેંકાતું હોય તે ફેંકાતું કહેવાય” માટે હે ગૌતમ ! તે હેતુથી જે મૃગને મારે તે મૃગના વૈરથી સ્પૃષ્ટ કહેવાય. અને જો મારનાર છ માસની અંદર મરે તો મરનાર પુરુષ કાયિકી યાવત્-પાંચ ક્રિયાઓથી સ્પૃષ્ટ કહેવાય અને જો મરનાર છ માસ પછી મરે તો મારનાર જળ કાયિકી યાવત્-પારિતાપનિકી ક્રિયાથી-ચાર ક્રિયાથી સ્પૃષ્ટ કહેવાય. ॥ ૬૯ ॥ [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! કોઈ એક પુરુષ બીજા પુરુષને બરછીવડે મારે, અથવા પોતાના હાથથી તરવાર-વડે તે પુરુષનું માથું કાપી નાંખે, તો તે પુરુષ કેટલી ક્રિયાવાળો કહેવાય ? [૩૦] હે ગૌતમ ! જ્યાંસુધી તે પુરુષ પુરુષને બરછીવડે મારે અથવા પોતાના હાથે તરવારવડે તે પુરુષનું માથું કાપી નાંખે ત્યાંસુધી તે પુરુષ કાયિકી, અધિકરણિકી યાવત્-પ્રાણાતિપાત ક્રિયાવડે-પાંચ ક્રિયાવડે સ્પૃષ્ટ છે. અને તે પુરુષ આસન્નવધક તથા બીજાના પ્રાણની દરકાર નહીં રાખનાર પુરુષવૈરથી સ્પર્શાય છે. ॥ ૭૦ ॥

૧ પ્રશ્ન.
ઉદ્દેશ: ૮
॥ ૧૮ ॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥ ९९ ॥

दो भंते ! पुरिसा सरिसया सरित्तया सरिन्वया सरिसभंडमत्तोवगरणा अन्नमन्नेणं सद्धिं संगमं संगामेन्ति, तत्थ णं एगे पुरिसे पराइणइ एगे पुरिसे पराइज्जइ, से कहमेयं भंते ! एवं ? गोयमा ! सवीरिए पराइणइ, अवीरिए पराइज्जइ, से केणट्ठेणं जाव पराइज्जइ !, गोयमा ! जस्स णं वीरियवज्झाईं कम्माईं णो बद्धाईं णो पुट्ठाईं जाव नो अभिसमन्नागयाईं नो उदिच्चाईं उवसंताईं भवंति से णं पराइणइ, जस्स णं वीरियवज्झाईं कम्माईं बद्धाईं जाव उदिच्चाईं नो उवसंताईं भवंति से णं पुरिसे पराइज्जइ, से तेणट्ठे णं गोयमा ! एवं बुच्चइ-सवीरिए पराइणइ, अवीरिए पराइज्जइ ॥ (मू० ७१) ॥

[प्र०] हे भगवन् ! सरखा, सरखी चामडीवाळा, उमरवाळा, द्रव्यवाळा तथा समान उपकरणवाळा कोइ एक बे पुरुष होय अने ते पुरुषो परस्पर लडाइ करे तेमां एक पुरुष जीते अने एक पुरुष हारे, हे भगवन् ! ते केवी रीते बने ? [उ०] हे गौतम ! जे पुरुष वीर्यवाळो होय ते जीते छे अने वीर्यरहित होय ते हारे छे. [प्र०] हे भगवन् ! तेनुं शुं कारण ? के-एक हारे छे ? [उ०] हे गौतम ! जे पुरुषे वीर्यरहित कर्मो नथी बांध्या, नथी स्पश्या, यावत्-नथी प्राप्त कर्या अने तेना ते कर्मो उदीर्ण नथी, पण उपशांत छे ते पुरुष जीते छे. अने जे पुरुषे वीर्यरहित कर्मो बांध्या छे, स्पश्या छे अने यावत्-तेना ते कर्मो उदयमां आवेला छे पण उपशांत नथी ते पुरुष पराजय पामे छे. माटे हे गौतम ! ते कारणथी एम कह्नु छे के, वीर्यवाळो पुरुष जीते छे अने वीर्यरहित पुरुष हारे छे ॥ ७१ ॥

जीवा णं भंते ! किं सवीरिया अवीरिया ?, गोयमा ! सवीरियावि अवीरियावि, से केणट्ठेणं ?, गोयमा !

१ शत
उद्देशः ८
॥ ९९ ॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥૧૦૦॥

જીવા દુઃખિહા પન્નત્તા, તંજહા-સંસારસમાવન્નગા ય અસંસારસમાવન્નગા ય, તત્થ ણં જે તે અસંસારસમાવન્નગા તે ણં સિદ્ધા, સિદ્ધા ણં અવીરિયા, તત્થ ણં જે તે સંસારસમાવન્નગા તે દુઃખિહા પન્નત્તા, તંજહા-સેલેસિપડિવન્નગા ય અસેલેસિપડિવન્નગા ય, તત્થ ણં જે તે સેલેસિપડિવન્નગા તે ણં લદ્ધિવીરિણં સવીરિયા, કરણવીરિણં અવીરિયા, તત્થ ણં જે તે અસેલેસિપડિવન્નગા તે ણં લદ્ધિવીરિણં સવીરિયા કરણવીરિણં સવીરિયાવિ અવીરિયાવિ, સે તેણદ્દેણં ગોયમા ! एवं बुद्धि-जीवा दुःखिहा पण्णत्ता, तंजहा-सवीरियावि अवीरियावि । नेरइया णं भंते ! किं सवीरिया अवीरिया ?, गोयमा ! नेरइया लद्धिवीरिणं सवीरिया करणवीरिणं सवीरियावि अवीरियावि, से केणद्वेणं ?, गोयमा ! जेसि णं नेरइयाणं अत्थि उट्ठाणे कम्मे बले वीरिए पुरिसक्कारपरक्कमे ते णं नेरइया लद्धिवीरिणवि सवीरिया करणवीरिणवि सवीरिया, जेसि णं नेरइयाणं नत्थि उट्ठाणे जाव परक्कमे ते णं नेरइया लद्धिवीरिणं सवीरिया करणवीरिणं अवीरिया, से तेणद्वेणं । जहा नेरइया एवं जाव पंचि-दियतिरिक्खजोणिया, मणुस्सा जहा ओहिया जीवा, नवरं सिद्धवज्जा भाणियन्वा, बाणमंतरजोइसवेमाणिया जहानेरइया, सेवं भंते ! सेवं भंते ! त्ति ॥ (सू० ७२) ॥ पढमसए अट्ठमो उद्देशो सम्मत्तो ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શું જીવો વીર્યવાન્ન છે ? કે વીર્યવિનાના છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! જીવો વીર્યવાન્ન પણ છે અને વીર્યરહિત પણ છે [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તેનું શું કારણ ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! જીવો બે પ્રકારના કહ્યા છે-સંસારસમાવન્નક અને અસંસારસમાવન્નક તેમાં જે જીવો સંસારસમાવન્નક છે તે સિદ્ધો છે, અને તેઓ વીર્યરહિત છે તથા તેમાં જે જીવો અસંસારસમાવન્નક છે તે બે પ્રકારના

૧૦૦
ઉદ્દેશઃ
॥૧૦૦॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥૧૦૧॥

કહ્યા છે.-શૈલપ્રતિપન્ન અને અશૈલપ્રતિપન્ન. તેમાં જે શૈલપ્રતિપન્ન છે તે લબ્ધીવીર્યવડે સર્વીર્ય છે અને કરણવીર્યવડે અવીર્ય છે. તથા જેમાં જે અશૈલેશીપ્રતિપન્ન છે તે લબ્ધિવીર્યવડે સર્વીર્ય હોય છે. પણ કરણવીર્યવડે તો સર્વીર્ય તથા અવીર્ય પણ હોય છે. માટે હે ગૌતમ ! તે હેતુથી એમ કહું છે કે, જીવો બે જાતના છે-વીર્યમાળા અને વીર્યવિનાના પણ છે' [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શું નૈરયિકો વીર્ય-માળા છે કે વીર્યવિનાના છે ! [૩૦] હે, ગૌતમ ! તે નૈરયિકો લબ્ધિવીર્યવડે સર્વીર્ય છે અને કરણવીર્યવડે સર્વીર્ય અને અવીર્ય પણ છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તેનું શું કારણ ? [૩૦] હે ગૌતમ ! જે નારકીઓ ક્ત્યાન, કર્મ બલ, વીર્ય અને પુરુષાકાર પરાક્રમ છે, તે નૈરયિકો લબ્ધીવીર્યવડે અને કરણવીર્યવડે અવીર્ય છે. માટે હે ગૌતમ ! હે હેતુથી પૂર્વ પ્રમાણે જાણવું. એ પ્રમાણે યાવત્-પંચેન્દ્રિયતિર્યંચ યોનિકો સુધીના જીવો વિષે નૈરયિકોની પેઠે જાણવું અને સામાન્ય જીવોની પેઠે મનુષ્યો વિષે જાણવું. વિશેષ એ કે, સિદ્ધોને વર્જા દેવા, સામાન્ય જીવોમાં આવતા સિદ્ધોની પેઠે મનુષ્યો ન જાણવા. તથા વાનઘ્યંતરો જ્યોતિષિકો અને વૈમાનિકો નૈરયિકોની પેઠે જાણવા. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, તે એ પ્રમાણે છે, એમ કહી યાવત્ વિહરે છે ॥ ૭૨ ॥

ભગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ ભગવતીસૂત્રના પ્રથમ શ્લોકમાં આઠમા ઉદ્દેશાનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

ઉદ્દેશકઃ ૧.

કહન્નં ભંતે ! જીવા ગરુયત્તં હન્વમાગચ્છન્તિ ?, ગોયમા ! પાણાઙ્ગવાણં સુસાવાણં અદિન્નાંમેહુણં પરિ-
કોહંમાણંમાયાંલોભંપેં દોસં કલહંઅભક્ષણંપેસુન્નંરતિઅરતિંપરપરિવાયંમાયામોસંમિચ્છાદંસ-

૧ શ્લોકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૧૦૧॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१०२॥

णसल्लेणं, एवं खलु गोयमा ! जीवा गरुयत्तं हव्वमागच्छन्ति । कहन्नं भन्ते ! जीवा लहुयत्तं हव्वमागच्छन्ति ?, गोयमा ! पाणाद्वायवेरमणेणं जाव मिच्छादंसणसल्लवेरमणेणं, एवं खलु गोयमा ! जीवा लहुयत्तं हव्वमागच्छन्ति, एवं संसारं आउलीकरेति एवं परिस्तीकरेति दीहीकरेति हस्सीकरेति, एवं अणुपरियट्ठन्ति एवं वीइवयंति, पसत्था चत्तारि अप्पसत्था चत्तारि ॥ (सू० ७३) ॥

[प्र०] हे भगवन् ! जीवो गुरुपणुं शीघ्र केवी रीते पामे छे ? [उ०] हे गौतम ! प्राणातिपातवडे. मृषावादवडे, अदत्तादानवडे, मैथुन, परिग्रह, क्रोध, मान, माया, लोभ, प्रेम, द्वेष, कलह, आळदेवी, चाडी खावी, अरतिरतिवडे परनिदा करवाथी, कपटपूर्वक असत्य बोलवाथी, अने मिथ्यादर्शनशल्यवडे हे गौतम ! ए रीते जीवो शीघ्र भारेपणुं पामे छे. [प्र०] हे भगवन् ! जीवो लघुपणुं केवी रीते पामे छे [उ०] हे भगवन् ! प्राणातिपातनो अटकाव करवाथी अने यावत्-विषेकथी हे गौतम ! ए रीते जीवो शीघ्र हळवापणुं पामे छे. ए रीते प्राणातिपातादिना करवाथी-जीवो संसारने वधारे छे, लांबो करे छे, अने संसारमां भम्या करे छे, तथा ए रीते-प्राणातिपातादिथी निवृत्त थइने जीवो संसारने घटाडे छे, टुंको करे छे, अने संसारने ओळंगी जाय छे-चार हळवापणुं, संसारने घटाडवो, संसारने टुंको करवो अने संसारने ओळंगवो-प्रशस्त छे अने चार-भारेपणुं, संसारने वधारवो, संसारने लांबो करवो, अने संसारमां भमवुं-अप्रशस्त छे. ॥ ७३ ॥

सत्तमे णं भन्ते ! ओवासंतरे किं गुरुए लहुए गुरुयलहुए अगुरुयलहुए ? गोयमा ! नो गुरुए नो लहुए नो गुरुयलहुए अगुरुयलहुए । सत्तमे णं भन्ते ! तणुवाए किं गुरुए लहुए गुरुयलहुए अगुरुयलहुए ?, गोयमा ! नो

१ अतके
उद्देशः ९
॥१०२॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१०३॥

गुरुए, नो लहुए, गुरुयलहुए, नो अगुरुयलहुए । एवं सत्तमे घणवाए सत्तमे घणोदही सत्तमा पुढवी, उवासंतराईं सव्वाइं जहा सत्तमे ओवासंतरे, (सेसा) जहा तणुवाए, एवं-ओवासवायघणउदहि पुढवी दीवा य सागरा वासा । नेरइयाणं भंते ! किं गुरुया जाव अगुरुलहुया ?, गोयमा ! नो गुरुया नो लहुया गुरुयलहुयावि अगुरुलहुयावि, से केणट्टेणं० ?, गोयमा ! वेउन्वियतेयाइं पडुच्च नो गुरुया नो लहुया, गुरुयलहुया, नो अगुरुयलहुया, जीवं च कम्मणं च पडुच्च नो गुरुया नो लहुया नो गुरुयलहुया अगुरुयलहुया, से तेणट्टेणं जाव वेमाणिया, नवरं णाणत्तं जाणियव्वं सरीरेहिं । धम्मत्थिकाए जाव जीवत्थिकाए चउत्थपएणं । पोग्गलत्थिकाए णं भंते ! किं गुरुए लहुए गुरुयलहुए अगुरुयलहुए ?, गोयमा ! णो गुरुए नो लहुए गुरुयलहुएवि अगुरुयलहुएवि, से केणट्टेणं० ?, गोयमा ! गुरुयलहुयदब्बाइं पडुच्च नो गुरुए नो लहुए गुरुयलहुए नो अगुरुयलहुए, अगुरुयलहुयदब्बाइं पडुच्च नो गुरुए नो लहुए नो गुरुयलहुए अगुरुयलहुए, समया कम्माणि य चउत्थपदेणं । कणहलेसा णं भंते ! किं गुरुया जाव अगुरुयलहुया ?, गोयमा ! नो गुरुया नो लहुया गुरुयलहुयावि अगुरुयलहुयावि, से केणट्टेणं० ?, गोयमा ! दब्बलेसं पडुच्च ततियपदेणं, भावलेसं पडुच्च चउत्थपदेणं, एवं जाव सुक्कलेसा, दिट्ठीदंसणनाणअन्ना-णसण्णा चउत्थपदेणं णेयव्वाओ, हेट्ठिल्ला चत्तारि सरीरा नायव्वा ततियपदेणं, कम्म य चउत्थयपएणं, मणजोगो वइजोगो चउत्थएणं पदेणं, कायजोगो ततिएणं पदेणं, सागारोवओगो अणागारोवओगो चउत्थ-पदेणं, सव्वपदेसा सव्वदब्बा सव्वपज्जवा जहा पोग्गलत्थिकाओ, तीतद्धा अणागयद्धा सव्वद्धा चउत्थएणं

१ शतके
उद्देशः ९
॥१०३॥

વ્યાख्या-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥૧૦૪॥

પદેશં ॥ (સૂ. ૭૪) ॥

[પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! શું સાતમો અવકાશાંતર ભારે છે, હઝવો છે, ભારે હઝવો છે, કે અગુરુ લઘુ-ભારે હઝવા સિવાયનો છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! તે ભારે નથી, હઝવો નથી, ભારે હઝવો નથી પણ અગુરુલઘુ-ભારે હઝવા સિવાયનો છે. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! સાતમો તનુવાત ભારે છે, હઝવો છે, ભારે હઝવો છે કે અગુરુલઘુ છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! તે ભારે નથી, હઝવો નથી, ભારે હઝવો છે પણ અગુરુલઘુ નથી. એ પ્રમાણે સાતમો ઘનવાત, ઘનોદધિ, સાતમી પૃથ્વી અને બધાં અવકાશાંતરો જાણવાં. સાતમા અવકાશાંતર વિષે તનુવાત વિષે જેમ કહું છે-એ પ્રમાણે ઘનોદધિ પૃથ્વી, દ્વીપ, સમુદ્રો, અને ક્ષેત્રો વિષે પણ જાણવું. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! શું નૈરયિકો ભારે છે, યાવત્-અગુરુલઘુ છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! તેઓ ભારે નથી, હઝવા નથી, ભારે હઝવા છે અને ભારે હઝવા સિવાયના પણ છે. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! તેનું શું કારણ ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! નૈરયિકો વૈક્રિય અને તૈજસ શરીરની અપેક્ષાએ ભારે નથી, હઝવા નથી, અને ભારે હઝવા સિવાયના નથી. પરંતુ ભારેહઝવા છે. અને જીવ તથા કર્મની અપેક્ષાએ ભારે નથી, હઝવા નથી. ભારે હઝવા નથી, પણ ભારે હઝવા સિવાયના છે. હે ગૌતમ ! તે કારણથી પૂર્વ પ્રમાણે કહું છે. અને એ પ્રમાણે યાવત્-વૈમાનિકો સુધી જાણવું. વિશેષ એકે, શરીરોનો ભેદ જાણવો. તથા ધર્માસ્તિકાય અને યાવત્-જીવાસ્તિકાય ચોથા પદવડે જાણવા. અર્થાત્-એ બધા અગુરુલઘુ જાણવા. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! શું પુદ્ગલાસ્તિકાયગુરુ છે, લઘુ છે, ગુરુલઘુ છે, કે અગુરુલઘુ છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! પુદ્ગલાસ્તિકાય ગુરુ નથી, લઘુ નથી પણ ગુરુલઘુ છે, અને અગુરુલઘુ પણ છે. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! તેનું શું કારણ ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! ગુરુલઘુ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ ગુરુ નથી, લઘુ નથી, અગુરુલઘુ નથી પણ ગુરુલઘુ છે અને અગુરુલઘુ દ્રવ્યોની અપેક્ષાએ ગુરુ નથી,

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૧૦૪॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१०५॥

लघु नथी, गुरुलघु नथी, पण अगुरुलघु छे. समयो अने कर्मो चौथा पदवडे जाणवां. अर्थात् तेओ अगुरुलघु छे. [प्र०] हे भगवन् ! शुं कृष्णलेश्या गुरु छे, के यावत्-अगुरुलघु छे ? [उ०] हे गौतम ! ते गुरु नथी. लघु नथी, पण गुरुलघु छे अने अगुरुलघु पण छे. [प्र०] हे भगवन् ! तेनुं शुं कारण ! [उ०] हे गौतम ! द्रव्यलेश्यानी अपेक्षाए त्रीजा पदवडे जाणवुं अर्थात् द्रव्यलेश्यानी अपेक्षाए कृष्णलेश्या गुरुलघु छे अने भावलेश्यानी अपेक्षाए चौथा पदवडे जाणवुं-भावलेश्यानी अपेक्षाए कृष्णलेश्या अगुरुलघु छे ए प्रमाणे यावत्-शुक्ललेश्या सुधी जाणवुं. तथा दृष्टि, दर्शन, ज्ञान, अज्ञान. अने संज्ञाने चौथा पदवडे अगुरुलघु जाणवां. हेठळना चार शरीर त्रीजा पदवडे गुरुलघु जाणवा. कर्मण शरीरने चौथा पदवडे गुरुलघु जाणवुं मन योग वचनयोग, शब्द, साकार उपयोग अने निराकार उपयोग. ए वधा चौथा पदवडे अगुरुलघु जाणवा. तथा काययोग-शरीर, त्रीजा पदवडे गुरुलघु जाणवो. सर्व द्रव्यो, सर्व प्रदेशो, अने सर्व पर्यवो पुद्गलास्तिकायनी पेठे जाणवा. अतीतकाळ, अनागतकाळ, अने सर्वकाळ चौथा पदवडे अगुरुलघु जाणवा. ॥ ७४ ॥

से नृणां भंते ! लाघवियं अपिच्छा अमुच्छा अगेही अपडिबद्धया समणाणं निग्गंथाणं पसत्थं ?, हंता गोयमा ! लाघवियं जाव पसत्थं ॥ से नृणां भंते ! अकोहत्तं अमाणत्तं अमायत्तं अलोभत्तं समणाणं निग्गंथाणं पसत्थं ?, हंता गोयमा ! अकोहत्तं अमाणत्तं जाव पसत्थं ॥ से नृणां भंते ! कंखापदोसे खीणे समणे निग्गंथे अंतकरे भवति अंतिमसारीणि वा बहुमोहेवि यं पुंवि बिहरित्ता अहं पच्छा संवुडे कालं करेति तओ पच्छा सिज्झति ? जाव अंतं करेइ ?, हंता गोयमा ! कंखापदोसे खीणे जाव अंतं करेति ॥ (सू० ७५) ॥

१ शतके
उद्देशः ९
॥१०५॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१०६॥

[प्र०] हे भगवन् ! लाघव, कमहच्छा, अमूर्च्छा अनास्तिक, अने अप्रतिबद्धता; ए बंधुं श्रमण निर्ग्रथोने माटे प्रशस्त छे ?
[उ०] हे गौतम ! हा, लाघव, अने यावत्-अप्रतिबद्धता ए बंधुं निर्ग्रथो माटे प्रशस्त छे [प्र०] हे भगवन् ! अक्रोधपणुं, अमानपणुं, अकपटपणुं, अने अलोभपणुं, ए बंधुं श्रमण निर्ग्रथोना माटे प्रशस्त छे ? [उ०] हे गौतम ! हा, अक्रोधपणुं, अमानपणुं, ए बंधुं प्रशस्त छे. [प्र०] हे भगवन् ! कांक्षाप्रदोषक्षीण थया पछी श्रमण निर्ग्रथ अंतकर अने अंतिम शरीरवालो थाय ? अथवा पूर्वनी अवस्थामां बहु मोहवालो थइ विहार करे अने पछी संवरयुक्त थइने काळ करे तो पछी सिद्ध थाय ? यावत्-सर्व दुःखना नाशने करे ? [उ०] हे गौतम ! हा, कांक्षाप्रदोषक्षीण थया पछी यावत्-सर्व दुःखना नाशने करे. ॥ ७५ ॥

अण्णउत्थिया णं भंते ! एवमाइक्खंति एवं भासेंति एवं पण्णवेति एवं परूवेति-एवं खलु एगे जीवे एगेणं समणं दो आउयाइं पकरेति, तंजहा-इहभविआउयं च परभविआउयं च, जं समयं इहभविआउयं पकरेति तं समयं परभविआउयं पकरेति, जं समयं परभविआउयं पकरेति तं समयं इहभविआउयं पकरेति, इहभविआउयस्स पकरणयाए परभविआउयं पकरेइ, परभविआउयस्स पकरणयाए इहभविआउयं पकरेति, एवं खलु एगे जीवे एगेणं समणं दो आउयाइं पकरेति, तं-इहभविआउयं च परभविआउयं च, से कहमेव भंते ! एवं ?, (एवं) खलु गोयमा ! जण्णं ते अण्णउत्थिया एवमातिक्खंति जाव परभविआउयं च, जे ते एवमाहंनु मिच्छं ते एवमाहंसु, अहं पुण गोयमा ! एवमाइक्खामि जाव परूवेमि-एवं खलु एगे जीवे एगेणं समणं एगं आउयं पकरेति, तं-इहभविआउयं वा परभविआउयं वा, जं समयं इहभविआउयं पकरेति णो तं समयं

१ शतके
उद्देशः ९
॥१०६॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૦૭॥

પરભવિયાઉયં પકરેતિ, જં સમયં પરભવિયાઉયં પકરેઈ ણો તં સમયં હ્રહભવિયાઉયં પકરેઈ, હ્રહભવિયાઉયસ્સ પકરણતાણ્ણો પરભવિયાઉયં પકરેતિ, પરભવિયાઉયસ્સ પકરણતાણ્ણો હ્રહભવિયાઉયં પકરેતિ, एवं खलु एगे जीवे एगेणं समएणं एगं आउयं पकरेति, तं०-ह्रहभविआउयं वा परभविआउयं वा, सेवं भंते ! सेवं भंते !-
स्ति भगवं गोयमे जाव विहरति ॥ (सू० ७६) ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! અન્ય મતાવલંબીઓ આ પ્રમાણે કહે છે, આ પ્રમાણે માષે છે, આ પ્રમાણે જળાવે છે અને આ પ્રમાણે પ્રરૂપે છે વે, એકજીવ એક સમયે બે આયુષ્ય કરે છે. તે આ પ્રમાણે-૧ આ ભવનું આયુષ્ય અને પરભવનું આયુષ્ય. જે સમયે આ ભવનું આયુષ્ય કરે છે તે સમયે પરભવનું આયુષ્ય કરે છે અને જે સમયે પરભવનું આયુષ્ય કરે છે તે સમયે આ ભવનું આયુષ્ય કરે છે આ ભવનું આયુષ્ય કરવાથી પરભવનું આયુષ્ય કરે છે અને પરભવનું આયુષ્ય કરવાથી આ ભવનું આયુષ્ય કરે છે. એ પ્રમાણે એક જીવ એક સમયે બે આયુષ્ય કરે છે. આ ભવનું આયુષ્ય અને પરભવનું આયુષ્ય. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે કેવી રીતે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! અન્યતીર્થિકર જે એ પ્રમાણે કહે છે યાવત્-પરભવનું આયુષ્ય. તેઓએ જે પ્રમાણે કહ્યું છે તે સ્વોદું કહ્યું છે, વઝી હે ગૌતમ ? હું એ પ્રમાણે કહું છું કે, એક જીવ એક સમયે એક આયુષ્ય કરે છે. અને તે આ ભવનું આયુષ્ય કરે છે. અથવા પરભવનું આયુષ્ય કરે છે. જે સમયે આ ભવનું આયુષ્ય કરે છે તે સમયે પરભવનું આયુષ્ય નથી કરતો અને જે સમયે પરભવનું આયુષ્ય કરે છે, તે સમયે આ ભવનું આયુષ્ય કરતો નથી. તથા આ ભવનું આયુષ્ય કરવાથી પરભવનું આયુષ્ય કરતો નથી અને પરભવનું આયુષ્ય કરવાથી આ ભવનું આયુષ્ય કરતો નથી. અને એ પ્રમાણે એક જીવ એક સમયે એક આયુષ્ય કરે છે-આ ભવનું અથવા પરભવનું આયુષ્ય.

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૯
॥૧૦૭॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१०८॥

हे भगवन् ! ते ए प्रमाणे छे, हे भगवन् ! ते ए प्रमाणे छे. एम कहीने भगवंत गौतम दिहरे छे ॥ ७६ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं पासावच्चिज्जे कालासवेसियपुत्ते णामं अणगारे जेणेव थेरा भगवंतो तेणेव उच्चा-
गच्छति २ ता थेरे भगवंते एवं वयासी-थेरा सामाइयं ण जाणंति थेरा सामाइयस्स अट्ठं ण याणंति थेरा
पच्चक्खाणं ण याणंति थेरा पच्चक्खाणस्स अट्ठं ण याणंति थेरा संजमं ण याणंति थेरा संजमस्स अट्ठं ण या-
णंति थेरा संवरं ण याणंति थेरा संवरस्स अट्ठं ण याणंति थेरा विवेगं ण याणंति थेरा विवेगस्स अट्ठं ण याणं-
ति थेरा विउस्सगं ण याणंति थेरा विउस्सगस्म अट्ठं ण याणंति ६ । तए णं ते थेरा भगवंतो कालासवेसि-
यपुत्तं अणगारं एवं वयासी-जाणामो णं अज्जो ! सामाइयं जाणामो णं अज्जो ! सामाइयस्स अट्ठं जाव जाणामो
णं अज्जो ! विउस्सगस्स अट्ठं । तए णं से कालासवेसियपुत्ते अणगारे थेरे भगवंते एवं वयासी-जति णं अ-
ज्जो ! तुभे जाणह सामाइयं जाणह सामाइयस्स अट्ठं जाव जाणह विउस्सगस्स अट्ठं किं भे अज्जो ! सामाइए ?
किं भे अज्जो सामाइयस्स अट्ठे ? जाव किं भे विउस्सगस्स अट्ठे ? तए णं ते थेरा भगवंतो कालासवेसियपुत्तं
अणगारं एवं वयासी-आया णे अज्जो ! सामाइए आया णे अज्जो ! सामाइयस्स अट्ठे जाव विउस्सगस्स अट्ठे ।
तए णं से कालासवेसियपुत्ते अणगारे थेरे भगवंते एवं वयासी-जति भे अज्जो ! आया सामाइए आया सामा-
इयस्स अट्ठे एवं जाव आया विउस्सगस्स अट्ठे अवहह कोहमाणमायालोभे किमट्ठं अज्जो ! गरहह ? , कालास०
संजमट्ठयाए, से भंते ! किं गरहा संजमे अगरहा संजमे ? , कालास० ! गरहा संजमे नो अगरहा संजमे, गरहावि

१ शतके
उद्देशः ९
॥१०८॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः

॥१०९॥

य णं सव्वं दोसं पविणेति, सव्वं बालियं परिणयाए, एवं खु णे आया संजमे उवहिए भवति, एवं खु णे आया संजमे उवचिए भवति, एवं खु णे आया संजमे उवट्टिए भवति, एत्थ णं से कालामवेसियपुत्ते अणगारे संबुद्धे थेरे भगवंते वंदति णमंसति २ एवं वयासी-एणसि णं भंते ! पयाणं पुठ्वि अण्णाणयाए असवणयाए अबोहि-याए अणभिगमेणं अदिट्ठाणं अस्सुयाणं असुयाणं अविण्णायाणं अब्बोगडाणं अब्बोच्छिन्नाणं अणिज्जूहाणं अणुवधारियाणं एयमट्ठं णो सदहिए णो पत्तिइए णो रोइए, इयाणिं भंते ! एतेसिं पयाणं जाणणयाए सवणयाए बोहीए अभिगमेणं दिट्ठाणं सुयाणं सुयाणं विण्णायाणं वोगडाणं वोच्छिन्नाणं णिज्जूहाणं उवधारियाणं एयमट्ठं सदहामि पत्तियामि रोएमि, एवमेयं से जहेयं तुब्भे वदह, तए णं ते थेरा भगवंतो कालामवेसियपुत्तं अणगारं एवं वयासी-सदहहि अज्जो ! पत्तियाहि अज्जो ! रोहि अज्जो ! से जहेयं अम्हे वदामो । तए णं से कालामवेसियपुत्ते अणगारे थेरे भगवंतो वंदइ नमंसइ २ एवं वयासी-इच्छामि णं भंते ! तुब्भं अंतिए चाउज्जामाओ धम्माओ पंचमहव्वइयं सपडिक्कमणं धम्मं उवसंपज्जित्ता णं विहरित्तए, अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंथं । तए णं से कालामवेसियपुत्ते अणगारे थेरे भगवंते वंदइ नमंसइ वंदित्ता नमंसित्ता चाउज्जामाओ धम्माओ पंचमहव्वइयं सपडिक्कमणं धम्मं उवसंपज्जित्ता णं विहरइ । तए णं से कालामवेसियपुत्ते अणगारे बहूणि वासाणि सामण्णपरियाणं पाउणइ जस्सऽट्ठाए कीरइ नग्गभावे मुंढभावे अण्णाणयं अदंतधुवणयं अच्छत्तयं अणोवाहणयं भूमिसेज्जा फलहसेज्जा कट्ठसेज्जा केसलोओ बंभचेरवासो परयरपवेसो लद्धावलद्धी उच्चावया गा-

१ शतके
उद्देशः ९

॥१०९॥

વ્યાख्या-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥૧૧૦॥

મકંટગા બાવીસં પરિસહોવસગ્ગા અહિયાસિજ્ઞંતિ તમટ્ઠં આરાહેઈ ૨ ચરિમેહિં ઉસ્સાસનીસાસેહિં સિદ્ધે બુદ્ધં
મુકે પરિનિવ્વુદ્ધે સન્નવદુક્ખપ્પહીણે ॥ (સૂ. ૭૭) ॥

તે કાલે તે સમયે પાર્શ્વનાથના વંશમાં થયેલા કાલાસ્યવેષિપુત્ર નામના અનગારે જે તરફ સ્થવિર ભગવંતો હતા. તે તરફ જઈને તે સ્થવિર ભગવંતોને આ પ્રમાણે કહ્યું કે:-હે સ્થવિરો ! તમે સામાયિક જાણતા નથી, સામાયિકનો અર્થ જાણતા નથી તમે પચ્ચક્કના જાણતા નથી. પચ્ચક્કણનો અર્થ જાણતા નથી. સંયમને જાણતા નથી, સંયમના અર્થને નથી જાણતા. સંવર જાણતા નથી, સંવરના અર્થને નથી જાણતા. તમે વિવેક જાણતા નથી. વિવેકના અર્થને જાણતા નથી. વ્યુત્સર્ગને જાણતા નથી. અને વ્યુત્સર્ગના અર્થને નથી જાણતા. ત્યારે તે સ્થવિર ભગવંતોએ કાલાસ્યવેષિપુત્ર નામના અનગારને આ પ્રમાણે કહ્યું કે, હે આર્ય ! સામાયિકને જાણીએ છીએ સામાયિકના અર્થને જાણીએ છીએ. હે આર્ય વ્યુત્સર્ગને જાણીએ છીએ અને વ્યુત્સર્ગના અર્થને જાણીએ છીએ. [પ્ર.૦] ત્યારે તે કાલાસ્યવેષિપુત્ર નામના અનગારે તે સ્થવિર ભગવંતોને આ પ્રમાણે કહ્યું કે, હે આર્યો ! જો તમે સામાયિકને સામાયિકના અર્થને યાવત્-વ્યુત્સર્ગના અર્થને જાણો છો, તો હે આર્યો ! સામાયિક એ શું ? સામાયિકનો અર્થ એ શું ? અને યાવત્-હે આર્યો ! વ્યુત્સર્ગનો અર્થ એ શું ? [ઉ.૦] ત્યારે તે સ્થવિર ભગવંતોએ તે કાલાસ્યવેષિપુત્ર નામના અનગારને આ પ્રમાણે કહ્યું કે.-હે આર્ય ! અમારો આત્મા એ સામાયિક છે અને એજ સામાયિકનો અર્થ છે. તથા યાવત્-એજ વ્યુત્સર્ગનો અર્થ પણ છે. [પ્ર.૦] ત્યારપછી તે કાલાસ્યવેષિપુત્ર નામના અનગારે તે સ્થવિર ભગવંતોને આ પ્રમાણે કહ્યું કે, હે આર્યો ! જો આત્મા એ સામાયિક છે, આત્મા એ સામાયિકનો અર્થ છે અને એ પ્રમાણે યાવત્-આત્મા એ વ્યુત્સર્ગનો અર્થ છે, તો તમે ક્રોધ, માન માયા અને લોભનો ત્યાગ કરી શા માટે તે ક્રોધ

૧ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૯
॥૧૧૦॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः

॥१११॥

विमेरे निंदो छो ? [उ०] हे कालास्यवेपिपुत्र ! संयमने माटे अमे क्रोधादिकने निंदीए छीए. [प्र०] हे भगवंत शुं गहीं ए संयम छे के अगहीं ए संयम छे ? [उ०] हे कालास्यवेपिपुत्र ! गहीं ए संयम छे. पण अगहीं ए संयम नथी. गहीं बधा दोषोनो ना करे छे—आत्मा सर्व मिथ्यात्वने जाणीने गहीं द्वारा बधा दोषोनो नाश करे छे अने ए प्रमाणे अमारो आत्मा संयममां स्थापित छे, ए प्रमाणे अमारो आत्मा संयममां पुष्ट छे, ए प्रमाणे अमारो आत्मा संयममां उपस्थित छे. हवे अहीं ते कालास्यवेपिपुत्र अनगार संबुद्ध थया अने तेमणे ते स्थविर भगवंतोने वांछा, नमस्कार कर्यो. पछी ते कालास्यवेपिपुत्र अनगारे आ प्रमाणे कहुं के, हे भगवंतो ! पूर्वे—पहेलां—ए पदोने नहीं जाणवाथी, श्रुतरहितपणुं होवाथी, अबोधिपणुं होवाथी, अनभिगम होवाथी नहीं जोएला होवाथी, चितवेला न होवाथी, नहीं सांभळवाथी, विशेष नहीं जाणवाथी, कहेलां नहीं होवाथी, अनिर्णीत होवाथी, उद्धरेलां न होवाथी, अने ए पदो अनवधारित होवाथी ए अर्थमां में श्रद्धा करी न हती, प्रीति करी न हती, रुची करी न हती, अने हे भगवंतो ! हमणा ए पदो जाण्या होवाथी श्रुतसहितपणुं होवाथी, बोधिपणुं होवाथी, अभिगम होवाथी, जोएलां होवाथी, चितवेला होवाथी, सांभळ्या होवाथी, विशेष जाण्या होवाथी, कहेलां होवाथी, निर्णीत होवाथी, उद्धरेलां होवाथी, अने ए पदो अवधारित होवाथी ए अर्थमां हुं श्रद्धा करुं छुं, प्रीति करुं छुं, रुचि करुं छुं. तमे जेम ए कहो छो ते ए ए प्रमाणे छे. त्यारे ते स्थविर भगवंतोए कालास्यवेपिपुत्र अनगारने आ प्रमाणे कहुं के,—हे आर्य ! जेम अमे ए कहीए छीए तेम तुं श्रद्धा राख, प्रीति राख अने रुचि राख. त्यारपछी ते कालास्यवेपिपुत्र अनगारे ते स्थविर भगवंतोने वांछा, नमस्कार कर्यो अने कहुं के हे भगवंतो तमारी पासे चार महाव्रतवाळो धर्म (त्यजी) प्रतिक्रमणसंयुक्त पांच महाव्रतवाळो धर्म प्राप्त करी विहरवा इच्छुं छुं, हे देवानुप्रिय ! जेम सुख थाय तेम कर,

१ शतके
उद्देशः ९

॥१११॥

કચ્છા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૧૨॥

વિલંબ ન કર. પછી તે કાલાસ્યવેષિપુત્ર અનગારે તે સ્થવિરોને વાંદી, નમસ્કાર કરી અને ચતુર્થ મહાવ્રતયુક્ત ધર્મ ત્યજીને પ્રતિક્રમણ-
યુક્ત એવા પંચમહાવ્રતવાળા ધર્મને અંગીકાર કર્યો. અને તેમ કરી તે અનગાર વિહરે છે. ત્યારપછી તે કાલાસ્યવેષિપુત્ર નામના અનગાર
ઘણા વર્ષો સુધી સાધુપણું પાલ્યું. અને જે પ્રયોજનસારું નમ્રપણું, મુંઢિતપણું, સ્નાન ન કરવું, દાતણ ન કરવું, છત્ર ન રાખવું, જોડા ન
પહેરવા, મોંય સંથારો કરવો, પાટીયા ઉપર સુવું, લાકડાપર સુવું, કૈશનો લોચ કરવો, બ્રહ્મચર્યપૂર્વક રહેવું, (ભિક્ષા માટે) બીજા
ઘરે જવું? ક્યાંય મળે અથવા ન મળે અથવા ઓછું મળે, અનુકૂલ અથવા પ્રતિકૂલ ઇન્દ્રિયોને કંટકરૂપ એવા બાવીસ પરીપહો
સહન કરવા. એ બધું કર્યું તે પ્રયોજનને તે કાલાસ્યવેષિપુત્ર અનગારે આરાધ્યું અને તે અનગાર છેલ્લા ઉચ્છ્વાસ નિઃશ્વાસવડે સિદ્ધ
થયા, બુદ્ધ થયા, મુક્ત થયા, પરિનિવૃત્ત થયા અને સર્વ દુઃખથી મુક્ત થયા (અત્રે બહુવચન માનાર્થે લખ્યા છે.) ॥ ૭૭ ॥

મંતેત્તિ ભગવં ગોયમે સમણં ભગવં મહાવીરં વંદતિ નમંસતિ ૨ એવં વદાસી-સે નૂણં મંતે ! સેટ્ઠિયસ્સ ય
તણુયસ્સ ય કિવણસ્સ ય સ્વત્તિયસ્સ ય સમં ચેવ અપચ્ચક્ખાણકિરિયા કજ્જઈ !, હંતા ગોયમા ! સેટ્ઠિયસ્સ ય
જાવ અપચ્ચક્ખાણકિરિયા કજ્જઈ, સે કેણટ્ટેણં મંતે !, ગોયમા ! અવિરત્તિં પહુચ્ચ સે તેણં ગોયમા ! એવં વુચ્છઈ
સેટ્ઠિયસ્સ ય તણું જાવ કજ્જઈ ॥ (સૂ. ૭૮) ॥

[પ્ર.] હે ભગવન્ ! એમ કહી ભગવંત ગૌતમે શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને વાંદી, પ્રણામ કરી આ પ્રમાણે કહ્યું કે:-હે ભગવન્ !
એક શેઠ, એક દરિદ્ર, એક લોભીઓ, અને એક ક્ષત્રિય રાજા એ બધા એક સાથે, અપ્રત્યાખ્યાન ક્રિયા કરે ? [ઉ.] હે ગૌતમ ! હા,
શેઠ અને યાવત્-એ બધા એકી સાથે અપ્રત્યાખ્યાન ક્રિયા કરે. [પ્ર.] હે ભગવન્ ! તેનું શું કારણ ? [ઉ.] હે ગૌતમ ! અવિરતિને

૧ ગ. કે
ઉદેશ: ૨
॥૧૧૨॥

વ્યાખ્યાન -

પ્રશ્નપત્ર:

॥૧૧૩॥

આશ્રીને એમ કહું છે તે એક શેઠ, એક દરિદ્ર અને એ બધા યાવત્-એક સાથે અપ્રત્યાશ્વાન ક્રિયા કરે છે. ॥ ૭૮ ॥

આહાકર્મ્મ ધુંજમાણે સમણે નિર્ગંથે કિં બંધઈ કિં પકરેઈ કિં ચિણાઈ કિં ઉવચિણાઈ ?, ગોયમા ! આહા-
કર્મ્મ ણં ધુંજમાણે આઉયવજ્જાઓ સત્ત કર્મ્મપ્પગઢીઓ સિદ્ધિલબ્ધણવદ્ધાઓ ધણિયબંધણવદ્ધાઓ પકરેઈ જાવ
અણુપરિયદ્ધઈ, સે કેણદ્ધેણં જાવ અણુપરિયદ્ધઈ ?, ગોયમા ! આહાકર્મ્મ ણં ધુંજમાણે આયાણ ધર્મ્મ અહક્કમદ્ધ,
આયાણ ધર્મ્મ અહક્કમમાણે પુઢવિક્કાયં ણાવકંઘઈ જાવ તસકાયં ણાવકંઘઈ, જેસિંપિ ય ણં જીવાણં સરીરાઈ
આહારમાહારેઈ તેઽવિ જીવે નાવકંઘઈ, સે તેણદ્ધેણં ગોયમા ! એવં વુચ્છઈ-આહાકર્મ્મ ણં ધુંજમાણે આઉયવજ્જાઓ
સત્ત કર્મ્મપ્પગઢીઓ જાવ અણુપરિયદ્ધઈ ॥ ફાસુણસણિજ્ઞં ણં ંતે ! ધુંજમાણે કિં બંધઈ જાવ ઉવચિણાઈ ?, ગોયમા !
ફાસુણસણિજ્ઞં ણં ધુંજમાણે આઉયવજ્જાઓ સત્ત કર્મ્મપ્પગઢીઓ ધણિયબંધણવદ્ધાઓ સિદ્ધિલબ્ધણવદ્ધાઓ પક-
રેઈ જાવ સંયુદ્ધે ણં, નવરં આઉયં ચ ણં કર્મ્મ સિયં બંધઈ સિયં નો બંધઈ, સેસં તહેવ જાવ વીઈવયઈ, સે કેણ-
દ્ધેણં જાવ વીઈવયઈ ?, ગોયમા ! ફાસુણસણિજ્ઞં ધુંજમાણે સમણે નિર્ગંથે આયાણ ધર્મ્મ નો અહક્કમદ્ધ, આયાણ
ધર્મ્મ અંણહક્કમમાણે પુઢવિક્કાઈયં અવકંઘતિ જાવ તસકાયં અવકંઘઈ, જેસિંપિ ય ણં જીવાણં સરીરાઈ આહા-
રેઈ તેઽવિ જીવે અવકંઘતિ, સે તેણદ્ધેણં જાવ વીઈવયઈ ॥ (સૂ. ૭૯) ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! આધાકર્મ્મ દોષવાલા અન્નને સ્વાતો શ્રમણ નિર્ગંથ શું બાંધે છે ? શું કરે છે ? શાનો ચય કરે છે અને શાનો
ઉપચય કરે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! આધાકર્મ્મ દોષવાલા અન્નને સ્વાતો શ્રમણ નિર્ગંથ આયુષ્ય સિવાયની અને પાંચે બંધને બંધાણી

૧ શતકે

ઉદ્દેશ: ૯

॥૧૧૩॥

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્નશ્લોક:
॥૧૧૪॥

સાત-કર્મપ્રકૃતિઓને મજબૂત બંધને બાંધેલી કરે છે, અને યાવત્ સંસારમાં વારંવાર ભમે છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તેનું શું કારણ ? કે યાવત્-ને સંસારમાં વારંવાર ભમે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! આધાર્કર્મ દોષવાદ્યા અન્નને સ્વાતો શ્રમણ નિર્ગ્રંથ પોતાના ધર્મને ઓઢંગી જાય છે. અને પોતાના ધર્મને ઓઢંગતો તે શ્રમણ પૃથિવીકાયના જીવની દરકાર કરતો નથી અને યાવત્-ત્રસકાયના જીવની દરકાર કરતો નથી. તથા જે જીવોના શરીરને તે સ્વાય છે તે જીવોની પણ દરકાર કરતો નથી. માટે હે ગૌતમ ! તે હેતુથી એમ કહું છે કે:- આધાર્કર્મ દોષવાદ્યા અન્નને સ્વાતો શ્રમણ આયુષ્ય સિવાયની સાત પ્રકૃતિઓને મજબૂત બાંધે છે. અને સંસારમાં વારંવાર ભમે છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! પ્રાસુક અને નિર્દોષ આહારને સ્વાતો શ્રમણ નિર્ગ્રંથ શું બાંધે છે ? અને યાવત્-શેનો ઉપચય કરે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! પ્રાસુક અને નિર્દોષ આહારને સ્વાતો શ્રમણ નિર્ગ્રંથ આયુષ્ય સિવાયની અને મજબૂત બંધાઈ સત્ત્વ કર્મ પ્રકૃતિઓને પોતી કરે છે. તથા એને સંવૃત્ત અનગારની પેઠે જાણવો. વિશેષ એ કે, આયુષ્ય કર્મને કદાચિત્ બાંધે છે, અને કદાચિત્ નથી બાંધતો. અને વાકી વધું તેજ પ્રમાણે જાણવું યાવત્ સંસારને ઓઢંગી જાય છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તેનું શું કારણ ? કે, એ યાવત્-સંસારને ઓઢંગી જાય છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! પ્રાસુક અને નિર્દોષ આહારને સ્વાતો શ્રમણ નિર્ગ્રંથ પોતાના ધર્મને ઓઢંગતો નથી, અને પોતાના ધર્મને નહીં ઓઢંગતો તે શ્રમણ નિર્ગ્રંથ પૃથિવીકાયિક જીવોની દરકાર કરે છે, યાવત્-ત્રસકાયના જીવોની દરકાર કરે છે, અને જે જીવોનાં શરીરોનો તે આહાર કરે છે, તે જીવોની પણ તે દરકાર કરે છે. માટે તે હેતુથી યાવત્-તે સાધુ સંસારને ઓઢંગી જાય છે. ॥ ૭૯ ॥

સે નૂળાં મંતે ! અથિરે પલોદ્દહ, નો થિરે પલોદ્દતિ, અથિરે મજ્જહ, નો થિરે મજ્જહ, સાસણ બાલણ બાલિયત્તં

૧ મતકે
ઉદ્દેશ: ૯
॥૧૧૪॥

व्याख्या

प्रज्ञप्तिः

॥११५॥

असासयं ? सासए पंडिए पंडियत्तं असासयं ?; हंता गोयमा ! अथिरे पलोदइ जाव पंडियत्तं असासयं । सेवं भंते ! सेवं भंतेत्ति जाव विहरति ॥ (सू० ८०) ॥ नवमो उद्देशो सम्मत्तो ॥ १-९ ॥

[प्र०] हे भगवन् ! अस्थिर पदार्थ बदलाय छे ? स्थिर पदार्थ नथी बदलातो ? अस्थिर पदार्थ भांगे छे ? स्थिर पदार्थ नथी भांगतो ? बालक शाश्वत छे ? बाल रूपं अशाश्वत छे ? पंडित शाश्वत छे ? अने पंडितपणुं अशाश्वत छे. [उ०] हे गौतम ! अस्थिर पदार्थ बदलाय छे अने पंडितपणुं अशाश्वत छे. हे भगवन् ! ते ए प्रमाणे छे, हे भगवन् ! ते ए प्रमाणे छे, एम कही यावत् विहरे छे. ॥ ८० ॥

भगवत् सुधर्मस्वामीप्रणीत श्रीमद्भगवतीश्वरना प्रथम शतकमां नवमा उद्देशानो मूलार्थ संपूर्ण थयो.

उद्देशक १०.

अन्नउत्थिया णं भंते ! एवमाइक्खंति जाव एवं परूवेंति-एवं खलु चलमाणे अचलिए जाव निज्जरिज्जमाणे अजिज्जिण्णे, दो परमाणुपोग्गला एगयओ न साहणंति, कम्हा दो परमाणुपोग्गला एगततो न साहणंति ?, दोहं परमाणुपोग्गलाणं नत्थि सिणेहकाए, तम्हा दो परमाणुपोग्गला एगयओ न साहणंति, तिन्नि परमाणुपोग्गला एगयओ साहणंति, कम्हा तिन्नि परमाणुपोग्गला एगयओ साहणंति ?, तिण्हं परमाणुपोग्गलाणं अत्थि सिणेहकाए, तम्हा तिण्णि परमाणुपोग्गला एगयओ सा०, ते भिज्जमाणा दुहावि तिहावि कज्जंति,

१ शतके

उद्देशः १०

॥११५॥

व्याख्या
प्रज्ञप्तिः
॥११६॥

दुहा कज्जमाणा एगयओ दिवइहे परमाणुपोग्गले भवति, एगयओवि दिवइहे पर० पो० भवति, तिहा कज्जमाणा तिणिण परमाणुपोग्गला भवंति, एवं जाव चत्तारि पंचपरमाणुपो० एगयओ साहणित्ता दुक्खत्ताए कज्जंति, दुक्खेऽवि यं से सासए सया समियं उवचिज्जइ य अवचिज्जइ य। पुर्वि भासा भासा, भासिज्जमाणी भासा अभासा, भासासमयवीतिक्कंतं च णं भासिया भासा, जा सा पुर्वि भासा भासा, भासिज्जमाणी भासा अभासा, भासासमयवीतिक्कंतं च णं भासिया भासा, सा किं भासओ भासा अभासओ भासा?, अभासओ णं सा भासा, नो खलु सा भासओ भासा। पुर्वि किरिया दुक्खा, कज्जमाणी किरिया अदुक्खा, किरियासमयवीतिक्कंतं च णं कडा किरिया दुक्खा, जा सा पुर्वि किरिया दुक्खा कज्जमाणी किरिया अदुक्खा किरियासमयवीतिक्कंतं च णं कडा किरिया दुक्खा सा किं करणओ दुक्खा अकरणओ दुक्खा?, अकरणओ णं सा दुक्खा, णो खलु सा अकरणओ दुक्खा, सेवं वत्तव्वं सिया-अकिच्चं दुक्खं अफुसं दुक्खं अकज्जमाणकडं दुक्खं अकट्ठु अकट्ठु पाणभूयजीवसत्ता वेदणं वेदंतीति वत्तव्वं सिया ॥ से कहमेयं भंते! एवं?, गोयमा! जणं ते अण्ण-उत्थिया एवमातिक्रवन्ति जाव वेदणं वेदंतीति वत्तव्वं सिया, जे ते एवमाहंसु मिच्छा ते एवमाहंसु, अहं पुण गोयमा! एवमातिक्रवामि, एवं खलु चलमाणे चलिण जाव निज्जरिज्जमाणे निज्जिण्णे, दो परमाणुपोग्गला एगयओ साहणंति, कम्हा दो परमाणुपोग्गला एगयओ साहणंति?, दोण्हं परमाणुपोग्गलाणं अत्थि सिणे-हकाए, तम्हा दो परमाणुपोग्गला एगयओ सा०, ते भिज्जमाणा दुहा कज्जंति, दुहा कज्जमाणे एगयओ पर०

१ शतके
उद्देशः १०
॥११६॥

વ્યાખ્યા

પ્રજ્ઞાપ્તિ:

॥૧૧૭॥

પોગ્ગલે, એગયઓ પ૦ પોગ્ગલે ભવંતિ, તિણિણ પરમા૦ એગઓ સાહ૦, કમ્હા તિણિણ પરમાણુપોગ્ગલે એગ૦ સા૦ ?, તિણહં પરમાણુપોગ્ગલાણં અત્થિ સિણેહકાએ, તમ્હા તિણિણ પરમાણુપોગ્ગલા એગયઓ સાહણંતિ, તે ભિજ્જમાણા દુહાવિ તિહાવિ કજ્જંતિ, દુહા કજ્જમાણા એગઓ પરમાણુપોગ્ગલે એગયઓ દુપદેસિએ સ્વંધે ભવતિ, તિહા કજ્જમાણા તિણિણ પરમાણુપોગ્ગલા ભવંતિ, એવં જાવ ચત્તારિપંચપરમાણુપો૦ એગઓ સાહણિત્તા ૨ સ્વંધ-ત્તા કજ્જંતિ, સ્વંધેવિ ય ણં સે અસાસએ, સયા સમિયં ઉવચિજ્જહ ય અવચિજ્જહ ય । પુર્વિ ભાસા અભાસા ભાસિજ્જમાણી ભાસા ૨ ભાસાસમયવીતિકંતં ચ ણં ભાસિયા ભાસા અભાસા, જા સા પુર્વિ ભાસા અભાસા ભામિજ્જમાણી ભાસા ૨ ભાસાસમયવીતિકંતં ચ ણં ભાસિયા ભાસા અભાસા, સા કિં ભાસઓ ભાસા અભાસઓ ભાસા ?, ભાસઓ ણં ભાસા, નો સ્વલુ સા અભાસઓ ભાસા । પુર્વિ કિરિયા અદુક્ખા જહા ભાસા તહા ભાણિયન્વા કિરિયાવિ જાવ કરણઓ ણં સા દુક્ખા, નો સ્વલુ સા અકરણઓ દુક્ખા, સેવં વત્તન્વં સિયા-કિંચં ફુસં દુક્ખં કજ્જમાણકડં કદ્દુ ૨ પાણભૂયજીવસત્તા વેદણં વેદેતીતિવત્તન્વં સિયા ॥ (સૂ૦ ૮૧) ॥

હે ભગવન્ ! અન્યતીર્થિકો આ પ્રમાણે કહે છે યાવત્-આ પ્રમાણે પ્રરૂપે છે કે “ચાલતું હોય તે ચાલ્યું ન કહેવાય અને નિર્જરાતું તે નિર્જરાયું ન કહેવાય.” બે પરમાણુ પુદ્ગલો એક એકને ચોંટતા નથી. બે પરમાણુ પુદ્ગલો એક એકને શા માટે ચોંટતા નથી? બે પરમાણુ પુદ્ગલોમાં ચીકાશ નથી માટે તે બે પરમાણુ પુદ્ગલો એક એકને ચોંટતા નથી.” ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલો એક એકને પરસ્પર ચોંટી જાય છે. ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલો એક એકને પરસ્પર ચોંટે છે તેનું શું કારણ ? ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલોમાં ચીકાશ હોય

૧ શતકે

વ્રદેશ:૧

॥૧૧૭॥

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્નસિઃ
॥૧૧૮॥

છે. માટે તે ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલો એક એકને પરસ્પર ચોટી જાય છે. વઢી જો તેના બે ભાગ પળ થઈ શકે છે અને ત્રણ ભાગ પળ થઈ શકે છે, જો તે ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલના બે ભાગ કરવામાં આવે તે એક તરફ દોઢ પરમાણુ આવે છે અને બીજી તરફ પળ દોઢ પરમાણુ આવે છે. અને જો તે ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલના ત્રણ ભાગ કરવામાં આવે તો ત્રણે પરમાણુ પુદ્ગલો એક એક એમ જુદાજુદા થઈ જાય છે. એ પ્રમાણે યાવત્-ચાર પરમાણુ પુદ્ગલો વિષે પણ જાણવું. “પાંચ પાંચ પરમાણુ પુદ્ગલો એકએકને પરસ્પર ચોટી જાય છે અને દુઃસ્વપણે કર્મપણે-થાય છે તે દુઃસ્વ કર્મ શાશ્વત છે અને હંમેશાં સારી રીતે ઉપચય પામે છે તથા અપચય પામે છે.” “બોલવાના સમયની પૂર્વે જે ભાષાના પુદ્ગલો છે જે ભાષા છે બોલવાના સમયની જે ભાષા છે તે અભાષા છે અને બોલવાના સમય પછીની-જે (ભાષા) બોલાયેલી છે તે ભાષા છે. “જે તે પૂર્વની ભાષા ભાષા છે, બોલતી ભાષા અભાષા છે અને બોલવાના સમય પછીની જે (ભાષા) બોલાયેલી છે તે ભાષા છે, તો શું તે બોલતા પુરુષોની ભાષા છે? [ઉ૦] અણબોલતા પુરુષોની ભાષા છે. પણ તે બોલતા પુરુષની તો ભાષા નથીજ” જે તે પૂર્વની ક્રિયા છે તે દુઃસ્વહેતુ છે. કરાતી ક્રિયા દુઃસ્વ હેતુ નથી. અને કરવાના સમય પછીની જે ક્રિયા છે તે દુઃસ્વ હેતુ છે તો શું તે કરણથી દુઃસ્વ હેતુ છે કે અકરણથી દુઃસ્વ હેતુ છે? [ઉ૦] તે અકરણથી દુઃસ્વ હેતુ છે પણ કરણથી દુઃસ્વ હેતુ નથીજ. તે એ પ્રમાણે વક્તવ્ય છે. “અકૃત્ય દુઃસ્વ છે, અસ્પૃશ્ય દુઃસ્વ છે-અને અક્રિયમાણકૃત દુઃસ્વ છે; નેને નહીં કરીને, નહીં કરીને માણો, ભૂતો, જીવો અને સત્ત્વો વેદનાને વેદ છે તે એ પ્રમાણે છે.” [પ્ર૦] હે ભગવન ! એ તે કેવી રીતે એ પ્રમાણે હોય? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! જે તે અન્યતીર્થિકો કહે છે કે, વેદનાને વેદ, એમ કહેવાય. તેઓ એ એ પ્રમાણે કહ્યું છે. તે સ્વોદું કહ્યું છે. વઢી હે ગૌતમ ! હું એમ કહું છું કે, ચાલતું હોય તે ચાલ્યું કહેવાય અને યાવત્-નિર્જરાતું હોય તે નિર્જરાયું કહેવાય. “બે પરમાણુ

૧ સ્વતંત્ર
ઉદ્દેશ: ૧૦
॥૧૧૮॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૧૯॥

પુદ્ગલો એક એક પરસ્પર ચોંટી જાય છે. અને તે બે પરમાણુ પુદ્ગલો પરસ્પર ચોંટી જાય છે તેનું શું કારણ ? બે પરમાણુ પુદ્ગલોમાં ચીકાશ છે, માટે બે પરમાણુ એક એકને પરસ્પર ચોંટી જાય છે. અને તે બે પરમાણુ પુદ્ગલોના બે ભાગ થઈ શકે છે. જો તે બે પરમાણુ પુદ્ગલોના બે ભાગ કરવામાં આવે તો એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ અને બીજી તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ છે.” ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલો એક એક પરસ્પર ચોંટી જાય છે. અને તે ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલો પરસ્પર ચોંટી જાય છે તેનું શું કારણ ? ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલોમાં ચીકાશ છે માટે ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલો એક એક પરસ્પર ચોંટી જાય છે. અને તે ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલોના બે તથા ત્રણ ભાગ થઈ શકે છે. જો તેના બે ભાગ કરવામાં આવે તો એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ આવે છે અને એક તરફ બે પ્રદેશવલ્લો એક સ્કંધ આવે છે. જો તેના ત્રણ ભાગ કરવામાં આવે તો એક એક એમ ત્રણે પરમાણુઓ જુદા જુદા થઈ જાય છે. આ પ્રમાણે ચાર પરમાણુઓ સંબંધે પણ જાણવું.” પાંચ પરમાણુ પુદ્ગલો એક એક પરસ્પર ચોંટી જાય છે. અને તે પરસ્પર ચોંટી ગયા પછી એક સ્કંધરૂપે બની જાય છે તથા તે સ્કંધ અશાશ્વત છે અને હંમેશાં સારી રીતે ઉપચય પામે છે, અપચય પામે છે. “પૂર્વની ભાષા અભાષા છે. બોલાતી ભાષા ભાષા છે. અને બોલ્યા પછીની ભાષા અભાષા છે” જે તે પૂર્વની ભાષા અભાષા છે, બોલાતી ભાષા અભાષા છે અને બોલ્યા પછીની અભાષા છે. તો શું તે બોલતા પુરુષની ભાષા છે કે અબોલતા પુરુષની ભાષા છે ? [૩૦] તે બોલતા પુરુષની ભાષા છે. પણ અબોલતા પુરુષની તો ભાષા નથીજ.” પૂર્વની ક્રિયા દુઃખ હેતુ નથી, તેને પણ ભાષાની પેઠેજ જાણવી. કરણથી તે દુઃખ હેતુ છે. પણ અકરણથી તે દુઃખ હેતુ નથીજ. એ પ્રમાણે કહેવાય.” કૃત્ય દુઃખ છે, સૃષ્ટ્ય દુઃખ છે, ક્રિયમાણકૃત દુઃખ છે, તેને કરી કરીને પ્રાણો, ભૂતો, જીવો અને સત્ત્વો વેદનાં વેદ છે. એમ કહેવાય. ॥ ૮૧ ॥

૧

૨૬૩

॥૧૧૯॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१२०॥

अण्णउत्थिया णं भंते ! एवमाइक्खंति जाव-एवं खलु एगे जीवे एगेणं समएणं दो किरियाओ पकरेति, तंजहा-इरियावहियं च संपराइयं च, [जं समयं इरियावहियं पकरेइ तं समयं संपराइयं पकरेइ, जं समयं संपराइयं पकरेइ तं समयं इरियावहियं पकरेइ, इरियावहियाए पकरणताए संपराइयं पकरेइ, संपराइयपकरण-याए इरियावहियं पकरेइ, एवं खलु एगे जीवे एगेणं समएणं दो किरियाओ पकरेति, तंजहा-इरियावहियं च संपराइयं च । से कहमेयं भंते एवं ?, गोयमा ! जं णं ते अण्णउत्थिया एवमाइक्खंति तं चेव जाव जे ते एव-माहंसु मिच्छा ते एवमाहंसु, अहं पुण गोयमा ! एवमाइक्खामि ४-एवं खलु एगे जीवे एगसमएण एकं किरियं पकरेइ] परउत्थियवत्तव्वं णेयव्वं, ससमयवत्तव्वयाए नेयव्वं जाव इरियावहियं संपराइयं वा ॥ (सू० ८२)

[प्र०] हे भगवन् ! अन्यतीर्थिको आ प्रमाणे कहे छे के, यावत्- एक जीव एक समये बे क्रियाओ करे छे. ते आ प्रमाणे:- अर्यापथिकी अने सांपरायिकी. जे समये अर्यापथिकी क्रिया करे छे ते समये सांपरायिकी क्रिया करे छे अने जे समये सांपरायिकी क्रिया करे छे ते समये अर्यापथिकी क्रिया करे छे अर्यापथिकी क्रिया करवाथी सांपरायिकी क्रिया करे छे अने सांपरायिकी क्रिया करवाथी अर्यापथिकी क्रिया करे छे ए प्रमाणे एक जीव एक समये बे क्रिया करे छे एक अर्यापथिकी अने बीजी सांपरायिकी. हे भगवन् ! ए ते ए प्रमाणे केवी रीते होय ? [उ०] हे गौतम ! जे ते अन्यतीर्थिको ए प्रमाणे कहे छे. यावत्-जे तेओए एम कहुं छे ते खोहुं कहुं छे. वळी हे गौतम ! हुं आ प्रमाणे कहुं छुं के, एक जीव एक समये एक क्रिया करे छे. अहीं परतीर्थिकनुं तथा स्वसमयनुं वक्तव्य करेहुं यावत्-अर्यापथिकी अथवा सांपरायिकी क्रिया करे छे ॥ ८२ ॥

१ शतके
उद्देशः १०
॥१२०॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१२१॥

निरयगई णं भंते ! केवतियं कालं विरहिया उच्चवाएणं पक्कत्ता !, गोयमा ! जहणेणं एकं समयं, उक्कोसेणं
बारस सुहुत्ता, एवं वक्कंतीपयं भाणियव्वं निरवसेसं, सेवं भंते ! सेवं भंते ! त्ति जाव विहरइ (सू० ८३)
॥ १-१० ॥ पदमं सयं समत्तं ॥

[प्र०] हे गौतम ! जघन्ये एक समय सुधी अने उत्कृष्टे बार सुहूर्त सुधी नारकी उत्पात विनानी कही छे. अहीं ए प्रमाणे
व्युत्क्रांतिपद आखुं कहेवुं. हे भगवन् ! ते ए प्रमाणे छे. हे भगवन् ! ते ए प्रमाणे छे. एम कही यावत् विहरे छे. ॥ ८३ ॥
भगवंत सुधर्मस्वामीप्रणीत श्रीमद्भगवतीसूत्रना प्रथम शतकमां दशमा उपेशानो मूलार्थ संपूर्ण थयो.

१ शतक
उपेशः १०
॥१२१॥

श्रीमद्भगवतीसूत्रे प्रथमं शतकं समाप्तम्

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१२२॥

द्वितीयशतकम्

उद्देशक १

२ शतके
उद्देशः १
॥१२२॥

बीजा शतकमां दश उद्देशकोमां नीचे प्रमाणे अधिकार आवशे.

गाहा—ऊसासखंदएऽवि य १ समुग्घाय २ पुढर्वि ३ दिय ४ अन्नउत्थिभासा ५ ।

देवा य ६ चमरचंचा ७ समय ८ खित्त ९ त्थिकाय १० बीयसए ॥ १ ॥

मूलार्थः—१ उद्देशामां आसोच्छवास अने स्कंदकनामना अनगार विषे, २-समुद्घात विषे विवेचन, ३-पृथिवी विषे विचार, ४-इंद्रियो विषे विचार, ५-अन्यतीर्थिकोनो अधिकार, ६-भाषा संबंधे विवेचन, ७-देवनो अधिकार, ८-चमरचंचा नामनी वात छे, ९-समयक्षेत्रनुं स्वरूप, १०-अस्तिकाय संबंधे विवेचन छे.

तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे नामं नगरे होत्था, वण्णओ, सामी समोसदे, परिसा निग्गया, धम्मो कहिओ, पडिगया परिसा । तेणं कालेणं २ जेट्ठे अंतेवासी जाव पज्जुवासमाणे एवं वयासी-जे इमे भंते ! बेइ-दिया तेइंदिया चउरिंदिया पंचेंदिया जीवा एएसिणं आणामं वा पाणामं वा उस्सासं वा नीसासं वा जाणामो

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્ન:
॥૧૨૩॥

પાસામો, જે હમે પુઠ્ઠિલાહ્યાં વણસ્સહકાહ્યાં ઇર્ગિદિયા જીવાં એસિં ણં આણામં વા પાણામં વા ઉસ્સાસં વા નિસ્સાસં વા ણ યાણામો ણ પાસામો, એસિં ણં ભંતે ! જીવા આણમંતિ વા પાણમંતિ વા ઉસ્સસંતિ વા નીસસંતિ વા ? , હંતા ગોયમા ! એવિં ય ણં જીવા આણમંતિ વા પાણમંતિ વા ઉસ્સસંતિ વા નીસસંતિ વા ॥ (સૂ. ૮૪

તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું, વર્ણક સ્વામી (શ્રીમહાવીરપ્રભુ) સમવપ્ત:પધાર્યા. તેઓની દેશના સાંભળવા સભા મળી. તેઓએ ધર્મ કહ્યો તે સાંભળી સભા વિસર્જીત થઈ. [પ્ર.૦] તે કાલે તે સમયે ભગવંતના મોટા શિષ્ય પર્યુપાસના કર. આ પ્રમાણે વેદ્યા:-હે ભગવન્ ! જે બે ઇન્દ્રિયવાળા, ત્રણ ઇન્દ્રિયવાળા ચાર ઇન્દ્રિયવાળા અને પાંચ ઇન્દ્રિયવાળા જીવો છે. એઓના અંદરના અને બહારના ઉચ્છ્વાસને અને નિઃશ્વાસને જાણીએ છીએ, દેખીએ છીએ પણ જે એક ઇન્દ્રિયવાળા પૃથિવીના જીવો છે, યાવત્-વનસ્પતિના જીવો છે. તેઓના અંદરના અને બહારના ઉચ્છ્વાસને તથા નિઃશ્વાસને જાણતા નથી, દેખતા નથી, તો શું હે ભગવન્ ! તે એક ઇન્દ્રિયવાળા જીવો અંદરના અને બહારના ઉચ્છ્વાસને લે છે ? તથા અંદરના અને બહારના નિઃશ્વાસને મૂકે છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ હા, એ એક ઇન્દ્રિયવાળા જીવો પણ બહારના અને અંદરના ઉચ્છ્વાસને લે છે તથા નિઃશ્વાસને મૂકે છે ॥ ૮૪ ॥

કિણ્ણં ભંતે ! જીવા આણ. પા. ઉ. ની. ? , ગોયમા ! દઢ્ઢઓ ણં અણંતપણસિયાઈં દઢ્ઢાઈં સ્વેત્તઓ ણં અસંસ્વપણસોગાઢાઈં કાલઓ અગ્નયરઢ્ઢિતીયાઈં ભાવઓ વણમંતાઈં ગંધમંતાઈં રસમંતાઈં ફાસમંતાઈં આણમંતિ વા પાણમંતિ વા ઉસસંતિ વા નીસસંતિ વા, જાઈં ભાવઓ વણમંતાઈં આણ. પાણ. ઉસ. નીસ. તાઈં કિં એગવણ્ણાઈં આણમંતિ પાણમંતિ ઉસ. નીસ. ? , આહારગમો નેયઢ્ઢો જાવ તિચ્છઉપંચદિસિ. કિણ્ણં ભંતે !

૨ શ્લોક
ઉદ્દેશ:૧
॥૧૨૩॥

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્નસિઃ
॥૧૨૪॥

નેરહ્યા આં પાં ડં નીં તં ચેવ જાવ નિયમા છહિસિં આં પાં ડં નીં, જીવા ઈગિંદિયા વાઘાયા ય નિઢવાઘાયા ય ખાણિયઢ્વા, સેસા નિયમા છહિસિં ॥ વાડયાણ ણં ખંતે ! વાડયાણ ચેવ આણમંતિ વા પાણ-મંતિ વા ડસસંતિ વા નીસસંતિ વા ? હંતા ગોયમા ! વાડયાણ ણં જાવ નીસસંતિ વા ॥ (સૂં ૮૫)

[પ્રં] હે ભગવન્ ! તે જીવો કેવા પ્રકારનાં દ્રવ્યોને બહારના અને અંદરના શ્વાસમાં લે છે ? તથા નિઃશ્વાસમાં મૂકે છે ? [ડં] હે ગૌતમ ! દ્રવ્યથી અનંત પ્રદેશવાળા દ્રવ્યોને, ક્ષેત્રથી અસંખ્ય પ્રદેશમાં રહેલાં દ્રવ્યોને કાઢથી કોઈપણ જાતની સ્થિતિવાળાં દ્રવ્યોને તથા ભાવથી વર્ણવાળાં, ગંધવાળાં, રસવાળાં, અને સ્પર્શવાળાં દ્રવ્યોને બહારના અને અંદરના શ્વાસમાં લે છે. તથા તેવાંજ દ્રવ્યોને બહારના અને અંદરના નિઃશ્વાસમાં મૂકે છે. [પ્રં] હે ભગવન્ ! તે જીવો ભાવથી વર્ણવાળાં જે દ્રવ્યોને બહારના અને અંદરના શ્વાસમાં લે છે તથા મૂકે છે તે દ્રવ્યો શું એક વર્ણવાળાં છે ? [ડં] હે ગૌતમ ! અહીં આહારગમ જાણવો અને તે યાવત્-પાંચ દિશા તરફથી શ્વાસ અને નિઃશ્વાસના અણુઓ મેલવે છે. [પ્રં] હે ભગવન્ ! નેરયિકો કેવા પ્રકારનાં દ્રવ્યોને બહારના અને અંદરના શ્વાસમાં લે છે ? અને નિઃશ્વાસમાં મૂકે છે ? [ડં] હે ગૌતમ તે સંબંધે પૂર્વ પ્રમાણેજ જાણવું અને નિયમે છા દિશામાંથી બહારના અને અંદરના શ્વાસ અને નિઃશ્વાસના અણુઓને મેલવે છે. જીવો અને ઈકેંદ્રિયો સંબંધે એમ કહેવું કે, તેઓને જો કાંઈ વ્યાપાત ન હોય તો તેઓ બધી દિશાઓમાંથી શ્વાસ અને નિઃશ્વાસના અણુઓ મેલવે છે. અને જો તેઓને કાંઈ અડચણ હોય તો તે છા દિશામાંથી શ્વાસ અને નિઃશ્વાસના અણુઓ મેલવી શકતા નથી, પણ કોઈવાર ત્રણ દિશામાંથી કોઈવાર ચાર દિશામાંથી અને કોઈવાર પાંચ દિશામાંથી શ્વાસ અને નિઃશ્વાસના અણુઓ મેલવે છે અને બાકી બધા જીવો ચોક્કસ છા દિશામાંથી શ્વાસ તથા નિઃશ્વાસનાં અણુઓ મેલવે છે. [પ્રં]

૨ શતકે
ઉદેશઃ ૧
॥૧૨૪॥

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્નિ:
॥૧૨૫॥

હે ભગવન્ ! વાયુકાય વાયુકાયોનેજ અંદરના અને બહારના નિઃશ્વાસમાં મૂકે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા વાયુકાય વાયુકાયોનેજ યાવત્-અંદરના અને બહારના નિઃશ્વાસમાં મૂકે છે ॥ ૮૫ ॥

વાડયાણ ણં ભંતે ! વાડયાણ ચેવ અણેગસયસહસ્સલુત્તો ઉદ્દાહિતા ૨ તત્થેવ મુજ્જો મુજ્જો પચ્ચાયાતિ ?, હંતા ગોયમા ! જાવ પચ્ચાયાતિ । સે ભંતે કિં ! પુદ્ધે ઉદ્દાતિ અપુદ્ધે ઉદ્દાતિ ?, ગોયમા ! પુદ્ધે ઉદ્દાહિ, નો અપુદ્ધે ઉદ્દાહિ । સે ભંતે ! કિં સસરીરી નિક્ખમહિ અસરીરી નિક્ખમહિ ?, ગોયમા ! સિય સસરીરી નિક્ખમહિ, સિય અસરીરી નિક્ખમહિ । સે કેણદ્દેણં ભંતે ! એવં વુચ્છહિ-સિય સસરીરી નિક્ખમહિ, સિય અસરીરી નિક્ખમહિ ?, ગોયમા ! વાડયાયસ્સ ણં ચત્તારિ સરીરયા પન્નત્તા, તંજહા-ઓરાલિય વેડવિય તેયણ કમ્મણ, ઓરાલિયવેડવિયાઈં વિપ્પજહાય તેયકમ્મણ્હિં નિક્ખમતિ, સે તેણદ્દેણં ગોયમા ! એવં વુચ્છહિ-સિય સસરીરી, સિય અસરીરી નિક્ખમહિ ॥ (સુ૦ ૮૬) ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! વાયુકાય વાયુકાયમાંજ અનેકવાર મરીને પાછો ત્યાંજ ઉત્પન્ન થાય ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે પાછો ત્યાંજ આવે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તે વાયુકાય સ્વજાતિના અથવા પરજાતિના જીવો સાથે અથડાવાથી મરણ પામે ? કે કોઈ સાથે અથડાયા સિવાય મરણ પામે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! અથડાવાથી મરણ પામે. પણ કોઈ સાથે અથડાયા સિવાય તે મરે નહિં. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તે શરીરવાળો થઈને જાય છે કે શરીરવિનાનો થઈને જાય છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! વાયુકાયને ચાર શરીર કહ્યાં છે. ને આ પ્રમાણે:- ઔદારિક, વૈક્રિય, તૈજસ, અને કાર્મણ. તેમાં ઔદારિક અને વૈક્રિય શરીરને છોડીને જાય છે માટે શરીરવિનાનો થઈને જાય છે અને

૨ શ્લોકે
ઉદ્દેશ: ૧
॥૧૨૫॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१२६॥

तैजस तथा कर्मण शरीरने साथे लडने जाय छे माटे शरीरवाळो थडने जाय छे. हे गौतम ते कारणथी पूर्व प्रमाणे कहुं छे. ॥ ८६ ॥
मडाई णं भंते ! नियंटे नो निरुद्ध भवे नो निरुद्ध भवपवंचे णो पहीणसंसारे णो पहीणसंसारवेयणिज्जे णो
वोच्छिण्णसंसारे णो वोच्छिण्णसंसारवेयणिज्जे नो निद्विद्वे नो निद्विद्वद्वकरणिज्जे पुणरवि इत्थत्तं हव्वमाग-
च्छति ?, हंता गोयमा ! मडाई णं नियंटे जाव पुणरवि इत्थत्तं हव्वमागच्छइ ॥ (सू० ८७) ॥

[प्र०] हे भगतेन् ! जेणे संसारने निरोध्यो नथी, प्रपंचो निरोध्या नथी, जेनो संसार क्षीण थयो नथी, जेनुं संसारवेदनीय
कर्मक्षीण थयुं नथी, जेनो संसार व्युच्छिन्न नथी, जेनुं संसारवेदनीयकर्म व्युच्छिन्न नथी, जे सिद्धप्रयोजन नथी तेवो मृतादी
अनगार शुं फरीने पण तुरत मनुष्यपणाआदिक भवने पामे ? [उ०] हे गौतम ! पूर्व प्रमाणेः स्वरूपवाळो साधु फरीने पण तुरत
मनुष्यादिक भवने पामे. ॥ ८७ ॥

से णं भंते ! किं वत्तव्वं सिया ?, गोयमा ! पाणेति वत्तव्वं सिया, भूतेति वत्तव्वं सिया, जीवेति वत्तव्वं सत्तेति
वत्तव्वं विन्नूत्ति वत्तव्वं वेदेति वत्तव्वं सिया, पाणे भूए जीवे सत्ते विन्नू वेएति वत्तव्वं सिया, से केणद्वेणं भंते !
पाणेति वत्तव्वं सिया, जाव वेदेति वत्तव्वं सिया ?, गोयमा ! जम्हा आ० पा० उ० नी० तम्हा पाणेति वत्तव्वं
सिया, जम्हा भूते भवति भविस्सति य तम्हा भूएति वत्तव्वं सिया, जम्हा जीवे जीवइ जीवत्तं आउयं च
कम्मं उवजीवइ तम्हा जीवेति वत्तव्वं सिया, जम्हा सत्ते सुहासुहेहिं कम्मेहिं तम्हा सत्तेति वत्तव्वं सिया,
जम्हा तित्तकडुयकसायअंबिलमहुरे रसे जाणइ तम्हा विन्नूत्ति वत्तव्वं सिया, वेदेइ य सुहदुक्खं तम्हा वेदेति

२ शतके
उद्देशः १
॥१२६॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१२७॥

वत्तब्बं सिया, से तेणट्ठेणं जाव पाणेत्ति वत्तब्बं सिया जाव वेदेति वत्तब्बं सिया ॥ (सू० ८८) ॥

[प्र०] हे भगवन् ! ते निर्ग्रन्थना जीवने क्या शब्दथी बोलावाय ? [उ०] हे गौतम ! ते कदाच 'प्राण' कहेवाय, कदाच भूत कहेवाय, कदाच 'जीव' कहेवाय कदाच सच्च कहेवाय, कदाच 'विज्ञ' कहेवाय, अने कदाच 'वेद' कहेवाय, तथा कदाच 'प्राण' 'भूत' 'जीव' 'सच्च' 'विज्ञ' अने वेद पण कहेवाय. [प्र०] हे भगवन् ! ने 'प्राण' कहेवाय अने यावत्-'विज्ञ' अने 'वेद' कहेवाय, तेनुं शुं कारण ? [उ०] हे गौतम ! ते निर्ग्रन्थनो जीव बहार अने अंदर श्वास तथा निःश्वास छे छे माटे ते प्राण कहेवाय. तथा ते थवाना स्वभाववाळो छे, थाय छे, अने थशे माटे भूत कहेवाय, तथा जीवे छे अने जीवपणाने तथा आद्युष्यकर्मने अनुभवे छे माटे 'जीव' कहेवाय. तथा शुभ अने अशुभ कर्मोवडे संबद्ध छे माटे 'मत्त्व' कहेवाय छे. तथा कडवा, कपाएला, खाटा अने मीठा रसोने जाणे छे माटे 'विज्ञ' कहेवाय छे. अने सुख तथा दुःखने भोगवे छे माटे 'वेद' कहेवाय छे माटे ते हेतुथी ते निर्ग्रन्थनो जीव 'प्राण' अने 'वेद' कहेवाय छे. ॥ ८८ ॥

मडाई णं भंते ! नियंठे निरुद्ध भवे निरुद्ध भवपवंचे जाव निद्विद्यद्वकरणिज्जे णो पुणरवि इत्थत्तं हव्वमागच्छति ?, हंता गोयमा ! मडाई णं नियंठे जाव नो पुणरवि इत्थत्तं हव्वमागच्छति । से णं भंते ! किंति वत्तब्बं सिया ?, गोयमा ! सिद्धेत्ति व०, सिद्धे बुद्धे वत्तब्बं सिया, बुद्धेत्ति० सिया, मुत्तेत्ति वत्तब्बं० पारगएत्ति व०, परंपरगएत्ति मुत्ते परिनिब्बुद्धे अंतकडे सव्वदुक्खण्णीनेत्ति वत्तब्बं सिया, सेवं भंते ! सेवं भंत ! ति भगवं गोयमे समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ २ संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरति ॥ (पू० ८९) ॥

२ शतके
उद्देशः ?
॥१२७॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૨૮॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જેણે સંસારને રોક્યો છે, જેણે સંસારના પ્રવંચને રોક્યો છે, યાવત્-જેનું કાર્ય, સમાપ્ત થઈ કાર્યની પેટે પૂર્ણ છે તેવો મૃતાદી નિર્ગ્રંથ શું ફરીને પણ શીઘ્ર મનુષ્યાદિક ભવોને ન પામે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા, પૂર્વ પ્રમાણોનો મૃતાદી નિર્ગ્રંથ ફરીને પણ તુરત મનુષ્યાદિક ભવોને ન પામે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તે નિર્ગ્રંથનો જીવ કયા શબ્દથી બોલાવાય ! [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે 'સિદ્ધ' કહેવાય. 'બુદ્ધ' કહેવાય. મુક્ત કહેવાય. પરંપરાગત એક પગથીએથી બીજે અને બીજે પગથીએથી ત્રીજે એવી રીતે સંસારના પારને પામેલો-કહેવાય. અને તે 'સિદ્ધ' 'બુદ્ધ' 'મુક્ત' 'પરિનિવૃત્ત' 'અંતકૃત' તથા 'સર્વદુઃખ પ્રત્તીણ' કહેવાય. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે. એમ કહી ભગવાન્ ગૌતમ શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને વાંદે છે, નમે છે અને સંયમ તથા આત્માને ભાવતા વિહરે છે. ॥ ૮૯ ॥

૨ શતકે
ઉપેશઃ૧
॥૧૨૮॥

व्याख्या-

प्रज्ञप्तिः

॥१२९॥

आर्यस्कंदक

२ शतके

उद्देशः १

॥१२९॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे रायगिहाओ नगराओ गुणसिलाओ चेइयाओ पडिनि-
क्खमइ, पडिनिक्खमित्ता बहिया जणवयविहारं विहरइ, तेणं कालेणं तेणं समएणं कयंगलानामं नगरी होत्था,
वण्णओ, तीसे णं कयंगलाए नगरीए बहिया उत्तरपुरच्छिमे दिसीभाए छत्तपलासए नामं चेइए होत्था, वण्ण-
ओ, तए णं समणे भगवं महावीरे उप्पण्णनाणदंसणधरे जाव समोसरणं, परिस्ता निगच्छति, तीसे णं कयंग-
लाए नगरीए अदूरसामंते सावत्थी नामं नयरी होत्था, वण्णओ, तत्थ णं सावत्थीए नयरीए गहभालिस्स अंते-
वासी खंदए नामं कषायणस्सगोत्ते परिब्बायगे परिवसइ, रिउब्बेदजजुब्बेदसामवेदअहब्बणवेदइतिहासपंच-
माणं निग्घंदुछट्ठाणं चउण्हं वेदाणं संगोवंगणं सरहस्साणं सारए वारए धारए पारए सडंगवी सट्ठितंतविसारए
संखाणे सिक्खाकप्पे वागरणे छंदे निरुत्ते जोतिसामयणे अत्तेसु य बहूसु बंभण्णएसु परिब्बायएसु य नयेसु
सुपरिनिट्ठिए यावि होत्था । तत्थ णं सावत्थीए नयरीए पिंगलए नामं नियंटे वेसालियसावए परिवसइ, ॥ १ ॥

ते काले, ते समये श्रमण भगवंत महावीर राजगृह नगरनी पासे आवेला गुणशिल चैत्यथी नीकल्या. तेओए ब्रह्मरना देशमां

व्याख्या-
प्रशस्तिः
॥१३०॥

विहार कयों. ते काळे ते समये कृतंगला नामनी नगरी हती. वर्णक. ते कृतंगला नगरीनी बहारना प्रदेशमां उत्तर अने पूर्व दिशाना भागमां 'छत्रपलाशक नामनुं चैत्य हतुं. वर्णक. ते समये उत्पन्न थयेल ज्ञान दर्शनना धारक श्रमणभगवंतश्री महावीरप्रभु त्यां पधार्या. समवसरण थयुं. सभा निकली. ते कृतंगला नगरीनी पासे श्रावस्ती नामनी नगरी हती. वर्णक. ते श्रावस्ती नगरीमां कात्यायनगोत्रनो, गर्दभाल नामना परिव्राजकनो शिष्य स्कंदक नामनो परिव्राजक रहेतो हतो. ते ऋग्वेद, यजुर्वेद, सामवेद, अने अथर्वणवेद ए चार वेदनो पांचमा इतिहासनो तथा छद्वा निघंडु नामना कोशनो मांगोपंग अने रहस्य, सहित प्रवर्तक, याद करनार, तथा तमां थती भूतो नो अटकावनार हतो. वेदादि शास्त्रो नो धारक हतो. वेद विगरेनो पारगामी अने छ अंगनो ज्ञाता हतो तथा शष्टितंत्रमां विशारद हतो. वळी गणितशास्त्रमां शिक्षा, आचार. व्याकरण, छंद व्युत्पत्ति, ज्योतिष, शास्त्रमां अने बीजा घणा ब्राह्मण अने परिव्राजक संबंधी नीति तथा दर्शनशास्त्रमां पण घणो चतुर हतो. तेज श्रावस्ती नगरीमां वंशालीकनो श्रावक पिंगल नामनो निर्ग्रंथ रहेतो हतो. ॥ १ ॥

तए णं से पिंगलए णामं णियंठे वेसालियसावए अण्णया कयाई जेणेव खंदए कच्चायणस्सगोत्ते तेणेव उवागच्छइ २ खंदगं कच्चायणस्सगोत्तं इणमक्खेवं पुच्छे-मागहा ! किं सअंते लोए अणंते लोए ? सअंते जीवे अणंते जीवे २ सअंता सिद्धी अणंता सिद्धी ३ सअंते सिद्धे अणंते सिद्धे ४ केण वा मरणेण मरमाणे जीवे वड्ढति वा हायति वा ५ ? एतावं ताव आयक्खाहि बुच्चमाणे एवं, तएणं से खंदए कच्चा० गोत्ते पिंगलएणं णियंठणं वेसालीसावएणं इणमक्खेवं पुच्छिए समाणे संकिए कंखिए वितिगिच्छिए भेदसमावन्ने कलुसमावन्ने णो संचाएइ पिंगल-

२ शतके
उद्देशः १
॥१३०॥

व्याख्या-

प्रज्ञप्तिः

॥१३१॥

यस्स नियंठस्स वेसालियसावयस्स किंचिवि पमोक्खमक्खाइउं, तुसिणीए संचिट्ठइ, तए णं से पिंगले नियंठे वेसालीसावए खंदयं कच्चायणस्सगोत्तं दोच्चंपि तच्चंपि इणमक्खेवं पुच्छे-मागहा ! किं सअंते लोए जाव केण वा मरणेणं मरमाणे जीवे वड्ढइ वा हायति वा ? एतावं ताव आइक्खाहि बुच्चमाणे एवं, ततेणं से खंदए कच्चा० गोत्ते पिंगलएणं नियंठेणं वेसालीसावएणं दोच्चंपि तच्चंपि इणमक्खेवं पुच्छिए समाणे संखिए कंभिए वित्तिगिच्छिए भेदसमावणे कलुसमावणणे नो संचाएइ पिंगलयस्स नियंठस्स वेसालीसावयस्स किंचिवि पमोक्खमक्खाउं तुसिणीए संचिट्ठइ । तए णं सावत्थीए नयरीए सिंघाडग जावमहापहेसु महया जणसंमदे इ वा जणबूहे इ वा० परिस्सा निगच्छइ । ॥ २ ॥

ते वखते वैशालिकना वचनने सांभळवामां रसिक पिंगल नामना साधुए कोइ एक दिवसे, जे ठेकाणे कात्यायनगोत्रनो स्कंदक तापस रहेतो हतो, ते तरफ जइने तेने आक्षेपपूर्वक आ प्रमाणे पूछुं के, हे मागध ! शुं लोक अंतवाळो छे के अंत विनानो छे ? जीव अंतवाळो छे के अंत विनानो छे ? सिद्धि अंतवाळो छे के अंत विनानी छे ? सिद्धो अंतवाळा छे के अंत विनाना छे ? तथा क्या मरणवडे मरतो जीव वधे अथवा घटे अर्थात् जीव केवी रीते मरे ? तो तेनो संसार वधे अने घटे ? तुं आटला प्रश्नो तो उत्तर कहे, ज्यारे वैशालिक श्रावक पिंगलक निर्ग्रंथ ते स्कंदक तापसने पूर्व प्रमाणे पूछुं त्यारे ते स्कंदक तापस, 'ए प्रश्नो शुं आ उत्तर हशे के बीजो' एम शंकावाळो थयो, 'आ प्रश्नो जवाब मने केवी रीते आवडे' एम कांक्षावाळो थयो, 'हुं जवाब आपीश तेथी पूछनारने प्रतीति थशे के केम ? ए प्रमाणे अविश्वास थयो, तथा एनी बुद्धि बुंठी थइ गइ अने ते क्लेशयुक्त थयो. पण ते

२ शतके

उद्देशः १

॥१३१॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१३२॥

तापस वैशालिक श्रावक पिंगलक साधुने कांडपण उत्तर आपी शक्यो नहिं. अने चुपचुप बेठो. ते वखते वैशालिक श्रावक पिंगलक साधुए कात्यायन गोत्रना स्कंदक परिव्राजकने बे व्रणवार पण पूर्व प्रमाणे आक्षेपपूर्वक पूछथुं हे मागध ! शुं लोक अंतवाळो छे ? यावत्-जीव केवी रीने मरे तो तेनो संसार बधे अने धटे ? तुं मारा ए प्रश्नो नो उत्तर आप ? ज्यारे फरीने पण ते वैशालिक पिंगल निश्चये ते स्कंदक तापसने पूर्व प्रमाणे कथुं तयारे पण ते स्कंदक तापस शंकावाळो थयो, कांक्षावाळो थयो, अविश्वासु थयो, बुद्धिभंगने पाय्यो अने क्लेशने प्राप्त थयो. परंतु कांड जग्राव आपी शक्यो नहिं अने छानोमानो बेठो. ते वखते श्रावस्ती नगरीमां व्रण खूणावाळा मार्गमां, मनुष्योनी गडदीवाळा मार्गमां, चालती वखते व्यूहरूपे गोठवाएल मनुष्योवाळा सभा मार्गमां नीकळे छे. ॥ २ ॥

तए णं तस्स खंदयस्स कच्चायणस्स गोत्तस्स बहुजणस्स अंति ए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म इमेयारूवेअब्भत्थिए चित्ति ए पत्थिए मणोगए संकप्पे समुप्पज्झित्था-एवं खलु समणे भगवं महावीरे कयंगलाए नयरीए बहिया छत्तपलासए चेइए संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरइ, तं गच्छामि णं समणं भगवं महावीरं वंदामि नमंसांमि, सेयं खलु मे समणं भगवं महावीरं वंदित्ता णमंसित्ता सङ्गारेत्ता सम्माणित्ता कल्लाणं मंगलं देवयं चेइयं पज्जुवासित्ता इमाइं च णं एयारूवाइं अट्ठाइं हेऊइं पसिणाइं कारणाइं पुच्छित्तएत्तिकट्ठु एवं संपेहेइ २ जेणेव परिच्चायावसहे तेणेव उवागच्छइ २ त्ता तिदंडं च कुंडियं च कंचणियं च करोडियं च भिसियं च केसरियं च छन्नालयं च अंकुसयं पवित्तयं च गणेत्तियं च छत्तयं च बाहणाओ य पाउयाओ य धाउरत्ताओ य गेण्हइ गेण्हइत्ता परिच्चायावसहीओ पडिनिक्खमइ पडिनिक्खमइत्ता तिदंडकुंडियकंचणियकरोडियभिसिय-

२ शतके
उद्देशः १
॥१३२॥

ધ્યાન્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥૧૩૩॥

કેસરિયછન્નાલયઅંકુસયપવિસ્યગણેત્તિયહત્થગણ છત્તોવાહનસંજુત્તે ઘાટરત્તવત્થપરિહિણ સાવત્થીણ નગરીણ મજ્ઞમંમજ્ઞેણં નિગચ્છહ નિગચ્છહત્તા જેણેવ કયંગલા નગરી જેણેવ છત્તપલાસણ ચેહણ જેણેવ સમણે ભગવં મહાવીરે તેણેવ પહારેત્થ ગમણાણ । ॥ ૩ ॥

ત્યાં અનેક મનુષ્યોના મુખથી શ્રીમહાવીરપ્રભુ આવ્યાની વાત સાંભળી કાત્યાયનગોત્રી સ્કંદક તાપસના મનમાં પોતાના વિશે સ્મરણરૂપ અને અમિલાષરૂપ આ પ્રકારનો વિચાર થયો કે, શ્રમણ ભગવંત મહાવીર કૃતંગલા નગરીની બહાર છત્રપલાસક નામના ચૈત્યમાં સંયમ અને તપવડે આત્માને ભાવતા વિહરે છે. માટે હું તેની પાસે જાઉં, શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને વાંદું, નમસ્કાર કરું, અને શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને વાંદીને નમીને, તેઓનો સત્કાર કરીને તથા તેઓને સન્માન આપીને અને કલ્યાણરૂપ, મંગલરૂપ, દેવરૂપ, અને ચૈત્યરૂપ શ્રીમહાવીરની પર્યુપાસના કરીને આ એ પ્રકારના અર્થોને, હેતુઓને પ્રશ્નોને કારણોને, વ્યાકરણોને પૂછું તો મારું કલ્યાણ છે. એ નક્કી છે. એ પૂર્વ પ્રમાણે સ્કંદક તાપસે વિચારીને, જ્યાં પરિવાજકોનો મઠ છે ત્યાં જઈને ત્યાંથી ત્રિદંડ, કુંડી, રુદ્રાક્ષની માઝા, કરોટિકા માટીનું વાસણ, બેસવાનું આસન, વાસણ લૂછવાનો કપડાનો ટુકડો, ત્રિગડી, અંકુશક, વીંટી, ગણેપ્રિકા, છત્ર, પગરખાં, પાવડી, ભગવા રંગેલા વસ્ત્રોને લઈને નીકળે છે. નીકળી ત્રિદંડ, કુંડી, રુદ્રાક્ષની માઝા, કરોટિકા, બેસણું, કેસરિકા, ત્રિગડી, અંકુશક, વીંટી, ચરેણું, એ બધી વસ્તુઓને, હાથમાં રાખી, છત્ર ઓઢી, પગરખાં પહેરી, તથા ભગવાં વસ્ત્રોને શરીર ઉપર પહેરી તે સ્કંદક તાપસ આવસ્તી નગરીના મધ્યભાગમાંથી નીકળે છે. નીકળી જે તરફ કૃતંગલા નગરી છે, જે તરફ છત્રપલાસક ચૈત્ય છે, અને જે તરફ શ્રમણ ભગવંત મહાવીર છે તે તરફ જવાનો તે તાપસે સંકલ્પ કર્યો. ॥ ૩ ॥

૨ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૧૩૩॥

બ્યારુયા-
પ્રશ્નશ્ચિ:

॥૧૩૪॥

ગોયમાઈ! સમણે ભગવં મહાવીરે ભગવં ગોયમં એવં વયાસી- દચ્છિસિ ણં ગોયમા! પુવ્વસંગતિયં, કહં
ભંતે !, ટ્વંદયં નામ, સે કાહં વા કિહં વા કેવલિરેણ વા ?, એવં સ્વલુ ગોયમા! તેણં કાલેણં ૨ સાવત્થીનામં
નગરી હોત્થા, વલ્લઓ, તત્થ ણં સાવત્થીએ નગરીએ ગદ્ધમાલિસ્સ અંતે વાસી ટ્વંદયે ણામં કચ્ચાયણસ્સગોત્તે
પરિચ્ચાયે પરિવસઈ, તં ચેવ જાવ જેણેવ મમં અંતિએ તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ, સે તં અદૂરાગતે વહુસંપત્તે
અદ્ધાણપહિવણ્ણે અંતરાપહે વદ્ધઈ. અજ્ઞેવ ણં દચ્છિસિ ગોયમા !, ભંતેત્તિ ભગવં ગોયમે સમણં ભગવં મહાવીરં
વંદઈ નમંસઈ ૨ એવં વદાસી-પહૂ ણં ભંતે ! ટ્વંદયે કચ્ચાયણસ્સગોત્તે દેવાણુપ્પિયાણં અંતિએ મુંઢે ભવિત્તા અગારાઓ
અણગારિયં પવ્વહત્તએ ?, હંતા પમૂ, જાવં ચ ણં સમણે ભગવં મહાવીરે ભગ વઓ ગોયમસ્સ એયમટ્ઠં પરિકહેઈ
તાવં ચ ણં સે ટ્વંદયે કચ્ચાયણસ્સગોત્તે તં દેસં હવ્વમાગતે, ॥ ૪ ॥

હે ગૌતમ ! એ પ્રમાણે આમંત્રી શ્રમણ ભગવંત મહાવીરે ભગવાન્ ગૌતમને આ પ્રમાણે કહ્યું કે:-હે ગૌતમ ! તું તારા પૂર્વના
સંબંધને જોઈશ. હે ભગવન્ ! હું કોને જોઈશ ? હે ગૌતમ ! તું સ્કંદક નામના તાપસને જોઈશ. હે ભગવન્ ! હું તેને ક્યારે, કેવી
રીતે અને કેટલા સમયે જોઈશ ? હે ગૌતમ ! તે કાળે તે સમયે શ્રાવસ્તી નામની નગરી હતી. વર્ણક, ત્યાં શ્રાવસ્તી નગરીમાં ગર્દમાલ
નામના તાપસના, કાત્યાયનગોત્રીય ક્ષિણ્ય સ્કંદક નામે પરિવ્રાજક રહેતા હતા. એ સંબંધીની વધી હકીકત આમલ કહ્યા પ્રમાણે
જાણવી. યાવત્-તે સ્કંદક પરિવ્રાજકે જે તરફ હું છું તે તરફ મારી પાસે આવવાને સંકલ્પ કર્યો છે. અને તે સ્કંદક પરિવ્રાજક
લગભગ પાસે પહોંચવા આવ્યા છે. ઘણો માર્ગ ઓઢંગી ગયા છે, માર્ગ ઉપર છે, વચગાળાના માર્ગે છે. અને હે ગૌતમ ! તે સ્કંદક

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧

॥૧૩૪॥

व्याख्या-
ग्रहणः
॥१३५॥

परिव्राजकने तुं आज्ञा जोइल, 'पछी हे भगवन्' ! एम कही भगवन् गौतमे श्रमण भगवंत महावीरने वांदी, भमी, आ प्रमाणे कहुं के:-हे भगवन् ! ते कात्यायनगोत्रीय स्कंदक परिव्राजक आप देवानुश्रियनी पासे मुंड थइने, अगर तजीने अणगरपणुं लेवाने शक्त छे ? हे गौतम ! हा, ते स्कंदक परिव्राजक मारी पासे अगर थवा शक्त छे, ज्यारे श्रमण भगवंत महावीर, भगवान् गौतमने पूर्व प्रमाणेनी बात कहैता हता तेवामांज ते कात्यायनगोत्रीयस्कंदक परिव्राजक ते ठेकाणे श्रीमहावीर पासे तुरत आव्या. ॥ ४ ॥

तए णं भगवं गोयमे खंदयं कच्चायणस्सगोत्ते अदूरआगयं जाणित्ता खिप्पामेव अब्भुट्ठंति खिप्पामेव पच्चुवगच्छइ २ जेणेव खंदए कच्चायणस्सगोत्ते तेणेव उवागच्छइ २ ता खंदयं कच्चायणस्सगोत्तं एवं वयासी-हे खंदया ! सागयं खंदया ! सुसागयं खंदया ! अणुरागयं खंदया ! सागयमणुरागयं खंदया ! से नूणं तुमं खंदया ! सावत्थीए नयरीए पिंगलएणं नियंटेणं वेमालियसावएणं इणमक्खेवं पुच्छिए-मागहा ! किं सअंते लोगे अणंते लोगे ? एवं तं चेव जेणेव इहं तेणेव हव्वमागए, से नूणं खंदया ! अट्ठे समट्ठे ?, हंता अत्थि, तए णं से खंदए कच्चा० भगवं गोयमं एवं वयासी-से केणट्ठेणं गोयमा ! तहारूवे नाणी वा तवस्सी वा जेणं तव एस अट्ठे मम ताव रहस्सकडे हव्वमक्खाए ? जओ णं तुमं जाणसि, तए णं से भगवं गोयमे खंदयं कच्चायणस्सगोत्तं एवं वयासी-एवं खलु खंदया ! मम धम्मोवएसए समणे भगवं महावीरे उप्पणणाणदसणधरे अरहा जिणे केवली तीयपच्चुप्पन्नमणागयवियाणए सव्वन्नू सव्वदरिसी जेणं मम एस अट्ठे तव ताव रहस्सकडे हव्वमक्खाए, जओ णं अहं जाणामि खंदया !, तए णं से खंदए कच्चायणस्सगोत्ते भगवं गोयमं एवं वयासी-- ॥ ५ ॥

२ शतके
उद्देशः १
॥१३५॥

આચાર્યા-
પ્રશ્નશ્ચિ:
॥૧૩૬॥

પછી મગવન્ ગૌતમ કાત્યાયનગોત્રીય સ્કંદક પરિવાજકને પાસે આવેલા જાળીને, તુરતજ આસનથી ઉભા થઈને તે પરિવાજકની સામે ગયા. અને જ્યાં કાત્યાયનગોત્રીય સ્કંદક પરિવાજક હતા ત્યાં આવ્યા. તથા ત્યાં આવીને શ્રી ગૌતમે કાત્યાયનગોત્રીય સ્કંદક પરિવાજકને આ પ્રમાણે કહ્યું કે:—હે સ્કંદક ! તમને સ્વાગત છે, હે સ્કંદક તમને સુસ્વાગત છે, હે સ્કંદક ! તમને અન્વાગત છે, હે સ્કંદક ! તમને સ્વાગત અન્વાગત છે, અર્થાત્ હે સ્કંદક ! પધારો, મહે પધાર્યા, પછી ગૌતમે તે સ્કંદકને આ પ્રમાણે કહ્યું કે:—‘હે સ્કંદક ! શ્રાવસ્તી નગરીમાં વૈશાલિક શ્રાવક પિંગલક નામના નિર્ગ્રંથે તમને આ પ્રમાણે આશ્વેપૂર્વક પૂછ્યું હતું કે, હે માગધ ! લોક અંતવાલો છે કે અંત વિનાનો છે ?’ ઇત્યાદિ વધું પૂર્વની પેટે કહેવું. યાવત્-તેના પ્રશ્નોથી ઘુંમ્માઈ તમો અહીં શીઘ્ર આવ્યા.’ હે સ્કંદક ! કહો, એ વાત સાચી કે કેમ ? હા, એ વાત સાચી છે. પછી કાત્યાયનગોત્રીય તે સ્કંદક પરિવાજકે મગવાન્ ગૌતમને આ પ્રમાણે કહ્યું કે:—હે ગૌતમ ! એ તે એવા, તેવા પ્રકારના જ્ઞાની અને તપસ્વી પુરુષ કોણ છે, કે જેઓએ મારી ગુપ્તવાત તમને શીઘ્ર કહી દીધી ! જેથી તમે મારી ગુપ્ત વાતને જાણો છો. ત્યારપછી મગવાન્ ગૌતમે કાત્યાયનગોત્રીય સ્કંદક પરિવાજકને આ પ્રમાણે કહ્યું:—હે સ્કંદક ! મારા ધર્મગુરુ, ધર્મોપદેશક શ્રમણ મગવંત મહાવીર ઉત્પન્ન અને જ્ઞાન દર્શનના ધારક છે અર્હંત છે, જિન છે, કેવલી છે, ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્યકાલના જાણનારા છે. તથા સર્વજ્ઞ અને સર્વદર્શી છે, જેણે મને તમારી ગુપ્ત વાત શીઘ્ર કહી દીધી છે અને હે સ્કંદક ! જેથી હું તેને જાણું છું. પછી કાત્યાયનગોત્રીય સ્કંદક પરિવાજકે મગવાન્ ગૌતમને આ પ્રમાણે કહ્યું કે:— ॥ ૫ ॥

૨ શ્લોકે
ઉચ્ચેશ: ૧
॥૧૩૬॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१३७

गच्छामो णं गोयमा ! तव धम्मायरियं धम्मोवदेसयं समणं भगवं महावीरं वंदामो णमंसामो जाव पज्जुवासामो, अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंघं, तए णं से भगवं गोयमे खंदएणं कच्चायणस्सगोत्तेणं सद्धि जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव पहारेत्थ गमणयाए । तेणं कालेणं २ समणे भगवं महावीरे वियडभोती-यावि होत्था, तए णं समणस्स भगवओ महावीरस्स वियट्ठभोगियस्स सरीरं ओरालं सिंगारं कल्लाणं सिवं घण्णं मंगलं सस्सिरीयं अणलं कियविभूसियं लक्खणवज्जणगुणोबवेयं सिरीए अतीव २ उवसोभेमाणं चिट्ठइ । तएणं से खंदए कच्चायणस्सगोत्ते समणस्स भगवओ महावीरस्स वियट्ठभोगियस्स सरीरं ओरालं जाव अतीव २ उवसोभेमाणं पासइ २ ता हट्ठतुट्ठचित्तमाणंदिए पीइमणे परमसोमणस्सिए हरिसवसविसप्पमाणहियए जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ २ ता समणं भगवं महावीरं तिक्खुत्तो आयाहिणप्पयाहिणं करेइ जाव पज्जुवासइ । ॥ ६ ॥

हे गौतम ! तारा धर्माचार्य, धर्मोपदेशक, श्रमण भगवंत महावीर पासे जइए अने तेओने वंदन करीए, नमन करीए यावत् तेनी पर्युपासना करीए. हे देवानुप्रिय ! जैम तमने ठीक लागे तेम करो. विलंघ न करो. पछी भगवान् गौतमे ते कात्यायनगोत्रीय स्कंदक परिव्राजक साथे ज्यां श्रमण भगवंत महावीर विराज्या छे त्यां जवानो संकल्प कर्यो. ते काले ते समये श्रमण भगवंत महावीर व्यावृत्तभोजी (हंमेशां जमनार) हता. ते व्यावृत्तभोजी श्रमण भगवंत महावीरनुं शरीर उदार, शृणगारेला जेवुं, कल्याणरूप, शिव-रूप, धन्य भंगलरूप, अलंकारो विना शोभतुं हतुं, सारां लक्षणो व्यंजनो अने गुणोथी युक्त एवुं शरीर शोभायुक्त अत्यंत शोभतुं हतुं.

२ शतके
उद्देशः १
॥१३७॥

व्याख्या

प्रज्ञप्तिः

॥१३८॥

पछी ते कात्यायनगोत्रीय स्कंदक परिव्राजक, व्यावृत्तभोजी श्रमण भगवंत महावीरनुं पूर्व प्रकारनुं उदार यावत्-शोभाकडे अत्यंत शोभायमान शरीर जोइ हर्ष पाम्यो, संतोष पाम्यो, आनंदयुक्त चित्तवाळो थयो, आनंद पाम्यो, प्रीतियुक्त मनवाळो थयो, परम सौ-नखने पाम्यो तथा हर्ष करीने प्रफुल्ल हृदयवाळो थइ ज्यां श्रमण भगवंत महावीर वीराज्या छे ते तरफ जइ, श्रमण भगवंत महावीरने त्रणवार प्रदक्षीणा करी तेओनी पर्युपासना करे छे. ॥ ६ ॥

खंदयाति ! समणे भगवं महावीरे खंदयं कचाय० एवं वयासी-से नूणं तुमं खंदया ! सावत्थीए नयरीए णिगलएणं णियंटेणं बेसालियसावएणं इणमक्खेवं पुच्छिए-मागहा ! किं सअंते लोए अणंते लोए ! एवं तं जेणेव मम अंतिए तेणेव हव्वमागए, से नूणं खंदया ! अयमेट्ठे समेट्ठे !, हंता अत्थि, जेऽविय ते खंदया ! अयमेयारूवे अब्भत्थिए चित्तिए पत्थिए मणोगए संकप्पे समुप्पज्झित्था-किं सअंते लोए अणंते लोए ! तस्सविय णं अयमेट्ठे-एवं खलु मए खंदया ! चउव्विहे लोए पन्नत्ते, तंजहा-दव्वओ खेत्तओ कालओ भावओ । दव्वओ णं एगे लोए सअंते १, खेत्तओ णं लोए असंखेज्जाओ जोयणकोडाकोडीओ आयामविकखंभेणं असंखेज्जाओ जोयणकोडाकोडीओ परिकखेवेणं प०, अत्थि पुण सअंते २, कालओ णं लोए ण कयावि न आसी न कयावि न भवति न कयावि न भविस्सति भविसु य भवति य भविस्सइ य धुवे णित्तिए सासते अक्खए अब्बए अवट्ठिए णिब्बे, णत्थि पुण से अंते ३, भावओ णं लोए अणंता वण्णपज्जवा गंध० रस० फासपज्जवा अणंता संठाणप-ज्जवा अणंता गरुयलहुयपज्जवा अणंता अगरुयलहुयपज्जवा, नत्थि पुण से अंते ४, सेत्तं खंदगा ! दव्वओ लोए

२ शतके

उपेसः १

॥१३८॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१३९॥

सअंते खेसओ लोए सअंते कालतो लोए अणंते भावओ लोए अणंते । ॥ ७ ॥

पछी 'हे स्कंदक' ! एम कही श्रमण भगवंत महावीरे कात्यायनगोत्रीय स्कंदक परित्राजकने आ प्रमाणे कहुं के:-हे स्कंदक ! श्रावस्ती नगरीमां रहेता वैशालिक श्रावक पिंगलक नामना निर्ग्रंथे तने आ प्रमाणे आक्षेपपूर्वक पूछुं हतुं के हे मागध ! शुं लोक अंतवाळो छे के अंत विनानो छे ? ए वधुं आगळ कहा प्रमाणे जाणी लेवुं यावत्-तेना प्रश्नोथी मुंझाईने तुं मारी पासे शीघ्र आब्यो छुं.' हे स्कंदक ! केम ए साची बात छे ? हा, ते साची बात छे, वळी हे स्कंदक ! तारा मनमां जे आ प्रकारनो संकल्प थयो हतो के, 'शुं लोक अंतवाळो छे ? के अंत विनानो छे ?' तेनो पण आ अर्थ छे:-में लोकने चार प्रकारनो जणाव्यो छे, ते आ प्रमाणे:-द्रव्यथी-द्रव्यलोक, क्षेत्रथी-क्षेत्रलोक, कालथी-काललोक अने भावथी-भावलोक, तेमां जे द्रव्यलोक छे ते एक छे अने अंतवाळो छे जे क्षेत्रलोक छे ते असंख्य कोडाकोडी योजन सुधी लंबाई पहोळाइवाळो छे, तथा तेनी परिधि असंख्य योजन कोडाकोडीनो कहा छे अने वळी तेनो अंत छे, तथा जे काललोक छे ते कोइ दिवस न हतो एम नथी अने कोइ दिवस नथी एम पण नथी, ते हमेश हतो, हमेश होय छे अने हमेशां रहेशे, ते ध्रुव, नियत, शाश्वत, अक्षत, अव्यय, अवस्थित अने नित्य छे, वळी तेनो अंत नथी, तथा जे भावलोक छे ते अनंत वर्णपर्यवरूप छे, अनंत गंध, रस अने स्पर्शपर्यवरूप छे, अनंत संस्थान (आकार) पर्यवरूप छे अनंत गुरुलघु पर्यवरूप छे तथा अनंत अगुरुलघु पर्यवरूप छे, वळी ते अंत नथी, तो हे स्कंदक ! ते प्रमाणे द्रव्यलोक अंतवाळो छे, क्षेत्रलोक अंतवाळो छे, काललोक अंतवाळो छे, अने भावलोक अंत विनानो छे, लोक अंतवाळो छे अने अंतविनानो पण छे. ॥ ७ ॥

जेबि य ते खंदया ! जाव सअंते जीवे अणंते जीवे, तस्सबि य णं एयमद्वे-एवं खलु जाव दब्बओ णं एगे

२ शतके
उद्देशः १
॥१३९॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१४०॥

जीवे सअंते, खेत्तओ णं जीवे असंखेज्जप एसिए असंखेज्जपदेसोगाढे, अत्थि पुण से अंते, कालओ णं जीवे न कयावि न आसि जाव निचे नत्थि पुण से अंते, भावओ णं जीवे अणंता णाणपज्जवा अणंता दंसणप० अणंता षरित्तप० अणंता अगुरुलहुयप०, नत्थि पुण से अंते, सेत्तं दब्बओ जीवे सअंते खेत्तओ जीवे सअंते कालओ जीवे अणंते भावओ जीवे अणंते । जेवि य ते खंदया पुच्छा [इमेयारूवे चित्ति ए जाव संअता सिद्धी अणंता सिद्धी, तस्सवि य णं अयमेट्ठे-खंदया ! मए एवं खलु चउव्विहा सिद्धी पण्ण०, तं०-दब्बओ ४. दब्बओ णं एगा सिद्धी] खेत्तओ णं सिद्धी पणयालीसं जोयणसयसहस्साइं आयामविकखंभेणं एगा जोयणकोडी बायालीसं च जोयणसयसहस्साइं तीसं च जोयणसहस्साइं दोस्सि य अउणापन्नजोयणसए किंचिविसेसाहिए परिकखेवेणं, अत्थि पुण से अंते, कालओ णं सिद्धी न कयावि न आसि०, भावओ य जहा लोयस्स तहा भाणियव्वा, तत्थ दब्बओ सिद्धी सअंता खे० सिद्धी सअंता का० सिद्धी अणंता भावओ सिद्धी अणंता । जेवि य ते खंदया ! जाव किं अणंते सिद्धे तं चेव जाव दब्बओ णं एगे सिद्धे सअंते, खे० सिद्धे असंखेज्जपएसिए असंखेज्जपदेसोगाढे, अत्थि पुण से अंते, कालओ णं सिद्धे सादीए अपज्जवसिए, नत्थि पुण से अंते, भा० सिद्धे अणंता णाणपज्जवा अणंता दंसणपज्जवा जाव अणं ता अगुरुलहुयप०, नत्थि पुण से अंते, सेत्तं दब्बओ सिद्धे सअंते खेत्तओ सिद्धे सअंते का० सिद्धे अणंते भा० सिद्धे अणंते । ॥ ८ ॥

वळी हे स्कंदक ! तने जे आ विकल्प थयो हतो के, शुं जीव अंतबाळो छे. के अंत विनानो छे ? तेनो पण आ खुलासो छे.

२ शतके
उद्देशः १
॥१४०॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાતિઃ
॥૧૪૧॥

યાવત્-દ્રવ્યથી જીવ એક છે અને અંતવાળો છે, ક્ષેત્રથી જીવ અસંખ્ય પ્રદેશવાળો છે અને અસંખ્ય પ્રદેશમાં અવગાઢ છે, તથા તેનો અંત પણ છે. કાળથી જીવ કોઈ દિવસ ન હતો, એમ નથી, યાવત્-નિત્ય છે અને તેનો અંત નથી, ભાવથી જીવ અનંત જ્ઞાન પર્યાય-રૂપ છે, અનંતદર્શન પર્યાયરૂપ છે, અનંત અગુરુલઘુ પર્યાયરૂપ છે અને તેનો છેડો નથી. તો હે સ્કંદક ! એ પ્રમાણે દ્રવ્યજીવ અંત-વાળો છે, ક્ષેત્રજીવ અંતવાળો છે, કાળજીવ અંત વિનાનો છે, તથા ભાવજીવ અંત વિનાનો છે. વળી હે સ્કંદક ! તને જે આ વિકલ્પ થયો હતો કે, સિદ્ધિ અંતવાળી છે કે અંત વિનાની છે ? તેનો પણ આ ઉત્તર છે-હે સ્કંદક ! મેં સિદ્ધિ ચાર પ્રકારની કહી છે, તે આ પ્રમાણે-દ્રવ્યથી સિદ્ધિ એક છે અને અંતવાળી છે, ક્ષેત્રથી સિદ્ધિની લંબાઈ પહોળાઈ પીસ્ટાલીશ લાસ્ય યોજનની છે. અને તેની પરિધી એક કોડ, બેતાલીશ લાસ્ય, ત્રીસહજાર, બસેને ઓગણપચાસ યોજન કરતાં કાંઈક વિશેષાધિક છે. તથા તેનો અંત છેડો પણ છે. કાળથી સિદ્ધિ કોઈ દિવસ ન હતી એમ નથી, કોઈ દિવસ નથી એમ નથી. અને કોઈ દિવસ તે નહીં દર્શે એવું પણ નથી. તથા ભાવથી સિદ્ધિ ભાવલોકની પેઠે કહેવી. તેમાં દ્રવ્યસિદ્ધિ અને ક્ષેત્રસિદ્ધિ અંતવાળી છે, તથા કાળસિદ્ધિ અને ભાવસિદ્ધિ અંત વિનાની છે-સિદ્ધિ અંતવાળી પણ છે અને અંત વિનાની પણ છે. વળી હે સ્કંદક ! તને જે આ સંકલ્પ થયો હતો કે, સિદ્ધો અંતવાળા છે કે અંત વિનાના છે ? તેનો પણ આ નિવેડો છે:-અહીં બધું આગળની પેઠે કહેવું. યાવત્-દ્રવ્યથી સિદ્ધ એક છે અને અંતવાળા છે, ક્ષેત્રથી સિદ્ધ અસંખ્ય પ્રદેશવાળા છે અને અસંખ્ય પ્રદેશમાં અવગાઢ છે. તથા તેનો અંત પણ છે. કાળથી સિદ્ધ આદિવાળા છે અને અંત વિનાના છે તેનો અંત નથી ભાવથી સિદ્ધ અનંત જ્ઞાનપર્યાયરૂપ છે, અનંત દર્શનપર્યાયરૂપ છે, યાવત્-અનંત અગુરુલઘુ પર્યવરૂપ છે અને તેનો અંત નથી અર્થાત્ દ્રવ્યથી અને ક્ષેત્રથી સિદ્ધ અંતવાળા છે તથા કાળથી અને ભાવથી સિદ્ધ અનંત અંત વિનાના છે. સિદ્ધો

૨ શ્લોકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૧૪૧॥

વ્યાખ્યા
પ્રશ્ન:
॥૧૪૨

અંતઃકાળા પળ છે અને અંત વિનાના પળ છે. ॥ ૮ ॥

જેવિ ય તે સ્વંદયા ! હમેચારુવે અભત્થિય ચિંતિય જાવ સમુપ્પજિત્થા-કેળ વા મરણેણં મરમાણે જીવે વડ્ઢિતિ વા હાયતિ વા ?, તસ્સવિ ય ણં અયમદ્દે-એવં સ્વલુ સ્વંદયા !-મમ દુવિહે મરણે પળ્લપ્પે, તંજહા-ચાલમરણે ય પંડિયમરણે ય, સે કિં તં ચાલમરણે ?, ૨ દુવાલસવિહે પં, તં-વલયમરણે વસદ્દમરણે અંતોસલ્લ-મરણે તત્ત્વમરણે ગિરિપડણે તરુપડણે જલપ્પવેસે જલણપ્પ. વિસંભવગ્ગણે સત્થોવાડણે વેહાણસે ગિદ્ધપદ્દે, હચ્છેતેણં સ્વંદયા ! દુવાલસવિહેણં ચાલમરણેણં મરમાણે જીવે અણંતેહિં નેરહયભવગ્ગહણેહિં અપ્પાણં સંજોઈ, તિરિયમણુદેવ. અણાઈયં ચ ણં અણવદ્ગં દીહમદ્દં ચાઉરંતસંસારકંતારં અણુપરિયદ્દઈ, સેત્તં મરમાણે વડ્ઢઈ ૨, સંત્તં ચાલમરણે. સે કિં તં પંડિયમરણે ?, ૨ દુવિહે પં, તં-(ગ્રં. ૧૦૦૦) પાઓવગમણે ય ભત્તપચ્ચક્કણે ય. સે કિં તં પાઓવગમણે ?, ૨ દુવિહે પં, તં-નીહારિમે ય અનીહારિમે ય, નિયમા અપ્પઢિકમે, સેત્તં પાઓવગ-મે. સં કિં તં ભત્તપચ્ચક્કણે ?, ૨ દુવિહે પં, તં-નીહારિમે ય અનીહારિમે ય, નિયમા સપ્પઢિકમે, સેત્તં ભત્તપચ્ચ-ક્કણે. હચ્છેતેણં સ્વંદયા ! દુવિહેણં પંડિયમરણેણં મરમાણે જીવે અણંતેહિં નેરહયભવગ્ગહણેહિં. અપ્પાણં વિસં-જોઈ જાવ વીર્ઢવયતિ, સેત્તં મરમાણે હાયઈ, સેત્તં પંડિયમરણે, હચ્છેણં સ્વંદયા ! દુવિહેણં મરણેણં મરમાણે જીવે વડ્ઢઈ વા હાયતિ વા ॥ (સૂ. ૧૦) ॥ ૯ ॥

વઢી હે સ્કંદક ! તને જે આ સંકલ્પ થયો હતો કે, જીવ કેવી રીતે મરે તો તેનો સંસાર વધે અને ઘટે ? તેનો ઉત્તર આ રીતે

૨ શ્લોકે
વેશ્વ: ૧
॥૧૪૨॥

વ્યાख्या-
પ્રશ્નિ:
॥૧૪૩॥

છે:- હે સ્કંદક ! મેં મરણના બે પ્રકાર જણાવ્યા છે તે આ પ્રમાણે:-**૧** બાલમરણ અને બીજું પંડિતમરણ. [પ્ર૦] બાલમરણ એ શું ? [૩૦] બાલમરણના બાર મેદ કહ્યા છે તે આ પ્રમાણે:-**૨** બલનુમરણ (તરફડતા તરફડતા મરવું) **૩** વશાર્તમરણ (શસ્ત્રાદિકના લાગવાથી અથવા ભ્રષ્ટ થવાથી) **૪** તદ્ભવમરણ (મરી ગયા બાદ પુનઃતેજ ગતિમાં આવવું) **૫** પહાડથી પડીને મરવું, **૬** જાડથી પડીને મરવું, **૭** પાણીમાં ડૂબીને મરવું, **૮** અગ્નિમાં પેસીને મરવું, **૯** ફેર खाइने મરવું, **૧૦** જાડ વિગેરે સાથે ગચ્છાફાંસાં खाइने મરવું, અને **૧૧** ગીધ આદિ જંગલી જાનવરો ઠોળે તેથી મરવું, હે સ્કંદક ! એ બાર પ્રકારના બાલમરણવડે મરતો જીવ પોને અનંતવાર નારકીના ભવોને પામે છે. તિર્યંચ, મનુષ્ય, અને દેવગતિરૂપ, અનાદિ, અનંત તથા ચાર ગતિવાળા સંસારરૂપ વનમાં તે જીવ રહ્યો છે અર્થાત્ એ પ્રમાણે બાર જાતના મરણવડે મરતો તે જીવ પોતાના સંસારને વધારે છે. એ બાલમરણની હકીકત છે. [પ્ર૦] પંડિતમરણ એ શું ? [૩૦] પંડિતમરણ બે પ્રકારનું કહ્યું છે. તે આ પ્રમાણે:-**૧** પાદોપગમન (સ્થિર રહીને મરવું) અને **૨** ભક્તપ્રત્યાખ્યાન (સ્નાનપાનના ત્યાગપૂર્વક મરવું) [પ્ર૦] પાદોપગમન એ શું ? [૩૦] પાદોપગમન બે પ્રકારનું કહ્યું છે. તે આ પ્રમાણે:-**૧** નિર્હારિમ (જે મરનારનું શબ્દ બહાર કાઢી સંસ્કારવામાં આવે તે મરનારનું મરણ નિર્હારિમ મરણ) અને **૨** અનિર્હારિમ (પૂર્વોક્ત નિર્હારિમ મરણથી ડલડું મરણ તે અનિર્હારિમ મરણ) એ બંને જાતનું પાદોપગમન મરણ પ્રતિકર્મ વિનાનુંજ છે. એ પ્રમાણે પાદોપગમન મરણની હકીકત છે [પ્ર૦] ભક્તપ્રત્યાખ્યાન એ શું ? [૩૦] ભક્તપ્રત્યાખ્યાન મરણ બે પ્રકારનું કહ્યું છે. તે આ પ્રમાણે:-**૧** નિર્હારિમ અને **૨** અનિર્હારિમ. એ બંને જાતનું ભક્તપ્રત્યાખ્યાન મરણ પ્રતિકર્મવાળુંજ છે. એ પ્રમાણે ભક્તપ્રત્યાખ્યાન મરણની હકીકત છે. હે સ્કંદક ! એ બંને જાતના પંડિતમરણવડે મરતો જીવ પોતે નૈરયિકના અનંત ભવને પામતો નથી, યાવત્ સંસારરૂપ વનને વટી જાય છે. એ પ્રમાણે મરતા જીવનો સંસાર ઘટે છે. એ પ્રમાણે પંડિત મરણની હકીકત છે.

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧
॥૧૪૩॥

જ્યાણ્યા-
પ્રજ્ઞામિ:
॥૧૪૪॥

હે સ્કંદક ! એ-પૂર્વોક્ત બે પ્રકારના-મરણવડે મરતા જીવનો સંસાર વધે છે અને ઘટે છે. ॥ ૯ ॥

એતથ ણં સે સ્વંદણ કચ્ચાયણસ્સગોત્તે સંબુદ્ધે સમણં ભગવં મહાવીરં વંદઈ નમંસઈ ૨ એવં વદાસી-इच्छामि
णं भंते ! तुब्भं अंतिणं केवलपन्नत्तं धम्मं निसामेत्तणं, अहाउहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंध्यं । तए णं समणे
भगवं महावीरे स्वंदयस्स कचचयणस्सगोत्तस्स तीसे य महतिमहालियाए परिस्साए धम्मं परिकहेइ, धम्मकहा
भाणियन्वा । तए णं सें स्वंदए कचचयणस्सगोत्ते समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिणं धम्मं सोच्चा निसम्म
हट्टतुट्टे जाव हियए उट्ठाए उट्टेइ २ समणं भगवं महावीरं तिकखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ २ एवं वदासी-
सदहामि णं भंते ! निग्गंथं पावयणं, पत्तियामि णं भंते ! निग्गंथं पावयणं, रोएमि णं भंते ! निग्गंथं पाव-
यणं, अब्भुट्टेमि णं भंते ! निग्गंथं पा०, एवमेयं भंते ! तहमेयं भंते ! अवितहमेयं भंते ! असंदिद्धमेयं भंते !
इच्छियमेयं भंते ! पडिच्छियमेयं भंते ! इच्छियपडिच्छियमेयं भंते ! से जहेयं तुब्भे वदहत्तिकहु समणं भगवं
महावीरं वंदति नमंसति २ उत्तरपुरच्छिमं दिसीभायं अवक्कमइ २ तिदंडं च कुंडियं च जाव घाउरत्ताओ य
एगंते उट्टेइ २ जेणेव समणं भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ २ समणं भगवं महावीरं तिकखुत्तो आयाहिणं
पयाहिणं करेइ करेइत्ता जाव नमंसित्ता एवं वदासी- ॥ १० ॥

ત કાલ્યાણનગોત્રીય સ્કંદકપરિવ્રાજક બોધ પામ્યો અને તેણે શ્રમણ ભજવંત મહાવીરને વાંદી, નમી આ પ્રમાણે કહ્યું કે:-હે
ભગવન્ ! તમારા મુખથી કેવલીએ કહેલ ધર્મને સાંભળવાને ઇચ્છું છું. હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ ઠીક લાગે તેમ કર, વિલંબ ન કર. ત્યાર-

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧
॥૧૪૪॥

વ્યાख्या-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૪૫॥

પછી શ્રમણ ભગવંત મહાવીરે કાત્યાયનગોત્રીય સ્કંદક પરિવાજકને અને ત્યાં મઢેલી મોટી સમાને ધર્મ કહ્યો. અહીં ધર્મકથા કહેવી. પછી તે કાત્યાયનગોત્રીય સ્કંદક પરિવાજક શ્રમણ ભગવંત મહાવીરના મુલ્લથી ધર્મને સાંભળી, અવધારી, હર્ષ પામ્યો, સંતુષ્ટ થયો, યાવત્-વિકસિત હૃદયવાળો થયો અને પછી તેણે ઉમા થઈ, શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને ત્રિઃપ્રદક્ષીણા દઈ આ પ્રમાણે કહ્યું કે:-હે ભગવન્ ! નિર્ગ્રંથના પ્રવચનમાં શ્રદ્ધા રાખું છું. હે ભગવન્ ! નિર્ગ્રંથના પ્રવચનમાં પ્રીતિ રાખું છું. હે ભગવન્ ! નિર્ગ્રંથનું પ્રવચન રુચે છે, હે ભગવન્ ! નિર્ગ્રંથના પ્રવચનનો હું સ્વીકાર કરું છું. હે ભગવન્ ! એ એ પ્રમાણે છે. હે ભગવન્ ! એ રીતે છે. હે ભગવન્ ! સત્ય છે. હે ભગવન્ ! સંદેહ વિનાનું છે. હે ભગવન્ ! તે ઇષ્ટ છે. હે ભગવન્ ! તે ઇષ્ટ પ્રતીષ્ટ છે, જે તમે કહો છો. એમ કરીને તે સ્કંદક તાપસ શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને વાંદે છે, નમે છે, પછી ઉત્તર પૂર્વની દિશાના ભાગમાં જઈને તે સ્કંદક પરિવાજકે ત્રિદંડને, કુંડિકાને, યાવત્ ભગવાં વચ્ચેને એકાંતે મૂક્યાં અને પછી જ્યાં શ્રમણ ભગવંત મહાવીર વિરાજ્યા છે ત્યાં આવી, શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી તે સ્કંદક પરિવાજક આ પ્રમાણે બોલ્યા-- ॥ ૧૦ ॥

આલિષ્ઠે ણં મંતે ! લોએ પલિષ્ઠે ણં મં. લો. આ. પ. મં. લો. જરાએ મરણેણ ય, સે જહાનામએ-કેહ ગાહાવત્તી આગારંસિ સ્થિયાયમાણંસિ જે સે તત્થ મંદે મવહ અપ્પસારે મોહ્લ્લગરુએ તં ગહાય આયાએ એગંતમંતં અવક્કમહિત્તિ, એસ મે નિત્થારિએ સમાણે પચ્છા પુરા હિયાએ સુહાએ સ્વમાએ નિસ્સેસાએ આણુગામિયત્તાએ મવિ-સ્સહ, એવામેવ દેવાણુપ્પિયા ! મજ્જાવિ આયા એમે મંદે ઇટ્ઠે કંતે પિએ મણુજ્ઞે મણામે થેજ્ઞે વેસાસિએ સંમએ ઘહુમએ અણુમએ મંદકરંડગસમાણે, મા ણં સીયં મા ણં ઉણં મા ણં સુહા મા ણં પિવાસા મા ણં ચોરા મા ણં વાલા

૨ સતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૧૪૫॥

व्याख्या-
प्रशंतिः
॥१४६॥

मा णं वंसा मा णं मसगा मा णं वाइयपित्तियसंभियसं निवाइयविविहा रोगायंका परीसहोवसग्गा कुसंतु-
त्तिकहु एस मे नित्थारिए समाणे परलोयस्स हियाए सुहाए खमाए नीसेसाए अणुगामियत्ताए भविस्सइ, तं
इच्छामि णं देवाणुप्पिया ! सयमेव मुंडावियं सयमेव सेहा वियं सयमेव सिक्खावियं सयमेव आचारगोयरं
विणयवेणइयचरणकरणजायामायावत्तियं धम्ममाइक्खियं । ॥ ११ ॥

हे भगवन् ! घडपण अने मोतना दुःखर्था आ संसार सळगेलो छे, वधारे सळगेलो छे अने ते एक काळेंज सळगेलो तथा वधारे
सळगेलो छे जेम कोइ एक गृहस्थ होइ अने तेनुं घर सळगतुं होय, तथा ते सळगता घरमां तेनो बहु मूल्यवाळो अने ओछा वजन-
वाळो सामान होय, ते सामानने ते गृहस्थ बळवा देतो नथी, पण ते सामानने लइने एकांते जाय छे कारणके ते गृहस्थ एम विचारे
छे के, जो थोडो सामान बचे तो मने ते आगळ पाछळ हितरूप, सुखरूप, कुशळरूप, अने छेवटे कल्याणरूप थशे. ए प्रमाणेज हे
देवानुप्रिय ! मारो पण आत्मा एक जातना सामानरूप छे अने ते इष्ट, कांत, प्रिय, सुंदर, मनगमतो, स्थिरतावाळो, विश्वासपात्र,
संमत, अनुमत, बहुमत, अने घरेणाना कंडिया जेवो छे, माटे तेने टाढ, तडको, भुख, तृषा, चोर, वाघ के सर्प, डांस, मच्छर,
वात, पित श्लेष्म, वगेरे अने सन्निपात वगेरे वगेरे अनेक प्रकारना रोगो अने जीवलेण दरदो तथा परिषह अने उपसर्गो नुकसान
न करे अने जो हुं तेने पूर्वोक्त विघ्नोथी बचावी लउं तो ते मारो आत्मा मने परलोकमां हितरूप, सुखरूप, कुशळरूप, अने परंपराए
कल्याणरूप थशे. माटे हे देवानुप्रिय ! हुं इछुं छुं के आपनी पासे हुं दीक्षित थाउं. मुंडित थाउं, प्रतिछेख आदि क्रियाओने शीखूं.
सुत्र अने तेना अर्थोने जानुं, तथा हुं इछुं छुं के तमे आचारने विनयने, विनयना फळने, चारित्रने, पिंडविशुद्ध्यादिक कारणने,

२ शतके
उपेक्षः १
॥१४६॥

આચાર્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૪૭॥

સંયમ યાત્રાને અને સંયમના નિર્વાહક આદ્યારના નિરૂપણને અર્થાત્ એવા પ્રકારના ધર્મને કહ્યો:- ॥ ૧૧ ॥

તેણે પાંચ સમણે ભગવંત મહાવીરે સ્વંદય કચ્ચાયણસ્સગોત્તં સયમેવ પઠ્ઠાવેહ જાવ ધમ્મમાતિક્કલ્હ, એવં દેવા-
ણુપ્પિયા ! ગંતવ્વં એવં ચિદ્ધિયવ્વં એવં નિસીતિયવ્વં એવં તુયદ્ધિયવ્વં એવં મુંજિયવ્વં એવં માસિયવ્વં એવં ઉદ્ઘાએ ૨
પાણેહિં મૂળેહિં જીવેહિં સત્તેહિં સંજમેણં સંજમિયવ્વં, અસ્સિં ચ પં અદ્દે પો કિંચિવિ પમાડિયવ્વં । તેણે પાંચે
સ્વંદએ કચ્ચાયણસ્સગોત્તે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ ઇમં ઇયાસ્સવં ધમ્મિયં ઉવણં સમ્મં સંપડિવજ્જતિ,
તમાણાએ તહ ગચ્છહ તહ ચિદ્ધહ તહ નિસીયતિ તહ તુયદ્ધહ તહ મુંજહ તહ માસહ તહ ઉદ્ઘાએ ૨ પાણેહિં
મૂળેહિં જીવેહિં સત્તેહિં સંજમેણં સંજમિયવ્વમિતિ, અસ્સિં ચ પં અદ્દે પો પમાડિયહ । તેણે પાંચે સ્વંદએ કચ્ચાય-
અણગારે જાતે ઈરિયાસમિએ માસાસમિએ એસણાસમિએ આયાણમંડમત્તનિક્કલેવણાસમિએ ઉચ્ચારપાસવણલે-
સિંધાણજલ્લપારિદ્ધાવણિયાસમિએ મણાસમિએ વયસમિએ કાયસમિએ મણગુત્તે વડ્ડગુત્તે કાયગુત્તે ગુત્તે ગુત્તિદિએ
ગુત્તવં મયારી ચાઈ લજ્જૂ ધણે સ્વંતિસ્વમે જિહંદિએ સોહિએ અણિયાણે અપ્પુસ્સુએ અબહિલ્લેસે સુસામણ્ણરએ વંતે
ઇણમેવ ણિગ્ગંથં પાચયણં પુરઓ કાઠં વિહરહ ॥ (સૂ. ૧૧) ॥ ૧૨ ॥

પછી શ્રમણ ભગવંત મહાવીર પોતેજ તે કાત્યાયનગોત્રીય સ્કંદક પરિવ્રાજકને પ્રવ્રજિત કર્યો અને યાવત્-પોતેજ ધર્મ કહ્યો કે:-
હે દેવાનુપ્રિય ! આ પ્રમાણે જવું, આ પ્રમાણે રહેવું, આ પ્રમાણે રહેલું, આ પ્રમાણે બેસવું, આ પ્રમાણે સુવું, આ પ્રમાણે
સ્નાવું, આ પ્રમાણે બોલવું, અને આ પ્રમાણે ઊઠીને પ્રાણ, મૃત, જીવ તથા સત્ત્વો વિષે સંયમપૂર્વક વર્તવું, તથા આ વાચતમા જરાપણ

૨ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૧૪૭॥

આચાર્ય
પ્રજ્ઞાપિ:
॥૧૪૮

આઝસ ન રાખવી. પછી તે કાત્યાયનગોત્રીય સ્કંદક મુનિએ તે શ્રમણ ભગવંત મહાવીરનો એ પૂર્વ પ્રમાણેનો ધાર્મિક ઉપદેશ સારી રીતે સ્વીકાર્યો. અંતે જે પ્રમાણે મહાવીર આજ્ઞા દે છે તે પ્રમાણે તે સ્કંદક મુનિ ચાલે છે, રહે છે, બેસે છે, સુવે છે, જાય છે, બોલે છે, તથા ઉઠીને ગ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્ત્વો તરફ દયાપૂર્વક વર્તે છે તથા એ બાબતમાં જરા પણ આઝસ રાખતા નથી, હવે તે કાત્યાયનગોત્રીય સ્કંદક અનગાર ધયા, તથા ઇર્યાસમિતિ=ચાલવામાં સાવધાનતાવાળા, બોલવામાં સાવધાનતાવાળા, જાનપાન લાવવામાં અને લેવામાં સાવધાનતાવાળા, પોતાના સામાનને તથા પાત્રોને લેવામાં અને મૂકવામાં કાઝજીવાળા, કઠશે જવામાં અને વડીનીતિ, લઘુનીતિ કરવામાં મુખ તથા કંઠનો મેલ કાઢવામાં, નાખવામાં, કોઈપણ જાતનો મેલ નાખવામાં તથા નાસિકાનો મેલ નાખવામાં સાવધાન, શરીરની ક્રિયામાં સાવધાન, મન, વચન અને કાયાને વશ રાખનાર, સર્વને વશ રાખનાર, ઇન્દ્રિયને વશ રાખનાર, ગુપ્ત બ્રહ્મચારી, ત્યાગી, સરઠ, ધન્યથી ક્ષમાથી સહન કરનાર, જીતેન્દ્રિય, વ્રત વિગેરેના શોધક, કોઈપણ જાતની આકાંક્ષા વિનાના, ઉતાવળ વિનાના, સંયમ સિવાય બીજે સ્થળે ચિત્તને નહીં રાખનાર, સુંદર સાધુપણમાં લીન, અને દાંત એવા સ્કંદક અનગાર આજ નિર્ગ્રંથ પ્રવચનને આગળ કરી વિહરે છે. ॥ ૧૨ ॥

તણે પં સમણે ભગવં મહાવીરે કયંગલાઓ નયરીઓ છત્તપલાસયાઓ ચેહ્યાઓ પડિનિક્કલમહ ૨ બહિયા-
જણવયવિહારં વિહરતિ । તણે પં સે સ્વંદણે અણગારે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ તહારુવાણં ઘેરાણં અંતિણે
સામાહ્યમાહ્યાહં એકારસ અંગાહં અહિચ્છદ્ધ, જેણે સમણે ભયવં મહાવીરે તેણે ઉવાગચ્છદ્ધ ૨ સમણં ભગવં
મહાવીરં વંદદ્ધ નમંસદ્ધ ૨ એવં વયસી-હચ્છામિ પં મંતે ! તુમ્હેહિ અબ્ભણુણ્ણણે સમાણે માસિયં ભિક્કુપડિમં

૨ અતકે
ઉદેશ: ૧
॥૧૪૮॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१४९॥

उवसंपज्जित्ताणं विहरित्तए, अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंघं । तए णं से खंदए अणगारे समणेणं भग-
वया महावीरेणं अब्भणुण्णाए समाणे हट्ठे जाव नमंसित्ता मासियं भिक्खुपडिमं उवसंपज्जित्ताणं विहरइ, तए
णं से खंदए अणगारे मासियं भिक्खुपडिमं अहासुत्तं अहाकप्पं अहामग्गं अहातत्तं अहासम्मं काएण फासेति
पालेति सोभेति तीरेति पूरेति किहेति अणुपालेइ आणाए आराहेइ, संमं काएण फासित्ता जाव आराहेत्ता जेणेव
समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ २ समणं भगवं जाव नमंसित्ता एवं वयासी-इच्छामि णं भंते ! तुब्भेहिं
अब्भणुण्णाए समाणे दोमासियं भिक्खुपडिमं उवसंपज्जित्ताणं विहरित्तए, अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंघं,
तं चेव, एवं तेमासियं चाउम्मासियं पंच० छ० सत्तमा०, पढमं सत्तराइंदियं दोबं सत्तराइंदियं तबं सत्तरातिंदियं
अहोरातिंदियं एगरा०, तए णं से खंदए अणगारे एगराइंदियं भिक्खुपडिमं अहासुत्तं जाव आराहेत्ता जेणेव
समणे० तेणेव उवागच्छति २ समणं भगवं म० जाव नमंसित्ता एवं वयासी-इच्छामि णं भंते ! तुब्भेहिं अब्भणुण्णाए
समाणे गुणरयणसंबच्छरं तवोकम्मं उवसंपज्जित्ताणं विहरित्तए, अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंघं ॥ १३ ॥

२ अतके
उवेशः १
॥१४९॥

हवे पछी श्रीश्रमणभगवंत महावीर कृतंगला नगरीथी छत्रपलाशक नामना चैत्यथी बहार नीकली जनप्रद विहारे छे. विहारे
छे. त्पारबाद ते स्कंदक अनगार श्रमण भगवंत महावीरना तथारूप स्वविरो पासे साम्प्रयिक विगेरे अगीयार. अंगोने शीखे छे अने
शीखीने, ज्यां श्रमण भगवंत महावीर विराज्या छे त्यां जइने, श्रमण भगवंत महावीरने बांदी, नमी, आ प्रमाणे बोल्या के:- हे

व्याख्या-
प्रशस्तिः
॥१५०॥

भगवन् ! जो तमे अनुमति आपो तो मासिक भिक्षुप्रतिमा धारण करी विचरवा इच्छुं छुं, हे देवानुप्रिय ! जेम सुख थाय तेम करो, विलंब न करो, पछी श्रमण भगवंत महावीरनी अनुमति लइ ने स्कंदक अनगार हर्षवाळा थइ यावत्-श्री महावीरने नमी मासिक भिक्षुप्रतिमाने धारण करी विहरे छे. तयारबाद ते स्कंदक अनगार मासिक भिक्षुप्रतीमाने सूत्रने अनुसार, आचारने अनुसार, मार्गने अनुसार सत्यतापूर्वक अने सारी रीते कायावडे स्पर्श छे, पाळे छे, शोभावे छे, समाप्त करे छे, अने तेने आज्ञापूर्वक आराधे छे; तथा तेने कायावडे स्पर्शने यावत्-आराधीने, ज्यां श्रमण भगवंत महावीर विराज्या छे त्यां आवीने, यावत्-नमीने श्री स्कंदक

* १ साधुने धारण करवानी बार प्रतिमा विधे विवेचन श्रीहरिभद्रसुरिकृत पंचाशक नामना ग्रंथमां अठारमां पंचाशकमां पहेलेयी १० गाथा सुधी जोइ लेखुं तोपण हुकसमज नीचे प्रमाणे:—

१. ली प्रतिमा-समय=एकमास. विधि-अन्न अने पाणीनी एक दत्ती लेवी. २. जी प्रतिमा-समय=वे मास. विधि:-अन्न अने पाणीनी वे दत्ति लेवी. ३. प्रतिमा-समय=त्रयमास. ४. प्रतिमा-समय=चार मास. ५. प्रतिमा-समय=पांच मास. ६. प्रतिमा-समय=छ मास. ७. प्रतिमा-समय=सात मास. विधि:-अन्न, चार, पांच, छ, अने ७ एम अनुक्रमे अन्न अने पाणीनी दत्ति लेवी. ८. प्रतिमा-समय=सात रात्रिदिवस. विधि:-पाणी पीवा वगर एकांतर उपवास करवा. पारणे आयेबील. गामनी बहार रहेवुं, चत्ता के पदखे सुवुं अने उमडक बेसीने जे आवे ते सहवुं: ९. प्रतिमा-समय=सात रात्रिदिवस. विधि:-(८ प्रतिमा मुजब) विशेष उमडक रहेवुं अने बांका लाकडानी पेठे सुवुं वगरे. १०. प्रतिमा-समय=सातरात्रिदिवस. विधि: [९. प्रतिमाने विधि प्रमाणे] विशेष पटलुं के गोदोहासन अने कीरासन. संकोचाइने बेसवुं. ११-प्रतिमा=समय एक महोरात्र. विधि-पाणी बिनाओ छह. गामनी बहार हाथने लंबावीने रहेवुं. १२. प्रतिमा-समय=एकरात्रि. विधि:-भट्टम करी नदी कांटे अथवा मेखरपर रहेवुं, आंखो न पटपटाववी.

२ शतके
उपेक्षः १
॥१५०॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१५१॥

अनगार आ प्रमाणे बोल्याः—हे भगवन् ! जो तमे अनुमति आपो तो हुं द्विमासिक भिक्षुप्रतिमाने धारण करीने विहरवा इच्छुं छुं. हे देवानुप्रिय ! जेम सुख उपजे तेम करो, विलंब न करो. ए प्रमाणे त्रिमासिक, चतुर्मासिक, पंचमासिक, छ मासिक, प्रथम सात रात्रिदिवसनी, बीजी सातरात्रिदिवसनी, त्रीजी सातरात्रिदिवसनी, चौथी अहोरात्रिनी अने पांचमी रात्रिदिवसनी ए प्रमाणे बार भिक्षुप्रतिमाने आराधे छे. तथा छेल्ली एक रात्रिदिवसनी भिक्षुप्रतिमाने सूत्रानुसारे आराधी, ज्यां श्रीश्रमणभगवंत महावीर विराज्या छे त्यां आवी, श्रमण भगवंत महावीरने नमी ते स्कंदक अनगार आ प्रमाणे बोल्याः— हे भगवन् ! जो तमे अनुज्ञा आपो तो हुं गुणरत्न संवत्सर नामना तपने धारण करीने विहरवा इच्छुं छुं. हे देवानुप्रिय ! जेम ठीक पडे तेम करो, विलंब न करो. ॥ १३ ॥

तए णं से खंदए अणगारे समणेणं भगवया महावीरेणं अब्भणुण्णाए समाणे जाव नमंसित्ता गुणरयणसंबन्धरं तवोकम्मं उवसंपज्जित्ताणं विहरति, तं०—पढमं मासं चउत्थं चउत्थेण अनिक्खित्तेणं तवोकम्मेणं दिया ठाणुक्कुडुए सुराभिमुहे आयावणभूमीए आयावेमाणे रत्तिं बीरासणेणं अवाउडेण य । एवं दोसं मासं छट्ठं छट्ठेणं, एवं तच्चं मासं अट्ठमं अट्ठमेणं, चउत्थं मासं दसमं दसमेणं, पंचमं मासं बारसमं बारसमेणं, छट्ठं मासं चोदसमं चोदसमेणं, सत्तमं मासं सोलसमं २ अट्ठमं मासं अट्ठारसमं २ नवमं मासं बीसतिमं २ दसमं मासं बावीसं २ एक्कारसमं मासं चउब्बीसतिमं २ बारसमं मासं छब्बीसतिमं २ तेरसमं मासं अट्ठावीसतिमं २ चोदममं मासं तीसइमं २ पन्नरसमं मासं बत्तीसतिमं २ सोलसमं मासं चोत्तीमइमं २ अनिक्खित्तेणं तवोकम्मेणं दिया ठाणुक्कुडुए सुराभिमुहे आयावणभूमीए आयावेमाणे रत्तिं बीरासणेणं अवाउडेणं, तए णं से खंदए

२ शतके
उद्देशः १
॥१५१॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१५२॥

अणगारे गुणरत्नसंवच्छरं तवोकम्मं अहासुत्तं अहाकप्पं जाव आराहेत्ता जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ २ समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ २ बह्वहिं चउत्थछट्ठमदसमदुवालसेहिं मासद्धमासखमणेहिं विचित्तेहिं तवोकम्मेहिं अप्पाणं भावेमाणे विहरति ॥ १४ ॥

पछी ते स्कंदक अनगार श्रमण भगवंत महावीरनी अनुमति लइ, यावत्-तेमने नमी गुणरत्न संवत्सर नामना तपकर्मने धारण करीने विहरे छे. (ते तपनो विधि) आ प्रमाणे:-पहेला मासमां निरंतर उपवास करवा, अने दिक्से सूर्यनी सामी नजर मांडी ज्यां तडको आवतो होय तेवी जग्यामां उभडक बेसी रहेवुं. तथा रात्रिए कांइपण वस्रो ओढया के पहेर्या विना वीरासने बेसी रहेवुं. ए प्रमाणे बीजे महिने निरंतर अट्ठम-३ उपवास करवा. चौथे मासे चार चार उपवास, पांचमे मासे पांच पांच उपवास, छठे मासे छ उपवास, सातमे मासे सात सात उपवास, आठमे मासे आठ आठ उपवास, नवमे मासे नव नव उपवास, दशमे मासे दश दश उपवास, अगीयारमे मासे अगीयार अगीयार उपवास, बारमे मासे बार बार उपवास, तेरमे मासे तेर तेर उपवास, चौदमे मासे चौद चौद, पंदरमे मासे पंदर पंदर. अने सोळमे मासे सोळ सोळ उपवास करवा. अने सूर्यनी सामी नजर मांडी तडकावाळी जग्याए उभडक बेसी तडको लेवो तथा रात्रिए कांइपण पहेर्या के ओढया शिवाय वीरासने बेसी रहेवुं, पछी ते स्कंदक अनगार गुणरत्नसंवत्सर नामना तपकर्मने सूत्रानुसारे, आचारानुसारे, आराधीने ज्यां श्रमण भगवंत महावीर विराज्या छे त्यां आवी श्रमणभगवंत महावीरने वांदी, नमी अनेक उपवास छट्ठ, अट्ठम, दशम, तथा द्वादशरूप तपकर्मवडे अने मास खमण तथा अर्धमासखमणरूप विचित्र तपकर्मवडे आत्माने भावता विहरे छे. ॥ १४ ॥

२ श्रतके
उद्देशः १
॥१५२॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१५३॥

तए णं से खंदए अणगारे तेणं ओरालेणं विउलेणं पयत्तेणं पग्गहिणं कल्लाणेणं सिवेणं धत्तेणं मंगल्लेणं
सस्सिरीएणं उदग्गेणं उदत्तेणं उत्तमेणं उदारेणं महाणुभागेणं तवोकम्मेणं सुक्खे लुक्खे निम्मंसे अट्ठिचम्माव-
णद्धे किडिकिडियाभूए किसे धम्मणिसंतए जाते यावि होत्था, जीवजीवेण गच्छइ जीवजीवेणचिट्ठइ भासं भासि
त्तावि गिलाइ भासं भासमाणे गिलाति भासं भासिस्सामीति गिलायति, से जहानामए-कट्टसगडिया इ वा
पत्तसगडिया इ वा पत्ततिलभंडगसगडिया इ वा एरंड कट्टसगडिया इ वा इंगालसगडिया इ वा उण्हेदिण्णा
सुक्का समाणी ससइ गच्छइ ससइ चिट्ठइ एवामेव खंदएवि अणगारे ससइ गच्छइ ससइ चिट्ठइ उवचिते
तवेणं अवचिए मंससोणिणं हुयासणेविव भासरासि पडिच्छन्ने तवेणं तेणं तवतेयसिरीए अतीव २ उवसो-
मेमाणे २ चिट्ठइ ॥ (सु० ९२) ॥ ॥ १५ ॥

हवे ते स्कंदक अनगर पूर्वोक्त प्रकारना उदार, विपुल, प्रदत्त, प्रगृहीत, कल्याणरूप, शिवरूप, धन्यरूप, मंगलरूप, शोभायुक्त,
उत्तम, उज्ज्वल, सुंदर, उदार, अने मोटा प्रभाववाळा तपकर्मथी शुष्क थया, रूक्ष थया. मांसरहित थया, मात्र हाडकां अने चाम-
डीथीज ढंकायला रखा. चाले तयारे हाडकां खडखडे एवा थया, हवे ते मात्र पोताना आत्मबलथीज गति अने स्थिति करे छे,
तथा एवा दुर्बल थइ गया छे के, बोली रखा पछी अने बोलतां बोलतां तथा बोलवानुं काम पडे तयारे पण ग्लानी पाये छे. जेम कोइ
एक लाकडाथी भरेली सगडी होय, पांदडाथी भरेली सगडी होय, पांदडा तल अने बीजा कोइ सुका सामानथी भरेली सगडी
होय, एरडाना लाकडाथी भरेली सगडी होय, तथा अंगाराथी भरेली सगडी होय; ज्यारे ते बधी सगडीओने तडके सुकव्या पछी

२ शतके
उद्देशः १
॥१५३॥

આશ્વા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૫૪॥

દસઝ્ઞવામાં આવે ત્યારે તે સગડીઓ અવાજ કરતી કરતી ગતિ કરે છે અને અવાજ કરતી કરતી ઊભી રહે છે એજ પ્રમાણે સ્કંદક
અનગાર પણ જ્યારે ચાલે છે તથા ઊભા રહે છે ત્યારે સ્કંદ સ્કંદ શબ્દ થાય છે અને તે અનગાર તપથી પુષ્ટ છે, માંસ તથા લોહીથી
શ્લીળ છે અને રાસના ઢગલામાં ભરેલા અગ્નિની પેટે તપવડે, તેજવડે તથા તપ અને તેજની શોભાવડે બહુ બહુ શોભતા રહે છે. ॥ ૧૫ ॥

તેણં કાલેણં ૨ રાયગિહે નગરે જાવ સમોસરણં જાવ પરિસા પડિગયા, તણં તસ્સ સ્વંદયસ્સ અણં
અણ્ણયા કયાઈ પુન્નવરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ ધમ્મજાગરિયં જાગરમાણસ્સ ઇમેયારૂવે અબ્ભત્થિણ ચિંતિણ જાવ
સમુપ્પજ્ઞિત્થા-એવં સ્વલુ અહં ઇમેણં ઇયારૂવેણં ઓરાલેણં જાવ કિસે ધમ્મણિસંતણં જાતે જીવંજીવેણં ગચ્છામિ
જીવંજીવેણં ચિટ્ઠામિ જાવ ગિલામિ જાવ એવામેવ અહંપિ સસદં ગચ્છામિ મસદં ચિટ્ઠામિ, તં અત્થિ તા મે
ઉટ્ઠાણે કમ્મે બલે વીરિણ પુરિસકારપરકમે તં જાવ તા મે અત્થિ ઉટ્ઠાણે કમ્મે બલે વીરિણ પુરિસકારપરકમે જાવ
ય મે ધમ્માયરિણ સમણે ભગવં મહાવીરે જિણે સુહત્થી વિહરહ તાવ તા મે સેયં કહ્લં પાઉપ્પભાયાણ રયણીણ
ફુલ્લુપ્પલકમલકોમલુમ્મિલિયંમિ અહાપાંડુરે પમાણ રત્તાસોયપ્પકાસકિંસુયસુયસુહગુંજદ્વરાગસરિસે કમલા-
ગરસંહબોહણ ઉટ્ઠિયંમિ સૂરે સહસ્મરસ્સિમિ દિણયરે તેયસા જલંતે સમણં ભગવં મહાવીરં વંદિત્તા જાવ પજ્જુ-
વાસિત્તા સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં અબ્ભણ્ણણાણ સમાણે સયમેવ પંચમહાવ્યાણિ આરોવેત્તા સમણા ય
સમણીઓ ય સ્વામેત્તા તહારૂવેહિં થેરેહિં કઢાઈહિં સદ્ધિં વિપુલં પન્નવં સણિયં ૨ દુરુહિત્તા મેઘઘણસન્નિગાસં
દેવસન્નિવાતં પુદ્ધવીસિલાવદ્ધયં પડિલેહિત્તા દબ્બસંથારયં સંથરિત્તા દબ્બસંથારોવગયસ્સ સંલેહણાજોસણાજુ-

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧
॥૧૫૪॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१५५॥

सियस्स भत्तपाणपडियाइक्खियस्स पाओवगयस्स कालं अणवकंखमाणस्स विहरित्तएत्तिकहु एवं संपेहेइ २
त्ता कल्लं पाउप्पभायाए रयणीए जाव जलंते जेणेव समणे भग० जाव पज्जुवासति, खंदयाइ ! समणे भगवं
महावीरे खंदयं अणगारं एवं वयासी-से नूणं तव खंदया ! पुग्गवरत्तावरत्तकालस० जाव जागरमाणस्स इमेया-
रूवे अब्भत्थिए जाव समुप्पज्जित्था—एवं खलु अहं इमेणं एयारूवेणं तवेणं ओरालेणं विपुलेणं तं चेव
जाव कालं अणवकंखमाणस्स विहरित्तएत्तिकहु एवं संपेहेति २ कल्लं पाउप्पभायाए जाव जलंते जेणेव मम
अंतिए तेणेव हव्वमाणए, से नूणं खंदया ! अट्ठे समट्ठे !, हंता अत्थि, अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंघं ।
॥ (सू० ९३) ॥ १६ ॥

ते काले ते समये राजगृह नगरमां समवसरण थयुं. अने (धर्म श्रवण करीने) सभा पाली चाली गइ. हवे कोइ एक दिवसे
रात्रीने पाछले पहोरे जागता जागता धर्म विषे विचार करतां ते स्कंदक अनगारना मनमां आ प्रमाणे संकल्प थयो के:- हुं पूर्व
प्रकारना उदार तपकर्मवडे यावत्-दुर्धल थइ गयो लुं. अने मारी बधी नाडीओ बहार तरी आवी छे. तथा हुं मात्र आत्मबळधीज
गति अने स्थिति करुं लुं यावत्-बोलतां बोलतां पण ग्लान थइ जाउं लुं. ए सगडीओ प्रमाणे हुं पण चालुं लुं अने बेसुं लुं त्वारे
खड खड शब्द थाय छे. आवी स्थितिमां पण मने उत्थान छे, कर्म छे, बळ छे, वीर्य छे, अने पुरुषाकार पराक्रम पण छे अने ज्यां-
सुधी मारा धर्माचार्य, धर्मोपदेशक, अने शुभार्थी श्रमणभगवंतमहावीर जिन विहरे छे, त्यांसुधी अर्थात् श्रीमहावीरनी समक्ष मारुं
कल्याण छे माटे आवती काले प्रकाशवाळी रात्रि थया पछी मळसकूं थया पछी, कोमळ कमळ खीलया पछी, तथा एक जातना

२ शतके
उद्देशः १
॥१५५॥

કચ્છા-
પ્રજ્ઞાપિ:
॥૧૫૬॥

હરિણની આંખો ઉઘડ્યા પછી, નિર્મલ પ્રભાત થયા પછી અને રાતા અશોકની જેવા પ્રકાશવાળો, કેસુડાં, પોપટની ચાંચ, અને ચળોટીના અર્ધા ભાગ જેવો લાલ, કમળના સમૂહવાળા વનવંદોને વિકસાવનારો, હજાર કિરણોવાળો, તથા તેજથી તેજસ્વી એવો સૂર્ય ડગ્યા પછી શ્રીશ્રમણભગવંત મહાવીર ૧ પાસે જઈ, તેમને વાંદી, નમી તથા તેઓની પર્યુપાસના કરી, શ્રમણ ભગવંત મહાવીરની અનુમતિ લઈ, પાંચ મહાવ્રતોને આરોપી, સાધુ તથા સાધ્વીઓને સ્તુતિ આપી, તેવા પ્રકારના યોગ્ય સ્થાવિરો સાથે વિપુલ પર્વત ઉપર ધીમે ધીમે ચઢી, મેઘના સમૂહની જેવા વર્ણવાળા અને દેવોને ઉતરવાના ઠેકાણારૂપ દૃથિવીશિલાપટ્ટકનું પ્રતિલેખન કરી, તેના ઉપર ઢામનો સંધારો પાથરી, આત્માને સંલેખના તથા શોષણથી યુક્ત કરી, સ્નાનપાનનો ત્યાગ કરી. વૃક્ષની પેઠે સ્થિર રહી મારે કાઢની અવકાંક્ષા ન કરતાં વિહરવું જોઈએ. એ પ્રમાણે વિચાર કરી, પ્રાતઃકાલ થયા પછી યાવત્-સૂર્ય ડગ્યા પછી જ્યાં શ્રમણભગવંત મહાવીર વિરાજ્યા છે, ત્યાં જઈ પર્યુપાસના કરે છે. પછી 'હે સ્કંદક' ! એમ કહી શ્રમણભગવંત મહાવીરે સ્કંદક અનગારને આ પ્રમાણે કહ્યું કે:-હે સ્કંદક ! રાત્રીના પાછલા પહોરે જાગતા જાગતા ધર્મ વિષે ચિંતન કરતાં તને આ પ્રમાણે સંકલ્પ થયો હતો કે, હું એ પૂર્વ પ્રકારના ઉદાર અને વિપુલ તપવડે વધુ દુઃખી થયો છું માટે યાવત્ મારે કાઢની અવકાંક્ષા ન કરતાં વિહરવું એ ઉચિત છે. અને એ પ્રમાણે તે વિચાર કરી સવાર થતાં જ યાવત્-સૂર્ય ડગ્યા પછી તું શીઘ્ર મારા તરફ આવ્યો છે. તો હે સ્કંદક ! તું કહે કે એ સાચી વાત છે ? હા એ સાચી વાત છે. દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ થાય તેમ કરો, યજ્ઞ વિલંબ ન કરો. ॥ ૧૬ ॥

તે પાંચે સ્કંદક અનગારે સમણેનાં ભગવચ્ચા મહાવીરેનાં અભિષેકણાં સમાણે હૃદયતુલ્ય જાવ હયહિય એ ઉદ્ઘાણ ઉદ્ઘેઈ ૨ સમણાં ભગવં મહા ૦ તિલ્લુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેઈ ૨ જાવ નમંસિત્તા સયમેવ પંચ

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧
॥૧૫૬॥

ધ્યાત્વ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૫૭॥

મહાન્વયાઈ આરુહેઈ ૨ ત્તા સમણેય સમણીઓ ય સ્વામેઈ ૨ ત્તા તહારુવેઈં યેરેઈં કઢાઈં સદ્ધિં વિપુલં પઢવ્યં
સણિયં ૨ દુરુહેઈ મેહગણસન્નિવાયં પુઢ્વીશિલાવદ્ધયં પઢિલેહેઈ ૨ ઉચારપાસવણભૂમિં પઢિલેહેઈ ૨ દન્નમસંધારયં
સંધરઈ ૨ ત્તા પુરત્થાભિમુહે સંપલિયંકતિમન્ને કરયલપરિગ્ગહિયં દસનહં સિરસાવત્તં મત્થપ અંજલિં કદ્દુ એવં
વદાસી-નમોઽત્થુ ણં અરહંતાણં ભગવંતાણં જાવ સંપત્તાણં, નમોઽત્થુ ણં સમણસ્સ ભગવઓ મં જાવ સંપા-
વિઠકામસ્સ, વંદામિ ણં ભગવંતં તત્થ ગયં હહગતે, પાસઠ મે ભયવં તત્થગણે હહગયંતિકદ્દુ વંદઈ નમંસતિ ૨
એવં વદાસી-પુર્વિવપિ મણ સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અંતિણે સન્નવે પાણાહવાણે પચ્ચક્ખાણે જાવજ્ઞીવાણે
જાવ મિચ્છાદંમણસલ્લે પચ્ચક્ખાણે જાવજ્ઞીવાણે, હયાણિપિ ય ણં સમણસ્સ મં મં અંતિણે સન્નવં પાણાહવાયં
પચ્ચક્ખામિ જાવજ્ઞીવાણે જાવ મિચ્છાદંસણસલ્લં પચ્ચક્ખામિ, એવં સન્નવં અસણં પાણં ત્વાં સાં ચઉવિવહંપિ આ-
હારં પચ્ચક્ખામિ જાવજ્ઞીવાણે, જંપિ ય હમં સરીરં હંદં કંતં પિયં જાવ ફુસંતુત્તિકદ્દુ એયંપિ ણં ચરિમેઈં ઉસ્સાસ-
નીસાસેઈં ઘોસિરામિત્તિકદ્દુ સંલેહ્ણાજૂસણાજૂસિણે ભત્તપાણપડિયાહિત્તિવણે પાઓવગણે કાલં અણવકંઠમાણે
વિહરતિ । ॥ ૧૭ ॥

પછી ને સ્કંદક અનગાર શ્રમણભગવંત મહાવીરની અનુમતિ લઈને હર્ષવાળા, સંતુષ્ટ થઈ, યાવત્-વિકસિત હૃદયવાળા થઈને ઉભા
થયા. ઉભા થઈ શ્રમણભગવંતમહાવીરને ત્રણવાર પ્રદક્ષીણા કરી નમસ્કાર કરી પોતાની મેલેજ પાંચ મહાવ્રતોને ગ્રહણ કરે છે, ગ્રહક કરી
સાધુ અને સાધ્વીઓને સ્વમાવે છે, સ્વમાવી તૈવા પ્રકારના યોગ્ય સ્થવિરો સાથે વિપુલ પર્વત ઉપર ધીમે ધીમે ચડી, મેઘના સમૂદ્રની જેવા

૨ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૧૫૭॥

કથાકથા

પ્રજ્ઞાપ્તિ:

॥૧૫૮॥

પ્રકાશવાળા અને દેવના રહેઠાણરૂપ પૃથિવીશિલાપટ્ટકને પડિલેહે-ચારે બાજુ તપાસે છે, તેમ કરી વડીનીતિ અને લઘુનીતિ કરવાના સ્થાનને તપાસે છે. પછી તે શીલપટ્ટક ઉપર ઢામનો સંથારો પાથરી, પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખી પર્યંકાસને બેસી, દશે નલ સહિત બન્ને હાથને મેળા કરી, માથા સાથે અડકાવી, બન્ને હાથને જોડી આ પ્રમાણે બોલ્યા:-અરિહંત ભગવંતને યાવત્-અચઙ્ગ સ્વરૂપને પ્રાપ્ત થઈલાઓને નમસ્કાર થાઓ. તથા અચઙ્ગ સ્થાનને પામવાની ઇચ્છાવાળા શ્રમણભગવંત મહાવીરને નમસ્કાર થાઓ. ત્યાં રહેલા શ્રમણ-ભગવંતમહાવીરને અહીં રહેલો હું વાંદું છું. ત્યાં રહેલા શ્રમણભગવંતમહાવીર અહીં રહેલા મને જૂઓ, એમ કરી ભગવંતને વાંદી, નમી, આ પ્રમાણે બોલ્યા કે:-મેં પહેલાં શ્રમણભગવંતમહાવીરની પાસે કોઈપણ જીવનો વિનાશ ન કરવો, કોઈપણ પ્રકારે કોઈને દુઃખ ન દેવું' એવો નિયમ જ્યાંસુધી જીંદગી ટકે ત્યાંસુધી લીધો હતો અને યાવત્-'વસ્તુનું જ્ઞાન, જેવી વસ્તુ હોય તેવુંજ કરવું, પણ તેથી જુદું કે ઉલટું ન સમજવું' એવો પણ નિયમ જ્યાંસુધી જીવું ત્યાંસુધી પાઠવાનો નિર્ણય કર્યો હતો અને હમણા પણ શ્રમણભગવંતમહાવીર પાસે જ્યાંસુધી જીવું ત્યાંસુધી 'કોઈને કોઈપણ પ્રકારે દુઃખ ન દેવું' અને યાવત્ 'વસ્તુનું જ્ઞાન, તેના સ્વભાવ ઉપરથી કરવું' પણ તેથી જુદું ન કરવું' એવા નિયમો લઉં છું તથા સર્વ પ્રકારની સ્ત્રાવાની વસ્તુનો, સર્વ પ્રકારના પાણીનો, સર્વ પ્રકારના મેવા, મિષ્ટાનનો, અને સર્વ પ્રકારના મસાલા તથા મુખવાસોનો એમ ચારે જાતના આહારનો જ્યાંસુધી જીવું ત્યાંસુધી ત્યાગ કરું છું. વઠી જે આ દુઃખને ન દેવા લાયક યાવત્-શ્વેત, કાંત અને પ્રિય મારું શરીર છે, તેને પણ હું મારા હેલ્લા શ્વાસોચ્છવાસે ત્યાગ કરી દઈશ, એમ કરી તેને સંલેખના અને શૂણના કરી, સ્નાન, પાનનો ત્યાગ કર્યો. તથા તે જ્ઞાદની પેટે સ્થિર રહી કાલની અવકાંક્ષા ન કરતાં વિદરે છે, રહે છે. ॥ ૧૭ ॥

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧

॥૧૫૮॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१५९॥

तए णं से खंदए अण० समणस्स भ० म० तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइयमादियाइं एकारस अंगाइं
अहिज्जित्ता बहुपडिपुण्णाइं दुवालसवासाइं सामन्नपरियागं पाउणित्ता मासियाए संलेहणाए अत्ताणं सुसित्ता
सट्ठि भत्ताइं अणसणाए छेदेत्ता आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते आणुपुब्बीए कालगए (सू० ९४) तए
णं ते थेरा भगवंतो खंदयं अण० कालगयं जाणित्ता परिनिब्बाणवत्तियं काउस्सगं करेति २ पत्तचीवराणि
गिण्हंति २ विपुलाओ पब्बयाओ सणियं २ पच्चोरुहंति २ जेणेव समणे भगवं म० तेणेव उवा० समणं भयवं
म० वंदंति नमंसंति २ एवं वदासी--एवं खलु देवाणुप्पियाणं अंतेवासी खंदए नामं अणगारे पगइभइए पग-
तिविणीए पगतिउवसंते पगतिपयणुकोहमाणमायालोमे मिउमइवसंपन्ने अल्लीणे भइए विणीए, से णं देवाणु-
प्पिएहिं अब्भणुण्णाए समाणे सयमेव पंच महव्वयाणि आरोवित्ता समणे य समणीओ य खामेत्ता अम्हेहिं
सट्ठि विपुलं पब्बयं तं चेव निरवसेसं जाव भाणुपुब्बीए कालगए इमे य से आयारभंडए । भंतेत्ति भगवं गो-
यमे समणं भगवं म० वंदति नमंसंति २ एवं वयासी--एवं खलु देवाणुप्पियाणं अंतेवासी खंदए नामं अण०
कालमासे कालं किच्चा कहिं गए ? कहिं उववण्णे ?, गोयमाइ समणे भगवं महा० भगवं गोयमं एवं वयासी-
एवं खलु गोयमा ! मम अंतेवासी खंदए नामं अणगारे पगतिभ० जाव से णं मए अब्भणुण्णाए समाणे सय-
मेव पंच महव्वयाइं आरुहेत्ता तं चेव सव्वं अविसेसियं नेयव्वं जाव आलोतियपडिक्कंते समाहिपत्ते कालमासे
कालं किच्चा अच्चुए कप्पे देवत्ताए उववण्णे, तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाणं यावीसं सागरोवमाइं ठिती प०, तस्स

२ शतके
उद्देशः १
॥१५९॥

ક્યાલ્યા
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૬૦॥

ળં સ્વંદયસ્સવિ દેવસ્સ ઘાવીસં સાગરોવમાઈ ઠિતી પપ્પણ્ણા । સે ણં ભંતે ! સ્વંદે દેવે તાઓ દેવલોગાઓ આઠ-
કલ્લણં ભવકલ્લણં ઠિતીસ્વં અણંતરં ચયં ચહિત્તા કહિં ગલ્લિહિતિ ? કહિં ઉવવજ્ઞિહિતિ ? , ગોયમા ! મહા-
ચિદેહે વાસે સિજ્ઞિહિતિ બુજ્ઞિહિતિ મુચ્છિહિતિ પરિનિશ્વાહિતિ સન્નવદુક્કલ્લણમંતં કરેહિતિ (સૂ. ૧૫) ॥
સ્વંદઓ સમ્મત્તો ॥ ચિત્તીયસયસ્સ પદમો ઉદ્દેસો ॥ ૨-૧ ॥

હવે તે સ્કંદક અનગાર શ્રમણભગવંતમહાવીરના તેવા પ્રકારના સ્થવિરો પાસે સામાયિક વગેરે અગ્યાર અંગોને ભળીને પૂરેપૂરાં
બાર વર્ષો સુધી સાધુપણું પાઠી, એક મહિનાની સંલેખનાવડે આત્માને સંયોજી, સાઠ ટંક સ્વાધા વિનાના વીતાવી, આલોચન અને
પ્રતિક્રમણ કરી, સમાધિ પ્રાપ્ત કરી, ક્રમપૂર્વક કાલધર્મને પામ્યા. પછી તે સ્કંદક અનગારને મરણ પામેલા જાણી, તેના પરિનિર્વાણ
નિમિત્તે કાયોત્સર્ગ=એક પ્રકારનું ધ્યાન ઘરે છે. અને તેના વસ્ત્રો અને પાત્રો લે છે. પછી તે વિપુલ પર્વત ઉપરથી ધીમે ધીમે ઉતરી,
જ્યાં શ્રીશ્રમણભગવંતમહાવીર વિરાજ્યા છે ત્યાં આવી શ્રમણભગવંતમહાવીરને વાંદી, નમી તે સ્થવિરો આ પ્રમાણે કહું કે:-આપ
દેવાનુપ્રિય શિષ્ય સ્કંદક નામના અનગાર, જે સ્વભાવે ભદ્ર, વિનયી, શાંત, ઓછા ક્રોધ, માન, માયા અને લોભવાળા, અત્યંત નિર-
ભિમાની, ગુરુની સાથે રહેનારા, કોઈને સંતાપે નહીં એવા, અને ગુરુભક્ત હતા. તથા જે આપ દેવાનુપ્રિયની અનુમતિથી પોતાની મેઢેજ
પાંચ મહાવ્રતોને આરોપી, સાધુ, સાધ્વીઓને સ્ત્રાવી, અમારી સાથે વિપુલ પર્વત ઉપર આવ્યા હતા. યાવત્-તે ક્રમપૂર્વક કાલધર્મને
પામ્યા છે. અને આ તેના ઉપકરણો છે.

હવે 'ભગવન્ !' એમ કહી ભગવાન્ ગૌતમે શ્રમણભગવંતમહાવીરને વાંદી, નમી આ પ્રમાણે કહું કે:-આપ દેવાનુપ્રિયના શિષ્ય

૨ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૧૬૦॥

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્નતિ:
॥૧૬૧॥

સ્કંદક નામના અનગાર કાલમાસે કાઢ કરી ક્યાં ગયા છે અને ક્યાં ઉત્પન્ન થયા છે ? ત્યારે હે ગૌતમ વગેરે' એમ કહી આમંત્રી શ્રમણ ભગવંત મહાવીરે ભગવાન્ ગૌતમને આ પ્રમાણે કહ્યું કે,—હે ગૌતમ ! તે સ્વભાવે બદ્ધ મારા શિષ્ય સ્કંદક નામે અનગાર મારી અનુમતિથી પોતાની મેઢેજ પાંચ મહાવ્રતોને આરોપી, આલોચન અને પ્રતિક્રમણ કરી, સમાધિ પામી કાલમાસે કાઢ કરી અચ્યુતકલ્પમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા છે. તે કલ્પમાં કેટલાક દેવોનું પણ નાવીસ સાગરોપમનું આયુષ્ય છે. અને તે સ્કંદકદેવનું પણ નાવીસ સાગરોપમનું આયુષ્ય છે. (ગૌતમે કહ્યું) હે ભગવન્ ! તે સ્કંદક દેવ, તે આયુષ્યનો ક્ષય થયા પછી, તે મરવનો ક્ષય થયા પછી અને તે સ્થિતિનો ક્ષય થયા પછી તે દેવલોકથી વ્યવિને તુરતજ ક્યાં જશે ? અને ક્યાં ઉત્પન્ન થશે ? હે ગૌતમ ! તે સ્કંદક દેવ પોતાનું આયુષ્ય પૂરું કર્યા પછી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં સિદ્ધ થશે, બુદ્ધ થશે, મુક્ત થશે, પરિનિર્વાણ પામશે અને સર્વ દુઃખોનો વિનાશ કરશે. ॥ ૧૫ ॥ સ્કંદક કથા સમાપ્ત થઈ.

ભગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ભગવતીશ્વરના વીજા શતકનો પ્રથમ ઉદ્દેશનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

ઉદ્દેશક ૨.

કતિ ણં મંતે ! સમુગ્ધાયા પળ્લન્તા ?, ગોયમા ! સત્ત સમુગ્ધાયા પળ્લન્તા, તંજહા—વેદનાસમુગ્ધાએ એવં સમુગ્ધાયપદં છાઝમત્થિયસમુગ્ધાયવજ્ઞં ખાણિયવ્વં, વેમાણિયાણં કસાયસમુગ્ધાયા અપ્પાબહુયં । અળ્લારસ્સ ણં મંતે ! ખાવિયપ્પણો કેવલિસમુગ્ધાય જાવ સાસયમણાગયદ્વં ચિદ્દંતિ, સમુગ્ધાયપદં નેયવ્વં (સૂ. ૧૬) ॥

૨ શતકે
ઉદ્દેશક: ૨
॥૧૬૧॥

કયાલ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૬૨॥

વિતીયસે વિતીયોદેસો ભાણિયન્વો ॥ ૨-૨ ॥ ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! કેટલા સમુદ્ધાતો કહ્યા છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! સમુદ્ધાતો સાત કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે:-વેદના સમુદ્ધાત વિગેરે (કપાયસ૦, મારણાંતિકસ૦ વૈક્રિયસ૦ તૈજસસ૦ આહારકસ૦ અને કેવલિસ૦) છેલ્લું સમુદ્ધાતપદ જાણવું, પરંતુ તેમાં આવતી છાશ્વસ્થિક સમુદ્ધાતની હકીકત ન કહેવી અને એ પ્રમાણે વૈમાનિકો સુધી જાણવું તથા કપાયસમુદ્ધાતો અને અલ્પબહુત્વ કહેવું [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! ભાવિતાત્મા અનગારને કેવલિસમુદ્ધાત આશ્વા ભવિષ્યકાળસુધી શાશ્વતી રીતે રહે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! અહીં પણ સમુદ્ધાતપદ-જાણવું. ॥ ૧૬ ॥

ભગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ ભગવતીસૂત્રના બીજાં શતકમાં બીજા ઉદ્દેશનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

ઉદ્દેશક ૩.

કતિ પં મંતે ! પુઢવીઓ પક્ષત્તાઓ !, જીવાભિગમે નેરઙ્ગ્યાણં જો વિતિઓ ઉદેસો સો નેયન્વો, પુઢવિં ઓગાહિત્તા નિરયા સંઠાણમેવ બાહલ્લં । [વિક્ષ્વંભપરિક્ષેવો વણ્ણો ગંધો ય ફાસો ય ॥ ૧ ॥] જાવ કિં સન્વ-
પાણા ઉવવણ્ણપુન્વા !, હંતા ગોયમા ! અસતિં અદુવા અણંતસ્વુત્તો (સૂ૦ ૧૭) પુઢવી ઉદેસો ॥ ૨-૩ ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! પૃથિવીઓ કેટલી કહી છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! જીવાભિગમસૂત્રમાં કહેલો, નૈરયિકોનો બીજો ઉદ્દેશક જાણવો. તે ઉદ્દેશકમાં પૃથિવીઓ સંબંધી હકીકત છે, તથા નારકો સંબંધી, નરક પૃથિવીની જાડાઈ સંબંધી, તેઓના સંસ્થાન સંબંધી,

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૨
॥૧૬૨॥

વ્યાख्या-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥૧૬૩॥

અને ચીજી પણ હકીકત છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શું સર્વ જીવો ઉપપન્નપૂર્વ છે ? અર્થાત્ શું બધા જીવો રત્નપ્રભા પૃથિવીનાં ત્રીશલાઘ નરકોમાં આવી ગયા છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા, અનેકવાર અથવા અનંતવાર બધા જીવો રત્નપ્રભા પૃથિવીના ત્રીશલાઘ નરકોમાં આવી ગયા છે. પૃથિવી ઉદ્દેશો કહેવો. ॥ ૧૭ ॥

ભગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ભગવતીમૂત્રના બીજા શતકમાં ત્રીજાઉદ્દેશાનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

ઉદ્દેશક ૪.

કતિ ણં મંતે ! હંદિયા પન્નત્તા !, ગોયમા ! પંચિંદિયા પન્નત્તા, તંજહા-પઢમિહ્લો હંદિયઉદ્દેસો નેયઞ્વો. સંઠાણં ચાહ્લ પોહત્તં જાવ અલોગો (સુ૦ ૧૮) ॥ બીયસપ્પે હંદિયઉદ્દેસો ચઉત્થો ॥ ૨-૪ ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! કેટલી હંદ્રિયો કહી છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! પાંચ હંદ્રિયો કહી છે. તે આ પ્રમાણે સ્પર્શ વગેરે. અહીં પ્રજ્ઞાપનામૂત્રમાં કહેલો હંદ્રિય સંબંધી ઉદ્દેશક કહેવો. તથા તેમાં કહ્યા પ્રમાણે હંદ્રિયનો ઘાટ, જાડાઈ, અને પહોળાઈ પણ કહેવી તથા અલોક સુધીના વિવેચનશાલો આશો હંદ્રિય ઉદ્દેશક કહેવો. ॥ ૧૮ ॥

ભગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ભગવતીમૂત્રના બીજા શતકમાં ચોથા ઉદ્દેશાનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

ઉદ્દેશક ૫.

અણ્ણઉત્થિયા ણં મંતે ! એવમાહ્વસ્વંતિ ભાસંતિ પન્નવેંતિ પરુવેંતિ, તંજહા-એવં ચ્વલુ નિયંટે કાલગપ્પે સમાણે

૨ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૨
॥૧૬૩॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१६४॥

देवदभूणं अप्पाणेणं से णं तत्थ णो अन्ने देवे नो अन्नेसिं देवाणं देवीओ अभिजुंजिय २ परियारेइ १, णो अप्प-
णाच्चियाओ देवीओ अभिजुंजिय २ परियारेइ २, अप्पणामेव अप्पाणं विउण्विय २ परियारेइ ३, एगेवि य णं
जीवे एगेणं समएणं दो वेदे वेदेइ, तंजहा-इत्थिवेदं पुरिसवेदं च, एवं परउत्थियवत्तव्यया नेयव्वा जाव इत्थि-
वेदं च० । से कहमेयं भंते ! एवं ?, गोयमा ! जणं ते अन्नउत्थिया एवमाइक्खंति जाव इत्थिवेदं च पुरिसवेदं
च, जे ते एवमाहंसु मिच्छं ते एवमाहंसु, अहं पुण गोयमा ! एवमातिक्खामि भा० प० परू०-एवं खलु नियंटे
कालगण समाणे अन्नयरेसु देवलोएसु देवत्ताए उववत्तारो भवन्ति महिइढीएसु जाव महाणुभागेसु दूरगतीसु
चिरद्वितीएसु, से णं तत्थ देवे भवति महिइढीए जाव दस दिसाओ उज्जोवेमाणे पभासेमाणे जाव पडिस्से ।
से णं तत्थ अन्ने देवे अन्नेसिं देवाणं देवीओ अभिजुंजिय २ परियारेइ १, अप्पणाच्चियाओ देवीओ अभिजुंजिय
२ परियारेइ २, नो अप्पणामेव अप्पाणं विउण्विय २ परियारेइ ३, एगेऽविय णं जीवे एगेणं समएणं एगं वेदं
वेदेइ, तंजहा-इत्थिवेदं वा पुरिसवेदं वा, जं समयं इत्थिवेदं वेदेइ णो तं समयं पुरिसवेयं वेएइ, जं समयं
पुरिसवेयं वेएइ नो तं समयं इत्थिवेयं वेदेइ, इत्थिवेयस्स उदएणं नो पुरिसवेदं वेएइ, पुरिसवेयस्स उदएणं नो
इत्थिवेयं वेएइ, एवं खलु एगे जीवे एगेणं समएणं एगं वेदं वेदेइ, तंजहा-इत्थिवेयं वा पुरिसवेयं वा, इत्थी
इत्थिवेएणं उदिस्सेणं पुरिसं पत्थेइ, पुरिसो पुरिसवेएणं उदिस्सेणं इत्थि पत्थेइ, दोवि ते अन्नमन्नं पत्थंति, तंजहा-
इत्थी वा पुरिसं पुरिसे वा इत्थि ॥ (सू० ९९) ॥

२ शतके
उद्देशः २
॥१६४॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१६५॥

[प्र०] हे भगवन् ! अन्यतीर्थिको आ प्रमाणे कहे छे, भाषे छे, जणावे छे. अने प्ररूपे छे के. “कोइपण साधु काळ कर्या पछी देव थाय अने ते देव त्यां बीजा देवो साथे अथवा बीजा देवोनी देवीओ साथे विषयसेवन करतो नथी. तेमज पोतानी देवीओने वश करीने तेओनी साथे पण परिचारणा करतो नथी, पण ते देव, पोतेज पोतानां नवां बे रूप धारण करे छे. तेमां एक रूप देवनुं अने बीजुं रूप देवीनुं होय छे ए प्रमाणे बे रूप बनावीने ते देव देवी साथे विषयसेवन करे छे. ए प्रमाणे एक जीव एकज काळे बे वेदने अनुभवे छे:- १ पुरुषवेद अने स्त्रीवेद. आ प्रमाणे अन्यमतावलंबीओनी वक्तव्यता कहेवी अने ते स्त्रीवेद अने पुरुषवेद.” हे भगवन् ! ते ए प्रमाणे केम थाय ? [उ०] हे गौतम ! जे ते अन्यतीर्थिको ए प्रमाणे कहे छे, स्त्रीवेद अने पुरुषवेद. ते अन्यमतावलंबीओए जे प्रमाणे कहुं छे ते असत्य कहुं छे. वळी हे गौतम ! हुं तो आ प्रमाणे कहुं छुं, भाषुं छुं, जणावुं छुं, अने प्ररूपुं छुं के कोइपण निग्रंथ मर्या पछी कोइ एक देवलोकमां उत्पन्न थाय छे, जे देवलोको मोटी ऋद्धिवाळा मोटा प्रभाववाळा, दूर जवानी शक्तिवाळा अने लांबा आयुष्यवाळा होय छे. एवा देवलोकमां जइने ते साधु मोटी ऋद्धिवाळो अने दशे दिशाने प्रकाशित करतो, शोभायमान करतो, ते स्वरूपवान देव थाय छे अने त्यां ते देव बीजा देवो साथे तथा बीजा देवनी देवीओ साथे तेओने वश करीने परिचारणा करे छे तेमज पोतानी देवीओने वश करीने परिचारणा करे छे. पण पोते पोताना बे रूप बनावीने परिचारणा करतो नथी. एक जीव एक वेदने अनुभवे छे:-स्त्रीवेद, के पुरुषवेद. जे समये स्त्रीवेदने वेदे छे, ते समये पुरुषवेदने नथी वेदतो. जे समये पुरुषवेदने वेदे छे ते समये स्त्रीवेदने नथी वेदतो. स्त्रीवेदना उदयथी पुरुषवेदने नथी वेदतो. पुरुषवेदना उदयथी स्त्रीवेदने नथी वेदतो. माटे एक जीव एक समये एक वेदने वेदे छे. ते आ प्रमाणे:-स्त्रीवेद, के पुरुषवेद. ज्यारे स्त्रीवेदनो उदय थाय त्यारे स्त्री पुरुषने प्रार्थे छे अने

२ शतके
उद्देशः ५
॥१६५॥

કચ્છા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૬૬॥

જ્યારે પુરુષવેદનો ઉદય થાય ત્યારે પુરુષ સ્ત્રીને પ્રાર્થે છે અર્થાત્ તે બંને પરસ્પર એક વીજાને પ્રાર્થે છે. તે આ પ્રમાણે:—સ્ત્રીપુરુષને પ્રાર્થે છે અને પુરુષ સ્ત્રીને પ્રાર્થે છે. ॥ ૧૯ ॥

ઉદગગન્ધે ણં મંતે ! ઉદગગન્ધેત્તિ કાલત્તો કેવલિરં હોઈ ?, ગોયમા ! જહન્નેણં એકં સમયં, ઉક્કોસેણં છમ્માસા ॥ તિરિક્કલ્લજોણિયગન્ધે ણં મંતે ! તિરિક્કલ્લજોણિયગન્ધેત્તિ કાલઓ કેવલિરં હોતિ ?, ગોયમા ! જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં અટ્ઠ સંવચ્છરાઈં ॥ મણુસ્સીગન્ધે ણં મંતે ! મણુસ્સીગન્ધેત્તિ કાલઓ કેવલિરં હોઈ ?, ગોયમા ! જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં, ઉક્કોસેણં વારસ સંવચ્છરાઈં ॥ (સૂ. ૧૦૦) ॥

[પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! ઉદક ગર્ભ એ કેટલા સમય સુધી 'ઉદક ગર્ભ' રૂપે રહે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! તે ઓછામાં ઓછું એક સમય સુધી અને વધારેમાં વધારે છ મહિના સુધી 'ઉદક ગર્ભ' રૂપે રહે. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! તિર્યગ્યોનિકગર્ભ એ કેટલા સમય સુધી 'તિર્યગ્યોનિક ગર્ભ' રૂપે રહે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! તે ઓછામાં ઓછું અંતર્મુહૂર્ત સુધી અને વધારેમાં વધારે આઠ વરસ સુધી તિર્યગ્યોનિક ગર્ભ રૂપે રહે. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! મનુષીગર્ભ એ કેટલા સમય સુધી મનુષીગર્ભ રૂપે રહે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! તે ઓછામાં ઓછું અંતર્મુહૂર્ત સુધી અને વધારેમાં વધારે ચાર વરસ સુધી 'મનુષીગર્ભ' રૂપે રહે. ॥ ૧૦૦ ॥

કાયમ્બવત્થે ણં મંતે ! કાયમ્બવત્થેત્તિ કાલઓ કેવલિરં હોઈ ?, ગોયમા ! જહન્નેણં અંતોમુહુત્તં ઉક્કોસેણં ચ્ચઊઁવીસં સંવચ્છરાઈં ॥ (સૂ. ૧૦૧) ॥

[પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! કાયમ્બવત્થ એ કેટલા સમય સુધી 'કાયમ્બવત્થ' રૂપે રહે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! તે ઓછામાં ઓછું અંતર્મુહૂર્ત

૨ શ્લોકે
ઉદ્દેશઃ ૫
॥૧૬૬॥

ધ્યાન્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૬૭॥

સુધી અને વધારેમાં વધારે ચોવીસ વરસ સુધી 'કાયમવસ્ત્ર' રૂપે રહે. ॥ ૧૦૧ ॥

મણુસ્સપંચેદિયતિરિષ્વજોણિયધીયે ણં ભંતે ! જોણિયઙ્ખૂએ કેવલિયં કાલં સંચિટ્ઠિ ? , ગોયમા ! જહ્ણેણં
અંતોમુહુત્ત ઉક્કોસેણં વારસ મુહુત્તા ॥ (સૂ. ૧૦૨) ॥

[પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! મનુષી અને પંચેન્દ્રિય તિર્યંચણી સંબંધી યોનિગત બીજ તે કેટલા કાઠ સુધી 'યોનિભૂત' રૂપે રહે. [ઉ.૦] હે
ગૌતમ ! તે કમતીમાં કમતી અંતરમુહુત્ત સુધી અને વધારેમાં વધારે વારમુહુત્ત 'યોનિભૂત' રૂપે રહે જ. ॥ ૧૦૨ ॥

એગજીવે ણં ભંતે ! જોણિયે બીયઙ્ખૂએ કેવલિયાણં પુત્તત્તાએ હઠ્ઠમાગચ્છિ ? , ગોયમા ! જહ્ણેણં ઇક્કસ્સ વા
દોણં વા તિણં વા ઉક્કોસેણં સયપુહુત્તસ્સ જીવાણં પુત્તત્તાએ હઠ્ઠમાગચ્છંતિ (સૂ. ૧૦૩) ।

[પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! એક જીવ એક ભવમાં કેટલાં જળનો પુત્ર થાય ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! એક જીવ ઓછામાં ઓછા એક જળનો
કે ત્રણ જળનો અને વધારેમાં વધારે વસેંથી નવસેં જળનો પુત્ર થાય. ॥ ૧૦૩ ॥

એગજીવસ્સ ણં ભંતે ! એગભવગ્ગહ્ણેણં કેવલિયા જીવા પુત્તત્તાએ હઠ્ઠમાગચ્છંતિ ? , ગોયમા ! જહ્ણેણં ઇક્કો
વા દો વા તિણિ વા, ઉક્કોસેણં સયસહસ્સપુહુત્તં જીવાણં પુત્તત્તાએ હઠ્ઠમાગચ્છંતિ, સે કેણદ્દેણં ભંતે ! એવં વુચ્છિ
જાવહઠ્ઠમાગચ્છિ ? , ગોયમા ! ઇત્થીએ ય પુરિસસ્સ ય કમ્મકઢાએ જોણીએ મેહુણવત્તિએ નામં સંજોએ સમુ-
પ્પજ્ઞિ, તે દુહાઓ સિણેહં સંચિણંતિ ૨ તત્થ ણં જહ્ણેણં એક્કો વા દો વા તિણિ વા ઉક્કોસેણં સયસહસ્સપુહુત્તં
જીવાણં પુત્તત્તાએ હઠ્ઠમાગચ્છંતિ, સે તેણદ્દેણ જાવ હઠ્ઠમાગચ્છિ (સૂ. ૧૦૪) ।

૨ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૫
॥૧૬૭॥

કયામ્યા

પ્રજ્ઞાપિ:

॥૧૬૮॥

[પ્ર-] હે ભગવન્ ! એક જીવને એક ભવમાં કેટલા પુત્રો થાય ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! ઓછામાં ઓછા એક, બે કે ત્રણ અને વધારેમાં વધારે બેથી નવલાખ જેટલા પુત્ર થાય. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તેમ થવાનું શું કારણ ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! સ્ત્રી અને પુરુષને કર્મકૃત યોનિમાં મૈથુનીક નામનો સંયોગ ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યારપછી તે બન્ને વીર્ય અને લોહીનો સંબંધ કરે છે અને પછી તેમાં ઓછામાં ઓછા એક, બે કે ત્રણ અને વધુમાં વધુ નવ લાખ સુધી જીવો પુત્ર તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે. હે ગૌતમ ! તે માટે પૂર્વ પ્રમાણે કહું છે. ॥ ૧૦૪ ॥

મેહુણેણં ભંતે ! સેવમાણસ્સ કેરિસિં અસંજમે કજ્જહ ? , ગોયમા ! સે જહાનામં કેહ પુરિસે રૂયનાલિયં વા બૂરનાલિયં વા તત્તેણં કણણં સમભિધંસેજ્ઞા ઇરિસેણં ગોયમા ! મેહુણં સેવમાણસ્સ અસંજમે કજ્જહ, સેવં ભંતે ! સેવં ભંતે ! જાવ વિહરતિ ॥ (સૂ૦ ૧૦૫) ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! મૈથુનને સેવતા મનુષ્યને કેવા પ્રકારનો અસંયમ હોય ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! જેમ કોઈ એક પુરુષ હોય અને તે તપાવેલા સોનાના સરીયાવડે રૂઝની નક્કીને કે બલોલાની નક્કીને વાળી નાખે. હે ગૌતમ ! તેવા પ્રકારના મૈથુનને સેવતા મનુષ્યને અસંયમ હોય. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે એમ કહી વિહરે છે. ॥ ૧૦૫ ॥

તણં પં સમણે ભગવં મહાવીરે રાયગિહાઓ નગરાઓ ગુણસિલાઓ ચેહ્યાઓ પઢિનિક્કમ્મહ ૨ બહિયા જણવયવિહારં વિહરતિ । તેણં કાલેણં ૨ તુંગિયા નામં નગરી હત્યા, વણ્ણઓ, તીસે પં તુંગિયા નગરીય બહિયા ઉત્તરપુરચ્છિમે દિસીભાણ પુણ્ણવતિણ નામં ચેતિણ હત્યા, વણ્ણઓ, તત્થ પં તુંગિયા નયરીય બહ્વે સમણો.

૨ શતકે

ઉદ્દેશ: ૫

॥૧૬૮॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१६९॥

वामया परिवसंति अड्ढा दित्ता विच्छिण्णविपुलभवनसयणासणजाणबाहणाइण्णा बहुधणबहुजायरूवरयया
आओगपओगसंपउत्ता विच्छिण्णविपुलभत्तपाणा बहुदासीदासगोमहिसगवेलयप्पभूया बहुजणस्स अपरि-
भूया अभिगयजीवाजीवा उवलद्धपुण्णपावा आसबसंवरनिज्जरकिरियाहिकरणबंधमोक्खकुसला असहेज्जदेवा-
सुरनागसुवण्णजक्खरक्खसकिंनरकिंपुरिसगरुलंगंधवमहोरगावीएहिं देवगणेहिं निग्गंथाओ पावयणाओ अ-
णतिकमणिज्जा, णिग्गंथे पावयणे निस्संकिया निक्कंखिया निव्वित्तिगिच्छा लद्धट्ठा गहियट्ठा पुच्छियट्ठा अभि-
गयट्ठा विणिच्छियट्ठा अट्ठिमिंजपेम्माणुरागरत्ता, अयमाउसो ! निग्गंथे पावयणे अट्ठे अयं परमट्ठे सेसे अणट्ठे,
ऊसियफलिहा अवंगुयदुवारा चियत्तंतेउरघरप्पवेसा बहूहिं सीलव्वयगुणवेरमणपच्चक्खाणपोसहोववासेहिं,
चाउहसट्ठमुद्धिपुण्णमासिणीसु पडिपुन्नं पोसहं सम्मं अणुपालेमाणे समणे निग्गंथे फासुएसणिज्जेणं असणपा-
णखाइमसाइमेणं वत्थपडिग्गहकंबलपायपुंछणेणं पीढफलगसेज्जासंधारणं ओसहभेमज्जेण य पडिलाभेमाणा
आहापडिग्गहिं तवोकम्मेहिं अप्पाणं भावेमाणा विहरंति ॥ (सू० १०६) ॥

त्यारपछी श्रमण भगवंत महावीर राजगृह नगरथी, गुणशिलक नामना चैत्यथी नीकळी बहार जनपद विहारे विहारे छे. ते काळे ते
समये तुंगिका नामनी नगरी हती. वर्णक. ते तुंगिका नगरीमां उत्तर अने पूर्वना दिग्भागमां पुष्पवती नामनुं चैत्य हतुं. वर्णक. त्यां
तुंगिका नगरीमां घणा श्रावको रहेता हता. ते श्रावको अढळक घनवाळा अने देदीप्यमान हता. तेओनां रहेवानां आशसो मोटा
अने उंचां हतां तथा तेओनी पासे पथारीओ, आसन्नो, गाडां वगेरे वहाणो अने बळद वगेरे वाहनो पुष्कळ हतां, तेओनी पासे धन,

२ शतके
उद्देशः ५
॥१६९॥

व्याख्या
प्रज्ञप्तिः
॥१७०॥

सोनुं अने रूपुं पण घणुं हतुं तेओ व्यापार वाणीज्य करी धननें बधारवामां तेमज बीजी अनेक कळाओमां तेओ कुशळ हता. वली तेओने त्यां भोजन सामग्री घणी थती हती कारणवे तेओने घरे अनेक माणसो भोजन करता हता. वली विविध प्रकारनां खानपानादि हतां तेओने त्यां अनेक नोकरो अने चाकरडीओ, गायो, पाडाओ, अने घेंटाओनो समूह हतो. बीजा घणा माणसोनी अपेक्षाए तेओ चढीयाता हता तेओ जीव अने अजीवना स्वरूपने सारी रीते समजता हता, वली पुन्य अने पापनो ख्याल हतो तेओ आस्रव, संवर, निर्जरा, क्रिया, अधिकरण, बंध अने मोक्ष, एटलां वानामां क्युं ग्राह्य अग्राह्य छे ए सारी पेंठे जाणता हता: तेओ कोइपण कार्यमां परावलंबी न हता, तेओ निर्ग्रथना प्रवचनमां एवा तो चुस्त हता के समर्थ देवो, असुरो, नागो, ज्योतिष्को, यक्षो, राक्षसो, किंनरो किंपुरुषो, सुवर्णकुमारो, गंधर्वो अने महारोग विगरे बीजा देवो पण तेओने निर्ग्रथना प्रवचनथी कोइ रीते चलायमान करी शकता नहीं, तेओ निर्ग्रथना प्रवचनमां शंका अने विचिकित्सा विनाना हता, तेओए शास्त्रना अर्थोने मेळव्या हता, शास्त्रना अर्थने चोकसतापूर्वक ग्रह्या हता, शास्त्रना अर्थमां संदेहवाळां ठेकाणा पूछी निर्णीत कर्यां हतां, शास्त्रना अर्थोने अभिगम्या हता अने शास्त्रोना अर्थनुं रहस्य तेओए निर्णयपूर्वक जाणुं हतुं. तथा तेओने साधुओना प्रवचन उपर हाडोहाड प्रेम व्यापी गयो हतो, तेने लइने तेओ एम कहेता हता के-“हे चिरंजीव ! आ निर्ग्रथनुं प्रवचन एज अर्थ अने परमार्थरूप छे अने बाकी बीजुं सर्व अनर्थरूप छे, वळी तेओनी उदारताने लीधे तेओना दरवाजानी पछवाडे रहेतो उलारीयो हंमेशां उंचोज रहेतो हतो अर्थात् तेओना दरवाजा हंमेशाना माटे खुल्ला हता, वळी ते श्रावको जेने घरे के जेना अंतःपुरमां जता तेओने प्रीति उपजावता, तथा शीलव्रत, गुणव्रत, विरमण, प्रत्याख्यान, पौषध अने उपवासोवडे चौदश, अष्टम, अमास, तथा पूनमने दिवसे परिपूर्ण पौषधने सारी रीते

२ शतके
उद्देशः ५
॥१७०॥

ધ્યાત્યા
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૭૧॥

આચરતા તથા શ્રમણ નિર્ગ્રંથોને નિર્દોષ અને ગ્રાહ્ય સ્નાન, પાન, સ્નાદિમ, સ્વાદિમ, વસ્ત્ર, પાત્ર, કામઠ, રજોહરણ, પાટીયું, શય્યા, સંધારો અને ઓસડવેસડ. એ બધું આપી યથાપ્રતિગૃહીત તપકર્મવડે આત્માને ભાવતા વિહરે છે. ॥ ૧૦૬ ॥

તેણં કાલેણં ૨ પાસાવચ્ચિજ્ઞા થેરા ભગવંતો જાતિસંપન્ના કુલસંપન્ના બલસંપન્ના રૂવસંપન્ના વિણયસંપન્ના ણાણસંપન્ના દંસણસંપન્ના ચરિત્તસંપન્ના લજ્ઞાસંપન્ના લાઘવસંપન્ના ઓયંસી તેયંસી વચ્ચંસી જસંસી જિયકોહા જિયમાણા જિયમાયા જિસલોભા જિયનિદા જિતિંદિયા જિયપરીસહા જીવિયાસમરણભયવિષ્પમુક્કા જાવ કુત્તિયાવણભૂતા બહુસ્સુયા બહુપરિવારા પંચહિં અણગારસંદિહિં સદ્ધિં સંપરિવુડા અહાણુપુઠ્ઠિવ ચરમાણા ગામાણુ-ગામં દૂહજ્ઞમાણા સુહંસુહેણં વિહરમાણા જેણેવ તુંગિયા નગરી જેણેવ પુષ્પવતીણ ચેદ્દે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ ૨ અહાપહિરૂવં ઉગ્ગહં ઉગિણિહત્તાણં સંજમેણં તવસા અપ્પાણં ભાવેમાણ વિહરંતિ ॥ (સૂ. ૧૦૭) ॥

તે કાલે તે સમયે પાર્શ્વનાથ પ્રમુખી પરંપરાવાળા સ્થવિર ભગવંતો કે જેઓ ઉત્તમ જાતિવાળા, ઉત્તમ કુલવાળા, બલવાળા, ઉત્તમ રૂપવાળા, વિનયવાળા, જ્ઞાનવાળા, દર્શનવાળા, ચારિત્રવાળા, લજ્ઞા-સંજમવાળા, લાઘવ-ઓછી ઉપધિવાળા, મનના બલવાળા, તેજવાળા, બોલવામાં નિપુણ, તેમજ ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભ, મિદ્રા, ઇન્દ્રિય અને પરિવ્રજોને જીતનારા તથા જીવવાની ઇચ્છા અને મરણનો ભય એ બન્નેથી રહિત યાવત્-ત્રણ જગતની વસ્તુઓ મળે તેવી દુકાન જેવા પ્રભાવવાળા બહુ શ્રુલ, ઘણા પરિવારવાળા એવા હતા, તેઓ પાંચસે સાધુઓની સાથે પરિવારવાળા અનુક્રમે ચાલતા ગામેગામ વિહાર કરતા સુખે સમાધે સંજમ પાલતા જે જગો-પર તુંગિયા નગરી છે, જે જગોપર પુષ્પવતી નામનું ચૈત્ય છે ત્યાં પધાર્યા અને આવી સાધુને લાયક એવી જગ્યાની માગણી કરીને

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૫
॥૧૭૧॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१७२॥

संजम अने तपथी आत्माने वास्तीत करता थका विचरे छे. ॥ १०७ ॥

तए णं तुंगियाए नगरीए सिंघाडगतिगचउक्कचच्चरमहापहपहेसु जाव एगदिसाभिमुहा णिज्जायंति, तए णं ते समणोवासया इमीसे कहाए लद्धट्टा समाणा हट्टुट्टा जाव सहावेंति २ एवं वदासी-एवं खलु देवाणुप्पिया ! पासावबेज्जा थेरा भगवंतो जातिसंपन्ना जाव अहापडिरूवं उग्गहं उग्गिणिहत्ताणं संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणा विहरंति, तं महाफलं खलु देवाणुप्पिया ! तहारूवाणं थेराणं भगवंताणं णामगोयस्सवि सबणयाए किमंग पुण अभिगमणवंदणनमंसणपडिपुच्छणपज्जुवासणयाए ? जाव गहणयाए ?, तं गच्छामो णं देवाणुप्पिया ! थेरे भगवंते वंदामो नमंसामो जाव पज्जुवासामो, एयं णं इह भवे वा परभवे वा जाव अणुगामियत्ताए भविस्सतीतिकहु अन्नमन्नस्स अंतिए एयमट्ठं पडिसुणेंति २ जेणेव सयाइं २ गिहाइं तेणेव उवागच्छंति २ पहाया कयवलिकम्मा कयकोउयमंगलपायच्छित्ता सुद्धप्पावेसाइं मंगल्लाइं वत्थाइं पवराइं परिहिया अप्पमहग्घाभरणालंकियसरीरा सएहिं २ गेहेहिंतो पडिनिक्खमंति २ त्ता एगयओ मिलायंति २ पायविहारचारेणं तुंगियाए नगरीए मज्झमज्झेणं णिग्गच्छंति २ जेणेव पुप्फवतीए चेइए तेणेव उवागच्छंति २ थेरे भगवंते पंचविहेणं अभिगच्छंति, तंजहा-सचित्ताणं दब्बाणं विउसरणयाए १ अचित्ताणं दब्बाणं अविउसरणयाए २ एगसाडिएणं उत्तरासंगकरणेणं ३ चक्खुप्फासे अंजलिप्पगहेणं ४ मणसो एगसीकरणेणं ५ जेणेव थेरा भगवंतो तेणेव उवागच्छंति २ तिक्खुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ २ जाव तिविहाए पज्जुवासणाए पज्जुवासंति ॥ (सू० १०८) ॥

२ शतके
उद्देशः ५
॥१७२॥

બ્યાલ્યા-
પ્રજ્ઞસિઃ
॥૧૭૩॥

એવી વાત તુંગિકા નગરીના સિંધોડાના આકારવાળા રસ્તામાં, ત્રણ, ચાર, અને પાંચ શેરી મળે તેવા રસ્તામાં રાજમાર્ગ તથા સામાન્ય શેરીઓમાં વિસ્તાર પામી. તેથી તે નગરીમાં રહેલા શ્રમણોપાસક તે વાતને સાંભળીને હર્ષોત્થયા અને સંતુષ્ટ થયા, તથા તેઓએ એક ઘીજા શ્રમણોપાસકને ઘોલાવી આ પ્રમાણે વાતચીત કરી કે:-હે દેવાનુપ્રિય ! પાર્શ્વનાથના શિષ્ય-સ્થવિર ભગવંતો યથા-પ્રતિરૂપ અવગ્રહને ધારણ કરી સંયમ અને તપવ્રહે આસ્માને ભાવતા વિચરે છે. તો હે દેવાનુપ્રિય ! તથારૂપ સ્થવિર ભગવંતોનું નામ કે મોત્ર પળ મોડું ફળ છે, તો પછી તેઓની સામે જવાથી, તેઓને વાંદવાથી, નમવાથી, કુશલ વર્તમાન પૂછવાથી અને તેઓની સેવા કરવાથી તો કલ્યાણ થાય તેમાં આશ્ચર્ય શું ? માટે હે દેવાનુપ્રિય ! આપણે વધા તે સ્થવિર ભગવંત પાસે જઈએ અને તેઓને વાંદીષ, નમીએ અને તેઓની પર્યુપાસના કરીશ. એ કાર્ય આપણને આ ભવ અને પરભવમાં હિતરૂપ છે તથા પરંપરાએ કલ્યાણરૂપ થશે એ પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરી તથા પરસ્પર સ્વીકાર કરી અને પછી તેઓ પોતાના ગૃહ તરફ જાય છે. ઘરે જઈ સ્નાન કરી, મોત્ર-દેવીનું પૂજન કરી, કૌતુક અને મંગલરૂપ પ્રાયશ્ચિત્ત કરી બહાર જવાને યોગ્ય અને મંગલરૂપ શુદ્ધ વસ્ત્રોને ઉત્તમતાપૂર્વક પહેરી તેઓ પોતપોતાને ઘરેથી બહાર નીકળે છે અને તે વધા એક ટેકાણે મળે છે, પછી પગે ચાલીને શહેરના મધ્યભાગની વચ્ચેથી નીકળે છે, જે તરફ પુષ્પવતી ચંત્ય છે ત્યાં આવી સ્થવિર ભગવંતોને પાંચ પ્રકારના અભિગમ છે તે આ પ્રમાણે:-સચિત્તદ્રવ્યોને કોરે મૂકે છે, અને અચિત્તદ્રવ્યને સાથે રાખે છે, એક શાદિક ઉત્તરાસંગ કરે છે, તેમને જુએ કે તરતજ હાથ જોડે છે, અને મનને એકાગ્ર કરે છે. એ પ્રમાણે પાંચ અભિગમો સાચવી તે શ્રમણોપાસકો તે સ્થવિર ભગવંતોની પાસે જઈ, ત્રણ પ્રદક્ષિણા દે છે અને ત્રણ જાતની સેવાવ્રહે તેની પર્યુપાસના કરે છે. ॥ ૧૦૮ ॥

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૫
॥૧૭૩॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१७४॥

तए णं ते थेरा भगवंतो तेसिं समणोवासयाणं तीसे य महतिमहालियाए चाउज्जामं धम्मं परिकहेति जहा
केसिसामिस्स जाव समणोवासियत्ताए आणाए आराहगे भवति जाव धम्मो कहिओ । तए णं ते समणोवा-
वासया थेराणं भगवंताणं अंतिए धम्मं सोच्चा निसम्म हट्टतुट्ट जाव हयहियया तिकखुत्तो आयाहिणप्पया-
हिणं करेति २ जाव तिविहाए पज्जुवासणाए पज्जुवासंति २ एवं वदासी-संजमे णं भंते ! किंफले ?, तवे णं
भंते ! किंफले ?, तए णं ते थेरा भगवंतो ते समणोवासए एवं वदासी-संजमे णं अज्जो ! अणण्हयफले, तवे
वोदाणफले, तए णं ते समणोवासया थेरे भगवंते एवं वदासी-जति णं भंते ! संजमे अणण्हयफले तवे वोदा-
णफले किंपत्तियं णं भंते ! देवा देवलोएसु उववज्जंति ?, तत्थ णं कालियपुत्ते नामं थेरे ते समणोवासए एवं
वदासी-पुव्वतवेणं अज्जो ! देवा देवलोएसु उववज्जंति, तत्थ णं मेहिले नामं थेरे ते समणोवासए एवं वदासी-
पुव्वसंजमेणं अज्जो ! देवा देवलोएसु उववज्जंति, तत्थ णं आणंदरक्खिए णामं थेरे ते समणोवासए एवं वदासी-
कम्मियाए अज्जो ! देवा देवलोएसु उववज्जंति, तत्थ णं कासवे णामं थेरे ते समणोवासए एवं वदासी-संगियाए
अज्जो ! देवा देवलोएसु उववज्जंति, पुव्वतवेणं पुव्वसंजमेणं कम्मियाए संगियाए अज्जो ! देवा देवलोएसु उवव-
जंति, सब्बे णं एस अट्ठे, नो चेव णं आयभाववत्तव्वयाए, तए णं ते समणोवासया थेरेहिं भगवंतेहिं इमाइं
एयारूवाइं वागरणाइं वागरिया समाणा हट्टतुट्टा थेरे भगवंते वंदंति नमंसंति २ पसिणाइं पुच्छंति २ अट्ठाइं
उवादियंति २ उट्ठाए उट्ठेति २ थेरे भगवंते तिकखुत्तो वंदंति णमंसंति २ थेराणं भगवं० अंतियाओ पुप्फवति-

२ शतके
उद्देशः ५
॥१७४॥

બ્યાસ્યા-
પ્રજ્ઞપ્તિઃ
॥૧૭૫॥

યાઓ ચેહ્યાઓ પહિનિક્ષમંતિ ૨ જામેચ દિસિં પાડ઼઼્ચ્યા તામેવ દિસિં પહિગયા ॥ તણે જં તે થેરા અજ્યા
કયાઈ તુંગિયાઓ નયરીઓ પુષ્પવતિચેહ્યાઓ પહિનિગંચ્છન્તિ ૨ ચહિયા જણવચવિહારં વિહરન્તિ (મુ. ૧૦૨) ॥
પછી તે સ્થવિર ભગવંતોએ તે શ્રમણોપાસકોને તથા તે મોટામાં મોટી સભાને ચાર મહાવ્રતવાળા ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો અને
કેશિસ્વામીની પેટે તે શ્રમણોપાસકે પોતાની શ્રમણોપાસકતાવડે તે સ્થવિર ભગવંતોની આજ્ઞાનું આરાધન કર્યું અને એ પ્રમાણે
ધર્મ કહ્યો. તે શ્રમણોપાસકો તે સ્થવિર ભગવંતો વાસેથી ધર્મને સાંભળી, અવધારી, ઈર્ષ્યાવાળા, સંતુષ્ટ, અને વિકસિત હૃદયવાળા
થયા અને તેઓએ તે સ્થવિરોને ત્રણવાર પ્રદક્ષિણા કરી ત્રણ જાતની સેવાવડે તે સ્થવિરોની પર્યુપાસના કરી આ પ્રમાણે કહ્યું
કે:- [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! સંયમનું ફલ શું છે ? હે ભગવન્ ! તપનું ફલ શું છે ? [ઉ.૦] ત્યારપછી તે સ્થવિર ભગવંતોએ તે શ્રમણો
પાસકને આ પ્રમાણે કહ્યું કે:-હે આર્યો ! સંયમનું ફલ આસવરહિતપણું છે અને તપનું ફલ વ્યવદાન છે. આ ઉત્તરથી સંયમને આરા-
ધવાથી દેવ થવાય છે, એ વાત બંધ બેસતી નથી માટે ફરીથી પૂછે છે કે:- [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે
તેનું શું કારણ ? [ઉ.૦] આ પ્રશ્નનો ઉત્તર દેવા તે સ્થવિરોમાંના કાલિકપુત્ર નામના સ્થવિરે તે શ્રમણોપાસકને આ પ્રમાણે કહ્યું કે:-
હે આર્યો ! પૂર્વના તપવડે દેવો દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. પછી તે સ્થવિરોમાંના મેઘિલ નામના સ્થવિરે તે શ્રમણોપાસકોને આ
પ્રમાણે કહ્યું કે:-હે આર્યો ! પૂર્વના સંયમવડે દેવો દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. પછી તેમાંના આનંદરક્ષિત નામના સ્થવિરે તે શ્રમણો
પાસકોને આ પ્રમાણે કહ્યું કે:-હે આર્યો ! કર્મિપણને લીધે દેવો દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને પછી તેમાંના કાશ્યપ સ્થવિરે તે
શ્રમણોપાસકને આ પ્રમાણે કહ્યું કે:- હે આર્યો ! સંગિપણને લીધે દેવો દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. અર્થાત્ હે આર્યો ! પૂર્વના તપ-

૨ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૫
॥૧૭૫॥

ध्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१७६॥

वडे, पूर्वना संयमवडे, कर्मिणाने लीधे, अने संगिणाने लीधे देवो देवलोकमां उत्पन्न थाय छे. ए वात साची छे माटे कही छे. पण अमे अमारा अभिमानथी कहेता नथी. पछी ज्यारे ते स्थविर भगवंतोए ते श्रमणोपासकोने ए पूर्व प्रकारना जवाबो आप्या त्यारे तेओए हर्षवाळा अने संतुष्ट थइ ते स्थविर भगवंतोने वांटी, नमी, बीजा पण प्रश्नो पूछ्या अने तेओना अर्थोने अवधार्या. पछी उठीने ते स्थविरोने त्रण प्रदक्षिणा दइने, वांटी, नमी ते स्थविरो पासेथी अने पुष्पवती नामना चैत्यथी नीकळी तेओ ज्यांथी आख्या हता त्यां पाछा गया अने ते स्थविरोए पण अन्य कोइ दिवसे तुंगिका नगरीथी, पुष्पवती नामना चैत्यथी बहार नीकळी जनपद विहारे विहार कर्यो. ॥ १०९ ॥

तेणं कालेणं २ रायगिहे नामं नगरे जाव परिसा पडिगया, तेणं कालेणं २ समणस्स भगवओ महावीरस्स जेहे अंतेवासी इंदभूतीनामं अणगारे जाव संखित्तविउलतेयलेस्से छट्ठंछट्ठेणं अनिक्खित्तेणं तवोकम्मेषं संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे जाव बिहरति । तए णं से भगवं गोयमे छट्ठक्खमणपारणगंसि पढमाए पोरिसीए सज्झायं करेइ, बीयाए पोरिसीए ज्ञाणं झियायइ, तइयाए पोरिसीए अतुरियमचवलमसंभंते मुहपोत्तियं पडिलेहेइ २ भायणाइं वत्थाइं पडिलेहेइ २ भायणाइं पमज्जइ २ भायणाइं उग्गाहेइ २ जेजेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ २ समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ २ एवं वदासी-इच्छामि णं भंते ! तुवमेहिं अब्भणुन्नाए छट्ठक्खमणपारणगंसि रायगिहे नगरे उच्चनीयमज्झिमाइं कुलाइं घरसमुदाणस्स भिक्खायरियाए अट्ठित्तेए, अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंथं, तए णं भगवं गोयमे समणेणं भगवया महावीरेणं अब्भणुन्नाए

२ शतके
उद्देशः ५
॥१७६॥

ધ્યાલ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૭૭॥

સમાળે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અંતિયાઓ ગુણસિલાઓ ચેહ્યાઓ પહિનિક્કમહ ૨ અતુરિયમચ્ચલમ-
સંભંતે જુગંતરપલોયણાણે દિટ્ઠીણે પુરઓ રિયં સોહેમાળે ૨ જેળેવ રાયગિહે નગરે તેળેવ ઉવાગચ્છહ ૨ રાયગિહે
નગરે ઉચ્ચનીયમજ્ઞિમાહં કુલાહં ઘરસમુદાણસ્સ ભિક્કવાયરિયં અહહ ।

તે કાલે તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું, સભા પાછી ફરી. તે કાલે તે સમયે શ્રમણભગવંતમહાવીરના મોટા શિષ્ય શંદ્રિ-
ભૂતિ નામના અનગાર હતા, જેઓ સંશિષ્ત અને વિપુલ તેજોલેશ્યાવાળા હતા અને જેઓ નિરંતર છટ્ટુ છટ્ટુના તપકર્મ પૂર્વક સંયમને
અને તપવડે આત્માને ભાવતા વિહરે છે. પછી તે ભગવાન્ ગૌતમ છટ્ટુના પારણાને દિવસે પહેલી પૌરુષીય સ્વધ્યાય કરે છે, બીજી
પૌરુષીય ધ્યાન ધ્યાવે છે અને ત્રીજી પૌરુષીય શારીરિક તથા માનસિક ચપલતા રહિત થઈ અસંભ્રાત જ્ઞાનવાળા તે ગૌતમ ભગવંત
મુહપત્તીને પહિલેહે છે, પછી ભોજન કરવાના વાસળોને અને વસ્ત્રોને પહિલેહે છે, વાસળોને સાફ કરે છે અને વાસળોને લઈને શ્રમણ-
ભગવંત મહાવીરની પાસે આવી, નમી, વાંદી તે ગૌતમ અનગારે આ પ્રમાણે કહ્યું કે:-હે ભગવન્ ! આજે છટ્ટુના પારણાને દિવસે આપની
આજ્ઞા હોય તો હું રાજગૃહ નગરમાં ઉચ્ચ, નીચ અને મધ્યમ વર્ગના (જઘન્ય મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ) કુલોમાં મિશ્ણા લેવાની વિધિપૂર્વક
મિશ્ણા મેઢવવા સારું જવાને ઇચ્છું છું. હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ થાય તેમ કર, પ્રતિબંધ ન કર. શ્રમણભગવંતમહાવીરની આજ્ઞા મઝ્યા
પછી ભગવાન્ ગૌતમ શ્રમણભગવંત મહાવીરની પાસેથી, ગુણશીલક નામના ચૈત્યથી નીકળે છે. નીકળી શારીરિક અને માનસિક
ઉતાવળને છોડી દઈ અસંભ્રાત જ્ઞાનવાળા તે ભગવાન્ ગૌતમ યુગાંતર (સાઢાત્રણ હાથ) દૃષ્ટિથી ઇર્યાસમિતિને પાલતા પાલતા રાજગૃહ
નગરમાં આવી ત્યાં રહેલ ઉચ્ચ, નીચ અને મધ્યમ કુટુંબોમાં મિશ્ણા લેવાની વિધિપૂર્વક મિશ્ણા માટે ફરે છે.

૨ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૫
॥૧૭૭॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१७८॥

तए णं से भगवं गोयमे रायगिहे न० जाव अडमाणे बहुजणसहं निसामेइ-एवं खलु देवाणुप्पिया ! तुङ्गियाए नगरीए बहिया पुप्फवतीए चेइए पासा वच्चिज्जा थेरा भगवंतो समणोवासएहिं इमाइं एयारूवाइं वागरणाइं पुच्छिया संजमे णं भंते ! किंफले ? तवे णं भंते ! किंफले ? तए णं ते थेरा भगवंतो ते समणोवासए एवं वदासी-संजमे णं अज्जो ! अणण्हयफलेतवे वोदाणफले तं चेव जाव पुब्बतवेणं पुब्बसंजमेणं कम्मियाए संगियाए अज्जो ! देवा देव-लोएसु उववज्जंति, सचे णं एसमहे, णो चेव णं आयभाववत्तव्वयाए ॥ से कहमेयं मण्णे एवं ? तए णं समणे० गोयमे इमीसे कहाए लद्धेहे समाणे जायसहे जाव समुप्पन्नकोउहेल्ले अहापज्जत्तं समुदाणं गेण्हइ २ राय-गिहाओ नगराओ पडिनिक्खमइ २ अतुरियं जाव सोहेमाणे जेणेव गुणसिलए चेइए जेणेव ममणे भगवं महावीरे तेणेव उवा० सम० भ० महावीरस्स अदूरसामंते गमणागमणाए पडिक्कमइ एसणमणेसणं आलोएइ २ भत्तपाणं पडिदंसेइ २ समणं भ० महावीरं जाव एवं वयासी-एवं खलु भंते ! अहं तुम्हेहिं अब्भणुण्णाए समाणे रायगिहे नगरे उच्चनीयमज्झिमाणि कुलाणि घरसंमुदाणस्स भिक्खायरियाए अडमाणे बहुजणसहं निसामेति(मि), एवं खलु देवा० तुंगियाए नगरीए बहिया पुप्फवईए चेइए पासावच्चिज्जा थेरा भगवंतो समणोवासएहिं इमाइं एयारूवाइं वागरणाइं पुच्छिया-संजमे णं भंते ! किंफले ? तवे किंफले ? तं चेव जाव सचे णं एसमहे, णो चेव णं आय-भाववत्तव्वयाए ।

त्यां राजगृह नगरमां मिश्राने माटे फरता भगवान गौतमे घणा माणसोना मोढे आ प्रमाणे सांभल्युं के:-हे देवानुप्रिय !

२ शतके
उद्देशः ५
॥१७८॥

ઠ્યાસ્યા-
પ્રજ્ઞસિઃ
॥૧૭૯॥

તુંગિકા નગરીથી બહાર, પુષ્પવતી નામના ચૈત્યમાં પાર્શ્વનાથના શિષ્યો સ્થવિર ભગવંતો પધાર્યા હતા અને ત્યાંના શ્રાવકોએ તેઓને આ પ્રકારના પ્રશ્નો પૂછ્યા હતા કે:-હે ભગવન્ ! સંયમનું ફલ શું છે ? તપનું શું ફલ છે ? ત્યારે તે સ્થવિર ભગવંતોએ તે શ્રમણોપાસકોને આ પ્રમાણે જવાબ આપ્યો કે:-હે આર્યો ! આસ્રવરહિતપણું એ સંયમનું ફલ છે અને કર્મનો નાશ કરવો એ તપનું ફલ છે અને પૂર્વના તપવડે, પૂર્વના સંયમવડે, કર્મિપણાથી અને સંગિપણાને લીધે દેવો દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. એ વાત સાચી છે માટે કહી છે પણ અમારા અભિમાનથી કહી નથી, એ તે એ પ્રમાણે કેમ મનાય ? એ પ્રકારની વાત લોકોના મોઢેથી સાંભળી શ્રમણભગવંત ગૌતમ ! તે વાતની જિજ્ઞાસામાં શ્રદ્ધાવાળા થયા અને તે વાતને માટે તેઓને આશ્ચર્ય લાગ્યું. હવે ભગવન્ ગૌતમ જોડે તેટલી ભિક્ષા મેલવીને, રાજગૃહ નગરથી બહાર નીકળી, ધીરે ધીરે ઇર્યાસમિતિને પાલતા ગુણશિલક નામના ચૈત્ય તરફ શ્રમણભગવંતમહાવીરની પાસે આવ્યા, આવીને તેઓની પાસે રહી જવા આવવા સંબંધી અતિચારોનું ચિંતન કરી તથા ભિક્ષા લેતા દોષોનું આલોચન કર્યું. પછી લાવેલો આહાર અને પાણી શ્રમણભગવંતમહાવીરની દૃષ્ટિએ પાઠી અને પછી તેઓ આ પ્રમાણે બોલ્યા કે:-હે ભગવન્ ! જ્યારે હું આપની આજ્ઞાથી રાજગૃહ નગરમાં ઉત્કુષ્ટ જઘન્ય અને મધ્યમ કુટુંબોમાં ભિક્ષા લેવાની વિધિયુક્ત ભિક્ષા લેવાને ફરતો હતો ત્યારે મેં ઘણા માણસોને મોઢેથી આ પ્રમાણે સાંભળ્યું છે:-હે દેવાનુપ્રિય ! તુંગિકા નગરીથી બહાર પુષ્પવતી નામના ચૈત્યમાં પાર્શ્વનાથના શિષ્યો સ્થવિર ભગવંતો પધાર્યા હતા કે:-હે ભગવન્ ! સંયમનું ફલ શું છે ? અને તપનું ફલ શું છે ? એ વાત મત્સ્ય છે માટે કહી છે, પરંતુ અમારી મોટાઈને માટે કહી નથી.

તં પશૂ ણં મંતે ! તે થેરા ભગવંતો તેસિં સમણોવાસયાણં હમાઈં ઇયાસુવાઈં વાગરણાઈં વાગરિ-

૨ શ્લોકે
ઉદ્દેશઃ ૫
॥૧૭૯॥

ध्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१८०॥

सए उदाहु अप्पभू !, समिया णं भंते ! ते थेरा भगवंतो तेसिं समणोवासयाणं इमाइं एयारूवाइं वागरणाइं
वागरित्तए उदाहु असमिया ? आउज्जिया णं भंते ! ते थेरा भगवंतो ! तेसिं समणोवासयाणं इमाइं एयारूवाइं
वागरणाइं वागरित्तए ? उदाहु अणाउज्जिया ? पलिउज्जिया णं भंते ! ते थेरा भगवंतो तेसिं समणोवासयाणं
इमाइं एयारूवाइं वागरणाइं वागरित्तए उदाहु अपलिउज्जिया ? पुव्वतवेणं अज्जो ! देवा देवलोएसु उववज्जंति
पुव्वसंजमेणं कम्मियाए संगियाए अज्जो ! देवा देवलोएसु उववज्जंति, सब्बे णं एसमहे, णो चेव णं आयभाव-
त्तव्वयाए, पभू णं गोयमा ! ते थेरा भगवंतो तेसिं समणोवासयाणं इमाइं एयारूवाइं वागरणाइं वागरेत्तए,
णो चेव णं अप्पभू, तह चेव नेयव्वं अवसेसियं जाव पभू समियं आउज्जिया पलिउज्जिया जाव सब्बे णं एस-
महे, णो चेव णं आयभावत्तव्वयाए, अहंपि णं गोयमा ! एवमाइक्खामि भासेमि पणवेमि परूवेमि पुव्वत-
वेणं देवा देवलोएसु उववज्जंति पुव्वसंजमेणं देवा देवलोएसु उववज्जंति कम्मियाए देवा देवलोएसु उववज्जंति
संगियाए देवा देवलोएसु उववज्जंति, पुव्वतवेणं पुव्वसंजमेणं कम्मियाए संगियाए अज्जो ! देवा देवलोएसु उव-
वज्जंति, सब्बे णं एसमहे, णो चेव णं आयभावत्तव्वयाए ॥ (सू० ११०) ॥

तो हे भगवन् ! शुं ते स्वविर भगवंतो ते श्रमणोपासकोने एवा प्रकारनो जवाब देवा समर्थ छे ? के असमर्थ छे ? हे भगवन् !
ते स्वविर भगवंतो ते श्रमणोपासकोने एवा प्रकारनो जवाब देवाने अभ्यासवाळा छे, के अनभ्यासी छे ? हे भगवन् ! ते स्वविर भग-
वंतो ते श्रमणोपासकने एवा प्रकारनो जवाब देवाने उपयोगवाळा छे ? के उपयोग विनाना छे ? हे भगवन् ! ते स्वविर भगवंतो ते

२ श्रुतके
उद्देशः ५
॥१८०॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१८१॥

श्रमणोपासकने एवा प्रकारनो जवाब देवाने विशेषज्ञानी छे ? के काधारण ? हे गौतम ! ते स्थविर भगवंतो ते श्रमणोपासकने तेवा प्रकारनो जवाब देवाने समर्थ छे, पण असमर्थ नथी. ते स्थविर भगवंतो तेवा प्रकारनो जवाब देवाने अभ्यासवाला छे. उपयोगवाला छे अने विशेषज्ञानी छे ते बात साची छे माटे कही परंतु आत्मानो बडाइने माटे कही नथी. वळी हे गौतम ! हुं पण एम कहुं छुं, भाषुं छुं, जणावुं छुं, अने प्ररूपुं छुं के, पूर्वना तपवडे, पूर्वना संयमवडे, कर्मिपणाथी अने संगीपणाने लीये देवो देवलोकमां उत्पन्न थाय छे अर्थात् हे आर्यो ! पूर्वना तपवडे, पूर्वना संयमवडे, कर्मिपणाथी अने संगीपणाने लीये देवो देवलोकमां उत्पन्न थाय छे अने ए बात साची छे माटे कही छे परंतु अमारी बडाइ करवा कही नथी' ए प्रमाणे स्थविर भगवंतोनुं कथन साचुं छे. ॥ ११० ॥

तहारूवं भंते ! समणं वा माहणं वा पज्जुवासमाणस्स किंफला पज्जुवासणा ?, गोयमा ! मवणफला, से णं भंते ! सवणे किंफले ?, णाणफले, से णं भंते ! नाणं किंफले ?, विग्णाणफले, से णं भंते ! विज्ञाणे किंफले ?. पच्चक्खाणफले, से णं भंते ! पच्चक्खाणे किंफले ?, संजमफले, से णं भंते ! संजमे किंफले ?, अणण्हवफले, एवं अणण्हवे तवफले, तवे वोदाणफले, वोदाणे अकिरियाफले, से णं भंते ! अकिरिया किंफला ?. सिद्धिपज्जव-साणफला पणत्ता गोयमा !, गाहा-सवणे णाणे य विग्णाणे, पच्चक्खाणे य संजमे । अणण्हव तवे चैव, वोदाणे अकिरिया सिद्धी ॥ २१ ॥ (सू० १११) ॥ २-४ ॥

[प्र०] हे भगवन् ! तेवा प्रकारना श्रमण के ब्राह्मणी पुरुषासना करनारा मनुष्योने तेनी सेवानुं फळ शुं मळे ? [उ०] हे गौतम ! सद् शास्त्री श्रवण करवानुं फळ मळे छे. [प्र०] हे भगवन् ! श्रवणनुं शुं फळ ? [उ०] ज्ञान जाणवानुं मळे छे. [प्र०] हे

२ शतके
उद्देशः ५
॥१८१॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१८२॥

भगवन् ! ते जाणवानुं फळ शुं छे ? [उ०] हे गौतम ! विवेचनपूर्वक जाणी शक्या छे. [प्र०] हे भगवन् ! ते विवेचनयुक्त जाणवानुं फळ शुं छे ? [उ०] हे गौतम ! तेनुं फळ प्रत्याख्यान छे. [प्र०] हे भगवन् ! ते प्रत्याख्याननुं फळ शुं छे ? [उ०] हे गौतम ! तेनुं फळ संयम छे [प्र०] हे भगवन् ! संयमनु फळ शुं छे ? [उ०] हे गौतम ! तेनुं फळ आस्रवरहितपणुं छे अर्थात् आत्माने शुद्ध संयम प्राप्त थया पछी पुण्य के पापनो स्पर्श पण थतो नथी पण आत्मा पोताना मूळ स्वरूपमां रमण करे छे. [प्र०] हे भगवन् ! ते आस्र-
वरहितपणानुं फळ शुं छे ? [उ०] हे गौतम ! तेनुं फळ तप छे. [प्र०] हे भगवन् ! तपनुं फळ शुं छे ? [उ०] हे गौतम ! कर्मरूपी
मेलने साफ करे छे [प्र०] हे भगवन् ! कर्मरूपी मेल साफ थयाथी शुं थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते साफ थया पछी निष्क्रियपणुं
प्राप्त थाय. [प्र०] हे भगवन् ! ते निष्क्रियपणाथी शुं लाभ थाय ? [उ०] तेनुं फळ सिद्धि प्राप्त थाय. ॥ १११ ॥

श्रवणं ज्ञानं च विज्ञानं,

प्रत्याख्यानं च संयमः

अनाश्रवः तपश्चैव

व्यवदानम् अक्रियासिद्धिः

श्रवण (थी)

ज्ञान

विज्ञान

प्रत्याख्यान

संयम

अनास्रव

तप

कर्मनाश

निष्कर्मपणुं

सिद्धि=मुक्ति

२ शतके
उद्देशः ५
॥१८२॥

વ્યાख्या-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૮૩॥

અળ્લણઠત્થિયા ણં મંતે ! એવમાતિક્કલંતિ ભાસંતિ પળ્લણવેંતિ પરૂવેંતિ-એવં લ્લુ રાયગિહસ્સ નગરસ્સ બહિયા વેભારસ્સ પવ્વયસ્સ અહે એત્થ ણં મહં એગે હરણે અઘે પલ્લત્તે અળેગાઈં જોયણાઈં આયામવિક્કલંભેણં નાણાદુમ-સંઢમંઢિત્થેસે સસ્સિરીય જાવ પઢિરૂવે, તત્થ ણં બહવે ઓરાલા લલાહયા સંસેયંતિ સમ્મુચ્છિત્તિ વાસંતિ તત્ત્વતિરિત્તે ય ણં સયા સમિઓ ઉસિણે ૨ આઠકાણે અભિનિસ્સવહ્ । સે કહમેયં મંતે ! એવં ૧. ગોયમા ! જળ્લણં તે અળ્લણઠત્થિયા એવમાતિક્કલંતિ જાવ જે તે એવં પરૂવેંતિ મિચ્છં તે એવમાતિક્કલંતિ જાવ સઘ્વં નેયઘ્વં, જાવ અહં પુણ ગોયમા ! એવમાતિક્કલમિ ભા. પં. ૫. -એવં લ્લુ રાયગિહસ્સ નગરસ્સ બહિયા વેભારપવ્વયસ્સ અદૂરસામંતે, એત્થ ણં મહાતવોવત્તીરપ્પભવે નામં પાસવણે પલ્લત્તે પંચધણુસયાણિ આયામવિક્કલંભેણં નાણાદુમ-સંઢમંઢિત્થેસે સસ્સિરીય પાસાદીય દરિસણિજ્ઞે અભિરૂવે પઢિરૂવે, તત્થ ણં બહવે ઉસિણજોણિયા જીવા ય પોગ્ગલા ય ઉદગત્તાણે વક્કમંતિ વિઠ્ઠકમંતિ ચયંતિ ઉવવજ્ઞંતિ, તત્ત્વતિરિત્તેવિ ય ણં સયા સમિયં ઉસિણે ૨ આઠયાણે અભિનિસ્સવહ્, એસ ણં ગોયમા ! મહાતવોવત્તીરપ્પભવે પાસવણે, એસ ણં ગોયમા ! મહાતવોવત્તી-રપ્પભવસ્સ પાસવણસ્સ અઢ્ઢે પલ્લત્તે, સેવં મંતે ૨ ત્તિ ભગવં ગોયમે સમણં ભગવં મહાવીરં વંદતિ નમંસતિ ॥ (સૂ. ૧૧૨) ॥ ૨-૫ ॥

હે ભગવન્ ! અન્યત્તીર્થિકો આ પ્રમાણે કહે છે, ભાષે છે, જણાવે છે અને પ્રરૂપે છે કે:- 'રાજગૃહ નગરથી બહાર વૈભારપર્વતની નીચે એક મોટો પાણીનો झरो આવેલો છે, તે झरानी લંબાઈ અને પહોળાઈ અનેક યોજન જેટલી છે. તથા તે झरानी આગળનો માગ

૨ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૫
॥૧૮૩॥

ઘ્યાયા-
પ્રજ્ઞાસિ:

॥૧૮૪॥

અનેક જાતના વૃક્ષસંહોથી સુશોભિત છે, શોભાવાળો છે, અને જોનારાઓની આંખોને ગમે તેવો છે. તે જ્ઞરામાં અનેક ઉદાર મેઘો સંસ્વેદે છે, સંમૂર્ણ છે અને વરસે છે વઢી તે ઉપરાંત જ્ઞરામાંથી હંમેશાં ડુનું ડુનું અપ્કાય પાણી જ્ઞર્યા કરે છે. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે કેવી રીતે છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! તે અન્યતીર્થિકો જે કાંઈ કહે છે અને યાવત્ કશું છે તે સ્હોડું કશું છે, વઢી હે ગૌતમ ! હું તો આ પ્રમાણે કહું છું, ભાણું છું, જણાવું છું, અને પ્રરૂપું છું કે. રાજગૃહ નગરની વહાર વૈભારપર્વતની પાસે 'મહાતપોપતીરપ્રભવ' નામનું જ્ઞરણું છે. તેની લંબાઈ અને પહોળાઈ પાંચસો ધનુષ્ય જેટલી છે, તેનો આગળનો ભાગ અનેક જાતના વૃક્ષસંહોથી સુશોભિત છે, સુંદર છે, પ્રસન્નતા પમાડે તેવો છે. દર્શનીક છે, રમણીય છે, અને જોનારને સંતોષ ઉપજાવે તેવો છે. તે જ્ઞરણમાં અનેક ઉષ્ણયો- નિવાળા જીવો અને પુદ્ગલો પાણીરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે, નાશ પામે છે, ચ્યવે છે અને ઉપચ્ય પામે છે તે ઉપરાંત તે જ્ઞરણમાંથી હંમેશાં ઉષ્ણોષ્ણ પાણી જ્ઞર્યા કરે છે. હે ગૌતમ ! એ મહાતપોપતીરપ્રભવ નામના જ્ઞરણાનો અર્થ છે. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે ભગ- વન્ ! તે એ પ્રમાણે છે એમ વહી ભગવંત ગૌતમ શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને વાંદે છે, અને નમે છે. ૧૧૨ ॥

ભગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ ભગવતીમૂત્રના વીજા શતકમાં પાંચમા ઉદ્દેશાનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૫

॥૧૮૪॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१८५॥

उद्देशकः ६.

से णूणं भंते ! मण्णामीति ओहारिणी भासा, एवं भासापदं भाणियब्बं (सू० ११३) ॥ २-६ ॥
[प्र०] हे भगवन् ! 'भाषा अवधारिणी छे. एम हुं माजुं ? [उ०] हे गौतम ! ते माटे संपूर्ण * भाषापद जाणवुं. ॥ ११३ ॥
भगवत् सुधर्मस्वामीप्रणीत श्रीमद् भगवतीसूत्रना बीजा शतकमां छद्वा उद्देशानो मूलार्थ संपूर्ण थयो.

उद्देशकः ७.

कतिविहा णं भंते ! देवा पण्णत्ता ?, गोयमा ! चउव्विहा देवा पण्णत्ता, तंजहा-भवणवइवाणमंतरजो-
तिसवेमाणिया । कहिं णं भंते ! भवणवासीणं देवाणं ठाणा पण्णत्ता ?, गोयमा ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए
जहा ठाणपदे देवाणं वत्तव्वया सा भाणियब्बा, नवरं भवणा पण्णत्ता, उववाएणं लोयस्स असंखेज्जइभागे,
एवं सव्वं भाणियब्बं जाव सिद्धगंडिया समत्ता-कप्पाण पइहाणं बाहुल्लुच्चत्तमेव संठाणं । जीवाभिगमे जाव
वेमाणिउद्देशो भाणियब्बो सव्वो (सू० ११४) ॥ २-७ ॥

* अगीचारमां भाषापदुनो अधिकार पं० भगवानदास प्रकाशित प्रज्ञापनासूत्रना बीजा खंड पाना ७५५ थी जोइ छेवो.

२ शतके
उद्देशः ६-७
॥१८५॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥૧૮૬॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! દેવો કેટલા પ્રકારના કહ્યા છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! દેવો ચાર પ્રકારના કહ્યા છે તે આ પ્રમાણે:- ભવન-પતિ, વાનવ્યંતર, જ્યોતિષિક અને વૈમાનિક. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! ભવનવાસી દેવોનાં સ્થાનો કયે ઠેકાણે આવેલાં છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે રત્નપ્રભા પૃથિવીની નીચે છે ઇત્યાદિ વધું સ્થાનપદમાં કહેલ દેવોની વક્તવ્યતાની પેઠે કહેવું. વિશેષ એ કે, અને તેઓનાં ઉપપાત લોકના અસંખ્ય ભાગમાં થાય છે એ વધું કહેવું યાવત્-સિદ્ધગંઢિકા પૂરી કહેવી. વઢી કર્ણોનું પ્રતિષ્ઠાન, જાડાઈ, ડંચાઈ, અને આકાર, એ વધું જીવાભિગમસૂત્રમાં કહેલ છે. યાવત્-વૈમાનિક ઉદ્દેશકની પેઠે કહેવું. ॥ ૧૧૪ ॥

ભગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ ભગવતીસૂત્રના બીજા શતકમાં સાતમા ઉદ્દેશાનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

ઉદ્દેશક: ૮.

કહિં ણં મંતે ! ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ અસુરકુમારરણ્ણો સમા સુહમ્મા પન્નત્તા ?, ગોયમા ! જંબુદ્વીપે દીવે મંદ-રસ્સ પવ્વયસ્સ દાહિણેણં તિરિયમસંજ્જેજ્જે દીવસમુદ્દે વીઈવહિત્તા અરુણવરસ્સ દીવસ્સ બાહિરિહ્ણાઓ વેદ્યંતાઓ અરુણોદયં સમુદ્દં વાયાલીસં જોયણસહસ્સાઈ ઓગાહિત્તા એત્થ ણં ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ અસુરકુમારરણ્ણો તિગિચ્છિયકૂદે નામં ઉપ્પાયપવ્વણં પણ્ણત્તે, સત્તરસણ્ણવીસે જોયણસણં ઉદ્ધં ઉચ્છેત્તેણં ચત્તારિ જોયણસણં કોસં ચ ઉચ્છેત્તેણં ગોત્થૂમસ્સ આવાસપવ્વયસ્સ પમાણેણં ણેયવ્વં, નવરં ઉવરિહ્ણં પમાણં મજ્જે ભાણિયવ્વં [મૂલે દસવાવીસે જોયણસણં વિક્કલંભેણં મજ્જે ચત્તારિ ચઉવીસે જોયણસણં વિક્કલંભેણં ઉવરિં સત્તતેવીસે જોયણસણં

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૮
॥૧૮૬॥

વ્યાख्या-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૮૭॥

વિક્ષંભેણં, મૂળે તિણિણ જોયણસહસ્સાઈં દોણિણ ય વત્તીસુત્તરે જોયણસતે કિંચિવિસેસૂળે પરિક્ષેવેણં મજ્ઞે
ણં જોયણસહસ્સં તિણિણ ય ઇગયાલે જોયણસતે કિંચિવિસેસૂળે પરિક્ષેવેણં ઉવરિં દોણિણ ય જોયણસહસ્સાઈં
દોણિણ ય છલસીતે જોયણસતે કિંચિવિસેસાહિણ પરિક્ષેવેણં] જાવ મૂળે ચિત્થદે મજ્ઞે સંખિત્તે ઉપ્પિ વિસાલે
મજ્ઞે વરવહરવિગ્ગાહિણ મહામંડલસંઠાણસંઠિણ સઙ્ગવરણામણ અચ્છે જાવ પઢિરૂવે, સે ણં ઇગાણ પડમવરવેહ-
યાણ ઇગેણં વણસંઢેણ ય સઙ્ગઓ સમંતા સંપરિક્ષિત્તે, પડમવરવેહયાણ વણસંઢસ્સ ય વણ્ણઓ, તસ્સ ણં
તિગિચ્છિક્કૂડસ્સ ઉપ્પાયાપચ્ચયસ્સ ઉપ્પિ બહુસમરમણિજ્ઞે ભૂમિભાગે વણ્ણત્તે, વણ્ણઓ, તસ્સ ણં બહુસમરમણિ-
જ્ઞસ્સ ભૂમિભાગસ્સ બહુમજ્ઞદેસભાગે એત્થ ણં મહં ઇમે પાસાયવહિંસણ પલ્લત્તે અહ્ઠાહજ્ઞાઈં જોયણસયાઈં ઉહ્ઠં
ઉચ્છત્તેણં વણ્ણવીસં જોયણસયાઈં વિક્ષંભેણં, પાસાયવણ્ણઓ, ઉલ્લોયભૂમિવજ્ઞઓ,

[પ્ર૦] હે ભગવન ! અસુરકુમારોના ઇંદ્ર અને તેઓના રાજા ચમરની સુધર્મા નામની સભા ક્યાં કઢેલી છે ? તે સભા કયે
ઠેકાણે આવી છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં રહેલ મંદર=મેરુ પર્વતની દક્ષિણ વાજુમાં તીરછા અસંખ્ય દ્વીપ અને
સમુદ્રો ઓલંગ્યા પછી અરુણવર નામનો દ્વીપ આવે છે, તે દ્વીપની વેદિકાના વાયલા ઝેડાથી આગલ વધીય ત્યારે અરુણોદય સમુદ્રમાં
બહેતાલીસલાખ યોજન ઊંડા ઉત્તર્યા પછી તે ઠેકાણે અસુરના ઇંદ્ર અને રાજા ચમરનો નિગિચ્છકકૂટ નામનો ઉત્પાત પર્વત આવે છે,
તેની ઊંચાઈ સત્તરસાવક્રવીસે=૧૭૨૧ યોજન છે, તેનો ઉદ્વેધ ચત્તારિતીસેજાયણસણ કોસં ૪૩૦ યોજન અને એક કોશ છે. આ
પર્વતનું માપ ગોસ્તુભ નામના આવાસ પર્વતના માપની પેઠે જાણવું. વિશેષ એ કે:-ગોસ્તુભના ઉપરના ભાગનું જે માપ છે તે માપ

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૮
॥૧૮૭॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપિ:
॥૧૮૮॥

અહીં વચલા ભાગ માટે સમજવું અર્થાત્ તે પર્વતનો વિષ્કંભ મૂળમાં ૧૦૨૨ યોજન છે. વચ્ચે ૪૨૪ યોજન છે અને ઉપલો વિષ્કંભ ૭૨૬ યોજન છે. તેનો પરિક્ષેપ મૂળમાં ૩૨૩૨ યોજન તથા કાંઈક વિશેષોન છે અને ઉપલો પરિક્ષેપ ૨૨૮૬ યોજન તથા કાંઈક વિશેષોન છે તે મૂળમાં વિસ્તૃત છે, વચ્ચે સાંકડો છે અને ઉપર વિશાળ છે. તેનો વચલો ભાગ ઉત્તમ વજ્ર જેવો છે, મોટા મુકુન્દના ઘાટ જેવો છે અને તે પહાડ આજો રત્નમય છે, સુંદર છે, તથા પ્રતિરૂપ છે. તે પર્વત ઉત્તમ કમળની એક બેદિકાથી અને એક વન-સુંદરી સર્વ પ્રકારે ચારે બાજુથી ઘેરાયેલ છે. આ સ્થળે તે બેદિકા અને વનસુંદરનું વર્ણન જાણવું. તે તિગિચ્છકકૂટ નામના ઉત્પાતપ-ર્વતનો ઉપરનો ભાગ તદ્દન સરસો, સ્વાડાસ્વડીયા વિનાનો અને મનોહર છે. તેનું પળ વર્ણન અહીં જાણવું. તે તદ્દન સરસા અને રમ-ણીય ઉપલા ભાગની વચ્ચે એક મોટો પ્રાસાદાવતંસક=મહેલ છે. તે મહેલની ઊંચાઈ ૨૫૦ યોજન છે, તેનો નિષ્કંભ ૧૨૫ યોજન છે, અહીં તે મહેલનું વર્ણન કરવું. તે મહેલના ઉપરના ભાગનું વર્ણન કરવું.

અદ્વ જોયણાઈ મણિપેઢિયા, ચમરસ્સ સીહાસણં સપરિવારં ભાણિયન્નં, તસ્સ ણં તિગિચ્છિક્કૂટસ્સ દાહિણેણં
છક્કોહિસે પળપન્નં ચ કોડીઓ પળતીસં ચ સયસહસ્સાઈ પળ્લાસં ચ સહસ્સાઈ અરુણોદે સમુદં તિરિયં વીરવહિતા અહે
રયણપ્પમાણ પુદ્ગલીય ચત્તાલીસં જોયણસહસ્સાઈ ઓગાહિત્તા પથ્થ ણં ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ અસુરકુમારરણ્ણો ચમ-
રચંચા નામં રાયહાણી પં ૦ એમં જોયણસયસહસ્સં આયામવિક્કંભેણં જંબુદીવપ્પમાણં, પાગારોદિ વહ્નં જોયણસયં
ઉહ્નં ઉચ્છેણં મૂલે પન્નાસં જોયણાઈ વિક્કંભેણં ઉવરિં અદ્ધતેરસજોયણા કવિસીસગા અદ્ધજોયણઆયામં કોસં
વિક્કંભેણં દેસૂણં અદ્ધજોયણં ઉહ્નં ઉચ્છેણં એગાણે બાહાણે પંચ ૨ દારસયા અહ્ઠાહજ્ઞાઈ જોયણસયાઈ ૨૫૦

૨ શતકે
વહેશ: ૮
॥૧૮૮॥

વ્યાख्या-
પ્રજ્ઞાપિ:
॥૧૮૯॥

ઉચ્ચત્તેણં ૧૨૫ અદ્વં વિક્ષ્વંભેણં ઉચરિયલેણં સોલસજોયણસહસ્સાઈ આયામવિક્ષ્વંભેણં પચ્ચાસ જોયણસહસ્સાઈ પંચ ય સત્તાણુયજોયણસણ કિંચિવિસેસૂણે પરિક્ષેવેણં સઙ્ગવપ્પમાણં વેમાણિયપ્પમાણસ્સ અદ્વં નેયવ્વં, સમા સુહમ્મા, ઉત્તરપુરચ્છિમે ણં જિણઘરં, તતો ઉવવાયસમા હરઓ અભિસેયં. અલંકારો જહા વિજયસ્સ સંકપ્પો અભિસેયવિભૂસણા ય વવસાઓ । અચ્ચણિય સિદ્ધાયણ ગમોવિ ય ણં ચમર પરિવાર ઇહુત્તં (સૂ. ૧૧૫) ॥ ચીયસણ અદ્દમો ॥ ૨-૮ ॥

આઠ યોજનની મણિપીઠિકા છે ચમરનું સિંહાસન પરિવારમહિત કહેવું. હવે તે તિગિચ્છક્રૂટ પર્વતની દક્ષિણે અરુણોદય સમુદ્રમાં છસેપંચાવન ક્રોડ, પાંત્રીસ લાખ, અને પચાવનહજાર યોજન તીરછું ગયા પછી નીચે રત્નપ્રભા પ્રથિવીનો ૪૦ હજાર યોજન જેટલો ભાગ અવગાઠ્યા પછી-એ ઠેકાણે-અસુરેન્દ્ર અને અસુરના રાજા ચમરચંવા નામની રાજધાની છે તે રાજધાનીનો આયામ અને નિષ્કંભ એક લાખ યોજન છે તે રાજધાની જંબૂદ્વીપ જેવડી છે. તેનો કિલ્લો ૧૫૦ યોજન ઊંચો છે, તે કિલ્લાના મૂળનો નિષ્કંભ પચાસ યોજન છે, તેના ઉપરના ભાગનો નિષ્કંભ સાઢાતેર યોજન છે, તેનાં કાંગરાની લંબાઈ અડધો યોજન છે અને પહોળાઈ એક કોશ છે તથા તે કાંગરાની ઊંચાઈ અડધા યોજનથી કાંઈક ઊંચી છે. વઢી એક બાહુમાં પાંચસો પાંચસો દરવાજા છે અને તેની ઊંચાઈ ૨૫૦ યોજન છે ઊંચાઈ કરતાં અડધો નિષ્કંભ છે, ઘરની પછીતના વંધ જેવા ભાગને આયામ અને નિષ્કંભ સોઠ્ઠહજાર યોજન છે. અને તેનો પરિક્ષેપ ૫૦૫૯૭ યોજન કરતાં કાંઈક વિશેષોન છે. સર્વ પ્રમાણવડે વેમાનિકના પ્રમાણ કરતાં અહીં વધું અર્થુ પ્રમાણ જાણવું. સુધર્માસમા, ઉત્તર અને પૂર્વમાં જિનગૃહ, ત્યારબાદ ઉપપાત સમા, હૃદ, અભિષેક અને અલંકાર એ સઘણું વિજયની પેટે

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૮
॥૧૮૯॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપિ:
॥૧૧૦॥

કહેવું. ઉપપાત, સંકલ્પ, અમિષેક, વિભૂષણા, દ્યવસાય, અર્ચનિકા, અને સિદ્ધાયતન સંબંધી ગમ તથા ચમરનો પરિવાર અને તેનું ઋદ્ધિસંપન્નપણું. ॥ ૧૧૫ ॥

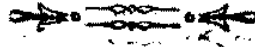
ભગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ ભગવતીસૂત્રના बीजा शतकर्मा आठमा उद्देशानो मूलार्थ संपूर्ण थयो.

उद्देशकः ९.

કિમિદં ભંતે ! સમયએત્તેત્તિ પવુચ્છતિ ?, ગોયમા ! અઙ્ગહાઈજા દીવા દો ય સમુદ્દા એસ ણં એવહા સમય-એત્તેત્તિ પવુચ્છતિ, તસ્થ ણં જંબુદીપે ૨ સઽવ્વદીવસમુદ્દાણં સઽવ્વભંતરે એવં જીવાભિગમવત્તઽવ્વયા (જોહસવિહૂણં) નેયઽઽવા જાવ અભિંતરં પુક્કરદ્વં જોહસવિહૂણં (હિમા ગાહા) ॥ સૂ. ૧૧૬) ચિત્તીયસ્સ નવમો ઉદ્દેસો ॥ ૨-૯ ॥

[પ્ર.૦] હે ભગવન ! આ સમયક્ષેત્ર એ શું કહેવાય ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! અહીં દ્વીપ અને બે સમુદ્ર, એટલું એ સમયક્ષેત્ર કહેવાય, તેમાં જે આ જંબુદ્વીપ નામનો દ્વીપ છે તે બધા દ્વીપ અને સમુદ્રોની વચ્ચે છે. એ પ્રમાણે સર્વ જીવાભિગમસૂત્રમાં કહ્યું છે તે પ્રમાણે કહેવું. યાવન્-અભ્યંતર પુષ્કરાર્થ. પણ તેમાં જ્યોતિષિકની હકીકત ન કહેવી. ॥ ૧૧૬ ॥

ભગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ ભગવતીસૂત્રના बीजा शतकर्मा नवमा उद्देशानो मूलार्थ संपूर्ण थयो.

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૯.
॥૧૧૦॥

उद्देशकः १०.

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१९१॥

कति णं भंते ! अत्थिकाया पणत्ता ?, गोयमा ! पंच अत्थिकाया पणत्ता, तंजहा-धम्मत्थिकाए अधम्म-
त्थिकाए आगासत्थिकाए जीवत्थिकाए पोग्गलत्थिकाए ॥ धम्मत्थिकाए णं भंते ! कतिवन्ने कतिगंधे कतिरसे
कतिफासे ?, गोयमा ! अवण्णे अगंधे अरसे अफासे अरूवे अजीवे सासए अवट्टिए लोगदब्बे, से समासओ
पंचविहे पणत्ते, तंजहा-दब्बओ खेत्तओ कालओ भावओ गुणओ, दब्बओ णं धम्मत्थिकाए एगे दब्बे, खेत्तओ
णं लोगप्पमाणमेत्ते, कालओ न कयावि न आसि न कयाइ नत्थि जाव निच्चे, भावओ अवण्णे अगंधे अरसे
अफासे, गुणओ गमणगुणे । अहम्मत्थिकाएवि एवं चेव, नवरं गुणओ ठाणगुणे, आगासत्थिकाएवि एवं चेव,
नवरं खेत्तओ णं आगामत्थिकाए लोयालोयप्पमाणमेत्ते अणंते चेव जाव गुणओ अवगाहणागुणे । जीवत्थिकाए
णं भंते ! कतिवन्ने कतिगंधे कतिरसे कइफासे ?, गोयमा ! अवण्णे जाव अरूवी जीवे सासए अवट्टिए लोगदब्बे,
से समासओ पंचविहे पणत्ते, तंजहा-दब्बओ जाव गुणओ, दब्बओ णं जीवत्थिकाए अणंताइ जीवदब्बाइ,
खेत्तओ लोगप्पमाणमेत्ते, कालओ न कयाइ न आसि जाव निच्चे, भावओ पुण अवण्णे अगंधे अरसे अफासे,
गुणओ उंवओगगुणे । पोग्गलत्थिकाए णं भंते ! कतिवण्णे कतिगंधे ० रसे ० फासे ?, गोयमा ! पंचवण्णे पंचरसे
दुगंधे अट्टफासे रूवी अजीवे सासए अवट्टिए लोगदब्बे, से समासओ पंचविहे पणत्ते, तंजहा-दब्बओ खेत्तओ

२ शतके
उद्देशः १०
॥१९१॥

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્નસિઃ
॥૧૯૨॥

કાલઓ ભાવઓ ગુણઓ, દ્રવ્યઓ ણં પોગ્ગલત્થિકાએ અણંતાઈં દઢ્ઢાઈં, સ્વેત્તઓ લોચપ્પમાણમેત્તે, કાલઓ ન કયાઈ ન આસિ જાવ નિચ્ચે, ભાવઓ વણ્ણમંતે ગંધં રસં ફાસમંતે, ગુણઓ ગહ્ણગુણે । (સૂં ૧૧૭)

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! અસ્તિકાયો કેટલા કહ્યા છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! અસ્તિકાયો પાંચ કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે:-ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, જીવાસ્તિકાય અને પુદ્ગલાસ્તિકાય. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! ધર્માસ્તિકાયમાં કેટલા રંગ છે ? કેટલા ગંધ છે, અને કેટલા રસ છે અને કેટલા સ્પર્શ છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! ધર્માસ્તિકાયમાં રંગ, ગંધ, રસકે સ્પર્શ નથી અર્થાત્ ધર્માસ્તિકાય અરૂપી છે, અજીવ છે અને શાશ્વત, અવસ્થિત લોકદ્રવ્ય છે. સંક્ષેપથી પાંચ પ્રકાર છે તે આ પ્રમાણે:-દ્રવ્યથી ક્ષેત્રથી કાલથી ભાવથી ગુણથી દ્રવ્યથી ધર્માસ્તિકાય એક છે. ક્ષેત્રથી તે લોક પ્રમાણ જેવડો લોક છે. કાલથી તે કદાપિ ન હતો એમ નથી, કદાપિ નથી એમ નથી અને યાવત્ તે નિત્ય છે. ભાવથી રંગ વિનાનો, ગંધ વિનાનો, રસ વિનાનો અને સ્પર્શ વિનાનો છે. ગુણથી તે ગતિગુણવાળો છે. એ પ્રમાણે અધર્માસ્તિકાય સંબંધી પણ સમજવું. વિશેષ એ કે, તે ગુણથી સ્થિતિગુણવાળો છે. આકાશાસ્તિકાય સંબંધે પણ એજ પ્રકારે જાણવું. વિશેષ એ કે:-તે આકાશાસ્તિકાય ક્ષેત્રથી લોકાલોક પ્રમાણ=લોકાલોક જેવડો છે, અનંત છે અને યાવત્ ગુણથી તે અવગાહના ગુણવાળો છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જીવાસ્તિકાયમાં કેટલા રંગ છે, કેટલા ગંધ છે, કેટલા રસ છે અને કેટલા સ્પર્શ છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે રંગ વિનાનો છે અને યાવત્-અરૂપી છે, તે જીવ છે, શાશ્વત છે, અને અવસ્થિત લોકદ્રવ્ય છે. તેના પાંચ પ્રકાર કહ્યા છે:-દ્રવ્યથી જીવાસ્તિકાય અને યાવત્-ગુણથી જીવાસ્તિકાય. જીવાસ્તિકાય અનંત જીવદ્રવ્યરૂપ છે, ક્ષેત્રથી માત્ર લોકપ્રમાણ=જેવડો છે, કાલથી તે કદાપિ ન હતો એમ નથી અને તે નિત્ય છે, વળી ભાવથી તે જીવાસ્તિકાય રંગ વિનાનો, ગંધ

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧૦
॥૧૯૨॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૧૩॥

વિનાનો, રસ વિનાનો, અને સ્પર્શ વિનાનો છે તથા ગુણથી તે ઉપયોગગુણવાળો છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! પુદ્ગલાસ્તિકાયમાં કેટલા રંગ છે, કેટલા ગંધ છે, કેટલા રસ છે અને કેટલા સ્પર્શ છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! પુદ્ગલાસ્તિકાયમાં પાંચ રંગ, પાંચ રસ, બે ગંધ અને આઠ સ્પર્શ છે. તે રૂપવાળો છે, અજીવ છે, શાશ્વત છે અને અવસ્થિત લોકદ્રવ્ય છે. ટુંકામાં કહીએ તો તેના પાંચ પ્રકાર છે:- દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાલથી, માવથી અને ગુણથી પુદ્ગલાસ્તિકાય. દ્રવ્યથી પુદ્ગલાસ્તિકાય અનંત દ્રવ્યરૂપ છે, ક્ષેત્રથી તે માત્ર લોક જોવાનો છે, કાલથી તે કદાપિ ન હતો એમ નથી અને યાત્ર-નિત્ય છે, માવથી તે રંગવાળો, ગંધવાળો, રસવાળો અને સ્પર્શવાળો છે તથા ગુણથી તે ગ્રહણગુણવાળો છે. ॥ ૧૧૭ ॥

એમ બંતે ! ધમ્મત્થિકાયપદેસે ધમ્મત્થિકાએત્તિ વત્તઞ્ચં સિયા ?, ગોયમા ! ખો ઇણદ્દે સમદ્દે, એવં દોઘ્ઘિવિ તિ-
ન્નિવિ ચત્તારિ પંચ છ સત્ત અદ્ધ નવ દસ સંઘેજ્ઞા, અસંઘેજ્ઞા બંતે ! ધમ્મત્થિકાયપ્પણસા ધમ્મત્થિકાએત્તિ વત્તઞ્ચં
સિયા ?, ગોયમા ! ખો ઇણદ્દે સમદ્દે, એગપદેસૂણેઽવિય ણં બંતે ! ધમ્મત્થિકા ૨ ત્તિ વત્તઞ્ચં સિયા ?, ખો તિણદ્દે
સમદ્દે, સે કેણદ્દેણં બંતે ! એવં વુચ્છઈ-એગે ધમ્મત્થિકાયપદેસે નો ધમ્મત્થિકાએત્તિ વત્તઞ્ચં સિયા જાવ એગપદે-
સૂણેવિ ય ણં ધમ્મત્થિકાએ નો ધમ્મત્થિકાએત્તિ વત્તઞ્ચં સિયા ?, સે નૂણં ગોયમા ! ટ્વંદે ચક્કે સગલે ચક્કે ?,
ભગવં ! નો ટ્વંદે ચક્કે, સગલે ચક્કે, એવં છત્તે ચમ્મે દંદે દૂસે આઉ પહે મોયએ, સે તેણદ્દેણં ગોયમા ! એવં વુચ્છઈ-
એગે ધમ્મત્થિકાયપદેસે નો ધમ્મત્થિકાએત્તિ વત્તઞ્ચં સિયા, જાવ એગપદેસૂણેવિય ણં ધમ્મત્થિકાએ નો ધમ્મત્થિ-
કાએત્તિ વત્તઞ્ચં સિયા, સે કિંઘાતિય ણં બંતે ! ધમ્મત્થિકાએત્તિ વત્તઞ્ચં સિયા ?, ગોયમા ! અસંઘેજ્ઞા ધમ્મ-

૨ શતકે
ઉદ્દેશ:૧૦
॥૧૧૩॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः

॥१९४॥

त्थिकायपएसा ते सव्वे कसिणा पडिपुण्णा निरवसेसा एगगहणगहिया एस णं गोयमा ! धम्मत्थिकाएत्ति वत्तव्वं सिया, एवं अहम्मत्थिकाएवि, आगासत्थिकाएवि, जीवत्थिकायपोगलत्थिकायावि एवं चेव, नवरं तिण्हपि पदेसा अणंता भाणियव्वा, सेसं तं चेव ॥ (सू० ११८) ॥

[प्र०] हे भगवन् ! धर्मास्तिकायनो एक प्रदेश ते 'धर्मास्तिकाय' एम कहेवाय ? [उ०] हे गौतम ! ते अर्थ समर्थ नथी. एज रीते बे, ग्रण, चार, पांच, छ, सात, आठ, नव, दश प्रदेश. संख्येय अने असंख्येय प्रदेशो पण धर्मास्तिकाय' एम न कहेवाय. [प्र०] हे भगवन् ! धर्मास्तिकायना प्रदेशो ए 'धर्मास्तिकाय' ए प्रमाणे कहेवाय ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी=न कहेवाय. [प्र०] हे भगवन् ! तेम कहेवानुं शुं कारण के, 'धर्मास्तिकाय'नो एक प्रदेश अने यावत्-ज्यांसुधी एक प्रदेश उणो होय त्यांसुधी धर्मास्तिकाय न कहेवाय. [उ०] हे गौतम ! चक्रनो भाग ते चक्र कहेवाय के आखुं चक्र ते चक्र कहेवाय ? हे भगवन् ! चक्रनो एक भाग ते चक्र न कहेवाय, पण आखुं चक्र ते चक्र कहेवाय. ए प्रमाणे छत्र, चर्म, दंड, वस्त्र, शस्त्र, अने मोदक संबंधे पण जाणवुं अर्थात् ते बंधुं आखुं होय तोज छत्र वगैरे कहेवाय, पण तेनो एक भाग ते छत्र वगैरे न कहेवाय, हे गौतम ! ते कारणथी एम कहुं छे के, धर्मास्तिकायनो एक प्रदेश अने यावत्-ज्यांसुधी एक प्रदेश उणो होय त्यांसुधी धर्मास्तिकाय न कहेवाय. [प्र०] हे भगवन् ! त्यारे वळी कहो के, 'धर्मास्तिकाय' ए प्रमाणे शुं कहेवाय ? [उ०] हे गौतम ! धर्मास्तिकायमां असंख्य प्रदेश छे. ज्यारे ते बघा, कृत्स्न-पूरेपूरा, प्रतीपूर्ण, एक पण बाकी न रहे एवा अने एक शब्दधीज कही शकाय तेवा होय त्यारे ते धर्मास्तिकाय एम कहेवाय. ए प्रमाणे अधर्मास्तिकाय, आकाशास्तिकाय, जीवास्तिकाय अने पुद्गलास्तिकाय विषे ए प्रमाणेज जाणवुं.

२ शतके
उद्देशः १०

॥१९४॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१९५॥

विशेष ए के, त्रण द्रव्यना-आकाशास्तिकाय, जीवास्तिकाय अने पुद्गलास्तिकायना-अनंत प्रदेशो जाणवा. बाकी बंधुं तेज प्रमाणे समजवुं. ॥ ११८ ॥

जीवे णं भंते ! सउट्टाणे सकम्मे सबले सवीरिए सपुरिसक्कारपरक्कमे आयभावेणं जीवभावं उवदंसेतीति वत्तव्वं सिया ?, हंता गोयमा ! जीवे णं सउट्टाणे जाव उवदंसेतीति वत्तव्वं सिया । से केणट्ठेणं जाव वत्तव्वं सिया ?, गोयमा ! जीवे णं अणंताणं आभिणिबोहियनाणपज्जवाणं एवं सुयनाणपज्जवाणं ओहिनाणपज्जवाणं मणपज्जवनाणप० केवलनाणप० मइअज्ञाणप० सुयअज्ञाणप० विभंगणाणपज्जवाणं चक्खुदंसणप० अचक्खुदंसणप० ओहिदंसणप० उवओगं गच्छइ, उवओगलक्खणे णं जीवे, से तेणट्ठेणं एवं वुच्चइ-गोयमा ! जीवे णं सउट्टाणे जाव वत्तव्वं सिया ॥ (सू० ११९)

[प्र०] हे भगवन् ! 'उत्थानवाळो, कर्मवाळो, बळवाळो, वीर्यवाळो, अने पुरुषाकार पराक्रमवाळो जीव आत्मभाववडे जीवभावने देखाडे' एम कहेवाय ? [उ०] हे गौतम ! हा, तेवा प्रकारनो जीव यावत्-'ते जीवभावने देखाडे' एम कहेवाय. हे गौतम ! जीव अभिनिबोधिक ज्ञानना अनंत पर्यवोना, ए प्रमाणे श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान, केवलज्ञान, मतिअज्ञान, विभंगअज्ञान, चक्षुदर्शन, अचक्षुदर्शन, अवधिदर्शन, केवलदर्शन, दरेकना अनंत पर्यवोना उपयोगने प्राप्त करे छे-जीव ए उपयोगरूप छे. हे गौतम ! ते कारणथी एम कष्टुं छे के, 'उत्थानवाळो जीव यावत्-जीवभावने देखाडे एम कहेवाय. ॥ ११९ ॥

कतिविहे णं भंते ! आगासे पण्णत्ते ?, गोयमा ! दुविहे आगासे प०, तंजहा-लोयागासे य अलोयागासे

२ शतके
उद्देशः १०
॥१९५॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૧૯૬॥

ય ॥ લોયાગાસે ણં મંતે ! કિં જીવા જીવદેસા જીવપદેસા અજીવા અજીવદેસા અજીવપદેસા ?, ગોયમા !
જીવાવિ જીવદેસાવિ જીવપદેસાવિ અજીવાવિ અજીવદેસાવિ અજીવપદેસાવિ, જે જીવા તે નિયમા ઈર્ણિદિયા
ચેંદિયા તેંદિયા ચતુર્ણિદિયા પંચેદિયા અર્ણિદિયા, જે જીવદેસા તે નિયમા ઈર્ણિદિયદેસા જાવ અર્ણિદિયદેસા,
જે જીવપદેસા તે નિયમા ઈર્ણિદિયપદેસા જાવ અર્ણિદિયપદેસા, જે અજીવા તે કુવિહા પચ્છતા, તંજહા-રૂવી ય
અરૂવી ય, જે રૂવી તે ચતુર્વિહા પચ્છતા, તંજહા-સ્વંધા સ્વંધદેસા સ્વંધપદેસા પરમાણુપોગ્ગલા, જે અરૂવી તે
પંચવિહા પચ્છતા, તંજહા-ધમ્મત્થિકા નો ધમ્મત્થિકાયસ્સ દેસે ધમ્મત્થિકાયસ્સ પદેસા અધમ્મત્થિકા
નો અધમ્મત્થિકાયસ્સ દેસે અધમ્મત્થિકાયસ્સ પદેસા અદ્ધાસમણ ॥ (સૂ. ૧૨૦) ॥

[પ્ર. ૦] હે ભગવન્ ! આકાશના કેટલા પ્રકાર કહ્યા છે. [ઉ. ૦] હે ગૌતમ ! આકાશના બે પ્રકાર કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે:-
લોકાકાશ અને અલોકાકાશ. [પ્ર. ૦] હે ભગવન્ ! લોકાકાશ ૫ જીવો છે. જીવના દેશો છે, જીવના પ્રદેશો છે, અજીવો છે, અજી-
વના દેશો છે કે અજીવના પ્રદેશો છે ? [ઉ. ૦] હે ગૌતમ ! તે જીવો પણ છે, જીવના દેશો પણ છે, જીવના પ્રદેશો પણ છે, અજીવો
પણ છે, અજીવના દેશો પણ છે, અને અજીવના પ્રદેશો પણ છે. જે જીવો છે તે ચોક્કસ એકેન્દ્રિયો, બે હેન્દ્રિયો, ત્રેહેન્દ્રિયો, ચતુર્ણિદ્રિયો
પંચેન્દ્રિયો અને અર્ણિદ્રિયો છે. જે જીવના દેશો છે તે ચોક્કસ એકેન્દ્રિયના દેશો છે અને યાવત્-અર્ણિદ્રિયના દેશો છે જે જીવના પ્રદેશો
છે તે ચોક્કસ એકેન્દ્રિયના પ્રદેશો છે. અને યાવત્-અર્ણિદ્રિયના પ્રદેશો છે. જે અજીવો છે તે બે પ્રકારના કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે:-
રૂપી અને અરૂપી. જે રૂપી છે તેના ચાર પ્રકાર કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે:-સ્કંધ, સ્કંધદેશ સ્કંધપ્રદેશ અને પરમાણુપુદ્ગલ. જે અરૂપી

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧૦
॥૧૯૬॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞપ્તિઃ
॥૧૯૭॥

છે તેના પાંચ પ્રકાર કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે:-ધર્માસ્તિકાય, નો ધર્માસ્તિકાયનો દેશ, ધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશો, અધર્માસ્તિકાય, નો અધર્માસ્તિકાયનો દેશ અને અધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશો તથા અદ્વાસમય. ॥ ૧૨૦ ॥

અલોગાગાસે ણં મંતે ! કિં જીવા ? પુચ્છા તહ ચેવ, ગોયમા ! નો જીવા જાવ નો અજીવપ્પપસા, એગે અજીવવચ્ચદેસે અગુરુયલહુપ અણંતેહિં અગુરુયલહુયગુણેહિં સંજુત્તે સન્વાગાસે અણંતભાગૂણે ॥ (સૂ. ૧૨૧) ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શું અલોકાકાશ એ જીવો છે ? इत्यादि पूर्ववत् पूछवું. [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે (અલોકાકાશ) જીવો નથી યાવત્-અજીવના પ્રદેશો પણ નથી. તે એક અજીવ દ્રવ્યદેશ છે, અગુરુલઘુ છે. તથા અગુરુલઘુરૂપ અનંતગુણોથી સંયુક્ત છે અને અનંત ભાગથી ઝળું સર્વ આકાશરૂપ છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! લોકાકાશમાં કેટલા વર્ણ છે ? इत्यादि पूछवું. [ઉ૦] હે ગૌતમ ! લોકાકાશમાં વર્ણ નથી, રસ નથી, ગંધ નથી, યાવત્-સ્પર્શ નથી. તે એક અજીવ દ્રવ્યદેશ છે, અગુરુલઘુ છે, અગુરુલઘુરૂપ અનંત ગુણોથી સંયુક્ત છે અને સર્વ આકાશના અનંત ભાગરૂપ છે. ॥ ૧૨૧ ॥

ધમ્મત્થિકાએ ણં મંતે ! કિં (કે) મહાલએ પણ્ણત્તે ?, ગોયમા ! લોએ લોયમેત્તે લોયપ્પમાણે લોયફુઢે લોયં ચેવ ફુસિત્તા ણં ચિટ્ઠહ, એવં અહમ્મત્થિકાએ લોયાગાસે જીવત્થિકાએ પોગ્ગલત્થિકાએ પંચવિ એકામિલાવા ॥ (સૂ. ૧૨૨) ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! ધર્માસ્તિકાય કેટલો મોટો કહ્યો છે ! [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે લોકરૂપ છે, લોકમાત્ર છે, લોક પ્રમાણ છે, અને લોકને સ્પર્શલો તથા લોકનેજ અદકીને રહેલો છે. એ પ્રમાણે અધર્માસ્તિકાય, લોકાકાશ, જીવાસ્તિકાય, અને પુદ્ગલાસ્તિકાય

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧૦
॥૧૯૭॥

क्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१९८॥

संबंधे पण समजवुं. ए पांचे संबंधे एक सरखोज अमिलाप छे. ॥ १२२ ॥

अहेलोए णं भंते ! धम्मत्थिकायस्स केवइयं फुसति ?, गोयमा ! सातिरेगं अदं फुसति । तिरियलोए णं भंते ! पुच्छा, गोयमा ! असंखेज्जइभागं फुसइ । उइढलोए णं भंते ! पुच्छा, गोयमा ! देसूणं अदं फुसइ ॥ (सू० १२३) ॥

[प्र०] हे भगवन् ! धर्मास्तिकायना केटला भागने अधोलोक स्पर्शे छे=अडके छे ? [उ०] हे गौतम ! अधोलोक धर्मास्तिकायना अडधायी वधारे भागने अडके छे. [प्र०] हे भगवन् ! धर्मास्तिकायना केटला भागने तिर्यग्लोक स्पर्शे छे ? [उ०] हे गौतम ! असंख्येय भागने स्पर्शे छे. [प्र०] हे भगवन् ! धर्मास्तिकायना केटला भागने उद्वर्बलोक स्पर्शे छे ? [उ०] हे गौतम ! धर्मास्तिकायना देशोन-काइक ओछा-अर्ध भागने उध्वर्बलोक अडके छे. ॥ १२३ ॥

इमा णं भंते ! रयणप्पभापुढवी धम्मत्थिकायस्स किं संखेज्जइभागं फुसति ? असंखेज्जइभागं फुसइ ? संखिज्जे भागे फुसति ? असंखेज्जे भागे फुसति ? सव्वं फुसति ?, गोयमा ! णो संखेज्जइभागं फुसइ, असंखेज्जइभागं फुसइ, णो संखेज्जे०, णो असंखेज्जे०, नो सव्वं फुसति । इमीसे णं भंते ! रयणप्पभाए पुढवीए उवासंतरे घणोदही धम्मत्थिकायस्स, पुच्छा, किं संखेज्जइभागं फुसति ? जहा रयणप्पभा तथा घणोदहिघणवायतणुवाया । इमीसे णं भंते ! रयणप्पभाए पुढवीए उवासंतरे धम्मत्थिकायस्स किं संखेज्जतिभागं फुसति असंखेज्जइभागं फुसइ जाव सव्वं फुसइ ?, गोयमा ! संखेज्जइभागं फुसइ, णो असंखेज्जइभागं फुसइ, नो संखेज्जे०, नो

२ शतके
उद्देशः १०
॥१९८॥

વ્યાख्या-
પ્રજ્ઞાસિ:
॥૧૯૯॥

અસંખેજ્જે^૦, નો સઘ્વં કુસહ, ઉવાસંતરાઈં સઘ્વાઈં જહા રયણપ્પભાણ પુઢવીણ વત્તઘ્વયા ભણિયા, એવં જાવ અહેસત્તમાણ, જંબુદ્વીવાહયા દીવા લવણસમુદ્દાહયા સમુદ્દા, એવં સોહમ્મે કપ્પે જાવ ઈસિપ્પભારાપુઢવીણ, એતે સઘ્વેઽવિ અસંખેજ્જતિભાગં કુસંતિ, સેસા પહિસેહેયઘ્વા । એવં અધમ્મત્થિકાણ, એવં લોયાગાસેવિ, ગાહા-પુઢવો-વહીઘણતણુકપ્પા ગેવેજ્જણુત્તરા સિદ્ધી । સંખેજ્જતિભાગં અંતરેસુ સેસા અસંખેજ્જા ॥ ૨૨ ॥ (સૂ^૦ ૧૨૪] ॥
ચિતિયં સયં સંમત્તં ॥ ૨-૧૦ ॥ ૨ ॥

[પ્ર^૦] હે ભગવન્ ! આ શું રત્નપ્રભા પૃથિવી ધર્માસ્તિકાયના સંખ્યેય ભાગને અડકે છે, અસંખ્યેય ભાગોને અડકે છે કે તેને આશ્વાને અડકે છે ? [ઉ^૦] હે ગૌતમ ! તે સંખ્યેય ભાગને અડકતી નથી, પણ અસંખ્યેય ભાગોને અડકે છે. તથા તે સંખ્યેય ભાગોને, અસંખ્યેય ભાગોને અને આશ્વાને પણ અડકતી નથી. [પ્ર^૦] હે ભગવન્ ! આ રત્નપ્રભા પૃથિવીનો ધનોદધિ, ધર્માસ્તિકાયના કેટલા ભાગને સ્પર્શે છે, શું સંખ્યેય ભાગને સ્પર્શે છે ? इत्यादि પૂછવું. [ઉ^૦] હે ગૌતમ ! જેમ રત્નપ્રભા સંબંધે કહ્યું તેમ ધનોદધિ સંબંધે પણ જાણવું અને તેજ પ્રમાણે ધનવાત તથા તનુવાત સંબંધે પણ સમજવું. [પ્ર^૦] હે ભગવન્ ! આ રત્નપ્રભા પૃથિવીનું અવકાશાંતર શું ધર્માસ્તિકાયના સંખ્યેય ભાગને અડકે કે યાવત્ તેને આશ્વાને અડકે. [ઉ^૦] હે ગૌતમ ! તે સંખ્યેય ભાગને અડકે પણ અસંખ્યેય ભાગને ન અડકે, તથા સંખ્યેય ભાગોને ન અડકે, અસંખ્યેય ભાગોને ન અડકે અને તેને આશ્વાને પણ ન અડકે. એજ રીતે બધાં અવકાશાંતરો જાણવાં. રત્નપ્રભા સંબંધે કહેલ વક્તવ્યતાની પેઠે યાવત્-સાતમી પૃથિવી સુધી સમજવું. તથા જંબૂદ્વીપાદિક દ્વીપો અને લવણસમુદ્રાદિક સમુદ્રો, સૌધર્મકલ્પ, યાવત્-ઈષાપ્રાગ્ભારા પૃથિવી તે બધા અસંખ્યેય ભાગને સ્પર્શે. બાકીના ભાગની સ્પર્શનાનો

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧૦
॥૧૯૯॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२००॥

निषेध करवो. ए प्रमाणे अधर्मास्तिकाय अने लोकाकाशने अडकवा विषे पण जाणवुं. गाथार्थः-पृथिवी, उदधि, घनवात, तनुवात, कल्प, ग्रैवेयक, अनुत्तरो अने सिद्धि. ए बधानां अंतरो धर्मास्तिकायना संख्येय भागने अडके छे अने बाकी बधा धर्मास्तिकायना असंख्य भागने अडके छे. ॥ १२४ ॥

भगवत् सुधर्मस्वामीप्रणीत श्रीमद् भगवतीसूत्रना बीजा शतकसां दशमा उद्देशानो मूलार्थं संपूर्णं थयो.

२ शतके
उद्देशः १०
॥२००॥

॥ इति श्रीभगवतीसूत्रे द्वितीय शतं समाप्तम् ॥

ધ્યાત્ર્યો-

પ્રજ્ઞાતિ:

॥૧૬૧॥

॥ અથ તૃતીયું શતકમ્ ॥

ઉદ્દેશક ૧.

ત્રીજાં શતકેમાં દશ ઉદ્દેશોઓ છે, જૈમાં નીચે પ્રમાણે અધિકાર આવશે.

કેરિસવિઝ્ઞવણા' ચમર' કિરિય' જાણિત્થિ નગર' પાલા' ય ।

અહિવહ' હંદિયપરિસા' તત્તિયમ્મિ સપ દંસુદ્દેસા ॥ ૨૩ ॥

(કેરિસવિઝ્ઞવણ'ત્તિ) ચમર નામના ઇંદ્રમાં વિકુર્વણ શક્તિ કેવી છે? इत्यादि પ્રશ્નના નિર્વચન માટે પ્રથમ ઉદ્દેશક છે (ચમર'ત્તિ) ચમરનો ઉત્પાત જણાવવા ત્રીજો ઉદ્દેશક છે (કિરિય'ત્તિ) કાચિકી વગેરે ક્રિયાઓના જણાવવા ત્રીજો ઉદ્દેશક છે (જાણ'ત્તિ) દેવે વિકુર્વેલ યાનને સાધુ જાણે? इत्यादि અર્થના નિર્ણય માટે ચોથો ઉદ્દેશક છે (જિત્થિ'ત્તિ) સાધુ વહારના પુદ્ગલોને લઈને સ્ત્રી વગેરેનાં વૈક્રિય રૂપો કરી શકે इत्यादि અર્થના નિર્ણય સારું પાંચમો ઉદ્દેશક છે. (નગર'ત્તિ) નગર સંબંધી છટ્ટો ઉદ્દેશક છે (પાલય'ત્તિ) લોકપાલોના સ્વરૂપને કહેનારો સાતમો ઉદ્દેશક છે (અંહિવહ'ત્તિ) અસુર વગેરેના ઇંદ્રો કેટલા છે? ए वातने જાણવા માટે આઠમો ઉદ્દેશક છે (હંદિય'ત્તિ) ઇંદ્રિયોના વિષય સંબંધી નવમો ઉદ્દેશક છે (પરિસ'ત્તિ) ચમરની સમા સંબંધી હકીકત જણાવવા દશમો ઉદ્દેશક છે.

૩ શતકે

ઉદ્દેશ: ૧ :

॥૨૦૧॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२०२॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं मोया नामं नगरी होत्था, वण्णओ, तीसे णं मोयाए नगरीए बहिया उत्तरपुर-
च्छिमे दिसीभागे णं नंदणे नामं चेतिए होत्था, वण्णओ, तेणं कालेणं २ सामी समोसइहे, परिसा निग्गच्छइ,
पडिगया परिसा, तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स दोच्चे अंतेवासी अग्गिभूतीनामं
अणगारे गोयमगोत्तेणं सत्तुस्सेहे जाव पज्जुवासमाणे एवं वदासी—चमरे णं भंते ! असुरिंदे असुरराया के-
महिइढीए ? केमहज्जुत्तीए ? केमहाबले ? केमहायसे ? केमहासोकखे ? केमहाणुभागे ? केवइयं च णं पभू विउ-
न्वित्तए !, गोयमा ! चमरे णं असुरिंदे असुरराया महिइढीए जाव महाणुभागे, से णं तत्थ चोत्तीसाए भवणा-
वाससयसहस्साणं चउसट्ठीए सामाणियसाहस्सीणं तायत्तीसाए तायत्तीसगाण जाव विहरइ, एवंमहिइढीए जाव
महाणुभागे, एवतियं च णं पभू विउन्वित्तए से जहानामए-जुवती जुवाणे हत्थेणं हत्थे गेण्हेज्जा, चक्कस्स वा नाभी
अरगाउत्ता सिया, एवामेव गोयमा ! चमरे असुरिंदे असुरराया वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहणइ ? संखेज्जाइं
जोयणाइं दंडं निसिरइ, तंजहा-रयणाणं जाव रिट्ठाणं, अहावायरे पोग्गले परिसाडेइ २ अहासुहुमे पोग्गले
परियाएति २ दोब्बं पि वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहणति २, पभू णं गोयमा ! चमरे असुरिंदे असुरराया केवल-
कप्पं जंबुदीवं २ बहूहिं असुरकुमारेहिं देवेहिं देवीहि य आइण्णे वितिकिण्णं उवत्थडं संथडं फुडं अवगाढा-
अवगाढं करेत्तए, अदुत्तरं च णं गोयमा ! पभू चमरे असुरिंदे असुरराया तिरियमसंखेज्जे दीवसमुहे बहूहिं
असुरकुमारेहिं देवेहिं देवीहि य आइण्णे वितिकिण्णे उवत्थडे संथडे फुडे अवगाढावगाढे करेत्तए, एस णं

३ शतके
उद्देशः १
॥२०२॥

બ્યાલ્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥૨૦૩॥

ગોયમા ! ચમરસ્સં અસુરિવસ્સ અરરણ્ણો અયમેયારૂવે વિસસે વિસયમેસે વુહસે, ણો ચેવ ણં સંપત્તીય વિકુલ્લિવસુ
વા વિકુલ્લવતિ વા વિકુલ્લિવસ્સતિ વા ॥ (સૂ. ૧૨૫) ॥

તે કાલે તે સમયે મોકા નામની નગરી હતી, વર્ણક. તે મોકા નગરીની બહાર ઉત્તર-પૂર્વના દિગ્ભાગમાં નંદન નામનું ચૈત્ય
હતું વર્ણક. તે કાલે તે સમયે શ્રીમહાવીરસ્વામી પધાર્યા સભા નીકળે છે અને ધર્મ શ્રવણ કરી સભા પાછી ચાલી ગઈ. [પ્ર.૦] તે
કાલે તે સમયે શ્રમણ ભગવંત મહાવીરના બીજા શિષ્ય અગ્નિભૂતિ નામના અનગાર પર્યુપાસના કરતા આ પ્રમાણે બોલ્યા:-હે ભગવન !
અસુરેન્દ્ર, અસુરરાજ ચમર કેવી મોટી ઋદ્ધિવાળો છે, કેવી મોટી કાંતિવાળો છે, કેવા મોટા બઢવાળો છે, કેવી મોટી કીર્તિવાળો છે,
કેવા મોટા સુખવાળો છે, કેવા મોટા પ્રભાવવાળો છે અને તે કેટલું વીકુર્વણ કરી શકે છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! અસુરેન્દ્ર અસુરરાજ
ચમર મોટી ઋદ્ધિવાળો છે, યાવત્-મોટા પ્રભાવવાળો છે:-તે ત્યાં ચોત્રીસલાખો ભવનવાસો ઉપર ચોસઠહજાર સામાનિક દેવો ઉપર
અને તેત્રીશ ત્રાયસ્લિંશક દેવો ઉપર, સત્તાધીશપણું ભોગવતો યાવત્-વિહરે છે, અર્થાત્ તે ચમર એવી મોટી ઋદ્ધિવાળો છે અને

૧ શ્રી અગ્નિભૂતિ જ્ઞાતવેશીય શ્રમણભગવંત મહાવીરના બીજા ગણધર હતા. તેમનો જન્મ કૃતિકા નક્ષત્રમાં મગધ દેશના ગોબર ગામમાં થયો
હતો તથા તેમના પિતા ગૌતમગોત્રીય વસુભૂતિ તથા પૃથિવીદેવી નામની માતા હતા. તેઓ વેદ સંબંધી ઔદ વિદ્યા પારંગત હતા તેમનો શિષ્ય
પરિવાર ૫૦૦ નો હતો. એક સમયે તેઓ આર્ય શ્રી સોમીલ વિપ્રના દીક્ષા પ્રસંગે અપાપાપુરીનાં પધાર્યા હતા ત્યાંથી દેવો બગેરેને પ્રભુ મહાવીરની
સ્તુતિ કરતા સાંભળી અહીં આવ્યા. તેમના સંસયોનો નાશ થવાથી ત્યાં મહાવીરના બીજા શિષ્ય થયો. તે વચ્ચે તેમની ઉંમર ૪૬ વર્ષ ત્યારપછીના
૧૨ વર્ષ ઉદ્દમસ્થપણમાં અને સોઠ વર્ષ કેવલકીપણે વિદ્યમાન હતા આ રીતે તેમનું આયુષ્ય ૪૪ વર્ષનું હતું અને તેમનું તિર્થાંગ પ્રશુની વિદ્યમાનપણામાં
થયું હતું. (સમયવાગમુદ્ધ અંગ ૪ પું)

૩ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧
॥૨૦૩॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૨૦૪॥

યાવન્-એવા મોટા પ્રભાવવાળો છે. તથા તેમી વિકુર્વણ કરવાની શક્તિ પણ આટલી છે:-હે ગૌતમ ! વિકુર્વણ કરવા માટે અસુરેન્દ્ર, અસુરરાજ ચમર વૈક્રિય સમુદ્ઘાતવડે સમવહત થાય છે, સંસ્થેય યોજનસુધી લાંબા દંડને નિસર્જે છે-બનાવે છે અને તે દ્વારા રત્નનો યાવત્-રિષ્ટ રત્નોના સ્થૂલ પુદ્ગલોને સંસ્થેરી નાસે છે, તથા મૂક્ષમ પુદ્ગલોનું ગ્રહણ કરે છે. બીજીવાર પણ વૈક્રિયસમુદ્ઘાતવડે સમવહત થાય છે. વઠ્ઠી હે ગૌતમ ! જેમ કોઈ યુવાન પુરુષ પોતાના હાથવડે જુવાન સ્ત્રીના હાથને પકડે અર્થાત્ પરસ્પર કાકડા વાળેલા હોવાથી તે બન્ને વ્યક્તિઓ સંલગ્ન જણાય છે, અથવા જેમ પૈડાની ધરીમાં આરાઓ સુસંવદ્ધ હોય, એવીજરીતે અસુરેન્દ્ર, અસુરરાજ ચમર ઘણા અસુરકુમાર દેવો અને ઘણી અસુરકુમાર દેવીઓવડે આસા જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપને આકીર્ણ કરી શકે છે, તેમજ વ્યતિકીર્ણ, ઉપસ્તીર્ણ, સંસ્તીર્ણ, સ્પૃષ્ટ અને અવગાઢાવગાઢ કરે છે અર્થાત્ તે ચમર બીજાં રૂપો ઇટલાં બધાં વિકુર્વો શકે છે, કે જેને લઈને પૂર્વ પ્રમાણે આસો જંબૂદ્વીપ પણ ભરાઈ જાય છે. વઠ્ઠી હે ગૌતમ ! અસુરેન્દ્ર, અસુરરાજ, ચમર ઘણા અસુરકુમાર દેવો અને ઘણી અસુરકુમાર દેવીઓવડે આ તિરછાલોકમાં પણ અસંખ્ય દ્વીપ અને સમુદ્ર સુધીનું ફળ આકીર્ણ કરે છે, તથા વ્યતિકીર્ણ, ઉપસ્તીર્ણ સંસ્તીર્ણ, સ્પૃષ્ટ અને અવગાઢાવગાઢ કરી શકે છે. હે ગૌતમ ! પૂર્વ કહ્યા પ્રમાણે ઇટલાં રૂપો કરવાની અસુરેન્દ્ર, અસુરરાજ ચમરની માત્ર શક્તિ છે પણ કોઈ વચ્ચે તે ચમરે પૂર્વ પ્રમાણે રૂપો કર્યા નથી, કરતો નથી અને કરશે પણ નહિ. ॥ ૧૨૫ ॥

જતિ ણં ભંતે ! ચમરે અસુરિંદે અસુરરાયા એમહિદ્દીએ જાવ એવહયં ચ ણં પમ્હુ વિકુવ્વિત્તએ, ચમરસ્સ ણં ભંતે ! અસુરિંદસ્સ અસુરરન્નો સામાણિયા દેવા કેમહિદ્દીયા જાવ કેવતિયં ચ ણં પમ્હુ વિકુવ્વિત્તએ ?, ગોયમા ! ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ અસુરરન્નો સામાણિયા દેવા મહિદ્દિયા જાવ મહાણુભાગા, તે ણં તત્થ સાણં ૨ ભવણાણં

૩ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧
॥૨૦૪॥

બ્યાલ્યા-
પ્રશ્નિ:
॥૨૦૫॥

સાળં ૨ સામાણિયાળં સાળં ૨ અગમહિસીળં જાવ દિઝ્વાઈં ભોગભોગાઈં મુંજમાળા વિહરંતિ, એવંમહિઙ્ઘીયા જાવ એવઙ્ઘં ચ ણં પમ્મ વિકુલ્લિત્તે, સે જહાનામએ-મુંજતિં જુવાળે હત્થેણં હત્થે ગેણ્હેજ્ઞા, ચક્કસ્સ વા નામી અર-યાઉત્તા સિયા, એવામેવ ગોયમા ! ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ અસુરરત્તો એગમેગે સામાણિય દેવે વેડઠ્ઠિવચ્ચસમુઘાણં સમોહણઙ્ઘ ૨ જાવ દોઢંપિ વેડઠ્ઠિવચ્ચસમુઘાણં સમોહણતિ ૨ પમ્મ ણં ગોયમા ! ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ અસુર-રત્તો એગમેગે સામાણિય દેવે કેવલકપ્પં જંબુદ્ધીવં ૨ બહુહિં અસુરકુમારેહિં દેવેહિં દેવીહિ ય આઙ્ઘં વિતિકિન્નં ઉવત્થઢં સંથઢં ફુઢં અવગાઢાવગાઢં કરેત્તે, અદુત્તરં ચ ણં ગોયમા ! પમ્મ ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ અસુરરત્તો એગ-મેગે સામાણિયદેવે તિરિયમસંઘેજ્ઞે દીવસમુદ્ધે બહુહિં અસુરકુમારેહિં દેવેહિં દેવીહિ ય આઙ્ઘે વિતિકિણ્ણે ઉવત્થઢે સંથઢે ફુઢે અવગાઢાવગાઢે કરેત્તે, એસ ણં ગોયમા ! ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ અસુરરત્તો એગમેગસ્સ સામાણિયદેવસ્સ અયમેયારૂવે વિસે વિસયમેત્તે બુઙ્ઘે, ણો ચેવ ણં સંપત્તીય વિકુલ્લિસુ વા વિકુલ્લિત્તિ વા વિકુલ્લિસસિતિ વા ।

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જો અસુરેંદ્ર અસુરરાજ ચમર એવી મોટી ઋદ્ધિવાળો છે અને યાવત્-તે ષણ્ણં વિકુર્વણ કરી શકે છે, તો હે ભગવન્ ! અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમરના સામાનીક દેવો કેવી મોટી ઋદ્ધિવાળા છે, અને તેઓની વિકુર્વણ શક્તિ કેટલી છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! અસુરેંદ્ર અસુરરાજ ચમરના લોકપાલ દેવો એવી મોટી ઋદ્ધિવાળા છે અને યાવત્-મહા પ્રભાવવાળા છે તેઓ ત્યાં પોતે પોતાનાં ભવનો ઉપર, પોતપોતાના સામાનિકો ઉપર અને પોતપોતાની પટ્ટરાણીઓ ઉપર સત્તાધીશપણું ભોગવતા, યાવત્-દિવ્ય ભોગોને ભોગવતા વિહરે છે. અને એઓ એવી મોટી ઋદ્ધિવાળા છે. અને તેઓની વિકુર્વણ શક્તિ આટલી છે કે:-હે ગૌતમ ! વિકુર્વણ

૩ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧
॥૨૦૫॥

વ્યાખ્યા-

પ્રજ્ઞાપ્તિ:

॥૨૦૬॥

કરવા માટે તેઓ-અસુરેન્દ્ર, અસુરરાજ ચમરના એક એક સામાનિક દેવો-વૈક્રિયસમુદ્ધાત્તવડે સમવદત થાય છે. અને યાવત્-બીજીવાર પણ વૈક્રિયસમુદ્ધાત્તવડે સમવદત થાય છે. તથા હે ગૌતમ ! જેમ કોઈ જુવાન પુરુષ પોતાને હાથે જુવાન સ્ત્રીના હાથને પકડે, અર્થાત્ પરસ્પર કાકડા વાઢેલા હોવાથી જેમ તે બંને વ્યક્તિઓ સંલગ્ન જણાય છે; અથવા જેમ પૈડાની ધરીમાં આરાઓ સંલગ્ન-સુસંબદ્ધ હોય એવીજ રીતે અસુરેન્દ્ર, અસુરરાજ ચમરના સામાનિક દેવો આસ્તા જંબૂદ્વીપને ઘણા અસુરકુમાર દેવો તથા ઘણી અસુરકુમાર દેવીઓ વડે આકીર્ણ, વ્યતિકીર્ણ, ઉપસ્તીર્ણ, સંસ્તીર્ણ, સ્પૃષ્ટ અને અવગાઢાવગાઢ કરી શકે છે. વલ્લી હે ગૌતમ ! અસુરેન્દ્ર અસુરરાજ ચમરનો એક એક સામાનિકદેવ અ તિરછા લોકમાં અસંખ્યેય દ્વીપ સમુદ્રો સુધીનું સ્થઞ્ચ વગા અસુરકુમાર દેવો અને ઘણી અસુરકુમાર દેવીઓ વડે આકીર્ણ, વ્યતિકીર્ણ, ઉપસ્તીર્ણ, સંસ્તીર્ણ, સ્પૃષ્ટ અને અવગાઢાવગાઢ કરી શકે છે. હે ગૌતમ ! અસુરેન્દ્ર, અસુરરાજ ચમરના પ્રત્યેક સામાનિકમાં પૂર્વ પ્રમાણે વિકુર્વણ કરવાની શક્તિ છે-વિષય છે, વિષયમાત્ર છે, પણ તેઓ સંપ્રાપ્તિવડે કોઈગર વિકુર્વ્યું નથી, વિકુર્વતા નથી, અને વિકુર્વશે નહિ.

જતિ ણં ભંતે ! ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ અસુરરત્તો સામાણિયા દેવા એવંમહિદ્ધિયા જાવ એવ તિયં ચ ણં પભૂ વિકુન્નિવત્તણં ચમરસ્સ ણં ભંતે ! અસુરિંદસ્સ અસુરરત્તો તાયત્તીસિયા દેવા કેમહિદ્ધિયા ૦ ? , તાય ત્તીસિયા દેવા જહા સામાણિયા તહા નેયન્ના, લોચપાલા તહેવ, નવરં સંભેજ્ઞા દીવસમુદ્ધા ભાણિયન્ના, વહ્મહિં અસુરકુમારેહિં ૨ આહન્ને જાવ વિઉન્નિવત્તણં વા । જતિ ણં ભંતે ! ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ અસુરરત્તો લોચપાલા દેવા એવંમહિદ્ધિયા જાવ એવતિયં ચ ણં પભૂ વિઉન્નિવત્તણં । ચમરસ્સ ણં ભંતે ! અસુરિંદસ્સ અસુરરત્તો અગ્ગમહિસીઓ દેવીઓ કેમહિ-

૩ શતકે

ક્રમેશ: ૧

॥૨૦૬॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞપ્તિઃ
॥૨૦૭॥

હિંદ્યાઓ જાવ કેવતિયં ચળં પમ્ વિકુલ્વિત્તે?, ગોયમા! ચમરસ્સ ણં અસુરિંદસ્સ અસુરરત્તો અગ્ગમહિસીઓ મહિંદ્યાઓ જાવ મહાણુમાગાઓ, તાઓ ણં તત્થ સાણં ૨ સામાણિયસાહસ્સીણં સાણં ૨ મહત્તરિયાણં સાણં ૨ પરિસાણં જાવ એમહિંદ્યાઓ અન્નં જહા લોકપાલાણં અપરિસસં । સેવં મંતે ! ૨ ત્તિ (સૂત્રં ૧૨૬)

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમરના સામાનિક દેવો એવી મોટી ઋદ્ધિવાળા છે અને યાવત્-એટલું વિકુર્વળ કરવા સમર્થ છે તો હે ભગવન્ ! અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમરના ત્રાયલ્લિશક દેવો કેવી મોટી ઋદ્ધિવાળા છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! જેમ સામાનિકો કહ્યા તેમ ત્રાયલ્લિશકો પણ કહેવા. તથા લોકપાલો સંબંધે પણ એમ કહેવું. વિશેષ એ કે, તેઓ પોતાના બનાવેલ રૂપોથી અનેક અસુરકુમારો અને અસુરકુમારીઓ-સંખ્યેય દ્વીપ સમુદ્રોને ભરી શકે છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જો અસુરેંદ્ર અસુરરાજ ચમરના લોકપાલ દેવો એવી મોટી ઋદ્ધિવાળા છે અને યાવત્તેઓ એટલું વિકુર્વળ કરી શકે છે, તો અસુરેંદ્ર અસુરરાજ ચમરની પટ્ટરાણી દેવીઓ કેવી મોટી ઋદ્ધિવાળી છે અને તેઓ કેટલું વિકુર્વળ કરે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! અસુરેંદ્ર અસુરરાજ ચમરની પટ્ટરાણી દેવીઓ મોટી ઋદ્ધિવાળી છે, અને યાવત્-મોટા પ્રભાવવાળીઓ છે. તેઓ ત્યાં પોતપોતાના મનનો ઉપર, પોતપોતાના હજાર સામાનિક દેવો ઉપર, પોતપોતાની મિત્રરૂપ મહત્તરિકા દેવીઓ ઉપર અને પોતપોતાની સમિતિનું સ્વામીપણું ભોગવતી રહે છે. યાવત્-તે પટ્ટરાણીઓ એવી મોટી ઋદ્ધિવાળીઓ છે. તે સંબંધેની ધીજી ચંધી હકીકત લોકપાલોની પેઠે કહેવી. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે. ॥ ૧૨૬ ॥

ભગવં દોષે ગોયમે સમણં ભગવં મહાવીરં વંદહિ નમંસહ ૨ જેણેવ તથે ગોયમે વાયુભૂતિઅણગારે તેણેવ

૨ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૨૦૭॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२०८॥

उवागच्छति २ तच्च गोयमं वायुभूतिं अणगारं एवं वदासी-एवं खलु गोयमा ! चमरे असुरिंदे असुरराया
एवंमहिद्दीए तं चेव एवं सच्चं अपुट्टवागरणं नेयच्चं अपरिसेसियं जाव अग्गमहिसीणं वत्तच्चया समत्ता । तए
णं से तच्चे गोयमे वायुभूती अणगारे दोच्चस्स गोयमस्स अग्गिभूहस्स अणगारस्स एवमाइक्खमाणस्स भा०
पं० परू० एयमट्ठं नो सहहइ नो पत्तियइ नो रोयइ, एयमट्ठं असहहमाणे अपत्तियमाणे अरोएमाणे उट्ठाए
उट्ठेइ २ जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ जाव पज्जुवासमाणे एवं वयासी-एवं खलु भंते ! दोच्चे
गोयमे अग्गिभूतिअणगारे मम एवमातिकखइ भासइ पन्नवेइ परूवेइ-एवं खलु गोयमा ! चमरे असुरिंदे असु-
रराया महिद्दीए जाव महाणुभावे से णं तत्थ चोत्तीसाए भवणावाससयसहस्साणं एवं तं चेव सच्चं अपरिसेसं
भाणियच्चं जाव अग्गमहिसीणं वत्तच्चया संमत्ता, से कहमेयं भंते ! एवं० !, गोयमादि समणे भगवं महावीरे
तच्च गोयमं वाउभूतिं अणगारं एवं वदासी-जणं गोयमा ! दोच्चे गो० अग्गिभूहअणगारे तव एवमातिकखइ
४-एवं खलु गोयमा ! चमरे ३ महिद्दीए एवं तं चेव सच्चं जाव अग्गमहिसीणं वत्तच्चया संमत्ता, सच्चे णं
एसमट्ठे, अहंपि णं गोयमा ! एवमातिकखामि भा० पं० परू०, एवं खलु गोयमा !-चमरे ३ जाव महिद्दीए सो
चेव बितिओ गमो भाणियच्चो जाव अग्गमहिसीओ, सच्चे णं एसमट्ठे, सेवं भंते ! २, तच्चे गोयमे ! वायुभूती
अणगारे समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ २ जेणेव दोच्चे गोयमे अग्गिभूती अणगारे तेणेव उवागच्छइ २ दोच्चं
गो० अग्गिभूतिं अणगारं वंदइ नमंसति २ एयमट्ठं सम्मं विणएणं भुज्जो २ खामेति (सूत्रं १२७)

३ श्रवके
उद्देशः १
॥२०८॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞપ્તિઃ
॥૨૦૯॥

અમ કહી દ્વિતીય ગૌતમ અગ્નિભૂતિ અણગારે શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને વાંદી, નમી, જે તરફ તૃતીય ગૌતમ વાયુભૂતિ અનગાર હતા તે તરફ જવાનું કહ્યું અને ત્યાં જઈને તે અગ્નિભૂતિ અનગારે વાયુભૂતિ અનગારને આ પ્રમાણે કહ્યું કે:-હે ગૌતમ ! એ પ્રમાણે નિશ્ચિત છે કે, અસુરેંદ્ર અસુરરાજ ચમર, એવી મોટી ઋદ્ધિવાળો છે, ઇત્યાદિ બધું ચમરથી માંડીને તેની પટ્ટરાણીઓ સુધીનું અષ્ટાદશ વ્યાકરણરૂપ વૃત્તાંત અહીં કહેવું. ત્યારપછી અગ્નિભૂતિ અનગારે પૂર્વ પ્રમાણે કહેલી, માણેલી, જણાવેલી અને પ્રરૂપેલી એ વાતમાં તે તૃતીય ગૌતમ વાયુભૂતિ અનગારને શ્રદ્ધા બેસતી નથી, વિશ્વાસ આવતો નથી અને એ વાત તેઓને રુચતી નથી. હવે એ વાતમાં અશ્રદ્ધા કરતા, અવિશ્વાસ આણતા અને એ વાત તરફ અણમમાચાલા તે તૃતીય ગૌતમ વાયુભૂતિ અનગાર પોતાના આમનથી ઊઠી શ્રમણ ભગવંત મહાવીર તરફ ગયા અને ત્યાં જઈ તેઓની પર્યુપાસના કરતા આ રીતે બોલ્યા:-હે ભગવન્ ! દ્વિતીય ગૌતમ અગ્નિભૂતિ અનગારે મને સામાન્ય પ્રકારે કહ્યું, વિશેષ પ્રકારે કહ્યું, જણાવ્યું અને પ્રરૂપ્યું કે “અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમર એવી મોટી ઋદ્ધિવાળો છે અને યાવત્-એવા મોટા પ્રભાવવાળો છે કે, તે ત્યાં ચોત્રીશલાખ ભવનાવાસો ઉપર સ્વામિપણું ભોગવે છે, ઇત્યાદિ બધું પટ્ટરાણીઓ સુધીનું વૃત્તાંત અહીં પૂરેપૂરું કહેવું” તે એ તેજ પ્રમાણે કેવી રીતે છે ? [૩૦] હે ‘ગૌતમ’ વગેરે આમંત્રી શ્રમણ ભગવંત મહાવીરે તે ત્રીજા ગૌતમ વાયુભૂતિ અનગારે તને જે સામાન્ય પ્રકારે કહ્યું, વિશેષ પ્રકારે કહ્યું, જણાવ્યું અને પ્રરૂપ્યું કે,-હે ગૌતમ ! અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમર મોટી ઋદ્ધિવાળો છે, ઇત્યાદિ બધું તેની પટ્ટરાણીઓ સુધીનું વૃત્તાંત અહીં કહેવું” એ વાત સાચી છે અને હું પણ એમજ કહું છું, માણું છું, જણાવું છું, અને પ્રરૂપું છું કે અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમર મોટો ઋદ્ધિવાળો છે ઇત્યાદિ તેજ રીતે યાવત્-પટ્ટરાણીઓ સુધીની ફકીકતવાળો વીજો ગમ કહેવો. અને એ વાત સાચી છે. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે એમ

૩ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૨૦૯॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२१०॥

कही तृतीय गौतम वायुभूति अनगार श्रमण भगवंत महावीरने वांदी, नमी अने जे तरफ बीजा गौतम अग्निभूति अनगार छे त्यां आवी, तेओने वांदी, नमी, 'तेओनी वात न मानी' ते माटे तेओनी पासे वारंवार विनयपूर्वक सारी रीने क्षमा मागे छे. ॥१२७॥
तए णं से तच्चे गोयमे वाउभूती अणगारे दोच्चेणं गोयमेणं अग्निभूतीणामेणं अणगारेणं सद्धिं जेणेव समणे भगवंमहावीरे जाव पज्जुवासमाणे एवं वयासी-जति णं भंते! चमरे असुरिंदे असुरराया एवंमहिद्धीए जाव एवति यं च पभू विकुब्बित्तए बली णं भंते! वइरोयणिंदे वइरोयणरायाकेमहिद्धीए जाव केवलियं च णं पभू विकुब्बित्तए!, गोयमा! बली णं वइरोयणिंदे वइरोयणराया महिद्धीए जाव महाणुभागे, से णं तत्थ तीसाए भवणावाससयसहस्साणं सट्ठीए सामाणियसाहस्सीणं सेसं जहा चमरस्स तहा लियस्सवि णेयब्बं, णवरं सातिरेणं केवलकप्पं जंबुद्धीवंति भाणियब्बं, सेसं तं चेव णिरवसेसं णेयब्बं, णवरं णाणत्तं जाणियब्बं भवणेहिं सामाणिहिं, सेवं भंते २ त्ति तच्चे गोयमे वायुभूती जाव विहरति ।

[प्र०] त्यारपछी ते बीजा गौतम वायुभूति अनगार, बीजा गौतम अग्निभूति नामना अनगारनी साथे ज्यां श्रमण भगवंत

१ वायुभूति—काश्यपगोत्र श्रमणभगवंतमहावीरना बीजा गणधर हता. तेमनो जन्म स्वाति नक्षत्रमां, मगव देशना गोवर नामना विप्र श्रीवसुभूतिना पत्नी पृथिवीदेवीनी कुच्चे थयो हतो तेओ प्रथम तथा बीजा गणधरना सहोदर हता. तेओ वेद संबंधी चौदे विद्याना निधान हता, पण शुं आ देहज आत्मा छे? एवा एवा संशयवाळा हता तेओनो शिष्य समुदाय ५०० नो हतो भगवंत महावीर पासे पोताना संशयोनो नाश थतां त्यांज प्रव्रजित थया. ते वल्लते तेमनुं वय बेतालीश वर्ष १० वर्ष छगस्थावस्था अने १८ वर्ष केवळीपणे ए रीते ७० वर्षनुं आयुष्य भोगवी प्रमुना विद्यमानपणामां राजगृहमां निवारण थयुं हतुं. (समवायांग सूत्र अं० ४)

३ शतके
उद्देशः १
॥२१०॥

ઘ્યાલ્યા-
પ્રજ્ઞસિઃ
॥૨૧૧॥

મહાવીર છે ત્યાં આવ્યા; અને ત્યાં તેઓની પર્યુપાસના કરતા આ પ્રમાણે બોલ્યા કે:—હે ભગવન્ ! જો અસુરરાજ ચમર એવી મોટી ઋદ્ધિ-વાળો છે અને યાવત્-ઍટલું વિકુર્વણ કરી શકે છે, તો હે ભગવન્ ! વૈરોચનેન્દ્ર બલિ, કેવી મોટી ઋદ્ધિવાળો છે, યાવત્- તે કેટલું વિકુર્વણ કરવા સમર્થ છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! વૈરોચનેન્દ્ર, વૈરોચનરાજ બલી મોટી ઋદ્ધિવાળો છે. યાવત્-મહાનુભાગ છે, વઠી તે ત્યાં ત્રીસલાખ ભવનોનો, તથા સાઠહજાર સામાનિકોનો અધિપતિ છે. જેમ ચમર સંવંધે હકીકત કહી તેમ બલિ વિષે પણ જાણવું. વિશેષ એ કે, તે પોતાની વિકુર્વણ શક્તિથી આજ્ઞા જંબુદ્વીપ કરતાં વધારે ભાગમાં પોતાના રૂપો ભરી શકે છે, બાકી વધું તેજ પ્રમાણે કહેવું. વિશેષ એ કે, ભવનો અને સામાનિકો વિષે જૂદાઈ જાણવી. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે. એમ કહી યાવત્-ત્રીજા ગૌતમ વાયુભૂતિ અનગાર વિહરે છે.

અંતે ત્તિ ભગવં દોષં ગોયમે અગ્નિભૂતી અણગારે સમણે ભગવં મહાવીરં વંદઈ ૨ એવં વદાસી—જહ ણં અંતે ! બલી વહરોયણિદે વહરોયણરાયા એમહિહ્દીએ જાવ એવહ્યં ચ ણં પમ્મ વિકુલ્લિત્તે ધરણે ણં અંતે ! નાગકુમારિદે નાગકુમારરાયા એમહિહ્દીએ જાવ કેવતિયં ચ ણં પમ્મ વિકુલ્લિત્તે ?, ગોયમા ! ધરણે ણં નાગકુમારિદે નાગકુમારરાયા એમહિહ્દીએ જાવ સે ણં તત્થ ચોયાલીસાએ ભવણાવાસસયસહસ્સાણં છળ્હં સામાણિય સાહસ્સીણં તાયત્તીસાએ તાયત્તીસગાણં ચણ્હં લોગપાલાણં છળ્હં અગ્ગમહિસીણં સપરિવારાણં તિણ્હં પરિસાણં સત્તણ્હં અણિયાણં સત્તણ્હં અણિયાહિવર્ધ્ણં ચણ્હં તાયત્તીસાએ આયર વલ્લદેવસાહસ્સીણં અન્નેસિં ચ જાવ વિહરઈ, એવતિયં ચ ણં પમ્મ વિહરિત્તે, સે જહાનામે—જુવતિં જુવાણે જાવ પમ્મ કેવલકપ્પં જંબુદ્વીપં ૨

૩ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧
॥૨૧૧॥

ઘ્યાસ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૨૧૨॥

જાવ તિરિયં સંલેજે દીવસમુદે વહૂહિં. નાગકુમારીહિં જાવ વિડવ્વિસ્સંતિ વા, મામાણિયા તાયત્તીસા લોગપા-
લગા અગ્ગમહિસીઓ ય તહેવ, જહા ચમરસ્સ એવં ધરણે ણં નાગકુમારરાયા મહિહિહા જાવ એવંતિયં જહા ચમરે
તહા ધરણેઽવિ, નવરં સંલેજે દીવસમુદે ખાણિયવ્વે, એવં જાવ થણિયકુમારા વાણ મંતરા જોહસિયાવિ, નવરં
દાહિણિલ્લે સવ્વે અગ્ગિભૂતી પુચ્છતિ, ઉત્તરિલ્લે સવ્વે વાડભૂતી પુચ્છહ,

પછી તે ત્રીજા ગૌતમ અગ્નિભૂતિ અનગાર શ્રમણભગવંતમશ્વીરને વાંદે છે, નમે છે, નમીને તેઓ આ પ્રમાણે બોલ્યા કે:-હે ભગ-
વન્ ! જો વૈરોચન ઇંદ્ર, વૈરોચનરાજબલિ એવી મોટી ઋદ્ધિવાળો છે અને યાવત્ તે કેટલું વિકુર્વણ કરી શકે છે ? [ઉ.] હે ગૌતમ !
તે નાગકુમારોનો ઇંદ્ર, નાગકુમારોનો રાજા ધરણ મોટી ઋદ્ધિવાળો છે, અને યાવત્-ત્યાં ૪૪ લાખ ભવનવાસો છે, છ હજાર સામા-
નિક દેવો ઉપર, તેત્રીશ ત્રાયક્ષિશક દેવો ઉપર, ચાર લોકપાલો ઉપર, પરીવારવાળી છ પટ્ટરાણીઓ ઉપર સ્વામીપણું મોગવતો વિહરે
છે. તથા તેની વિકુર્વણ શક્તિ આટલી છે-જેમ કોઈ જુવાન પુરુષ જુવાન સ્ત્રીના હાથને પકડે, અને પરસ્પર કાકડા વાઢેલ હોવાથી
જેમ તે સંલગ્ન જણાય છે તેમ ઘણા નાગકુમાર અને ઘણી નાગકુમારીઓવડે-આશ્વા જંબૂદ્વીપનો અને તિરંચે સંસ્થેય દ્વીપસમુદ્રોને
મરી શકે છે; પણ યાવત્-તે તેણું કોઈ દિવસ કરશે નહિં. તેના સામાનિકો, ત્રાયક્ષિશક દેવો, લોકપાલો, અંનં અંગ્ર મહિષીઓ વિષે
ચમરની માફક કહેવું. વિશેષ એ કે:-તેઓની વિકુર્વણશક્તિ માટે સંસ્થેય દ્વીપ સમુદ્રો કહેવા. અને એ પ્રમાણે યાવત્-સ્તનિતકુમારો,
વાનવ્યંતરો, તથા જ્યોતિષિકો પણ જાણવા. વિશેષ એ કે-દક્ષિણ દિશાના બધા ઇન્દ્રો વિષે અગ્નિભૂતિ પૂછે છે અને ઉત્તર દિશાના
બધા ઇન્દ્રો વિષે વાયુભૂતિ પૂછે છે.

૩ શતકે
ઉપેશ: ૧
॥૨૧૨॥

બ્યાલ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૨૧૩॥

મંતેત્તિ ભગવં દોષે ગોયમે અગ્નિભૂતી અણગારે સમણં ભગવં મૃં વંદતિ નમંસતિ ૨ એવં વયાસી-જતિ ણં મંતે ! જોહસિંદે જોતિસરાયા એવંમહિહ્દીએ જાવ એવતિયં ચ ણં પમ્મુ વિક્કુબ્બિત્તે સક્કે ણં મંતે ! દેવિંદે દેવરાયા કેમ-હિહ્દીએ જાવ કેવતિયં ચ ણં પમ્મુ વિહરહ્, ગોયમા ! સક્કે ણં દેવિંદે દેવરાયા મહિહ્દીએ જાવ મહાણુભાગે, સેણં તત્થ ચત્તીસાએ વિમાણાવાસસયસહસ્સાણં ચડરાસીએ સામાણિયસાહસ્સીણં જાવ ચડણહં ચડરાસીણં આયરક્ક- (દેવ) સાહસ્સીણં અણેસિં ચ જાવ વિહરહ્, એવંમહિહ્દીએ જાવ એવતિયં ચ ણં પમ્મુ વિક્કુબ્બિત્તે, એવં જહેવ ચમ-રસ્સ તહેવ ભાણિયન્નં, નવરં દો કેવલકપ્પે જંબુદ્ધીવે ૨ અવસેસં તં ચેવ, એસ ણં ગોયમા ! સક્કસ્સ દેવિદ-સ્સ દેવરણ્ણો હમેયારૂવે વિસાએ વિસયમેત્તે ણં બુદ્ધા, નો ચેવ ણં સંપત્તીએ વિહરહ્સુ વા વિહરહ્સુ વા વિહરહ્-સ્સતિ વા ॥ (સૂ. ૧૨૮) ॥

[પ્ર.] હે ભગવન્ ! એમ કહી ભગવાન્ ગૌતમ બીજા અગ્નિભૂતિ અનગાર શ્રમણભગવંતમહાવીરને વાંદે છે, અને નમે છે નમીને તેઓ આ પ્રમાણે બોલ્યા કે:-હે ભગવન્ ! જો જ્યોતિષિકેન્દ્ર, જ્યોતિષિક રાજા એવી મોટી ઋદ્ધિવાળો છે અને એટલું વિકુર્વણ કરી શકે છે તો દેવેન્દ્ર દેવરાજશક્ત્ર કેવી મોટી ઋદ્ધિવાળો છે અને યાવત્-કેટલું વિકુર્વણ કરી શકે છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! દેવેન્દ્ર, દેવ-રાજશક્ત્ર મોટી ઋદ્ધિવાળો છે અને યાવત્ મોટા પ્રભાવવાળો છે. તે ત્યાં વત્રીશલાખ વિમાનાવાસો ઉપર, ચોરાસીહજાર સામાનિક દેવો ઉપર, યાવત્- ૨,૩૬૦૦૦ આત્મરક્ષક દેવો ઉપર, અને બીજાઓ ઉપર સત્તાધીશપણું ભોગવતો યાવત્-વિહરે છે. અર્થાત્ શક્ત્રેન્દ્ર એવી મોટી ઋદ્ધિવાળો છે તેની વિકુર્વણ શક્તિ સંવંધે ચમરની પેઠે કહેવું. વિશેષ એ કે, તે એટલાં વધારાં રૂપો વિકુર્વી શકે છે,

૩ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૨૧૩॥

ઘ્યાન્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૨૧૪॥

કે જે રૂપોથી આસ્થા લે જંબૂદ્વીપો ભરાઈ શકે છે. બાકી બધું તેજ પ્રમાણે જાણવું. વઠ્ઠી હે ગૌતમ ! દેવેન્દ્ર દેવરાજશક્રનો માત્ર એ વિષય છે, વિષયમાત્ર છે અર્થાત્ પૂર્વે જણાવેલી વિકુર્વણા શક્તિ તે માત્ર શક્તિરૂપ છે, પણ સંપ્રાપ્તિવડે તેમ તેમ વિકુર્વ્યું નથી, વિકુર્વતો નથી અને વિકુર્વશે પણ નહિ. ॥ ૧૨૮ ॥

જહ ણં મંતે ! સક્કે દેવિંદે દેવરાયા એમહિદ્ધિદ્ધે જાવ એવતિયં ચ ણં પભૂ વિકુન્નિવત્તે ॥ એવં ચલુ દેવાણુ-
પ્પિયાણં અંતેવાસી તીસે ણામં અણગારે પગતિમદ્દે જાવ વિણીએ છટ્ટંછટ્ટેણં અણિવિસ્વત્તેણં તવોકમ્મેણં
અપ્પાણં ભાવેમાણે બહુપહ્વિપુણાહં અટ્ટ સંવચ્છરાહં સામણ્ણપરિયાગં પાઉણિત્તા માસિયાએ સંલેહ્ણાએ અત્તાણં
સુસેત્તા સટ્ઠિં મત્તાહં અણસણાએ છેદેત્તા આલોતિયપહ્વિકંતે સમાહિપત્તે કાલમાસે કાલં કિચ્ચા સોહમ્મે કપ્પે
સયંસિ વિમાણંસિ ઉવવાયસભાએ દેવસયણિજ્ઞંસિ દેવદૂસંતરિએ અંગુલસ્મ અસંખેજ્ઞહિભાગમેત્તાએ ઓગાહ્ણાએ
સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો સામાણિયદેવત્તાએ ઉવવણ્ણે, તએ ણં તીસે દેવે અટ્ટણોવવન્નમેત્તે સમાણે પંચવિહાએ
પજ્જત્તીએ પજ્જત્તિભાવં ગચ્છહિ, તંજહા-આહારપજ્જત્તીએ સરીરં ઇંદિયં આણુપાણુપજ્જત્તીએ ભાસામણપજ્જત્તીએ,
તએ ણં તં તીસયં દેવં પંચવિહાએ પજ્જત્તીએ પજ્જત્તિભાવં ગયં સમાણં સામાણિયપરિસોવવન્નયા દેવા કરયલપરિ-
ગ્ગહિયં દસનહં સિરસાવત્તં મત્થએ અંજલિં કટ્ટુ જણં વિજણં વદ્ધાવિતિ ૨ એવં વદાસી-અહો ણં દેવાણુપ્પિએ !
દિન્વા દેવહ્હી દિન્વા દેવજુત્તી દિન્વે દેવાણુભાવે લદ્ધે પત્તે અભિસમન્નાગતે, જારિસિયા ણં દેવાણુપ્પિએહિં દિન્વા
દેવિહ્હી દિન્વા દેવજુત્તી દિન્વે દેવાણુભાવે લદ્ધે પત્તે અભિસમન્નાગતે તારિસિયા ણં સક્કેણં દેવિંદેણં દેવરણ્ણા

૩ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧
॥૨૧૪॥

ઘ્યાલ્યા-
પ્રજ્ઞસિઃ
॥૨૧૫॥

દિઘ્વા દેવિઙ્ઘી જાવ અભિસમન્નાગયા, જારિસિયા ણં (સક્કેણં દેવિંદેણં દેવરણ્ણા દિઘ્વા દેવિઙ્ઘી જાવ અભિસ-
મણ્ણાગયા તારિસિયા ણં) દેવાણુપ્પિણ્ણિં દિઘ્વા દેવિઙ્ઘી જાવ અભિસમન્નાગયા । સે ણં મંતે ! તીસણ દેવે કેમ-
હિઙ્ઘિણ જાવ કેવતિયં ચ ણં પમ્મૂ વિડઙ્ઘિવત્તણ ? , ગોયમા ! મહિઙ્ઘિણ જાવ મહાણુભાગે, સે ણં તત્થ સયસ્સ
વિમાણસ્સ ચડણ્ણં સામાણિયસાહસ્સીણં ચડણ્ણં અગ્ગમહિસીણં સપરિવારાણં તિણ્ણં પરિસાણં સત્તણ્ણં અણિ-
યાણં સત્તણ્ણં અણિયાહિવર્ણં સોલસણ્ણં આયરક્કસ્વદેવસાહસ્સીણં અણ્ણેસિં ચ વહ્ણં વેમાણિયાણં દેવાણ ય
દેવીણ ય જાવ વિહરતિ, એવંમહિઙ્ઘિણ જાવ એવહ્યં ચ ણં પમ્મૂ વિડઙ્ઘિવત્તણ, સે જહાણામણ જુવતિં જુવાણે
હત્થેણં હત્થે ગેણ્ણેજ્ઞા જહેવ મક્કસ્સ તહેવ જાવ એસ ણં ગોયમા ! તીસયસ્મ દેવસ્સ અયમેયારૂવે વિમણ વિસ-
યમેત્તે બુદ્ધે, નો ચેવ ણં સંપત્તીણ વિડઙ્ઘિવલુ વા ૩ ।

હે ભગવન્ ! જો દેવેન્દ્ર, દેવરાજશક્ર એવી મોટો ઋદ્ધિવાલો છે અને એટલું વિકુર્વણ કરવા શક્ત છે તો સ્વભાવે ભદ્ર અને વિનીત.
તથા હંમેશાં છદ્ધ છદ્ધની તપસ્યા કરતો આત્માને ભાવતો, પૂરેપૂરાં આઠ વર્ષ સુધી સાધુપણું પાઠીને માસિક સંલેખનાવડે આત્માને
સંયોજીને તથા સાઠ ટંક સુધીનું અનશન પાઠીને, આલોચન તથા પ્રતિક્રમણ કરીને, સમાધી પામીને, કાઝમાસે કાઝ કરીને આપ
દેવાનુપ્રિયનો શિષ્ય તિષ્ઠ્યક નામનો અનગાર, સૌધર્મકલ્પમાં પોતાના વિમાનમાં, ઉપપાત સમાના દેવશયનીયમાં દેવવસ્ત્રથી ઢંકાવેલ
અને આગળના અસંખ્ય ભાગમાત્ર જેટલી અવગાહનમાં દેવેન્દ્ર, દેવરાજના સામાનિકપણે ઉત્પન્ન થયો છે. પછી દુરતમાંજ ઉત્પન્ન થયેલો
તે તિષ્ઠ્યકદેવ પાંચ પ્રકારની પર્યાપ્તિવડે પર્યાપ્તપણાને પામે છે અર્થાત્ તે આહારપર્યાપ્તિવડે, શરીરપર્યાપ્તિવડે, ઇન્દ્રિયપર્યાપ્તિવડે,

૩ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૨૧૫॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૨૧૬॥

આનપ્રાણપર્યાપ્તિવડે અને ભાષામનઃપર્યાપ્તિવડે પોતાના શરીરને સંપૂર્ણપણે રચે છે. જ્યારે તે તિષ્ઠ્યકદેવ પૂર્વોક્ત પાંચ પર્યાપ્તિવડે પોતાના શરીરની બનાવટ પૂરેપૂરી કરી છે છે ત્યારે સામાનિક સમિતિના દેવો તેની પાસે આવી, હાથ જોડવાપૂર્વક દશે નચ્ચને ભેગા કરી માથે અઢાઢી, માથે અંજલી કરીને જય અને વિજયથી વધાવે છે અને પછી આ પ્રમાણે કહે છે કે અહો ! આપ દેવાનુપ્રિયે દિવ્ય દેવઋદ્ધિ, દિવ્ય દેવકાંતિ અને દિવ્ય દેવપ્રભાવ લબ્ધ કર્યો છે, પ્રાપ્ત કર્યો છે, અને સામે આપ્યો છે વહી જેવી દિવ્ય દેવઋદ્ધિ દિવ્ય દેવકાંતિ દિવ્ય દેવપ્રભાવ આપ દેવાનુપ્રિયે લબ્ધ કર્યો છે, પ્રાપ્ત કર્યો છે અને સામે આપ્યો છે તેવી દિવ્ય દેવઋદ્ધિ, દિવ્યદેવકાંતિ દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શકે પળ યાવત્-સામી આળી છે; અને જેવી દિવ્ય દેવઋદ્ધિ દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શકે લબ્ધ કરી છે, પ્રાપ્ત કરી છે, સામી આળી છે તેવી દિવ્ય દેવઋદ્ધિ આપ, દેવાનુપ્રિયે સામી આળી છે તો હે ભગવન્ ! તે તિષ્ઠ્યકદેવ કેવી મોટી ઋદ્ધિવાળો છે અને કેટલું વિકુર્વણ કરી શકે છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! તે તિષ્ઠ્યકદેવ મોટી સમૃદ્ધિવાળો છે મોટા પ્રભાવવાળો છે. તે ત્યાં પોતાના વિમાન ઉપર, ચાર હજાર સામાનિક દેવો ઉપર, પરિવારયુક્ત ચાર પટ્ટરાણીઓ ઉપર, ત્રણ સભાઓ સાત સેના ઉપર, સાત સેનાધિપતિ ઉપર, સોઠ્ઠહજાર આત્મરક્ષક દેવો ઉપર અને બીજા ઘણા વૈમાનિક દેવો તથા દેવી ઉપર સત્તાધીશપણું ભોગવતો વિહરે છે તે આવી મહાન્ સમૃદ્ધિવાળો છે અને આટલું વિકુર્વણ કરી શકે છે જેમ કોઈ યુવાન પુરુષ યુવાન સ્ત્રીને હાથે કાકડા વાલી પકડે જેથી તેઓ સંલગ્ન લાગે તેમ તે બીજાં રૂપો કરી શકે છે. તે શકની જેટલી વિકુર્વણશક્તિવાળો છે વહી હે ગૌતમ ! તિષ્ઠ્યક દેવની જે વિકુર્વણ શક્તિ છે તે તેનો વિષય છે, વિષયમાત્ર છે પણ તેણે સંપ્રાપ્તિવડે વિકુર્વ્યું નથી, વિકુર્વતો નથી અને વિકુર્વશે પણ નહિ.

૩ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૨૧૬॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપિ:
॥૨૧૭॥

જતિ ણં ભંતે ! તીસણ દેવે મહિદ્દિયે જાવ એવહયં ચ ણં પમ્મ વિડઙ્ગિત્તણ સક્કસ્સ ણં ભંતે ! દેવિંદસ્સ દેવરત્તો અવસેસા સામાણિયા દેવા કેમહિદ્દિયા તહેવ સઙ્ગં જાવ एस णं गोयमा ! सक्कस्स देविंदस्स देवरत्तो एगमेगस्स सामाणियस्स देवस्स इमेयारूवे विसयमेत्ते बुइए, नो चेव णं संपत्तीए विडङ्गिंसु विडङ्गिवति वा विडङ्गिस्संति वा, तायसीसा यलोगपालअग्गमहिंसीणं जहेव चम- रस्स, नवरं दो केवलकप्पे जंबुद्दीवे २, अण्णं तं चेव, सेवં भंते २ त्ति दोवे गोयमे जाव विहरति ॥(सू० १२९)॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જો તિથ્યકદેવ એવી મહાન્ ઋદ્ધિસંપન્ન છે અને આટલું બધું વિકુર્વણ કરી શકે છે તો દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રના બાકીના-બીજા બધા સામાનિક દેવો કેવી મોટી ઋદ્ધિવાળા છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! તેજ પ્રમાણે બધું જાણવું, યાવત્-હે ગૌતમ ! દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક્રના પ્રત્યેક સામાનિક દેવોનો એ વિષય છે, વિષયમાત્ર છે, પણ સંપ્રાપ્તિથી કોઈએ વિકુર્વ્યું નથી, વિકુર્વતો નથી અને વિકુર્વશે પણ નહીં. શક્રના ત્રાયલ્લિશ્વક દેવો વિષે, લોકપાલો વિષે, અને પદ્ધરાણીઓ વિષે ચમરની પેઠે કહેવું. વિશેષ એ કે તેઓની વિકુર્વણશક્તિ આશ્વા વે જંબુદ્વીપ જેટલી કહેવી અને બાકી બધું તેજ પ્રમાણે કહેવું. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, એમ કહી બીજા ગૌતમ વિહાર કરે છે. ॥ ૧૨૯ ॥

ભંતેત્તિ ભગવં તચ્ચે ગોયમે વાઉમ્મત્તી અણગારે સમણં ભગવં જાવ એવં વદાસી-જતિ ણં ભંતે ! સક્કે દેવિંદે દેવરાયા એમહિદ્દિયે જાવ એવહયં ચ ણં પમ્મ વિડઙ્ગિત્તણ ઈસાણે ણં ભંતે ! દેવિંદે દેવરાયા કેમહિદ્દિયે ? એવં તહેવ, નવરં સાહિયે દો કેવલકપ્પે જંબુદ્દીવે ૨, અવસેસં તહેવ (સૂ૦ ૧૩૦) ॥

૨ શતકે
ઉદ્દેશ: ?
॥૨૧૭॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२१८॥

[प्र०] हे भगवन् ! एम कही त्रीजा गौतम वायुभूति अनगार श्रमण भगवंत महावीरने नमीने यावत्-आ प्रमाणे बोल्या के-
हे भगवन् ! जो देवेंद्र, देवराज शक्र यावत्-एवी मोटी ऋद्धिवाळो छे अने यावत् एटलुं विकुर्वण करी शके छे; तो हे भगवन् !
देवेंद्र देवराज इशान केवी मोटी ऋद्धिवाळो छे ? [उ०] हे गौतम ! ते संबंधे बंधुं तेमज जाणवुं. विशेष ए के, तेनी विकुर्वणा
शक्ति आखा बे जंबूद्वीप करतां पण वधारे जाणवी अने बाकी बंधुं पूर्व प्रमाणेज जाणवुं. ॥ १३० ॥

जति णं भंते ! ईसाणे देविंदे देवराया एमहिड्डिए जाव एवतियं च णं पभू विउव्वित्तए ॥ एवं खलु देवा-
णुप्पियाणं अंतेवासी कुरुदत्तपुत्ते नामं पगतिभए जाव विणीए अट्टमंअट्टमेणं अणिक्खित्तेणं पारणए आयं-
विलपरिग्गहिणं तवोकम्मेणं उड्डं बाहाओ पगिज्झिय २ सूराभिमुहे आयावणभूमीए आयावेमाणे बहूपडि-
पुत्ते छम्मासे सामणणपरियाणं पाउणित्ता अट्टमासियाए संलेहणाए अत्ताणं झोसित्ता तीसं भत्ताइं अणसणाए
छेदित्ता आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा ईमाणे कप्पे सयंसि विमाणंसि जा चेव तीसए
वत्तव्वया ता सब्बेव अपरिसेसा कुरुदत्तपुत्तेऽवि, नवरं सातिरेगे दो केवलकप्पे जंबुद्वीवे २, अवसेसं तं चेव, एवं
सामाणियतायत्तीसलोगपालअग्गमहिंसीणं जाव एस णं गोयमा ! ईसाणस्स देविंदस्स देवरत्तो० एवं एगमेगाए
अग्गमहिंसीए देवीए अयमेयारूवे विसए विसयमेत्ते बुइए, नो चेव णं संपत्तीए विउव्विसु वा ३ ॥ (सू० १३१) ॥

[प्र०] हे भगवन् ! जो देवेंद्र देवराज इशान, एवी मोटी ऋद्धिवाळो होय अने एटलुं विकुर्वण करी शकतो होय तो स्वभावे
भद्र, यावत्-विनीत, तथा निरंतर अट्टम अट्टम अने उपर पारणे आंचील, एवा आकरा तपवडे आत्माने भावतो, उंचे हाथ राखी,

३ शतके
उद्देशः १
॥२१८॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપિ:
॥૨૧૯॥

સૂર્યની સામે ડમો રહી આતાપનભૂમિમાં આતાપન લેતો, તડકાને સહતો, પૂરેપૂરા છ માસ સાધુપણું પાઠી, પન્નર દિવસની સંલેખના વહે આત્માને સંયોજી, ત્રીસ ટંક સુધી અનશન પાઠી, આલોચન અને પ્રતિક્રમણ કરી, સમાધિ પામી, કાઠમાસે કાઠ કરી આપ દેવાનુપ્રિયનો શિષ્ય કુરુદત્ત નામનો અનગાર ઇશાન કલ્પમાં પોતાના વિમાનમાં ઇશાનેન્દ્રના સામાનિકપણે દેવ થયો છે. જે વક્તવ્યતા તિપ્પકદેવ સંબંધે આગઢ કહી છે તે બધી અહીં કુરુદત્ત દેવ વિષે પણ કહેવી. તો તે કુરુદત્તપુત્ર દેવ કેવી મોટી ઋદ્ધિવાળો છે ? [૩૦] વિશેષ એ કે, કુરુદત્તપુત્રની વિકુર્વણા શક્તિ આજ્ઞા બે જંબૂદ્વીપ જેટલી છે અને બાકી બધું તેજ પ્રમાણે જાણવું. એ પ્રમાણે બીજા સામાનિક દેવો, ત્રાયલ્લિંગક દેવો, લોકપાલો તથા પટ્ટરાણીઓ સંબંધે પણ સમજવું. વળી હે ગૌતમ ! દેવેન્દ્ર, દેવરાજ ઇશાનની પ્રત્યેક પટ્ટરાણીની એ વિકુર્વણાશક્તિ, તે વિષયરૂપ છે અને વિષયમાત્ર છે, પણ કોઈએ સંપ્રાપ્તિવહે વિકુર્વ્યું નથી, વિકુર્વતા નથી અને વિકુર્વણે પણ નહીં. ॥ ૧૩૧ ॥

અંબ સળંગકુમારિઢ્ઠી, નવરં ચત્તારિ કેવલકપ્પે જંબુદ્વીવે દીવે અદુત્તરં ચ ણં તિરિયમસંલેજ્જે, અંબ સામાણિયતા-યત્તીમલોગપાલઅગ્ગમહિસીણં અસંલેજ્જે દીવસમુદ્દે સઠ્ઠવે વિઠલ્લંતિ, સળંગકુમારાઓ આરદ્ધા ઉચ્ચરિહ્લા લોગપાલા સઠ્ઠવેઽપિ અસંલેજ્જે દીવસમુદ્દે વિઠલ્લંતિ, અંબ માહિંદેવિ, નવરં સાતિરેગે ચત્તારિ કેવલકપ્પે જંબુદ્વીવે ૨, અંબ બંભ-લોએવિ, નવરં અટ્ઠ કેવલકપ્પે, અંબ લંતએવિ, નવરં સાતિરેગે અટ્ઠ કેવલકપ્પે, મહાસુલ્લે સોલસ કેવલકપ્પે, સહ-સારે સાતિરેગે સોલસ, અંબ પાણએવિ, નવરં વત્તીસં કેવલ, અંબ અચ્ચુએવિ, નવરં સાતિરેગે વત્તીસં કેવલકપ્પે જંબુદ્વીવે ૨, અલ્લં તં ચેવ, સેવં ભંતે ૨ ત્તિ તલ્લે ગોયમે વાયુભૂતી અણગારે સમણં ભગવં મહાવીરં વંદહિ નમંસતિ

૩ શતકે
ઉદ્દેશ:૧
॥૨૧૯॥

ધ્યાન્યા-
પ્રજ્ઞાતિઃ
॥૨૨૦॥

જાવ વિહરતિ । તેણં સમણે ભગવં મહાવીરે અન્નયા કયાઈ મોયાઓ નગરીઓ નંદણાઓ બેતિયાઓ પઢિનિ-
ક્ષત્વમહ ૨ બહિયા જણવયવિહારં વિહરહ ॥ (સૂ૦ ૧૩૨) ॥

એ પ્રમાણે સનત્કુમાર દેવલોક સંબંધે પણ જાણવું. વિશેષ એ કે, તેની વિકુર્વણાશક્તિ આજ્ઞા ચાર જંબૂદ્વીપ જેટલી છે. અને તિરછે તેની વિકુર્વણાશક્તિ અસંખ્યેય છે. એ પ્રમાણે સામાનિક દેવો, ત્રાયસ્થિશ્ચક દેવો, લોકપાલો અને પટ્ટરાણીઓ એ વધા અસંખ્યેય દ્વીપ, સમુદ્રો સુધી વિકુર્વી શકે છે. એ પ્રમાણે માહેંદ્રમાં પણ જાણવું. વિશેષ એ કે, આજ્ઞા ચાર જંબૂદ્વીપ કરતાં પણ વધારે વિકુર્વણ શક્તિ છે. એ પ્રમાણે બ્રહ્મલોકમાં પણ જાણવું. વિશેષ એ કે તેઓની વિકુર્વણાશક્તિ આજ્ઞા આઠ જંબૂદ્વીપ જેટલી છે. એ પ્રમાણે લાંત-કમાં પણ સમજવું. વિશેષ એ કે, આજ્ઞા આઠ જંબૂદ્વીપ કરતાં પણ વધારે શક્તિ છે. મહાશક્રના દેવોની વિકુર્વણાશક્તિ સોઠ જંબૂદ્વીપ કરતાં પણ અધિક છે. સહસ્રારના દેવોની વિકુર્વણશક્તિ સોઠ જંબૂદ્વીપ કરતાં પણ અધિક છે. અને પ્રાણતના દેવોની વિકુર્વણની શક્તિ વત્રીશ જંબૂદ્વીપ જેટલી છે. અને અચ્યુતદેવની વિકુર્વણાશક્તિ આજ્ઞા વત્રીસ જંબૂદ્વીપ કરતાં પણ કંઈક વધારે છે. બાકી સઘણું તેજ પ્રમાણે જાણવું હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, એમ કહી ત્રીજા ગૌતમ વાયભૂતિ અનગાર શ્રમણભગવંત મહાવીરને વાંદે છે, નમે છે, અને યાવત્-વિહરે છે. ॥ ૧૩૨ ॥

તેણં કાલેણં તેણં ૦ રાયગિહે નામં નગરે હોત્થા, વલ્લઓ, જાવ પરિસા પજ્જુવાસહ । તેણં કાલેણં ૨ ઈસાણે દેવિંદે દેવરાયા સૂલપાણી વસ-ભવાહણે ઉત્તરહલોગાહિવઈ અટ્ટાવીસવિમાણાવાસસયસહસ્સાહિવઈ અયરંબરવ-ત્થધરે આલહયમાલમઉઢે નવહેમચારુચિત્તચંચલકુંડલવિલિહિજ્ઞમાણગંઢે જાવ વસ દિસાઓ ઉજ્જોવેમાણે પમા-

૩ શતકે
ઉચ્ચેઃ ૧
॥૨૨૦॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२२१॥

सेमाणे ईसाणे कप्पे ईसाणवेडिंसए विमाणे जहेव रायप्पसेणइजे जाव दिव्वं विदेइढ जाव जामेव दिसिं पाउअभूए तामेव दिसिं पडिगए । भंतेत्ति भगवं गोयमे समणं भगवं महावीरं वंदति णमंसति २ एवं वदासी-
अहो णं भंते ! ईसाणे देविंदे देवराया महिइडिणं ईसाणस्स णं भंते ! सा दिव्वा देविइढी कहिं गता कहिं अणु-
पविट्ठा ?, गोयमा ! सरीरं गता २, से केणट्ठेणं भंते ! एवं युच्चति-सरीरं गता ? २, गोयमा ! से जहानामए-
कूडागारसाला सिया दुहओ लिता गुत्ता गुत्तदुवारा णिवाया णिवायगंभीरा तीसे णं कूडागार जाव कूडा-
गारसालादिट्ठंतो भाणियव्वो ।

[प्र०] त्यारपल्ली कोइ एक दिवसे श्रमण भगवंत महावीर मोका नगरीना नंदन नामना चैत्यथी बहार नीकळी जनपद विहारे विहारे छे. ते काळे, ते समये राजगृह नामनुं नगर इतुं. ज्ञांक. यावत्-सभा पर्युपासे छे. ते काळे ते समये देवेंद्र देवराज, हाथमां शूळने धारण करनार, बळदना वाहनवाळो, लोकना उत्तरार्धनो धणी, अट्टावीसलाख विमानानो सत्ताधीश इशानेंद्र, आकाश जेवा निर्मळ वस्त्रने पहेरी, माळाथी शणगारेला मुकुटने माथे मूकी, नवा सोनाना सुंदर, विचित्र अने चंचळ कुंडळोथी गालो देदीप्यमान करतो, दशे दिशाओने प्रकाशित करतो, ते इशानकल्पमां, इशानावतंसक विमानमां रायपसेणीय उपांगमां कक्षा प्रमाणे दिव्य देवक्रद्धिने अनुभवतो यावत्-जे दिशामांथी प्रकाशमान थयो हतो, तेज दिशाने विपे पाळो चाल्यो गयो. हवे हे भगवन् ! अहो !! देवेंद्र, देवराज इशान मोटो क्रद्धिवाळो छे. हे भगवन् ! इशानेंद्रनी ते दिव्य देवक्रद्धि कयां पेसी गइ ? [उ०] हे गौतम ! ते दिव्य देवक्रद्धि शरीरमां गइ अने शरीरमां पेसी गइ. [प्र०] हे भगवन् ! ते दिव्य देवक्रद्धि शरीरमां गइ. एम कहेवानुं शुं कारण ?

३ शतके
उद्देशः
॥२२१॥

ध्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२२२॥

[उ०] हे गौतम ! जेम कोइ एक कुटाकार=शिखरनी आकारवालुं भर होय, अने ते बने बाजुथी लिपेळुं होय, गुप्त होय, गुप्त द्वारवालुं होय, जेमां पवन न पेसे एवुं उंडुं होय; कूटाकारशाळां दुष्टांत कहेवुं.

ईसाणेणं अंते ! देविंदेणं देवरण्णा सा दिन्वा देविइही दिन्वा देवजुत्ती दिन्वे देवाणुभागे किण्णा लद्धे किन्ना पत्ते किण्णा अभिसमन्नांगए, के वा एस आसि पुन्वभवे किण्णामए वा किंगोत्ते वा कयरंसि वा गामंसि वा नगरंसि वा जाव संनिवेशंसि वा, किं वा सुच्चा किं वा दच्चा किं वा भोच्चा किं वा किच्चा किं वा समायरित्ता कस्स वा तहारूवस्स समणस्स वा माहणस्स वा अंतिए एगमवि आयरियं धम्मियं सुवयणं सोच्चा निसम्म [जणं] ईसाणेणं देविंदेणं देवरण्णा सा दिन्वा देविइही जाव अभिसमन्नांगया ?,

[प्र०] हे भगवन् ! देवेद्र देवराज इशाने ते दिव्य देवक्रुद्धि, दिव्य देवकांति अने दिव्य देवप्रभाव केवी रीते लब्ध कर्यो, केवी रीते प्राप्त कर्यो अने केवी रीते सामे आय्यो ? तथा ते पूर्वभवमां कोण हतो ? तेनुं नाम अने गोत्र शुं हतुं ? अने ते क्या गाममां, क्या नगरमां, तथा क्या संनिवेशमां रहेतो हतो ? तथा तेणे शुं सांभळ्युं हतुं, शुं दीयुं हतुं, शुं खायुं हतुं ? शुं कर्युं हतुं, शुं आचर्युं हतुं ? अने तथा प्रकारना क्या श्रमण या ब्राह्मणनी पासे एवुं एक पण कर्युं आर्य अने धार्मिक वचन सांभळी अवधार्युं हतुं के जेने लहने देवद्र, देवराज इशाने ते दिव्य देवक्रुद्धि यावन् सामे आणी ?

एवं खल्लु गोयमा ! तेणं कालेणं २ इहेव जंबुद्वीवे २ भारहे वासे तामलिक्की नामं नगरी होत्था, वन्नओ, तत्थ णं तामलिक्कीए नगरीए तामली नामं मोरियपुत्ते गाहावती होत्था, अइडे दित्ते जाव बहुजणस्स अपरिभूए

३ शतके
उद्देशः १
॥२२२॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२२३॥

यावि होत्था, तए णं तस्म मोरियपुत्तस्स तामलित्तस्स गाहावइयस्स अण्णया कयाइ पुब्बरस्तावरत्तकालसमयंसि
कुडुंबजागरियं जागरमाणस्स इमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्झित्था-अत्थि ता मे पुरा पोराणाणं सुचि-
न्नाणं सुपरिकंताणं सुभाणं कल्लाणाणं कडाणं कम्माणं कल्लाणफलवित्तिविसेसो जेणाहं हिरण्णेणं वड्ढामि सुव-
न्नेण वड्ढामि धणेणं वड्ढामि धन्नेणं वड्ढामि पुत्तेहिं वड्ढामि पसूहिं वड्ढामि विउलधणकणगरयणमणिमोत्ति-
यसंखसिलप्पघालरत्तरयणसंतसारसावतेज्जेणं अतीव २ अभिवड्ढामि, तं किण्णं अहं पुरा पोराणाणं सुचिन्नाणं
जाव कडाणं कम्माणं एगंतसोक्खयं उवेहेमाणे विहरामि?, तं जाव ताव अहं हिरण्णेणं वड्ढामि जाव अतीव
२ अभिवड्ढामि जावं च णं मे मित्तनातिनियगसंबंधिपरियणो आहाति परिघाणाइ सक्कारेइ सम्माणेइ कल्लाणं
मंगलं देवयं च्छेइयं विणएणं पज्जुवासइ ताव ता मे सेयं कल्लं पाउप्पभायाए रयणीए ज व जलंते मयमेव दारु-
मयं पडिग्गहियं करेत्ता विउलं अमणं पाणं स्वातिमं मातिमं उवक्खवायेत्ता मित्तणातिनियगमणयसंबंधिपरि-
यणं आमंतेत्ता तं मित्तनाइनियगसंबंधिपरियणं विउलेणं अमणपाणस्वातिमसातिमेणं वत्थगंधमल्लालंकारेण य
सक्कारेत्ता सम्माणेसा तस्सेव मित्तणाइनियगसंबंधिपरियणस्स पुरतो जेट्ठपुत्तं कुडुंबे ठ वेत्ता तं मित्तणातिणि-
यगसंबंधिपरियणं जेट्ठपुत्तं च आपुच्छित्ता सयमेव दारुमयं पडिग्गहं गहाय मुंढे भवित्ता पाणाभाए
पब्बज्जाए पब्बइत्तए,

(तामलीवृत्तांत) — हे गौतम ! ते काले ते समये आज जंबूद्वीप नामना द्वीपमां भारत वर्षमां ताम्रलिप्ती नामनी नगरी

३ शतके
उद्देशः १
॥२२३॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२२४॥

हती. (वर्णक) ते ताम्रलिप्ती नगरीमां तामली नाभनो मौर्यपुत्र (मौर्यवंशमां थयेलो) गृहपति रहेतो हतो. ते तामलीगृहपति धना-
द्व्य अने दीप्तिवालो हतो, तथा यावत्-घणा माणसोथी ते चढीयातो हतो अर्थात् कोइपण मनुष्य तेनी चरोबरी करी शके तेम न
हता. हवे एक दिवसे ते मौर्यपुत्र तामली गृहपतिने रात्रीना आगळना अने पाछळना भागमां अर्थात् रात्रिना मध्यभागमां कुटुंबनी
चिंता करतां एवा प्रकारनो संकल्प उत्पन्न थयो के पूर्वे करेलां जूनां सारी रीते आचरेलां, सुपराक्रमयुक्त, शुभ अने कल्याणरूप
मारा कर्मोने कल्याणफळरूप प्रभाव हजु सुधी जागतो छे के जेथी मारा गृहने चिषे हिरण्य वधे छे, सुवर्ण वधे छे, धन वधे छे,
धान्यो वधे छे, पुत्रो वधे छे, पशुओ वधे छे, अने पुष्कळ धन, कनक, रत्न, मणि, मोती, शंख. चंद्रकांत वगेरे पत्थर, प्रवाळां,
तथा माणेकरूप सारवाळं धन मारे घरे घणुं घणुं वधे छे. तो शुं हुं पूर्वे करेलां, सारी रीते आचरेलां, यावत्-जूनां कर्मोनों तदन
नाश थाय तो जोइ रहुं-ते नाशनी उपेक्षा करतो रहुं, अर्थात् मने आटळुं सुख वगेरे छे एटले बस छे एम मानी भाविलाभ तरफ
उदासीन रहुं ? पण ज्यांसुधी हिरण्यथी वृद्धि पामुं छुं, अने मारे घरे घणुं घणुं वधे छे, तथा ज्यांसुधी मारा मित्रो, मारी नात,
मारा पित्राओ, मारा मोसाळिआ के मारा सासरीआ अने मारो नोकरवर्ग मारो आदर करे छे, मने स्वामी तरीके जाणे छे, मारो
सत्कार करे छे, मारुं सन्मान करे छे अने मने कल्याणरूप, मंगलरूप अने देवरूप जाणी चैत्यनी पेठे विनयपूर्वक मारी सेवा करे
छे त्यांसुधी मारे मारुं कल्याण करी लेवानी जरूर छे, अर्थात् आवती काले प्रकाशवाली रात्री यथा पछी=सूर्य उग्या पछी मारे मारी
पोतानीज मेळे लाकडानुं पात्र करी, पुष्कळ खानपान मेवा मिष्टान अने मशाला विगेरे तैयार करावी, मारा मित्र, नात, पित्राइ,
मोसाळिआ के सासरीआ अने मारा नोकरचाकरने नोतरी, ते मित्र, नात, पित्राइ, मोसाळिआ के सासरिआ तथा नोकरचाकरने

३ शतके
उद्देशः १
॥२२४॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२२५॥

पुष्कळ खानपान मेवां मिष्टान अने मसाला विगेरेथी जमाडीने कपडां अत्तर वगेरे सुगंधी वस्तु, माळाओ घरेणा वगेरेथी तेनो सत्कार करीने, तेओनुं सन्मान करीने तथा तेज मित्र, ज्ञाति, पित्राइ, मोसाळिआ के सासरीआ अने नोकरचाकरनी समक्ष मारा मोटा पुत्रने कुटुंबमां स्थापीने-तेना उपर कुटुंबनो मार मूकीने-ते मित्र, नात, पित्राइ, मोसाळीया सासरीआ अने नोकरवर्गने पूछीने मारी पोतानी मेळेज लाकडांनुं पातरुं लइने, सुंदर मुंड थइने 'प्राणामा' नामनी दीक्षावडे दीक्षित थाउं.

पञ्चइएऽवि य णं समाणे इमं एयारूवं अभिग्गहं अभिगिणिहस्सामि-कप्पइ मे जावज्जीवाए छट्ठं-छट्ठेणं अणिकिखत्तेणं तवोकम्मेणं उड्डं बाहाओ पणिज्झिय २ सूरामिमुहस्स आयावणभूमीए आयावेमाणस्स विहरित्तए, छट्ठस्सवि य णं पारणयंसि आयावणभूमीतो पचोरुभित्ता सयमेव दारुमयं पडिग्गहयं गहाय तामलित्तीए नगरीए उच्चनीयमज्झिमाइं कुलाइं घरसमुदाणस्स भिक्खायरियाए अडित्ता सुद्धोदणं पडिग्गा-हेत्ता तं तिसत्तखुत्तो उदएणं पक्खालेत्ता तओ पच्छा आहारं आहारित्तएत्तिकहु एवं संपेहेइ २ कल्लं पाउप्प-भायाए जाव जलंते सयमेव दारुमयं पडिग्गहयं करेइ २ विउलं असणं पाणं खाइमं साइमं उवक्खडावेइ २ तओ पच्छा ण्हाए कयबलिकम्मे कयकोउयमंगलपायच्छित्ते सुद्धप्पावेसाइं मंगल्लाइं वत्थाइं पवरपरिहिणं अप्पमहग्घाभरणालंकियसरीरे भोयणवेलाए भोयणमंडवंसि सुहासणवरगए, तए णं मित्तणाइनियगसयणसं-बंधिपरिजणेणं सद्धिं तं विउलं असणं पाणं खातिमं साइमं आसादेमाणे वीसाएमाणे परिभोएमाणे परिभाए-माणे परिभुंजेमाणे विहरइ । जिमियभुत्तुत्तरागएऽवि य णं समाणे आयंते चोक्खे परमसुइभूए तं मित्त जाव

२ शतके
उद्देशः १
॥२२५॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः

॥२२६॥

परियणं विउलेणं असणपाण ४ पुष्कवत्थगंधमल्लालंकारेण य सकारेइ २ तस्सेव मित्तणाइ जाव परियणस्स
पुरओ जेहं पुत्तं कुडुंवे ठावेइ २ ता तस्सेव तं मित्तनाइणिवगसयणसंबंधिपरियणं जेहपुत्तं च आपुच्छइ २ मुंढे
भवित्ता पाणामाए पन्वज्जाए पन्वइए,

वली हुं दीक्षित थयो के तुरतज आ अभिग्रइ धारण करीश के,—हुं जीवुं त्यांसुधी निरंतर छट्ट छट्ट बे उपवास करीश तथा
सूर्यनी सामे उंचा हाथ राखी तडको सहन करतो रहीश आतापना लइश, वली छट्टना पारणने दिवसे ते आतापना लेवानी जग्याथी
नीचे उतरी पोतानी मेळेज लाकडानुं पात्र लइ ताम्रलिप्ति नगरीमां उत्कृष्ट मध्यम अने जघन्य कुलोमांथी भिक्षा लेवानी विधिपूर्वक
शुद्ध ओदन-दाळ शाक वगेरे रहित एकला चोखा लावी तेने पाणीवडे एकवीसवार धोइ त्यारपल्ली तेने खाइश' ए प्रमाणे विचारी
काले मळसकुं थया पल्ली सूर्य प्रकाशित थया पल्ली पोतानी मेळेज लाकडानुं पात्र करावीने, पुष्कळ खानपानादिक मेवा मिठाइ अने
मशाला वगेरेने तैयार करावीने पल्ली स्नान करी, बलिकर्म करी, कौतुक, मंगळ अने प्रायश्चित करी, शुद्ध अने पहेरवा योग्य मांग-
लिक उत्तम वस्त्रोने सारी रीते पहेरी, वजन विनाना अने महामूल्य घरेणाओथी शरीरने अलंकृत करी भोजननी बेळाए ते तामली
गृहपति भोजनना मंडपमां आवी सारा आसन उपर सारी रीते बेठो. त्यारपल्ली मित्र, नात, पित्राइ सासरीया के मोसाळीआ अने
नोकरचाकरोनी साथे ते पुष्कळ खाणुं पीणुं मेवा मिठाइ अने मशाला विगेरेने चाखतो, वधारे स्वाद लेतो, परस्पर देतो, जमाडतो,
अने जमतो ते तामली गृहपति विहरे छे-रहे छे. ते तामली गृहपति जम्यो अने जम्या पल्ली तुरतज तेणे कोगळा कर्या, स्वच्छ
थयो, अने ते परम शुद्ध बन्यो. पल्ली तेणे पोताना मित्र यावत्-नोकरचाकरने पुष्कळ वस्त्र, अत्तर वगेरे सुगंधी द्रव्य, माळा अने

३ शतके
उद्देशः १

॥२२६॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२२७॥

घरेणाओधी सत्कारी तथा ते मित्र, नात यावत्-नोकरचाकरनी समक्ष पोताना मोटा पुत्रने कुटुंबमां स्थापी अने ते मित्र, नात यावत्-नोकरचाकरने तथा पोताना मोटा पुत्रने पूछी ते तामली गृहपति मुंड थइ 'प्राणामा' नामनी दीक्षावडे दीक्षित थयो.

पन्वइएवि य णं समाणे इमं एयारूवं अभिग्गहं अभिगिण्हइ-कप्पइ मे जावज्जीवाए छट्ठंछट्ठेणं जाव आहारित्तएत्तिकइइ इमं एयारूवं अभिग्गहं अभिगिण्हइ २ ता जावज्जीवाए छट्ठंछट्ठेणं अणिक्खित्तं तबोक-
म्मेणं उड्डं बाहाओ पगिज्झिय २ सूराभिमुहे आयावणभूमीए आयावेमाणे विहरइ, छट्ठस्सवि य णं पारणयंसि
आयावणभूमीओ पच्चोरुहइ २ सयमेव दारुमयं पडिग्गहं गहाय तामलिच्चीए नगरीए उच्चनीयमज्झिमाइं कुलाइं
घरसमुदाणस्स भिक्खवायरियाए अडइ २ सुद्धोयणं पडिग्गाहेइ २ तिसत्तखुत्तो उदएणं पक्खालेइ, तओ पच्छा
आहारं आहारेइ । से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-पाणामा पन्वज्जा २ !, गोयमा ! पाणामाए णं पन्वज्जाए पन्वइए
समाणे जं जत्थ पासइ इदं वा खेदं वा रुदं वा सिदं वा वेसमणं वा अज्जं वा कोट्टकिरियं वा रायं वा जाव
सत्थवाहं वा कागं वा साणं वा पाणं वा उच्चं पासइ उच्चं पणामं करेइ नीयं पासइ नीयं पणामं करेइ, जं जहा
पासति तस्स तहा पणामं करेइ, से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-पाणामा जाव पन्वज्जा ॥(नु० १३३)॥

हवे ते तामली गृहपतिए 'प्राणामा' नामनी दीक्षा लीधी अने साथेज तेनो आवो अभिग्रह कर्यो के:-हुं ज्यांसुधी जीवुं त्यां
सुधी छट्ठं छट्ठनुं तप करीश अने यावत्-पूर्व प्रमाणेनो आहार करीश' ए प्रमाणे अभिग्रह करी यावज्जीव निरंतर छट्ठं छट्ठना तप-
पूर्वक उंचे हाथ राखी सूर्यनी सामे उभा रही तडकाने सहता ते तामली तपस्वी विहरे छे, छट्ठना पारणाने दिवसे आतापनभूमिथी

३ शतके
उद्देशः १
॥२२७॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥१२८॥

नीचे उतरी, पोतानी मेलेज ते लाकडानुं पातरुं लइ, ताम्रलिप्ती नगरीमां उत्कृष्ट मध्यम अने जघन्य कुळोमांथी भिक्षा लेवानी विधिपूर्वक भिक्षा माटे फरी ते, एकला चोखाने लइ आवे छे अने ते चोखाने एकवीश वखत धोइ तेनो आहार करे छे. [प्र०] हे भगवन् ! तामलिए लीधेली प्रव्रज्या 'प्राणामा' कहेवाय तेनुं शुं कारण ? [उ०] हे गौतम ! जेणे 'प्राणामा' प्रव्रज्या ग्रहण करी होय ते, जेने ज्यां जोवे तेने अर्थात् इंद्रने, स्कंदने, रुद्रने, शिवने, कुबेरने आर्या-पार्वतीने, महिषासुरने कुटती चंडिकाने, राजाने, यावत् सार्धवाहने, कागडाने, कुतराने तथा चांडालने प्रणाम करे छे उंचाने जोइने उंची रीते अने नीचाने जोइने नीची रीते प्रणाम करे छे, जेने जेवी रीते जूए छे तेने तेवी रीते प्रणाम करे छे. ते कारणथी ते प्रव्रज्यानुं नाम 'प्राणामा' प्रव्रज्या छे. ॥ १३३ ॥

तए णं से तामली मोरियपुत्ते तेणं ओरालेणं विपुलेणं पयत्तेणं पग्गहिणं बालतवोकस्सेणं सुक्के सुक्खे जाव धम्मणिसंतए जाए यावि होत्था, तए णं तस्स तामलिस्स बालतवस्सिस्स अन्नया कयाइ पुच्चरत्तावरत्तकालसमयंसि अणिच्चजागरियं जागरमाणस्स इमेयारूवे अज्झत्थिए चित्तिए जाव समुप्पज्जित्था-एवं खलु अहं इमेणं ओरालेणं विपुलेणं जाव उदग्गेणं उदत्तेणं उत्तमेणं महाणुभागेणं तवोकस्सेणं सुक्के सुक्खे जाव धम्मणिसंतए जाए, तं अत्थि जा मे उट्ठाणे कस्से बले वीरिए पुरिसक्कारपरक्कमे ताव ता मे सेयं कल्लं जाव जलंते तामलिच्चीए नगरीए दिट्ठाभट्ठे य पासंडत्थे य पुच्चसंगतिए य गिहत्थे य पच्छासंगतिए य परियायसंगतिए य आपुच्छित्ता तामलिच्चीए नगरीए मज्झमज्झेणं निग्गच्छित्ता पाउग्गं कुंडियमादीयं उवकरणं दारुमयं च पडिग्गहियं एगंते [एट्ठेइ] एडित्ता तामलिच्चीए नगरीए उत्तरपुरच्छिमे दिस्सीभाए णियत्तणियमंडलं [आलिहइ]

३ शतके
उद्देशः १
॥२८॥

બ્યાલ્યા-
પ્રજ્ઞસિઃ
॥૨૨૯॥

આલિહિત્તા સંલેહનાશ્ચસનાશ્ચસિયસ્સ ભત્તપાણપહિયાઈક્ષિયસ્મ પાઓવગયસ્સ કાલં અણવકંઘમાણસ્મ વિહરિત્તેત્તિકદ્ધુ एवं સંપેહેહ, एवं સંપેહેત્તા કલ્લં જાવ જલંતે જાવ આપુચ્છહ ૨ તામલિત્તીય [અંગંતે અહેહ] જાવ જલંતે જાવ ભત્તપાણપહિયાઈક્ષિય પાઓવગમણં નિવજ્ઞે ।

ત્યારપછી તે મૌર્યપુત્ર તામલી તે ઉદાર, વિપુલ, પ્રદત્ત અને પ્રગૃહીત ચાલતપકર્મવડે સુકાઈ ગયા, લુલા થયા, તેની બધી નાડીઓ ઉપર દેઘાઈ આવી એવા તે દુર્બલ થયા. ત્યારપછી કોઈ એક દિવસે મધરાતે જાગતા જાગતા અનિત્યતા સંબંધે વિચાર કરતાં તે તામલી ચાલતપસ્વીને આ એ પ્રકારનો યાવત્ વિકલ્પ ઉત્પન્ન થયો કે:-હું આ ઉદાર, વિપુલ, યાવત્-ઉદગ્ર, ઉદત્ત, ઉત્તમ અને મહાપ્રભાવશાલિ તપકર્મવડે સુકાઈ ગયો છું, રુદ્ધ થયો છું, અને યાવત્-મારી બધી નસો શરીર ઉપર દેઘાઈ આવી છે. માટે જ્યાંસુધી મને ઉત્થાન છે, કર્મ છે, વઝ છે, વીર્ય છે અને પુરુષાકાર પરાક્રમ છે ત્યાંસુધી મારું શ્રેય એમાં છે કે હું કાલે જ્વલંત સૂર્યનો ઉદય થયા પછી તામ્રલિપ્તી નગરીમાં જઈ મેં દેહીને બોલાવેલા પુરુષોને, પાંચડથ્યોને, ગૃહસ્થોને, મારા આગઠના ઓઠાંચિતાઓને, તપસ્વી થયા પછીના મારા પિશ્વાનવાલાઓને પૂછીને, તામ્રલિપ્તી નગરીની વચોવચ નીકળીને, ચાંચડી, કુંડી વગેરે ઉપકરણોને અને લાકડાના પાતરાને એકાંતે મૂકી તામ્રલિપ્તી નગરીના ઉત્તરપૂર્વના દિગ્ભાગમાં ઇશાનચૂનામાં, નિર્વર્તનિક મંડળને આઠેશી સંલેખના તપવડે આત્માને સેવી, શાવા પીવાનો ત્યાગ કરી, વૃક્ષની પેટે સ્થિર રહી, કાઠની અવકાંક્ષા સિવાય વિહરવું શ્રેયસ્કર છે. એમ વિચારી કાલે જ્વલંત સૂર્યનો ઉદય થયા પછી, પૂછે છે, તેઓને પૂછી તે તામલી તપસ્વીએ પોતાના ઉપકરણોને એકાંતે મૂક્યાં, યાવત્-તેણે આહારપાણીનો ત્યાગ કર્યો અને પાદોપગમન નામનું અનશન કર્યું.

૩ શતકે
ઉદ્દેશ:૧
॥૨૨૯॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः

॥२३०॥

तेणं कालेणं २ बलिचंचारायहाणी अणिंदा अपुरोहिया यावि होत्था । तए णं ते बलिचंचारायहाणिवत्थव्वया बहवे असुरकुमारा देवा य देवीओ य तामलिं बालतवस्सिं ओहिणा आहोयंति २ अन्नमन्नं सदावेति २ एवं वायसी एवं खलु देवाणुप्पिया ! बलिचंचा रायहाणी अणिंदा अपुरोहिया अहे णं देवाणुप्पिया ! इंदाहीणा इंदाधिद्विया इंदाहीणकज्जा, अयं च णं देवाणुप्पिया ! तामली बालतवस्सी तामलिंतीए नगरीए बहिया उत्तरपुरच्छिमे दिसीभाए नियत्तणियमंडलं आलिहिंता संलेहणाझूसणाझूसिए भत्तपाणपडियाइक्खिए पाओवगमणं निवत्ते, तं सेयं खलु देवाणुप्पिया ! अम्हं तामलिं बालतवस्सिं बलिचंचाए रायहाणीए ठितिपकप्पं पकरावेत्तएत्तिकहु अन्नमन्नस्स अंतिए एयमट्ठं पडिसुणेंति २ बलिचंचाए रायहाणीए मज्झंमज्झेणं निग्गच्छह २ जेणेव रुयगिंदे उप्पायपव्वए तेणेव उवागच्छह २ वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहणंति जाव उत्तरवेउव्वियाइं रुवाइं विकुव्वंति, ताए उक्किट्ठाए तुरियाए चवलाए चंडाए जइणाए छेयाए सीहाए सिग्घाए दिव्वाए उद्धुयाए देवगतीए तिरियमसंखेज्जाणं दीवसमुद्दाणं मज्झंमज्झेणं जेणेव जंबुद्दीवे २ जेणेव भारहे वासे जेणेव तामलिंसी[ए]नगरी[ए]जेणेव तामलिंती मोरियपुत्ते तेणेव उवागच्छंति २ ता तामलिस्स बालतवस्सिस्स उप्पि [सप्पि] सपक्खि सपडिदिसिं ठिच्चा दिव्वं देवि-इहीं दिव्वं देवजुत्तिं दिव्वं देवाणुभागं दिव्वं बत्तीसविहं नट्टविहिं उवदंसंति २ तामलिं बालतवस्सिं तिकखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेंति वंदंति नमंसंति २ एवं वदासी-

ते काले ते समये बलिचंचा राजधानी इंद्र अनं पुरोहित विनानी हती. त्यारे ते बलिचंचा राजधानीमां वसनारा षण्णा असुर-

३ शतके
उद्देशः १

॥२३०॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२३१॥

कुमार देवोए अने देवीओए ते तामली बालतपस्वीने अवधिवडे जोयो, जोया पछी तेओए एक बीजाने बोलावी आ प्रमाणे कथं के-हे देवानुप्रियो ! आपणे बधा इंद्रने तावे रदेनारा तथा अधिष्ठित छीये, आपणुं बहुं कार्य इंद्रने तावे छे अने हे देवानुप्रियो ! आ तामली बालतपस्वी ताम्रलिप्ती नगरीनी बहार इशान खूणामां निर्वर्तनिक मंडळने आटेखी, संलेखनावडे आत्माने सेवी, खावा पीवानो त्याग करी अने पादपोषगमन अनशनने धारण करीने रहां छे. तो आपणे ए श्रंगरूप छे के, हे देवानुप्रियो ! ते तामली बालतपस्वीने बलिचंचा राजधानीमां इंद्र तरीके आववानो संकल्प करावीए एम करीने परस्पर एक बीजानी पासे ए वातने मनावीने ते बधा असुरकुमारो बलिचंचा राजधानीना मध्यभागमांथी नीकळी जे तरफ रुचकेंद्र उत्पात पर्वत छे ते तरफ आवे छे, आवी वैक्रियसमुद्घातवडे समवहणीने उत्तरवैक्रियरूपोने विकुर्वी उत्कृष्ट स्वरित, चपल, चंड, जयवती निपुण, सिंह जेवी, शीघ्र उद्भूत अने दिव्य देवगतिवडे तिरछा असंख्येय द्वीप समुद्रोनी वचोवच जे तरफ जंबूद्वीप नामे द्वीप छे, ते तरफ भारतवर्ष छे, ते तरफ आन्या, आवी तामली बालतपस्वीनी उपर, सपथ सप्रतिदिशे अर्थात् बराबर सामे रही दिव्य देवऋद्धिने, दिव्य देवक्रांतिने, दिव्य देवप्रभावने अने बत्रीश जातना दिव्य नाटकविधिने देखाडी, तामली बालतपस्वीने त्रणवार प्रदक्षिणा करी, वांदी अने नमी ते असुरकुमार देवो आ प्रमाणे बोल्या केः—

एवं खलु देवाणुप्पिया ! अम्हे बलिचंचारायहाणीवत्थन्वया बहवे असुरकुमारा देवा य देवीओ य देवाणुप्पियं वंदामो नमंसामो जाव पज्जुवासामो, अम्हाणं देवाणुप्पिया ! बलिचंचा रायहाणी अण्णिंदा अपुरोहिया, अम्हेऽवि य णं देवाणुप्पिया ! इंदाहीणा इंदाहिट्ठिया इंदाहीणकज्जा, तं तुम्हे णं देवाणु-

३ शतके
उद्देशः १
॥२३१॥

३ शतके
उद्देशः १
॥२३२॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞપ્તિઃ
॥૨૩૩॥

ઉત્પન્ન થશો, ત્યાં ઉત્પન્ન થયા પછી તમે અમારા ઇંદ્ર થશો, તથા અમારી સાથે દિવ્ય ભોગ્યભોગને ભોગવતા તમે આનંદ અનુભવશો. જ્યારે તે બલિચંચા રાજધાનીમાં રહેનારા ઘણા અસુરકુમાર દેવો અને દેવીઓએ આ પ્રમાણે કહ્યું અને તે વાતને તે બાલતપસ્વીએ આદરી નહિ. સ્વીકારી નહિ, પણ તેણે ચુપકી પકડી, ત્યારે તે બલીચંચા રાજધાનીમાં રહેનારા ઘણા અસુરકુમાર દેવો અને દેવીઓએ તે તામલી મૌર્યપુત્રને વીજીવાર અને વ્રીજીવાર પણ વ્રણ વ્રણ પ્રદક્ષિણા કરીને પૂર્વની વાત કહી. અર્થાત્ હે દેવાનુપ્રિય ! હાલ અમારી બલિચંચા રાજધાની ઇંદ્ર અને પુરોહિત વિનાની છે અને યાવત્-તમે તેના સ્વામી થવાનું સ્વીકારો. તે અસુરકુમારોએ પૂર્વ પ્રમાણે વે, વ્રણવાર યાવત્-કહ્યું તો પણ તે તામલી મૌર્યપુત્રે કાંઈપણ જવાબ ન દીધો અને મૌન ધારણ કર્યું. પછી છેવટે જ્યારે તામલી બાલતપસ્વીએ તે બલિચંચા રાજધાનીમાં રહેનારા ઘણા અસુરકુમાર દેવોનો અને દેવીઓનો અનાદર કર્યો, તેઓનું કથન માન્યું નહીં ત્યારે તે દેવો જે દિશામાંથી પ્રકટ્યા હતા તેજ દિશામાં પાછા ચાલ્યા ગયા. ॥ ૧૩૪ ॥

તેણં કાલેણં ૨ ઈસાણે કપ્પે અણિંદે અપુરોહિણ યાવિ હોત્થા, તત્તે ણં સે તામલી ચાલતવસ્સી બહુપહિણ્ણાઈં સઠ્ઠિ વાસસહસ્સાઈં પરિયાગં પાઙ્ગિત્તા દોમાસિયાણ સંલેહ્ણાણ અત્તાણં ઘ્રૂસિત્તા સર્વીસં ભત્તસયં અણસણાણ છેવિત્તા કાલમાસે કાલં કિચ્છા ઈસાણે કપ્પે ઈસાણવર્ડિસણ વિમાણે ઉવવાયસમાણ દેવસયણિજ્ઞંસિ દેવદૂસંતરિયે અંગુલસ્સ અસંખેજ્ઞભાગમેત્તાણ ઓગાહ્ણાણ ઈસાણદેવિંદવિરહકાલસમયંસિ ઈસાણદેવિંદત્તાણ ઉવવણ્ણે, તણ ણં સે ઈસાણે દેવિંદે દેવરાયા અહુણોવવન્ને પંચવિહાણ પજ્જત્તીણ પજ્જત્તીભાવં ગચ્છતિ, તંજહા-આહારપં જાવ ભાસમણપજ્જત્તીણ, તણ ણં તે બલિચંચારાયહાણિવત્થવ્વયા બહુવે અસુરકુમારા દેવા ય દેવીઓ ય તામલિં ચાલતવસ્સિ

૩ શતકે
ઉદ્દેશ:૧
॥૨૩૩॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२३४॥

कालगयं जाणित्ता ईसाणे य कप्पे देविंदत्ताए उववण्णं पासित्ता आसुरुत्ता कुविया चंडिक्किया मिसिमिसेमाणा बलित्चंचाराय० मज्झिमज्झेणं निग्गच्छंति २ ताए उक्किट्ठाए जाव जेणेव भारहे वासे जेणेव तामलिक्की[ए] नयरी [ए] जेणेव तामलिस्स बालतवस्सिस्स सरीरए तेणेव उवागच्छंति २ वामे पाए सुंबेणं बंधंति २ तिक्खुत्तो मुहे उट्ठहंति २ तामलिक्कीए नगरीए सिंघाडगतिगचउक्कचचरचउम्महमहापहपहेसु आकड्ढविकड्ढीं करेमाणा महया २ सहेणं उग्घोसेमाणा २ एवं वयासि-केस णं भो से तामली बालतव० सयंगहियलिंगे पाणामाए पव्वज्जाए पव्वइए? केस णं भंते (भो)! ईसाणे कप्पे ईसाणे देविंदे देवरागा इतिकट्ठु तामलिस्स बालतव० सरीरयं हीलंति निदंति खिंसंति गरिहंति अबमन्नंति तज्जंति तालेंति परिवहंति पव्वहंति आकड्ढविकड्ढिं करेंनि हीलेत्ता जाव आकड्ढविकड्ढिं करेत्ता एगंते एहंति २ जामेव दिसिं पाउब्भूया तामेव दिसिं पडिगया (सू० १३५)

ते काळे, ते समये इशान कल्प इंद्र अने पुरोहित विनानो हतो. ते वसते तामली बालतपस्वीए पूरेपूरां साठहजार वर्ष सुधी साधु पर्यायने पाळीने, बे मास सुधीनी, संलेखनावडे आत्माने सेवीने, एकसोनेवीस टंक अनशन पाळीने काळमासे काळ करीने ईशानकल्पमां, ईशानावतंसक विमानमां, उपपात सभामां, देवशय्यामां, देववस्त्रथी टंकाएल अने आंगळनी असंख्येय भाग जेटली अवगाहनामां ईशानकल्पमां देवेंद्रनी गेरहाजरीमां ईशानदेवेंद्रपणे जन्म धारण कर्यो. हवे ते ताजा उत्पन्न थएल देवेंद्र, देवराज ईशान पांच प्रकारनी पर्याप्तिवडे पर्याप्तिपणाने पामे छे. अर्थात् आहारपर्याप्तिवडे अने यावत्-भाषामनःपर्याप्तिवडे ते देवेंद्र, देवराज ईशान पर्याप्तपणाने पामे छे. हवे, बलित्चंचा राजधानीमां रहेनारा घणा असुरकुमार देवो अने देवीओए एमजाण्युं के, तामली बालतपस्वी

३ शतके
उद्देशः १
॥२३४॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२३५॥

कालधर्मेने पाम्यो, अने ते ईशानकल्पमां देवेंद्रपणे उत्पन्न थयो. तेथी तेओए घणो क्रोध कर्यो, कोप कर्यो, भयंकर आकार धारण कर्यो, अने तेओ बहु गुस्से भराणा. पछी तेओ बधा बलीचंचा राजधानीना मध्यभागमां थइ नीकळ्या. अने ते उत्कृष्टगतिवडे जे तरफ भारतवर्ष छे, जे तरफ ताम्रलिप्ती नगरी छे अने जे तरफ तामली बालतपस्वीनुं शरीर छे ते तरफ आवीने ते देवो ते तामली मौर्यपुत्रना मुडदाने डाबे पणे दोरी बांधी पछी तेना मोढामां त्रणवार थुंकी, एने ताम्रलिप्ती नगरीमां सिंगोडाना घाटवाळा मार्गमां, त्रण शेरी भेगी थाय तेवा मार्गमां-त्रिकमां, चोकमां, चतुर्मुख मार्गमां, मार्गमां अने महामार्गमां, अर्थात् ताम्रलिप्ती नगरीना बधी जातिना मार्गो उपर ते मुडदाने ढसळता ढसळता अने बुलंद अवाजे उद्घोषणा करता ते देवो आ प्रमाणे बोल्या के:-हे ! पोतानी मेळेज तपस्वीना वेषने धारण करनार अने 'प्राणामा' नामनी प्रव्रज्याथी प्रव्रजीत थयेला ते तामली बालतपस्वी कोण ? तथा ईशान-कल्पमां थयेल देवेंद्र देवराज ईशान कोण ? एम करीने तामली बालतपस्वीना शरीरनी हीलना करे छे, निंदा करे छे, खिसा करे छे, गर्हा करे छे, अपमान करे छे, तर्जना करे छे, मार मारे छे, कदर्थना करे छे. तेने हेरान करे छे, अने आडुं अवळं जेम फावे तेम ढसळे छे, तथा तेम करीने तेना शरीरने एकांते नाखी जे दिशामांथी ते देवो प्रकट्या हता तेज दिशामां पाछा ते देवो चाल्या गया. ॥ १३५ ॥

तए णं ते ईसाणकप्पवासी बह्वे वेमाणिया देवा य देवीओ य बलिचंचारायहाणिवत्थन्वएहिं असुरकुमारेहिं देवेहिं देवीहि य तामलिस्स बालतवसिस्स सरीरयं हीलिज्जमाणं निंदिज्जमाणं जाव आकड्ढविकड्ढिं कीरमाणं पासंति २ आसुरुत्ता जाव मिसिमिसेमाणा जेणेव ईसाणे देविंदे देवराया तेणेव उवागच्छंति २ करयलपरिग्ग-

३ शतके
उद्देशः १
॥२३५॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२३६॥

हियं दसनहं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कहु जएणं विजएणं वद्धावेति २ एव वदासी-एवं खलु देवाणुप्पिया ! बलिचंचारायहाणिवत्थव्वया बहवे असुरकुमारा देवा य देवीओ य देवाणुप्पिए कालगए जाणित्ता ईसाणे कप्पे इंदत्ताए उववन्ने पासेत्ता आसुरुत्ता जाव एगंते एडेंति २ जामेव दिंसि पाउब्भूया तामेव दिंसि पडिगथा । तए णं से ईसाणे देविंदे देवराया तोसि ईसाणकप्पवासीणं बहूणं वेमाणियाणं देवाण य देवीण य अंतिए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म आसुरुत्ते जाव मिसिमिसेमाणे तत्थेव सयणिज्जवरगए तिचलियं भिउडिं निडाले साहट्ठु बलिचंचारायहाणिं अहे सपक्खि सपडिदिसिं समभिलोएइ, तए णं सा बलिचंचारायहाणी ईसासेणं देविंदेणं देवरत्ता अहे सपक्खि सपडिदिसिं समभिलोइया समानी तेणं दिव्वप्पभावेणं इंगालब्भूया मुम्मुरभूया छारियब्भूया तत्तकवेल्लकब्भूया तत्ता समजोइभूया जाया यावि होत्था, तए णं ते बलिचंचारायहाणिवत्थव्वया बहवे असुरकुमारा देवा य देवीओ य तं बलिचंच रायहाणिं इंगालब्भूयं जाव समजोतिब्भूयं पासंति २ भीया तत्था तसिया उव्विग्गा संजायभया सव्वओ समंता आधावेति परिधावेति २ अन्नमज्जस्स कायं समतुरंगेमाणा २ चिट्ठंति, तए णं ते बलिचंचारायहाणिवत्थव्वया बहवे असुरकुमारा देवा य देवीओ य ईसाणं देविंदं देवरायं परिकुवियं जाणित्ता ईसाणस्स देविंदस्स देवरत्तो तं दिव्वं देविइडिं दिव्वं देवज्जुइं दिव्वं देवाणुभागं दिव्वं तेयलेस्सं असहमाणा सव्वे सपक्खि सपडिदिसिं ठिच्चा करयलपरिग्गहियं दसनहं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कहु जएणं विजएणं वद्धावेति २ एवं वयासी-

३ शतके
उद्देशः १
॥२३६॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२३७॥

हवे ते ईशानकल्पमां रहेनारा घणा वैमानिक देवो अने देवीओए आ प्रमाणे जोयुं के, बलीचंचा राजधानीमां रहेनारा घणा असुरकुमार देवो अने देवीओ बालतपस्वी तामलिना शरीरने हीले छे, निंदे छे, खिसे छे, अने तेना शरीरने आडुं अवळं जेम फावे तेम ढसडे छे. त्यारे ते वैमानिक देवो पूर्व प्रमाणे जोवाथी अतिशय गुस्से भराणा अने क्रोधथी मिसिमिसेमाणा-मिसमीसाट करता (वैमानिक) देवोए देवेंद्र, देवराज ईशाननी पासे जइने बने हाथ जोडीने=दशे नखने मेगा करीने माथे अंजलि करी ते इंद्रने जय अने विजयथी ब्रह्माव्यो. पछी तेओ आ प्रमाणे बोल्या के:-हे देवानुप्रिय ! बलिचंचा राजधानीमां रहेनारा घणा असुरकुमार देवो अने देवीओ, आप, देवानुप्रियने काळने प्राप्त थएला जाणी, तथा ईशानकल्पमां इंद्रपणे उत्पन्न थएला जोइ ते असुरकुमारो घणा गुस्से भराणा अने यावत्-तेओए आपना मृतक देहने ढसडीने एकांतमां भूक्युं. पछी जेओ त्यांथी आव्या हता त्यां पाछा चाल्या गया. ज्यारे ते देवेंद्र, देवराज ईशाने ते ईशानकल्पमां रहेनारा बहु वैमानिक देवो अने देवीओद्वारा ए वातने सांभळी अने अवधारी, त्यारे तेने घणो गुस्सो थयो अने यावत्-क्रोधथी मिसमिसाट करतो, त्यांज देवशय्यामां सारी रीते रहेला ते ईशान इंद्रे कपाळमां त्रण आड पंडे तेम भवां चडावी, ते बलिचंचा राजधानीनी बराबर सपक्षे अने सप्रतिदिशे जोयुं. जे समये देवेंद्र देवराज शक्रे ईशाने पूर्व प्रमाणे बलिचंचा राजधानीनी बराबर साय-नीचे जोयुं अने सप्रतिदिशे जोयुं तेज समये ते दिव्य प्रभाववडे बलिचंचा राजधानी अंगारा जेवी थइ गइ, आगना कणीया जेवी थइ गइ, राख जेवी थइ गइ, तपेली रेतीना कणिया जेवी थइ अने अति जण लाइ जेवी थइ गइ. हवे ज्यारे ते बलिचंचा राजधानीमां रहेनारा घणा असुरकुमार देवो अने देवीओ ते बलीचंचा राजधानीने अंगारा जेवी थएली अने यावत्-खूब तपेली लाय जेवी थएली जोइ, तेवी जोइने असुरकुमारो भय पाय्या, मुकाइ गया, उद्वेगवाळा थया अने भयथी व्यापी

३ शतके
उद्देशः १
॥२३७॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२३८॥

गया तथा तेओ बधा चारे तरफ दोडवा लाग्या, भांगवा लाग्या, अने एक बीजानो आश्रय लेवा लाग्या. ज्यारे ते बलीचंचा राज-
धानीमां रहेनारा असुरकुमार देवो अने देवीओए 'देवेंद्र, देवराज ईशान कोप्यो छे' एम जाण्युं त्यारे तेओ देवेंद्र, देवराज ईशाननी
सामे, उपर, सपक्षे, अने सप्रतिदिशे बेसी, दशे नख भेगा थाय तेम बन्ने हाथ जोडवापूर्वक शिरसावर्तयुक्त माथे अंजली करी ते
ईशान इंद्रने जय अने विजयवडे वधामणी आपी आ प्रमाणे बोल्या के:-

अहो णं देवाणुप्पिएहिं दिव्वा देविड्ढी जाव अभिसमन्नागया तं दिव्वा णं देवाणुप्पियाणं दिव्वा देविड्ढी
जाव लद्धा पत्ता अभिसमन्नागया तं स्वामेमि णं देवाणुप्पिया ! स्वमंतु णं देवाणुप्पिया ! [स्वमंतु] मरिहंतु णं देवा-
णुप्पिया ! णाइ भुज्जो २ एवंकरणयाएत्तिकहु एयमट्ठं सम्मं विणएणं भुज्जो २ स्वामेति, तते णं से ईसाणे देविंदे
देवराया तेहि बलिचंचारायहाणीवत्थव्वेहिं बह्वहिं असुरकुमारेहिं देवेहिं देवीहि य एयमट्ठं सम्मं विणएणं
भुज्जो २ स्वामिए समाणे तं दिव्वं देविड्ढिं जाव तेयलेस्सं पडिसाहरइ, तप्पभित्ति च णं गोयमा !, ते बलिचं-
चारायहाणिवत्थव्वया बह्वे असुरकुमारा देवा य देवीओ य ईसाणं देविंदं देवरायं आहंति जाव पज्जुवासंति,
ईसाणस्स देविंदस्स देवरन्नो आणाउववायवयणनिदेसे चिट्ठंति, एवं खलु गोयमा ! ईसाणेणं देविंदेण देवरन्ना
सा दिव्वा देविड्ढी जाव अभिसमन्नागया । ईसाणस्स णं भंते ! देविंदस्स देवरन्नो केवतियं कालं ठिती
पण्णत्ता ?, गोयमा ! सातिरेगाइं दो सागरोवमाइं ठिती पण्णत्ता । ईसाणे णं भंते ! देविंदे देवराया ताओ देव-
लोगाओ आउक्खएणं जाव कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ?, गो० ! महाविदेहे वासे सिज्झिहिति जाव

३ शतके
उद्देशः १
॥२३८॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२३९॥

अंतं काहेति ॥ (सू० १३६) ॥

अहो ! आप देवानुप्रिये दिव्य देवऋद्धि यावत्-प्राप्त करेली, अने आप देवानुप्रिये लब्ध करेली, प्राप्त करेली अने सामे आणेली एवी दिव्य देवऋद्धि अमे जोड हे देवानुप्रिय ! अमे आपनी पासे क्षमा मांगीए छीए, हे देवानुप्रिय ! आप अमने क्षमा आपो. हे देवानुप्रिय ! तमे क्षमा करवाने योग्य छो, वारंवार पुनः एम नहीं करीए, एम कही विनयपूर्वक ए अपराध बदल तेनी पासे विनयपूर्वक सारी रीते क्षमा मागे छे. हवे ज्यारे ते बलीचंचा राजधानीमां रहेनारा घणा असुरकुमार देवो अने देवीओए पोताना अपराध बदल ते देवेंद्र, देवराज ईशाननी पासे विनयपूर्वक सारी रीने वारंवार क्षमा मागी त्यारे ते ईशान इंद्र ते दिव्य देवऋद्धिने अने तेजोलेइयाने पाछी खेंची लीधी. अने हे गौतम ! त्यारथीज मांडीने ते बलिचंचा राजधानीमां रहेनारा अनेक असुरकुमार देवो अने देवीओ ते देवेंद्र, देवराज ईशाननो सत्कार करे छे, तेनी सेवा करे छे तथा त्यारथीज देवेंद्र, देवराज ईशाननी आज्ञामां, सेवामां, आदेशमां, अने निर्देशमां ते असुरकुमार देवो तथा देवीओ रहे छे. हे गौतम ! देवेंद्र, देवराज ईशाने ते दिव्य देवऋद्धि ए प्रमाणे मेळवी. [प्र०] हे भगवन् ! देवेंद्र, देवराज ईशाननी स्थिति केटला काळ सुधी कही छे ? [उ०] हे गौतम ! तेनी स्थिति बे मागरोपम करतां कांडक अधिक कही छे. [प्र०] हे भगवन् ! देवेंद्र, देवराज ईशान पोताना आयुष्यनो क्षय-पोतानी आवरदा पूरी थया पछी ते देवलोकथी च्यवीने क्यां जशे ? अने क्यां उत्पन्न थशे ? [उ०] हे गौतम ! ते, महाविदेहक्षेत्रमां जइने सिद्ध थशे, अने यावत्-पोताना सधन्वा दुःखोनो अंत करशे ? ॥ १३६ ॥

सकस्स णं भंते ! देविंदस्स देवरन्नो विमाणेहिंतो ईसाणस्स देविंदस्स देवरन्नो विमाणा ईसिं उच्चयरा

३ शतके
उद्देशः १
॥२३९॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः

॥२४०॥

चेव ईसि उन्नयतरा चेव, ईसाणस्स वा देविदस्स देवरत्तो विमाणेहितो सक्कस्स देविदस्स देवरत्तो विमाणा
णीययरा चेव ईसि निन्नयरा चेव ?, हंता ! गोयमा ! सक्कस्स तं चेव सब्बं नेयव्वं । से केणट्ठेणं?, गोयमा ! से
जहानामए-करयले सिया देसे उच्चे देसे उन्नए देसे णीए देसे निन्ने, से तेणट्ठेणं गोयमा ! सक्कस्स देविदस्स देवरत्तो
जाव ईसि निण्णतरा चेव । (सू० १३७ ।

[प्र०] हे भगवन् ! शुं देवेंद्र, देवराज शक्रनां विमानो करतां देवेंद्र, देवराज ईशानना विमानो जराक उंचां छे, जराक उन्नत
छे ? अने देवेंद्र, देवराज ईशानना विमानो करतां देवेंद्र, देवराजशक्रनां विमानो जराक नीचां छे, जराक निम्न छे ? [उ०] हे
गौतम ! हा, ते प्रमाणे छे. अहीं उपरना सूत्रनो पाठ उत्तर तरीके जाणवो. [प्र०] हे भगवन् ! तेम कहैवानुं शुं कारण ? [उ०] हे
गौतम ! जेम कोइ एक हाथनुं तळिउं हथेळी-एक भागमां उंची होय, एक भागमां उन्नत होय, तथा एक भागमां नीचुं होय अने
एक भागमां निम्न होय, तेज रीते विमानो संबंधी पण जाणवुं अने एज हेतुथी पूर्व प्रमाणे कहूं छे. ॥ १३७ ॥

पभू णं भंते ! सक्के देविदे देवराया ईसाणस्म देविदस्स देवरत्तो अंतियं पाउब्भवित्तए ?, हंता पभू,
से णं भंते ! किं आढायमाणे पभू अणाढायमाणे पभू ?, गोयमा ! आढायमाणे पभू, नो अणाढायमाणे
पभू, पभू णं भंते ! ईसाणे देविदे देवराया सक्कस्स देविदस्स देवरत्तो अंतियं पाउब्भवित्तए ?, हंता पभू,
से भंते ! किं आढायमाणे पभू अणाढायमाणे पभू ?, गोयमा ! आढायमाणेऽवि पभू, अणाढायमाणेऽवि
पभू । पभू णं भंते ! सक्के देविदे देवराया ईसाणं देविदं देवरायं सपक्खि सपडिदिसिं समभिलोएत्तए ? जहा

३ शतके
उद्देशः १

॥२४०॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२४१॥

पादुम्भवणा तहा दोऽवि आलावगा नेयव्वा । पभू णं भंते ! सक्के देविंदे देवराया ईसाणेणं देविंदेणं देवरत्ता सद्धि आलावं वा संलावं वा करेत्तए ? , हंता ! पभू जहा पादुम्भवणा । अत्थि णं भंते ! तेसि सक्कीसाणाणं देविंदाणं देवराईणं किच्चाइं करणिज्जाइं समुप्पज्जंति ? , हंता ! अत्थि, से कहमिंदाणि पकरेंति ? . गोयमा ! ताहे चेव णं से सक्के देविंदे देवराया ईसाणस्स देविंदस्स देवरत्तो अंतियं पाउम्भवति, ईसाणे णं देविंदे देवराया सक्कस्स देविंदस्स देवरायस्स अंतियं पाउम्भवइ, इति भो ! सक्का देविंदा देवराया दाहिणइदलोगाहिबई, इति भो ! ईसाणा देविंदा देवराया उत्तरइदलोगाहिबई, इति भो ! इति भोत्ति ते अन्नमन्नस्स किच्चाइं करणिज्जाइं पच्चणुम्भवमाणा विहरंति ॥ (सू० १३८) ॥

[प्र०] हे भगवन् ! देवेन्द्र, देवराज शक्र देवेन्द्र, देवराज ईशाननी पासे प्रकट थवाने समर्थ छे ? [उ०] हे गौतम ! हा, [प्र०] हे भगवन् ! ज्यारे ते, तेनी पासे आवे त्यारे तेनो आदर करतो आवे के अनादर करतो आवे ? [उ०] हे गौतम ! ज्यारे ते शक्र ईशाननी पासे आवे त्यारे तेनो आदर करतो आवे परंतु अनादर करतो न आवे. [प्र०] हे भगवन् ! देवेन्द्र, देवराज ईशान देवेन्द्र, देवराज शक्रनीपासे आववाने समर्थछे?[उ०]हे गौतम! हा.[प्र०]हेभगवन्! ज्यारे ते(ईशानेन्द्र)तेनी पासे आवे त्यारे ते (शकेंद्र)नो आदर करतोआवे केअनादरकरतोआवे?[उ.]आदरकरतोअने अनादरकरतो पण आवे.[प्र.]हे भ. ! देवेन्द्र देवराज शक्र देवेन्द्र, देवराज ईशाननी चारे तरफ=बधी तरफ जोवाने समर्थ छे ? [उ०] हे गौतम ! जेम पासे आववा संबंधे बे आलापक कक्षा. तेम जोवा संबंधे पण बे आलापक कहेवा. [प्र०] हे भगवन् ! देवेन्द्र, देवराज शक्र, देवेन्द्र, देवराज ईशाननी साथे वार्तालाप करवा समर्थ छे ? [उ०] हे गौतम !

३ शतके
उद्देशः १
॥२४१॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२४२॥

हा, ते बातचीत करवा माटे समर्थ छे तथा पासे आववा संबंधे जणाव्युं तेम बातचीत संबंधे पण समजवुं. [प्र०] हे भगवन् ! ते देवेंद्र, देवराज शक्र अने ईशान वच्चे प्रयोजन के विधेय-कार्य होय छे. [उ०] हे गौतम ! हा, होय छे. [प्र०] हे भगवन् ! हमणा तेओ पोतपोताना कार्योने केवी रीते करे छे ? [उ०] हे गौतम ! ज्यारे देवेंद्र, देवराज शक्रने कार्य होय त्यारे ते देवेंद्र, देवराज ईशाननी पासे प्रादुर्भावे छे=आवे छे. अने ज्यारे देवेंद्र देवराजईशानने कार्य होय त्यारे ते देवेंद्र, देवराज शक्रनी पासे आवे छे तेओनी परस्पर बोलवानी रीती आवी छे:-हे दक्षिण लोकार्धना धणी देवेंद्र देवराज शक्र ! अने हे उत्तर लोकार्धना धणी देवेंद्र देवराज ईशान ! ए प्रमाणे संबोधने संबोधी तेओ पोतपोतानुं कार्य करता रहे छे. ॥ १३८ ॥

अत्थि णं भंते ! तेसिं सक्कीसाणाणं देविंदाणं देवराईणं विवादा समुप्पज्जंति ?, हंता ! अत्थि । से कह-
मिदाणि पकरेंति ?, गोयमा ! ताहे चेव णं ते सक्कीसाणा देविंदा देवरा याणो सणंकुमारं देविंदं देवरायं
मणसीकरेंति, तए णं से सणंकुमारे देविंदे देवराया तेहिं सक्कीसाणेहिं देवि देहिं देवराईहिं मणसीकए समाणे
विप्पामेव सक्कीसाणाणं देविंदाणं देवराईणं अंतियं पाउअभवति, जं से वदइ तस्स आणाउववायवयणनिहेसे
चिहंति ॥ (सू० १३९) ॥

[प्र०] हे भगवन् ! ते बन्ने देवेंद्र, देवराज शक्र अने देवेंद्र, देवराज ईशान-वच्चे विवादो थाय छे ? [उ०] हे गौतम हा, ते बन्ने वच्चे विवाद थाय छे. [प्र०] हे भगवन् ! ज्यारे ते बे वच्चे विवाद थाय छे त्यारे तेओ शुं करे छे ? [उ०] हे गौतम ! ज्यारे ते बे वच्चे विवाद थाय छे त्यारे तेओ, देवेंद्र, देवराज सनत्कुमारने संभारे छे अने संभारतांज ते देवेंद्र, देवराज सनत्कुमार

३ शतके
उद्देशः १
॥२४२॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२४३॥

देवेंद्र, देवराज शक्र अने ईशाननी पासे आवे छे. तथा ते आवीने जे कहे छे तेने तेओ माने छे-ते बन्ने इंद्रो तेनी आज्ञामां, सेवामां, आ देशमां अने निर्देशमां रहे छे. ॥ १३९ ॥

सणंकुमारे णं भंते ! देविंदे देवराया किं भवसिद्धिए अभवसिद्धिए ? सम्महिट्टी मिच्छदिट्टी ? परित्तसंसारए अणंतसंसारए ! सुलभबोहिए दुलभबोहिए ? आराहए विराहए ? चरिमे अचरिमे ? गोयमा ! सणंकुमारे णं देविंदे देवराया भवसिद्धीए नो अभवसिद्धीए, एवं सम्महिट्टी परित्तसंसारए सुलभबोहिए आराहए चरिमे पसत्थं नेयच्चं । से केणट्ठेणं भंते ! ० ? गोयमा ! सणंकुमारे देविंदे देवराया बहूणं समणाणं बहूणं समणीणं बहूणं सावयाणं बहूणं सावियाणं हियकामए सुहकामए पत्थकामए आणुकंपिए निस्सेयमिए हियसुहनिस्सेसकामए, से तेणट्ठेणं गोयमा ! सणंकुमारेणं भवसिद्धिए जाव नो अच रिमे । सणंकुमारस्स णं भंते ! देविंदस्स वरन्नो केवतियं कालं ठिती पन्नत्ता ? गोयमा ! सत्त सागरोवमाणि ठिती पन्नत्ता । से णं भंते ! ताओ देवलोगाओ आउक्खएणं जाव कहिं उववज्जिहिति ? गोयमा ! महाविदेहे वासे सिज्झिहिति जाव अंतं करेहिति, सेवं भंते ! सेवं भंते ! २ । गाहाओ-छट्ठममासो अट्ठमासो वासाइं अट्ठ छम्मासा । तीसगकुरुदत्ताणं तवभत्तपरिणणपरियाओ ॥ २४ ॥ उच्चत्तविमाणणं पाउब्भव पेच्छणा य संलावे । किंचि विवादुप्पत्ती सणंकुमारे य भवियच्चं (त्तं) ॥ २५ ॥ (सू० १४०) सोया संमत्ता । तईयसए पढमो उद्देसो संमत्तो ॥ ३-१ ॥

[प्र०] हे भगवन् ! शुं देवेंद्र, देवराज सनत्कुमार षणा श्रमण, घणी साध्वीओ घणा श्रावक अने घणी श्राविकाओनो हितेच्छु

३ शतके
उद्देशः १
॥२४३॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૨૪૪॥

હે. સુખેચ્છુ છે, પથ્યેચ્છુ છે, તેઓના ઉપર અનુકંપા કરનાર છે, તેઓનું નિઃશ્રેયસ ઇચ્છનાર છે તથા તેઓના હિતનો, સુખનો અને નિઃશ્રેયસનો અર્થાત્ એ બધાનો ઇચ્છુક છે, માટે હે ગૌતમ ! તે સનત્કુમાર ઇંદ્ર ભવસિદ્ધક છે યાવત્-તે ચરમ છે, પણ અચરમ નથી. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! દેવેન્દ્ર, દેવરાજ સનત્કુમારની સ્થિતિ કેટલા કાઠ સુધીની કહી છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તેની સ્થિતિ સાત સાગ-રોપમની કહી છે [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તેની આવરદા પૂરી થયા પછી તે, દેવલોકથી ચ્યવી યાવત્-ક્યાં ઉત્પન્ન થશે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે મહાવિદેહક્ષેત્રમાં સિદ્ધ થશે, યાવત્-તેનાં સર્વ દુઃખનો નાશ કરશે. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે. ગાથાર્થઃ-તિષ્ઠ્યક શ્રમણનો તપ છટ્ટ અને એક માસનું અનશન છે. કુરુદત્ત શ્રમણનો તપ અટ્ટમ અને અઢધા માસનું અનશન છે. તિષ્ઠ્યક શ્રમણનો સાધુ પર્યાય આઠ વર્ષનો અને કુરુદત્ત શ્રમણનો સાધુ પર્યાય છ માસનો છે અર્થાત્ એ બે શ્રમણોને લગતી બીના આ ઉદ્દેશકમાં આવી છે. બીજી વિગત-વિમાનોની ડંચાઈ, ઇંદ્રનું ઇંદ્રની પાસે જવું, જોવું, સંલાપ, કાર્ય, વિવાદની ઉત્પત્તિ, તેનો નિવેડો અને સનત્કુમારમાં ભવ્યપણું, એ બીનાઓ પણ આ ઉદ્દેશકમાં કહી છે. મોયા સમ્મત્ત=મોકા સમાપ્ત (આ બીના મોકા નગરીમાં કહેવાણી હોવાથી ચાલુ ઉદ્દેશકનું નામ પણ મોકા રાસ્યું છે) ॥ ૧૪૦ ॥

ભગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ભગવતીશ્વરમાં ત્રીજા શતકમાં પ્રથમ ઉદ્દેશાનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

૩ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૧
॥૨૪૪॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२४५॥

उद्देशक २.

प्रथमोद्देशके देवानां विकुर्वणोक्ता, द्वितीये तु तद्विशेषाणामेवासुरकुमाराणां गतिशक्तिप्ररूपणायेदमाह—

अर्थः—प्रथम उद्देशकमां देवोनी विकुर्वणाशक्ति संबंधे हकीकत कहेवाइ. अने आ बीजा उद्देशकमां पण देवोनी, असुरकुमारोनी गति शक्ति संबंधे प्ररूपण थशे अर्थात् कहेवामां आवशे.

तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे नामं नगरे होत्था जाव परिसा पज्जुवासइ, तेणं कालेणं तेणं समएणं चमरे असुरिंदे असुरराया चमरचंचाए रायहाणीए सभाए सुहम्माए चमरंसि सीहासणंसि चउसट्ठीए मामाणि-यमाहस्सीहिं जाव नट्टविहिं उवदंसेत्ता जामेव दिसिं पाउब्भूए तामेव दिसिं पडिगए । भंतेत्ति भगवं गोयमे समणं भगवं महावीरं वंदति नमंसति २ एवं वदासी-अत्थि णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए अहे असुरकुमारा देवा परिवसंति ?, गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे, जाव अहेसत्तमाए पुढवीए, सोहम्मस्स कप्पस्स अहे जाव अत्थि णं भंते ! असुरकुमारा देवा परिवसंति ?, णो इणट्ठे समट्ठे । से कहिं खाइ णं भंते ! असुरकुमारा देवा परिवसंति ?, गोयमा ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए असीउत्तरजोयणसयमहस्सबाहल्लाए, एवं असुरकुमारदेववत्तव्वया जाव दिव्वाइं भोगभोगाइं सुंजमाणा विहरंति । अत्थि णं भंते ! असुरकुमाराणं देवाणं अहे गतिविसए ?, हंता अत्थि, केवतियं च णं पभू ! ते असुरकुमाराणं देवाणं अहे गतिविसए प्रन्नत्ते ?, गोयमा !

३ शतके
उद्देशः २
॥२४५॥

ધ્યાન્યા-
પ્રજ્ઞાતિ:

॥૨૪૬॥

જાવ અહે સત્તમાણ પુઢવીણ, તચ્ચં પુણ પુઢવિં ગયા ય ગમિસ્સંતિ ય । કિં પત્તિયન્નં મંતે ! અસુરકુમારા દેવા તચ્ચં પુઢવિં ગયા ય ગમિસ્સંતિ ય ? , ગોયમા ! પુઢ્વવેરિયસ્સ વા વેદણડદીરણયાણ પુઢ્વસંગહયસ્સ વા વેદણડવસામણયાણ, एवं સ્વલુ અસુરકુમારા દેવા તચ્ચં પુઢવિં ગયા ય ગમિસ્સંતિ ય ।

(પ્ર૦) તે કાળે, તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું. યાવત્ સભા પર્યુપાસના કરે છે. તે કાળે તે સમયે અસુરેન્દ્ર, અસુરરાજ ચમર, ચમરચંચા નામની રાજધાનીમાં સુધર્માસભામાં ચમર નામના સિંહાસનમાં બેઠેલો તથા ચોસઠહજાર સામાનિક દેવોથી વીંટા-
ણો (તે) નાઠ્યવિધિને દેસાહીને જે દિશામાંથી આવ્યો હતો તે દિશામાં પાછો ગયો. 'હે ભગવન્ !' એમ કહી ભગવાન્ ગૌતમ, શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને વંદઈ=વાંદે છે, નમે છે, અને વાંદી, નમી તેઓ આ પ્રમાણે બોલ્યા:-હે ભગવન્ ! રચણપ્પમાણપુઢવીણ-
રત્નપ્રમા પૃથિવીની નીચે અસુરકુમાર દેવો રહે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ નથી એ પ્રમાણે યાવત્-સાતમી પૃથિવીની નીચે, સૌધર્મકલ્પ તથા બીજા કલ્પોની નીચે અસુરકુમાર દેવો રહેતા નથી. હે ભગવન્ ! ઈષ્ટપ્રાગભારા પૃથિવીની નીચે અસુરકુમાર દેવો રહે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ નથી. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! ત્યારે કયું એવું પ્રસિદ્ધ સ્થાન છે કે, જ્યાં અસુરકુમાર દેવો નિવાસ કરે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! એક લાખ અને ઇંશીહજાર યોજનની જાડાઈવાળા આ રત્નપ્રમા પૃથિવીના મધ્યભાગે તે અસુરકુમાર દેવો રહે છે. અહીં અસુરકુમાર દેવો સંબંધી વક્તવ્યતા કહેવી. અને તેઓ દિવ્યભોગોને ભોગવતા વિહરે છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તે અસુર-
કુમારોમાં એવું સામર્થ્ય છે કે તેઓ પોતાના સ્થાનથી નીચે જઈ શકે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા, સામર્થ્ય છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તે અસુરકુમારો પોતાના સ્થાનથી કેટલા ભાગસુધી નીચે જઈ શકે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! સાતમી પૃથિવી સુધી નીચે જઈ શકે છે ?

૩ શતકે
ઉદ્દેશ: ૨

॥૨૪૬॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२४७॥

तेओनी नीचे जवानी मात्र आटली शक्ति छे. परंतु तेओ त्यांसुधी कोइवार गया नथी, जशे नहिं, अने जाता पण नथी. किंतु त्रीजी पृथिवी सुधी जाय छे, गया छे अने जशे पण खरा. [प्र०] हे भगवन् ! ते असुरकुमारो त्रीजी पृथिवीसुधी जाय छे, गया छे, अने जशे तेनुं शुं कारण ? [उ०] हे गौतम ! पोताना पूर्वना=जुना बैरीने बेदना=दुःख देवा, पोताना जूना सोवतीओने सुखी करवा ए कारणथी असुरकुमार देवो त्रीजी पृथिवी सुधी गया छे, जाय छे तथा जशे.

अत्थि णं भंते ! असुरकुमाराणं देवाणं तिरियं गतिविसए पन्नत्ते !, हंता अत्थि, केवतियं च णं भंते ! असुरकुमाराणं देवाणं तिरियं गइविसए पन्नत्ते !, गोयमा ! जाव असंखेज्जा दीवसमुद्वा, नंदिस्मरवरं पुण दीवं गया य गमिस्संति य । किं पत्तियन्नं भंते ! असुरकुमारा देवा नंदीसरवरदीवं गया य गमिस्संति य ?, गोयमा ! जे इमे अरिहंता भगवंता एएसि णं जम्मणमहेसु वा निक्खमणमहेसु वा णाणुप्पायमहिमासु वा परिनिच्चाणमहिमासु वा, एवं खलु असुरकुमारा देवा नंदीसरवरदीवं गया य गमिस्संति य । अत्थि णं भंते ! असुरकुमाराणं देवाणं उइदं गतिविसए ?, हंता ! अत्थि । केवतियं च णं भंते ! असुरकुमाराणं देवाणं उइदं गतिविसए ?, गोयमा ! जावऽच्चुए कप्पे, सोहम्मं पुण कप्पं गया य गमिस्संति य ।

[प्र०] हे भगवन् ! ते असुरकुमारोमां एवुं सामर्थ्य छे के तेओ पोताना स्थानथी तिरछे जइ शके ? [उ०] हे गौतम ! हा, जवानुं सामर्थ्य छे. [प्र०] हे भगवन् ! ते असुरकुमारो पोताना स्थानथी केटला भाग सुधी तिरछा जइ शके ? [उ०] हे गौतम ! पोताना स्थानथी यावन्-असंख्येय द्वीप समुद्रो सुधी तिरछा जवानुं तेओनुं मात्र सामर्थ्य छे. पण तेओ नंदीश्वरद्वीप सुधी तो

३ शतके
उद्देशः २
॥२४७॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિ:

॥૨૪૮॥

ગયા છે, જાય છે, અને જશે પણ સ્વરા. [પ્ર०] હે ભગવન્ ! તે અસુરકુમારો નંદીશ્વરદ્વીપ સુધી જાય છે, ગયા છે અને જશે તેનું શું કારણ ? [ઉ०] હે ગૌતમ ! જે આ અરિહંત ભગવંત છે, એઓના જન્મોત્સવમાં દીક્ષા-ઉત્સવમાં, જ્ઞાનોત્પતિમહોત્સવમાં અને પરિનિર્વાણના ઉત્સવમાં એ અસુરકુમાર દેવો નંદીશ્વરદ્વીપ સુધી જાય છે, ગયા છે અને જશે-અરહંતના જન્મ વગેરેના ઉત્સવો અસુરકુમાર દેવોને નંદીશ્વરદ્વીપ જવાનું કારણ છે [પ્ર०] હે ભગવન્ ! તે અસુરકુમારોમાં એવું સામર્થ્ય છે કે તેઓ, પોતાના સ્થાનથી ઉંચે જઈ શકે ? [ઉ०] ગૌતમ ! હા, જઈ શકે છે. [પ્ર०] હે ભગવન્ ! તે અસુરકુમારો પોતાના સ્થાનથી કેટલા ભાગ સુધી ઉંચે જઈ શકે છે ? [ઉ०] હે ગૌતમ ! અચ્યુતકલ્પસુધી ઉપર જઈ શકે છે, પરંતુ તેઓ ગયા નથી જશે નહિ અને જાતા પણ નથી. પરંતુ સૌધર્મકલ્પ સુધી જાય છે. ગયા છે અને જશે પણ સ્વરા.

કિં પત્તિયણં ભંતે ! અસુરકુમારા દેવા સોહમ્મં કપ્પં ગયા ય ગમિસ્સંતિ ય ? ગોયમા ! તેસિ ણં દેવાણં ભવપચ્છદ્ધયવેરાણુવંધે, તે ણં દેવા વિકુલ્લેમાણા પરિયારેમાણા વા આયરક્ખે દેવે વિત્તાસેંતિ, આહાલહુસ્સગાઈં રયણાઈં ગહાય આયાએ એગંતમંતં અવકામંતિ । અત્થિ ણં ભંતે ! તેસિ દેવાણં આહાલહુસ્સગાઈં રયણાઈં?, હંતા અત્થિ । સે કહમિયાણિ પકરેંતિ ?, તઓ સે પચ્છા કાયં પવ્વહંતિ । પભૂ ણં ભંતે ! તે અસુરકુમારે દેવા તત્થ ગયા ચેવ સમાણા તાહિં અચ્છરાહિં સદ્ધિં દિલ્લાઈં ભોગભોગાઈં ભુંજમાણા વિહરિત્તે ?, ણો તિણદ્ધે સમદ્ધે, તે ણં તઓ પહિનિયત્તંતિ ૨ ત્તા હહમાગચ્છંતિ ૨ જતિ ણં તાઓ અચ્છરાઓ આદાયંતિ પરિયાણંતિ ० । પભૂ ણં ભંતે ! તે અસુરકુમારા દેવા તાહિં અચ્છરાહિં સદ્ધિં દિલ્લાઈં ભોગભોગાઈં ભુંજમાણા વિહરિત્તે અહંતં

૩ શતકે
ઉદ્દેશ: ૨

॥૨૪૮॥

વ્યાख्या-
પ્રજ્ઞપ્તિઃ
॥૨૪૯॥

તાઓ અચ્છરાઓ નો આદાયંતિ નો પરિયાળંતિ ? , જો જાં પશુ તે અસુરકુમારા દેવા તાર્હિ અચ્છરાર્હિ સદ્ધિ દિવ્વાઈ મોગમોગાઈ મુંજમાળા વિહરિસાળ, એવં જ્વલુ મોયમા ! અસુરકુમારા દેવા સોદ્ધમ્મં કપ્પં ગયા ય ગમિ-સ્સંતિ ય । (સૂ ૧૪૧) ।

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તે અસુરકુમારો કેવે સૌધર્મકલ્પ સુધી જાય છે, ગયા છે અને જશે તેનું શું કારણ ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે દેવોને જન્મથીજ વૈરાનુબંધ છે. વૈક્રિયરૂપોને બનાવતા તથા મોગોને મોગવતા તે દેવો આત્મરક્ષક દેવોને ત્રાસ ઉપજાવે છે તથા યથોચિત નાના નાના રત્નો લઈને પોતે ઉજ્જડ ગામમાં ચાલ્યા જાય છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તે દેવો પાસે યથોચિત નાના નાના રત્નો હોય છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા, તેઓની પાસે નાના નાના રત્નો હોય છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જ્યારે તે અસુરો, વૈમાનિકોનાં રત્નો ઉપાડી જાય ત્યારે વૈમાનિકો તેઓને શું કરે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! રત્નો લીધા પછી તે અસુરોને શારીરિક વ્યથા-દુઃખ સહન કરવું પડે છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! ઉપર ગયા પ્વાજ તે અસુરકુમાર દેવો ત્યાં રહેલી અપ્સરાઓ સાથે દિવ્ય અને મોગવવા યોગ્ય મોગોને મોગવી શકે સ્વરા, વિહરી શકે સ્વરા ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! એ પ્રમાણે કરવાને તે અસુરકુમાર દેવો સમર્થ નથી. કિંતુ તેઓ ત્યાંથી પાછા વળે છે અને અહીં આવે છે. જો કદાચ તે અપ્સરાઓ તેઓનો આદર કરે, તેઓનો સ્વામી તરીકે સ્વીકાર કરે તો તે અસુરકુમાર દેવો, તે ત્યાં રહેલી અપ્સરાઓ સાથે દિવ્ય અને મોગવવા યોગ્ય મોગોને મોગવી શકે છે, મોગવતા રહી વિહરી શકે છે. જો કદાચ તે અપ્સરાઓ તેઓનો આદર ન કરે તથા તેઓને સ્વામી તરીકે ન સ્વીકારે તો તે અસુરકુમાર દેવો, તે અપ્સરાઓ સાથે દિવ્ય અને મોગવવાયોગ્ય મોગોને મોગવી શકતા નથી. હે ગૌતમ ! 'અસુરકુમાર દેવો, સૌધર્મકલ્પસુધી ગયા છે, જાય છે

૩ શતકે
ઉદ્દેશ્ય:૨
॥૨૪૯॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥૨૫૦॥

અને જશે' તેનું પૂર્વ પ્રમાણે કારણ છે. ॥ ૧૪૧ ॥

કેવલકાલસ્સ ણં ભંતે ! અસુરકુમારા દેવા ઉડ્ઢં ઉપ્પયંતિ જાવ સોહમ્મં કપ્પં ગયા ય ગમિસ્સંતિ ય ?, ગોયમા ! અણંતાહિં ઉસ્સપ્પિણીહિં અણંતાહિં અવસપ્પિણીહિં સમતિકંતાહિં, અત્થિ ણં એસ ભાવે લોચન્હેરયભૂએ સમુપ્પજ્જહ જન્નં અસુરકુમારા દેવા ઉડ્ઢં ઉપ્પયંતિ જાવ સોહમ્મો કપ્પો, કિં નિસ્સાએ ણં ભંતે ! અસુરકુમારા દેવા ઉડ્ઢં ઉપ્પયંતિ જાવ સોહમ્મો કપ્પો ?, સે જહાનામાએ-ઇહ સવરા હ વા બઙ્ગરા હ વા ટંકણા હ વા મુત્તુયા હ વા પલ્હયા હ વા પુલિંદા હ વા એગં મહં ગહું વા સ્વહું વા દુગ્ગં વા દરિં વા વિસમં વા પઞ્ચયં વા ણીસાએ સુમહલ્લમવિ આસબલં વા હત્થિબલં વા જોહબલં વા ધણુબલં વા આગલેંતિ, એવામેવ અસુરકુમારાવિ દેવા, ણણ્ણત્થ અરિહંતે વા અરિહંતચ્છેદ્યાણિ વા અણગારે વા ભાવિયપ્પણો નિસ્સાએ ઉડ્ઢં ઉપ્પયંતિ જાવ સોહમ્મો કપ્પો । સઙ્ગેઽવિ ણં ભંતે ! અસુરકુમારા દેવા ઉડ્ઢં ઉપ્પયંતિ જાવ સોહમ્મો કપ્પો ?, ગોયમા ! ણો ઇણઢે સમઢે, મહિહ્ઢિયા ણં અસુરકુમારા દેવા ઉડ્ઢં ઉપ્પયંતિ જાવ સોહમ્મો કપ્પો । એસવિ ણં ભંતે ! ચમરે અસુરિંદે અસુરકુમારરાયા ઉડ્ઢં ઉપ્પયંતિ જાવ સોહમ્મો કપ્પો ?, હંતા ગોયમા ! ૨ । અહો ણં ભંતે ! ચમરે અસુરિંદે અસુરમારરાયા મહિહ્ઢીએ મહજ્જુર્હાએ જાવ કહિં પવિટ્ઠા ?, કૂઢાગારસાલાદિટ્ઠંતો ભાણિયવ્વો । (સુ. ૧૪૨)

[પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! કેટલો સમય વીત્યા પછી અસુરકુમારદેવો ડંચે જાય છે તથા સૌધર્મકલ્પસુધી ગયા છે અને જશે ?
[ઉ.૦] હે ગૌતમ ! અનંત ઉત્સર્પિણી અને અનંત અવસર્પિણી વીત્યા પછી લોકોમાં આશ્ચર્ય પમાડનાર એ ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે કે,

૩ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૨
॥૨૫૦॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞપ્તિઃ
॥૨૬૧॥

અસુરકુમારદેવો ઉંચે જાય છે અને યાવત્-સૌધર્મકલ્પસુધી જાય છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! કહ નિશ્રાવડે-કોનો આશ્રય કરીને-તે અસુરકુમાર દેવો યાવત્-સૌધર્મકલ્પ સુધી જાય છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! જેમ કોઈ એક જાતિના લોકો, બંબર જાતિના લોકો, ઢંકણ જાતિના લોકો, ધુતુઅજાતિના લોકો, પળ્હજાતિના લોકો, અને પુલિંદ લોકો એક મોટા જંગલનો, ધાડાનો, જલદુર્ગનો કે સ્થલદુર્ગનો, ગુફાનો ધાડા અને વૃક્ષોથી ગીચ થઈ ભાગનો અને પર્વતનો આશ્રય કરી એક સારા અને મોટા પળ ઘોડાના લશ્કરને, હાથીના લશ્કરને, યોદ્ધાઓના લશ્કરને, ધનુષ્યના લશ્કરને હંફાવવાની હિંમત કરે છે, એજ પ્રમાણે અસુરકુમાર દેવો પણ અરિહંતોને અરિહંતના ચૈત્યોને અને ભાવિત આત્મા સાધુઓનો આશ્રય કરી ઉંચે યાવત્ સૌધર્મકલ્પસુધી જાય છે. પણ તે શિવાય જતા નથી. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શું બધાય અસુરકુમારો યાવત્-સૌધર્મકલ્પ સુધી ઉંચે જાય છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ નથી-બધાય અસુરકુમાર દેવો ઉંચે જાતા નથી. કિંતુ દિવ્ય ઋદ્ધિવાળા અસુરકુમાર દેવો ઉંચે સૌધર્મકલ્પ સુધી જાય છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શું એ અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમર પણ કોઈવાર પૂર્વે ઉપર યાવત્-સૌધર્મકલ્પસુધી ગયેલો છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા, [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! નીચે રહેતો અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમર કેવો મોટો ઋદ્ધિવાળો છે, કેવો મોટો કાંતિવાળો છે અને યાવત્-તેની તે ઋદ્ધિ ક્યાં ગઈ ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે કૂટાકારશાલાનું દૃષ્ટાંત કહેવું. ॥ ૧૪૨ ॥

ચમરેણં મંતે ! અસુરિંદેણં અસુરરત્ના સા દિન્વા દેવિઙ્ઘી તં ચેવ જાવ કિન્ના લદ્ધા પત્તા અભિસમન્ના-
ગયા, एवं खलु गोयमा ! तेषां कालेणं तेषां समएणं इहेव जंबुद्वीवे २ भारहे वासे विंशगिरिपायमुले बेभेले नामं
संनिवेसे होत्था, वन्नओ, तत्थ णं बेभेले संनिवेसे पूरणे नामं गाहावती परिवसति अङ्गे दित्ते जहा ताम लिस्स

૨ શ્રવકે
ઉદ્દેશઃ ૨
॥૨૬૧॥

व्याख्या-
प्रवृत्तिः

॥२५२॥

वत्तञ्चया तथा नेयञ्चा, नवरं चउप्पुडयं दारुमयं पडिग्गहयं करेत्ता जाव विपुलं असणं पाणं खाइमं साइमं जाव
सयमेव चउप्पुडयं दारुमयं पडिग्गहयं गहाय मुंडे भवित्ता द.णामाए पव्वज्जाए पव्वइत्तए, पव्वइएऽधि य ण
समाणे तं चेव, जाव आयावणभूमीओ पच्चोरुभइ २ त्ता सयमेव चउप्पुडयं दारुमयं पडिग्गहयं गहाय बेभेले
सन्निवेसे उच्चनीयमज्झिमाइं कुलाइं घरसमुदाणस्स भिक्खायरियाए अडेत्ता जं मे पढमे पुडए पडइ कप्पइ मे
तं पंथे पहियाणं दलइत्तए, जं मे दोच्चे पुडए पडइ कप्पइ मे तं कागसुणयाणं दलइत्तए, जं मे तच्चे पुडए पडइ
कप्पइ मे त मच्छकच्छभाणं दलइत्तए, जं मे चउत्थे पुडए पडइ कप्पइ मे तं अप्पणा आहारित्तएत्तिकहु एवं
संपेहेइ २ कल्लं पाउप्पभागाए रयणीए तं चेव निरवसेसं जाव जं मे(से)चउत्थे पुडए पडइ तं अप्पणा आहारं
आहारेइ, तए णं से पूरणे बालतवस्सी तेणं ओरालेणं विउलेणं पयत्तेणं पग्गहिणं बालतवोक्कम्मेणं तं चेव जाव
बेभेलस्स सन्निवेसस्स मज्झमज्झेणं निग्गच्छति २ पाउयं कुंडियमादीयं उवकरणं चउप्पुडयं च दारुमयं पडि-
ग्गहयं एगंतमंते एडेइ २ बेभेलस्स सन्निवेसस्स दाहिणपुरच्छिमे दिसीभाते अद्वनियत्तणियमंडलं आलिहत्ता
संलेहणाञ्चसणाञ्चसिए भत्तपाणपडियाइक्खिए पाओवगमणं निवण्णे ।

[प्र०] हे भगवन् ! असुरेंद्र, असुरराज चमरे ते दिव्य देवऋद्धि अने यावत्-ते बंधुं केवी रीने लब्ध कथुं, केवी रीते प्राप्त
कथुं, अने केवी रीने सामे आप्णुं ? [उ०] हे गौतम ! ते काले ते समये आज जंबूद्वीप नामना द्वीपमां, भारतवर्षमां विंध्य नामे
पहाळनी तळेटीमां वेभेल नामनो संनिवेश हतो. वर्णक. ते वेभेल नामे संनिवेशमां पूरण नामनो गृहपति रहतो हतो. ते आत्थ अने

३ शतकं
उद्देशः २

॥२५२॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२५३॥

दीप्त हतो. तामली तपस्वीनी पेठे आ पूरणनी पण वक्तव्यता कहेवी. विशेष ए के, चार खानावाळं काष्टनुं पात्र करीने यावत्-विपुल खानपान, खादिम-मेवा वगेरे अने स्वादिम-मशाला विगेरे यावत्-पोतानी मेळेज ते चारखानावाळं लाकडानुं पात्र लहने, मुंड थडने. 'दानामा' नामनी प्रव्रज्यावडे ते पूरण गृहपति प्रव्रजित थयो. यावत्-ते पूरण तपस्वी आतापन भूमिथी नीचे आवी, पोतानी मेळेज ते चार खानावाळं पात्र लई' ते वेमेल नामना सन्निवेशमां उंचा नीचा अने मध्यम कुळोमां मिक्षा लेवानी विधिपूर्वक मिक्षा माटे कर्यो. अने मिक्षाना नीचे प्रमाणे चार भागो कर्या-जे कांड मारा पात्रना पहेला खानामां आवे ते मारे वटेमार्गु ओने देवुं. पण खावुं नहिं. जे कांड मारा पात्रना बीजा खानामां आवे ते मारे कागडाओने अने कुनरओने खवरावुं, जे कांड मारा पात्रना बीजा खानामां पडे ते मारे माछलांओने अने कच्छमाणं-काचभाओने खवरावी देवुं अने जे कांड मारा चोथा खानामां पडे ते मारे खावाने कल्प्य छे एम कहीने एम विचारीने काल प्रकाशवाळी रात्री थया पल्ली-अहीं बंधु पूर्व प्रमगेज कहेवुं. यावत्-जे मारा चोथा खानामां पडे ते पोने आहार करे छे. पल्ली पूरण नामे बालतपस्वी, ते उदार, विपुल, प्रदत्त अने प्रगृहीत बालतपकर्मवडे अहीं बंधु पूर्व प्रमाणेज कहेवुं, यावत्-ते वेमेल नामना संनिवेश वचोवच नीकळे छे, नीकळी पावडी तथा कुंडी वगेरे उपकरणोने चारखानावाळा लाकडाना पात्रने एकांते मूकी, ते वेमेल संनिवेशथी अग्निखूणे अर्धनिवर्तनिक मंडळने आळेखे छे. आळेखी, संलेषणा जूसणथी जूषित थइ, खान तथा पाननो त्याग करी ते पूरण तपस्वी पादोपगमन नामनुं अनशन स्वीकारी 'देवगत थया.

तेणं कालेणं तेणं समएणं अहं गोयमा ! छउमत्थकालियाण एकारसवासपरियाण छट्टछट्टेणं अनिक्खित्तेणं तवोकम्मेणं संजमेणं तवसा अप्पाणं भावे माणे पुट्ठाणुपुट्ठिव चरमाणे गामाणुगामं दूइजमाणे जेणेव सुसमार-

३ शतके
उद्देशः २
॥२५३॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२५४॥

पुरे नगरे जेणेव असोयवणसंडे उज्जाणे जेणेव असोयवरपायवे जेणेव पुढविसिलावट्टओ तेणेव उवागच्छामि २
असोगवरपायवस्स हेहा पुढविसिलापट्टयंसि अट्टमभत्तं परिगण्हामि, दोवि पाए साहट्टु वग्घारियपाणी एगपो
गलनिविट्टदिट्ठी अणिमिसनयणे ईसिंपभारगएणं काएणं आहापणिहिण्हिं गत्तेहिं सव्विदिण्हिं गुत्तेहिं एगरा-
इयं महापडिमं उवसंपज्जित्ताणं विहरामि । तेणं कालेणं तेणं समएणं चमरचंचा रायहाणी अणिदा अपुरोहिया
यावि होत्था, तए णं से पूरणे बालतवस्सी बहुपडिपुन्नाइं दुवालसवासाइं परियाणं पाउणित्ता मासियाए संलेह-
णाए अत्ताणं झुसेत्ता सट्ठि भत्ताइ अणस णाए छेदेत्ता कालमासे कालं किच्चा चमरचंचाए रायहाणीए उववाय-
सभाए जाव इंदत्ताए उववन्ने, तए णं से चमरे असुरिंदे असुरराया अट्टणोववन्ने पंचविहाए पज्जत्तीए
पज्जत्तिभावं गच्छइ, तंजहा-

हे गौतम ! ते काळे ते, समये हुं लक्षावस्यामां हतो अने मने दीक्षा लीधे अगीयार वर्ष थया हतां. तथा हुं निरंतर छट्छट्टुना
तपकर्मपूर्वक संयम अने तपवडे आत्माने भावतो, पूर्वानुपूर्वीए चरतो अने गामेगाम फरतो जे तरफ सुंसुमारपुर नगर छे, जे तरफ
अशोक वनखंड छे, जे तरफ उत्तम अशोकनुं वृक्ष=झाड छे अने जे तरफ पृथिवीशिलापट्टक छे ते तरफ आब्यो अनं पल्ली ते अशो-
कना उत्तम वृक्षनी हेठळ पृथिवीशिलापट्टक उपर में अट्टमनो तप आदर्यो. तथा हुं बन्ने पगने मेळा करीने, हाथने नीचा नमता
लांबा करीने अने मात्र एक पुद्गल उपर नजर मांडीने, आंखोने फफडाव्या शिवाय जराक शरीरने आगळना भागमां नमतुं मेलीने,
यथास्थित गोत्रवडे गुप्त थहने, एक रात्रिनी मोटी प्रतिमाने स्वीकारीने विहरतो हतो. ते काळे ते समये चमरचंचा राजधानीमां इंद्र

३ शतके
उद्देशः २
॥२५४॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२५५॥

अने पुरोहित न होता. हवे ते पूरण नामे बालतपस्वी, पूरेपूरा बार वर्ष सुधी पर्यायने पाळीने, मासिक संलेखनावडे आत्माने सेवीने, साठ टंक सुधी अनशन राखीने, काळमासे काळ करी चमरचंचा राजधानीमां उपपात सभामां इंद्रपणे उत्पन्न थयो हवे ते ताजोज उत्पन्न थएलो असुरेंद्र, असुरराज चमर पांचे प्रकारनी पर्याप्तिवडे पर्याप्तपणाने पामे छे ते पांच प्रकारनी पर्याप्ति आ छे:-

आहारपज्जत्तीए जाव भासमणपज्जत्तीए, तए णं से चमरे असुरिंदे असुरराया पंचविहाए पज्जत्तीए पज्जत्तिभावं गए समाणे उइहं बीससाए ओहिणा आभोएइ जाव सोहम्मो कप्पो, पासइ य तत्थ सक्कं देविंद देवरायं मघवं पागसासणं सय क्तुं सहस्सक्खं वज्जपाणिं पुरंदरं जाव दस दिसाओ उज्जोवेमाणं पभासेमाणं सोहम्मो कप्पे सोहम्मवडेंसए विमाणे सक्कंसि सीहासणंसि जाव दिग्वाहं भोगभोगाहं भुंजमाणं पासइ २ इमेयारूवे अज्झत्थिए चिंतिए पत्थिए मणोगए संकप्पे समुप्पज्जित्था-केस णं एस अपत्थियपत्थए दुरंतपंतलक्खणे हिरिसिरिपरिवज्जिए हीणपुन्नचाउइसे जलं ममं इमाए एयारूवाए दिग्वाए देविइदीए जाव दिग्वे देवाणुभावे लद्धे पत्ते अभिसमन्ना-गए उप्पि अप्पुस्सुए दिग्वाहं भोगभोगाहं भुंजमाणे विहरइ, एवं संपेहेइ २ सामाणियपरिसोववन्नए देवे सद्दावेइ २ एवं वयासी-केस णं एस देवाणुप्पिया ! अपत्थियपत्थए जाव भुंजमाणे विहरइ ?, तए णं ते सामाणियपरिसोववन्नगा देवा चमरेणं असुरिंदेणं असुररन्ना एवं वुत्ता समाणा हट्ठतुट्ठा जाव हयहियया करयलपरिग्गहियं दसनहं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्ठु जएणं विजएणं वट्ठावेत्ति २ एवं वयासी-

आहारपर्याप्ति अने यावत्-भाषा-मनःपर्याप्ति. हवे ते असुरेंद्र, असुरराज चमर, पांच प्रकारनी पर्याप्तिथी पर्याप्तपणाने

३ शतके
उद्देशः २

॥२५५॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥૨૫૬॥

પામ્યા પછી અવધિજ્ઞાનવહે સ્વાભાવિક રીતે ડુંચે યાવત્-સૌધર્મકલ્પમાં દેવેન્દ્ર, દેવરાજ, મધવા પાકશાસન, સયકર્ણ-શતક્રતુ, સહ-સાક્ષ-હજાર આંસોવાળા, વજ્રપાર્ણિ-હાથમાં વજ્રને ધારણ કરનાર, પુરંદર શક્રનો યાવત્-દશે દિશાઓનો અજવાળતો તથા પ્રકાશિત કરતો અને સૌધર્મકલ્પમાં, સૌધર્મીવર્તસક નામના વિમાનમાં, શક્ર નામના સિંહાસન ઉપર બેસી દિશાઈ મોગમોગઈ-દિવ્ય મોગવવા યોગ્ય મોગોને મોગવતો જૂઠ છે. તેને તે પ્રકારે જોઈ તે ચમરના મનમાં આ એ પ્રકારનો આધ્યાત્મિક ચિંતિત, પ્રાર્થિત મનોમત સંકલ્પ થયો કે:-અરે એ મરણનો ઇચ્છુક, નટારાં લક્ષણવાળો, લાજ અને શોભા વિનાનો તથા પુન્યહીન ચૌદશને દહાડે જન્મેલો એ કોણ છે ? જે, મારી પાસે આ એ પ્રકારની દિવ્ય દેવઋદ્ધિ યાવત્-દિવ્ય દેવાનુભાવ હોવા છતાં મેં દિવ્ય દેવઋદ્ધિ યાવત્-દિવ્ય દેવાનુભાવ લબ્ધ,પ્રાપ્ત અને અભિસમન્વાગત કર્યા છતાં-પણ મારી ઉપર વિના ગમરાટે-ઓછી-ઉતાવળે દિવ્ય અને મોગવવા યોગ્ય મોગોને મોગવતો વિહરે છે. એમ વિચારી તે ચમરે સામાનિકસભામાં ઉત્પન્ન થયેલ દેવોને બોલાવી આ પ્રમાણે કહ્યું:-હે દેવામુપ્રિયો ! અરે એ મરણનો ઇચ્છુક યાવત્-મોગોને મોગવતો કોણ છે ? જ્યારે અસુરેન્દ્ર અસુરરાજ ચમરે, તે દેવોને પૂર્વ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે સામાનિક સભામાં ઉત્પન્ન થયેલ તે દેવો તે ચમરનું કથન સાંભળી હર્ષવાળા, તોષવાળા, યાવત્-હૃત હૃદયવાળા થયા અને બંને હાથને જોડવાપૂર્વક દશે નચ્વેને મેળા કરી શિરસાવર્તે સહિત માથામાં અંજલિ કરી તે દેવોએ તે ચમરને જય અને વિજયથી વધાવ્યો, પછી તેઓ આ પ્રમાણે બોલ્યા:-

એસ ણં દેવાણુપ્પિયા ! સક્કે દેવિંદે દેવરાયા જાવ વિહરહ, તણં સે ચમરે અસુરિંદે અસુરરાયા તેસિં સામાણિયપ-રિસોવવન્નગાણં દેવાણં અંતિણેણમહં સોચ્ચા નિસમ્મ આસુરુત્તે રુદ્ધે કુવિણે ચંદિક્કિણે મિસિમિસેમાણે તે સામાણિ-

૩ શતકે
ઉદ્દેશ: ૨
॥૨૫૬॥

વ્યાख्या-
પ્રજ્ઞપ્તિઃ
॥૨૫૭॥

યપરિસોવચનૅ દેવે એવં વયાસી-અન્ને સ્વલુ ભો ! (સે) સક્રે દેવિંદે દેવરાયા, અન્ને સ્વલુ ભો ! સે ચમરે અસુરિંદે અસુરરાયા, મહિદ્દહીં સ્વલુ સે સક્રે દેવિંદે દેવરાયા, અપ્પદ્દહીં સ્વલુ ભો ! સે ચમરે અસુરિંદે અસુરરાયા, તં હચ્છામિ ણં દેવાણુપ્પિયા ! સક્રં દેવિંદં દેવરાયં સયમેવ અન્નાસાદેત્તણ્ણિકદ્દુ ઉસિણે ઉસિણન્નુ યાવિ હોત્થા, તણ્ણં સે ચમરે અસુરિંદે અસુરરાયા ઓહિં પંડંજહ ૨ મમં ઓહિણા આભોણ્ણ ૨ હમોયારુવે અજ્ઞત્થિણ જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા-

હે દેવાનુપ્રિય ! એ દેવેંદ્ર, દેવરાજ શક્ર યાવત્-મોગોને ભોગવતો વિહરે છે. પછી અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમર, તે સામાનિક સમામાં ઉત્પન્ન થઈલા દેવોનામુખથી એ પ્રમાણે માંભણી, અવધારી, ક્રુદ્ધ થયો, રોષે ભરાયો, કુપિત થયો. મયંકર આકૃતિવાળો બન્યો અને ક્રોધના વેગથી ધમધમ્યો. પણ તેણે, તે સામાનિકસમામાં ઉત્પન્ન થઈલ દેવોને આ પ્રમાણે કશું કે:-હે દેવો ! દેવેંદ્ર, દેવરાજ શક્ર બીજો છે. અને હે દેવો ! અસુરેંદ્ર અસુરરાજ ચમર બીજો છે. દેવેંદ્ર દેવરાજ શક્ર મોટી ઋદ્ધિવાળો છે અને અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમર ઓછી ઋદ્ધિવાળો છે તો હે દેવાનુપ્રિયો ! હું મારી પોતાનીજ મેઠે દેવેંદ્ર દેવરાજ શક્રને તેની શોભાથી ભ્રષ્ટ કરવા ઇચ્છુ છું. એમ કરીને તે ચમર ગરમ થયો અને તેણે અસ્વભાવિક ગરમીને પ્રાપ્ત કરી-તેે બહુ રોષે ભરાણો. હવે તે અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમરે અવધિજ્ઞાનનો પ્રયોગ કર્યો અને તે અવધિજ્ઞાનના પ્રયોગદ્વારા તે ચમરે મને જોયો. મને જોઈને તેને આ પ્રકારનો આધ્યાત્મિક યાવત્ સંકલ્પ ઉત્પન્ન થયો કે:-

એવં સ્વલુ સમણે ભગવં મહાવીરે જંબુદ્ધીવે ૨ ભારહે વાસે સુસમારપુરે નગરે અસોગવણસંઢે ઉજ્જાણે અસોગવરપાય-

૩ શતકે
કરેશઃ ૨
॥૨૫૭॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२५८॥

वस्स अहे पुढविसिलावट्टयंसि अट्टमभत्तं पडिगिण्हित्ता एगराइयं महाणडिमं उवसंपज्जित्ताणं विहरति, तं सेयं खलु मे समणं भगवं महावीरं नीसाए सक्कं देविंदं देवरायं सयमेव अच्चासादेत्तएत्तिकहु एवं संपेहेइ २ सयणि-
ज्जाओ अब्भुट्ठेइ २ त्ता देवदूसं परिहेइ २ उववायसभाए पुरच्छिमिल्लेणं दारेणं णिग्गच्छइ, जेणेव सभा सुहम्मा जेणेव चोप्पाले पहरणकोसे तेणेव उवागच्छइ २ त्ता फलिहरयणं परामुमइ २ एगे अबीए फलिहरयणमायाए महया अमरिसं वहमाणे चमरचंचाए रायहाणीए मज्झमज्झेणं निग्गच्छइ २ जेणेव तिग्गिच्छकूडे उप्पायप-
व्वए तेणामेव उवागच्छइ २ त्ता वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहणइ २ त्ता संखेज्जाइं जोयणाइं जाव उत्तरवेउ-
व्वियरूवं विउव्वइ २ त्ता ताए उक्किट्ठाए जाव जेणेव पुढविसिलापट्टए जेणेव मम अंतिए तेणेव उवागच्छति २ मम तिक्खुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेति जाव नमंसित्ता एवं वयासी-

श्रमण भगवंत महावीर, जंबूद्वीप नामे द्वीपमां, भारतवर्षमां, सुसमारपुर नामना नगरमां, अशोकवनखंड नामना उद्यानमां अशोकवृक्षनी नीचे पृथिवीशीलापट्टक उपर अट्टमना तपने आदरीने, एक रात्रिनी महाप्रतिमाने स्वीकारीने विहरे छे. तो हुं श्रमण भगवंत महावीरनो आशरो लइ देवेंद्र देवराज शक्रने तेने शोभाथी भ्रष्ट करवा जाउं, ए मारे कल्याणरूप थशे. एम करी एम विचारी ते चमरेंद्र पोताना शयनमांथी उठी, देवदूष्यने पहेरी, उपपात सभाथी पूर्व दिशा तरफ नीकळ्यो. अने जे तरफ सुधर्मा सभा छे, जे तरफ 'चोप्पल' नामनो हथीयार राखवानो भंडार छे ते तरफ ते चमर गयो अने त्यांथी ते चमरे परिघरत्न नामनुं हथीयार लीधुं. पछी ते, एकलो, कोइ बीजाने संगीते लीधा विना ते परिघ रत्ननेलइने मोटा रोपने धारण करतो चमरचंचा राज-

३ शतके
उद्देशः २
॥२५८॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२५९॥

धानीना मध्यभागे थइ नीकळे छे अने ज्यां तिगिच्छकूट नामनो उत्पात पर्वत आवे छे त्यां आवे छे. पछी फरीने पण वैक्रियसमु-
द्घातवडे समवहत थाय छे अने संख्येय योजन सुधीनां उत्तर वैक्रियरूपोने बनावी ते उत्कृष्ट गतिवडे ज्यां पृथिवीशीलापट्टक छे,
ज्यां हुं (महावीर) छुं त्यां आवी. मने त्रणवार प्रदक्षिणा करी, नमस्कार करी, ते चमर आ प्रमाणे बोल्योः—

इच्छामि णं भंते ! तुब्भं नीसाए सक्कं देविंदं देवरायं सयमेव अच्चासादित्तएत्तिकहु उत्तरपुरच्छिमे दिसि-
भागे अवक्कमइ २ वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहणइ २ जाव दोब्बपि वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहणइ २ एणं महं
घोरं घोरागारं भीमं भीमागारं भासुरं भयाणीयं गंभीरं उच्चासणयं कालइद्वरत्तमासरासिसंकासं जोयणसयसा-
हस्सीयं महावोदि विउव्वइ २ अप्फोडेइ २ वग्गइ २ गज्जइ २ हयहेसियं करेइ २ हत्थिगुलगुलाइयं करेइ २ रह-
घणघणाइयं करेइ २ पायदरगं करेइ २ भूमिचवेडयं दलयइ २ सीहणादं नदइ २ उच्छोलेइ २ पच्छोलेइ २ तिपइं
छिंदइ २ वामं भुयं ऊसवेइ २ दाहिणहत्थपदेसिणीए य अंगुट्टणहेण य वित्तिरिच्छमुहं विडंबेइ २ महया २ सहेणं
कलकलरवेणं करेइ, एगे अबीए फलिहरयणमायाए उड्डं वेहासं उप्पइए, ग्घोभंते चेव अहेलोयं कंप्पेमाणे चेव
मेयणितलं आकट्टं (साकइडं) तेव तिरियलोयं फोडेमाणेव अंबरतलं कत्थइ गज्जंतो कत्थइ विज्जुयायंतं कत्थइ
वासं वाममाणे कत्थइ रउग्घायं पकरेमाणे कत्थइ तसुक्काय पकरेमाणे वाणमंतरदेवे वित्तासेमाणे २ जोइसिए देवे
दुहा विभयमाणे २ आयरक्खे देवे विपलायमाणे २ फलिहरयणं अंबरतलंसि वियट्टमाणे २ विउज्झाएमाणे २
ताए उक्किट्ठाए जाव तिरियम संखेज्जाणं दीवसमुदाणं मज्झंमज्झेणं वीयीवयमाणे २ जेणेव सोहम्मे कप्पे जेणेव

२ शतके
उद्देशः २
॥२५९॥

શ્યામ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૨૬૦॥

સોહમ્મવહેંસણ વિમાણે જેણેવ સભા સુધમ્મા તેણેવ ઉવાગચ્છઈ ૨ એમં પાયં પડમવરવેહ્યાણ કરેઈ એમં પાયં સભાણ સુહમ્માણ કરેઈ ફલિહરયણેણં મહ્યા ૨ સહેણં તિક્કલુત્તો ઇંદકીલં આઉહેઈ ૨ એવં વયાસી-

હે ભગવન્ ! તમારો આશરો લઈને, હું સ્વયમેવ-મારી પોતાની જાતેજ દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રને તેની શોભાથી ભ્રષ્ટ કરવા ઇચ્છું છું, એમ કરીને તે ચમર ઉત્તરપૂર્વના દિગ્ભાગ તરફ ચાલ્યો ગયો. પછી તેણે વૈક્રિયસમુદ્ધાત કર્યો યાવત્-ફરીવાર પણ તે વૈક્રિય-સમુદ્ધાતથી સમવહત થયો. તેમ કરી તે ચમરે એક મોટું, ધોર, ધોર આકારવાળું ભયંકર, ભયંકર આકારવાળું, માસ્વર, મયાનક, ગંભીર, ત્રાસ ઉપજાવે એવું, કાઠી અડધી રાત્રી અને અડધના ઢગલા જેવું કાલું તથા એક લાખ યોજન ડુંગર મોટું શરીર બનાવ્યું. તેમ કરી તે ચમર પોતાના હાથને પછાડે છે, કૂદે છે, મેઘની પેઠે ગાંજે છે, ઘોડાની પેઠે હેપારવ કરે છે, હાથીની પેઠે કિલકિલાટ કરે છે, રથની પેઠે જ્ઞાનકાર કરે છે, મોંય ઉપર પગ પછાડે છે, મોંય ઉપર પાટુ લગાવે છે, સિંહની પેઠે અવાજ કરે છે, ડહાળે છે, પછાડા મારે છે, ત્રિપદીનો છેદ કરે છે, ટાંચા હાથને ડુંગર કરે છે, જમણા હાથની તર્જની આંગળીવડે અને અંગુઠાના નખવડે પણ પોતાના મુઠ્ઠાને વિડંબે છે, વાંકુ પહોળું કરે છે, અને મોટા મોટા કલકલરવરૂપ શબ્દોને કરે છે. એમ કરતો તે ચમર, એકલો, કોઈને સાથે લીધા વિના પરિઘ રત્નને લઈને ડુંગર આકાશમાં ઉડ્યો, જાણે અધોલોકને સ્પર્શ્યાવતો ન હોય, ભૂમિતલને કંપાવતો ન હોય, તિરિછાલોકને સ્પર્શતો ન હોય, ગગનતલને ફોડતો ન હોય, એ પ્રમાણે કરતો તે ચમર, ક્યાંય ગાંજે છે, ક્યાંય વિજળીની પેઠે જલકે છે, ક્યાંય વરસાદની પેઠે વરસે છે, ક્યાંય ધૂળનો વરસાદ વરસાવે છે, ક્યાંય અંધકારને કરે છે, એમ કરતો કરતો તે ચમર ઉપર ચાલ્યો જાય છે. જતાં જતાં તેણે ઘાનવ્યંતર દેવોમાં ત્રાસ ઉપજાવ્યો, જ્યોતિષિક દેવોના તો બે ભાગ કરી નાશ્યા અને આત્મ-

૩ શતકે
ઉદ્દેશ:૨
॥૨૬૦॥

બ્યાલ્યા-
પ્રશ્નિ:
॥૨૬૧॥

રક્ષક દેવોને પણ મગાડી મૂક્યા, એમ કરતો તે ચમર રત્નને આકાશમાં ફેરવતો, શોભાવતો તે ઉત્કૃષ્ટ ગતિવડે તિરછે અસંગ્ય દ્વીપ અને સમુદ્રોની વચ્ચોવચ નીકળ્યો. નીકળીને જ્યાં સૌધર્મકલ્પ છે, જ્યાં સૌધર્માવતંસક નામે વિમાન છે. અને જ્યાં સુધર્માસમા છે ત્યાં આલ્યો. આવીને તેણે પોતાનો એક પગ પથ્થરવેદિકા ઉપર મૂક્યો અને બીજો એક પગ સુધર્માસમામાં મૂક્યો. તથા પોતાના પરિધ રત્નવડે મોટા મોટા હોકારાપૂર્વક તેણે હંદ્રફીલને ત્રણવાર કુહ્યો. ત્યારબાદ તે ચમર આ પ્રમાણે બોલ્યો કે:—

કહિ ણં ભો! સકે દેવિંદે દેવરાયા? કહિ ણં તાઓ ચડરાસીહ સામાણિયસાહસીઓ? જાવ કહિ ણં તાઓ ચત્તારિ ચડરાસીહઓ આયરવ્વદેવ સાહસીઓ! કહિ ણં તાઓ અણેગાઓ અચ્છરાકોહીઓ અજ્ઞ અજ્ઞ હ્ણામિ અજ્ઞ મહેમિ અજ્ઞ મહેમિ અજ્ઞ મમ અવસાઓ અચ્છરાઓ વસમુષણમંતુત્તિકદ્દુ તં અણિટ્ઠં અકંતં અપ્પિયં અસું અમણું અમણાં ફરુસં ગિરં નિસિરહ, તણ ણં સે સકે દેવિંદે દેવરાયા તં અણિટ્ઠં જાવ અમણામં અસ્સુયપુવ્વં ફરુસં ગિરં સોચા નિમ્મસ આસુરુસે જાવ મિસિમિસેમાણે તિવલિયં મિહિં નિહાલે સાહદ્દુ ચમરં અસુરિંદં અસુરરાયં એવં વદાસી-હં ભો ચમરા! અસુરિંદા! અસુરરાયા! અપત્થિયપત્થયા! જાવ દ્વીપપુલ્લચાઉહસસા અજ્ઞં ન ભવસિ નાહિ તે સુહ-મત્થીતિકદ્દુ તત્થેવ સીહાણવરગણ વજ્ઞં પરામુસહ ૨ તં જલંતં ફુહંતં તદ્દત્તં ઉક્કામહસ્માઈ વિણિમ્મુય-માણં જાલાસહસ્સાઈ પમુંચમાણં ઇંગાલસહસ્સાઈ પવિક્કિસ્વરમાણં ૨ ફુલિંગજાલામાલાસહસ્સેહિં ચક્કુવિક્કે-વદિટ્ઠિપહિધાયં પકરેમાણં હુયવહઅહરેગતેયદિપ્પંતં જતિણવેગં ફુલ્લકિંસુયસમાણં મહવ્વમયં મયંકરં ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ અસુરરણ્ણો વહાણ વજ્ઞં નિસિરહ. તત્થે ણં સે ચમરે અસુરિંદે અસુરરાયા તં જલંતં જાવ મયંકરં

૩ શ્લોકે
કરેશ: ૨
॥૨૬૧॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२६२॥

वज्रमभिमुहं आवयमाणं पासइ पासइत्ता झियाति पिहाइ झियायित्ता पिहाइत्ता तहेव संभग्गमउडविडए सालंबहत्थाभरणे उड्ढंपाए अहोसिरे कक्खागयसेयंपिव विणिम्मुयमाणे २ ताए उक्किट्ठाए जाव तिरियमसं-
खेज्जाणं दीवसमुद्दाणं मज्झंमज्झेणं वीईवयमाणे २ जेणेव जंबुदीवे २ जाव जेणेव असोगवरपायवे जेणेव मम
अंतिए तेणेव उवागच्छइ २ त्ता भीए भयगग्गरसरे भगवं सरणमिति बुयमाणे मम दोण्हवि पायाणं अंतरंसि
वेगेण समोवडिए (सू० १४३) (ग्रन्थाग्रम् २०००)

भो ! देवेंद्र, देवराज शक्र क्यां छे ? ते चोरासीहजार सामानिक देवो क्यां छे ? यावत्-ते चार चोरासीहजार (३, ३६०००) अंगरक्षक देवो क्यां छे ? तथा ते क्रोडो अप्सराओ क्यां छे ? आजे हणुं छुं, आजे वध करुं छुं, ते बधी अप्सराओ जेओ मारे ताबे नथी, आजे ताबे थइ जाओ, एम करीने तेवा प्रकारना अनिष्ट, अक्रांत, अप्रिय, अशुभ, असुंदर, मनने न गमे तेवा अने कानमां खटके तेवा वचनो ते चमरे काढ्यां. हवे ते देवेंद्र, देवराज शक्र तेवा प्रकारनी अनिष्ट यावत्-मनने अणगमती तथा कोइवार नहिं सांभळेली अने कानने अप्रिय एवी ते चमरनी चाणी सांभळी, अवधारी रोपे भराणो अने यावत् क्रोधथी धमधम्यो तथा कपाळमां त्रण आड पडे तेम भवां चडावीने ते शक्रे असुरेंद्र, असुरराज चमरने आ प्रमाणे कथुं के:-हं भो ! मरणना इच्छुक अने यावत्-हीणी पुण्य चौदशने दहाडे जन्मेल असुरेंद्र, असुरराज चमर ! आजे तुं न हइश आजे तुं हतो न इतो थइ जइश, आज तने सुख नथी, एम करी, त्यांज उत्तम सिंहासन उपर बेठां बेठां ते शक्र इंद्रे वज्र ग्रहण कथुं, अने जळहळतुं स्फुटतुं, तडतडाट करतुं, हजारो उल्कापातने मूकतुं, हजारो जाळोने छोडतुं, हजारो अंगारोने खेरवतुं, आगना कणिआ अने जाळाओनी माळाओथी

३ शतके
उद्देशः २
॥२६२॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२६३॥

भभावतुं, तथा आंखोने अंजावी देतुं, आग करतां पण घणुं वधारे तेजथी दीपतुं सौथी सारा वेगवाळुं, फुलेला केसुदा जेवुं लाल, मोटा भयने उत्पन्न करनारुं अने भयंकर वज्र, असुरेंद्र, असुरराज चमरना वध माटे मूक्युं, हवे ते जळहळता भयंकर वज्रने सासुं आवतुं जोड, ते असुरेंद्र, असुरराज चमर, आ शुं एम चिंतवना करे छे तथा 'आवुं शस्त्र मारे होत तो केवुं ठीक थात' एम स्पृहा करे छे फरीने पण पूर्व प्रमाणे स्पृहा करे छे अने चिंतन करे छे. एम करीने तुरतज ते मुकुटथी खरी गएल छोगावाळो, आलंबवाळा हाथना घरेणावाळो, असुरेंद्र, असुरराज चमर, पगने उंचा राखीने माथाने नीचुं करीने, जाणे शरीरमां परसेवो न वळयो होय एम परसेवाने लूळतो लूळतो ते तीव्र गतिवडे तिरछे असंख्य द्वीप तथा समुद्रोनी वचेथी पसार थतो जे तरफ जंबूद्वीप छे अने जे तरफ उत्तम अशोकवृक्ष छे. तथा जे तरफ हुं (महावीर) छुं ते तरफ आत्री बीनेलो अने भयथी गळगळा स्वरवाळो 'हे भगवन् !' तमे मारुं शरण छो ' एम बोलतो ते चमर मारा वने पगना वच्चे शीघ्रपणे वेगपूर्वक पडयो. ॥ १४३ ॥

तए णं तस्स सक्कस्स देविंदस्स देवरत्तो इमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था-नो खलु पभू चमरे असुरिंदे असुरराया नो खलु समत्थे चमरे असुरिंदे असुरराया नो खलु विसए चमरस्स असुरिंदस्स असुररत्तो अप्पणो निस्साए उड्डं उप्पइत्ता जाव सोहम्मो कप्पो, णणत्थ अरिहंते वा अरिहंतचेइय.णि वा अणगारे वा भावियप्पणो णीसाए उड्डं उप्पयति जाव सोहम्मो कप्पो, तं महादुक्खं खलु तहारूवाणं अरहंताणं भगवन्ताणं अणगाराण य अच्चासायणाएत्तिकट्ठु ओहिं पउंजति २ ममं ओहिणा आभोएति २ हा हा अहो हतोऽहमंसित्तिकट्ठु ताए उक्किट्ठाए जाव दिट्ठाए देवगतीए वज्जस्स वीहिं अणुगच्छमाणे २ तिरियमसंखेज्जाणं

३ शतके
उद्देशः २
॥२६३॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२६४॥

दीवसमुद्धानं मज्झिमज्झेणं जाव जेणेव असोगवरपायवे जेणेव ममं अंतिए तेणेव उवागच्छइ २ ममं चउरंगु-
लमसंपत्तं वज्जं पडिसाहरइ (सूत्रं १४४)

हवे आ वखते ते देवेंद्र, देवराज शक्रने आ ए प्रकारनी यावत्-संकल्प उत्पन्न थयो के, असुरेंद्र असुरराज चमर, प्रभु शक्ति-
वाळो नथी, असुरेंद्र, असुरराज चमर, समर्थ नथी तेम असुरेंद्र, असुरराजनो विषय नथी के, पोताना बळथी सौधर्मकल्पसुधी उंचे
आवी शके. परंतु हा, जो तेणे अरिहंत, अरिहंतना चैस्थो के भावित आत्मा अनगारोनी आशरो लीघो होय तो ते उपर आवी शके
छे, पण ते शिवाय उपर आववा तेनुं सामर्थ्य नथी. जो ते चमर कोइ अरिहंत भगवंत के भावित आत्मा अनगार महापुरुषनो आशरो
लइने उपर आव्यो होय तो तो मारा फेंकेल वज्रद्वारा ते अरिहंत भगवंत के महापुरुषनी आशातना थसे, अने एम थवुं ते मारा
माटे दुःखरूप छे, एम विचारी ते देवेंद्र, देवराज शके पोताना अवधिज्ञाननो प्रयोग कर्यो अने ते द्वारा तेणे मने (श्रीमहावीरने)
जोयो. मने जोइने तुरतज 'अरे ! रे अहो ! ! ! हुं मरी गयो' एम करी ते उत्कृष्ट यावत्-दिव्य देवगतिवडे वज्रनी पाछळ नीकळयो,
ते शक्र इंद्रे तिरछे असंख्य द्वीप अने समुद्रोनी वच्चे यावत्-जे तरफ उत्तम अशोकुं वृक्ष हतुं अने जे तरफ हुं महावीर हतो ते
तरफ आवीने माराथी मात्र चार आंगळ छेदे रहेलुं वज्र लइ लीधुं. ॥ १४४ ॥

अविद्याइं मे गोयमा ! मुट्टिवाएणं केसग्गे बीइत्था, तए णं से सके देविंदे देवराया वज्जं पडिसा-
हरित्ता ममं तिकखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ २ वंदइ नमंसइ २ एवं व यासी-एवं खलु भंते !
अहं तुज्जं नीसाए चमरेणं असुरिंदेणं असुररत्ता सयमेव अवासाइए, तए णं मए परिकुविणं समा

३ शतके
उद्देशः २
॥२६४॥

व्याख्या-
प्रश्नः
॥२६५॥

जेणं चंमरस्सं असुरिंदस्स असुररओ बहाए वज्जे निसट्ठे, तए णं मे इमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समु-
प्पज्जित्था-नो खलु पभू चमरे असुरिंदे असुरराया तहेव जाव ओहिं पउंजामि देवाणुप्पिए ओहिणा
आभोएमि हा हा अहो हतोमीतिकट्ठु ताए उक्किट्ठाए जाव जेणेव देवाणुप्पिए तेणेव उवागच्छामि देवाणुप्पि-
याणं चउरंगुलमसंपत्तं वज्जं पडिसाहरामि वज्जपडिसाहरणट्ठयाए णं इहमागए इह समोसवे इह संपत्ते इहेव
अज्ज उवसंपज्जित्ताणं विहरामि, तं खामेमि णं देवाणुप्पिया ! खमंतु णं देवाणुप्पिया ! खमंतु मरहंतु णं
देवाणुप्पिया ! णाइसुज्जो एवं पकरणयाएत्तिकट्ठु ममं वंदइ नमंसइ २ उत्तरपुरच्छिमं दिसीभागं अवक्कमइ २
वामेणं पादेणं तिक्खुत्तो भूमिं दळेइ २ चमरं असुरिंदं असुररायं एवं वदासी-सुओऽसि णं भो चमरा ! असु-
रिंदा असुरराया ! समणस्स भगवओ महावीरस्स पभावेणं, न हि ते दाणिं ममाओ भयमत्थीतिकट्ठु जामेव
दिसिं पाउब्भूए तामेव दिसिं पडिगए ॥ (सू० १४५)

हे गौतम ! ज्यारे ते शक्रे वज्ज लीधुं त्यारे तेणे एवा वेगथी सुठीवाळी हती के ते सुठीना वायुथी मारां केशाग्र वींजाया हवे
देवेंद्र देवराज शक्रे वज्जने लइने, मने त्रण प्रदक्षिणा करी पछी तेणे मने नमन करी आ प्रमाणे कइ के:-हे भगवन् ! तमारो आशरो
लइने असुरेंद्र, असुरराज चमरे मने मारी शोभाथी भ्रष्ट करवो घायों हतो. तेथी में क्रोधित थइ असुरेंद्र, असुरराज चमरने मारवा
तेनी पाछळ वज्ज मूकपुं, त्यारपछी मने आ ए प्रकारनो आध्यात्मिक यावत्-संकल्प उत्पन्न थयो के:-असुरेंद्र, असुरराज चमर
पोताना बळधी उपर न आवी शक्रे. पछी में अवधिज्ञाननो प्रयोग कर्यों अने ते द्वारा में आप देवानुप्रियने जोया के तुरतज 'हा !

३ शतके
उद्देशः २
॥२६५॥

બ્યારૂયા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૨૬૬॥

હા !, અહો !! હું મરાઈ ગયો' એમ વિચારી તે ઉત્કૃષ્ટ દિવ્યગતિવડે જ્યાં આપ દેવાનુપ્રિય વિરાજો છો ત્યાં આવ્યો અને આપ દેવા-
નુપ્રિયથી ચાર આંગઠ દૂર રહેલું વજ્ર મેં છડી લીધું. વજ્ર લેવાને માટે અહીં આવ્યો છું, અહીં સમવસર્યો છું, અહીં સંપ્રાપ્ત થયો છું,
અને અહીંજ ઉપસંપન્ન થઈને વિદહું છું, તો હે દેવાનુપ્રિય ! હું ક્ષમા માગું. હે દેવાનુપ્રિય ! આપ ક્ષમા આપો, હે દેવાનુપ્રિય ! આપ
ક્ષમા કરવાને યોગ્ય છો. હું વારંવાર એમ નહીં કરું-એમ કરીને મને વાંદી, નમી તે શક્ર ઇંદ્ર ઉત્તરપૂર્વના દિગ્ભાગમાં ચાલ્યો ગયો.
ત્યાં જઈને તેણે (શક્રે) પૃથ્વી ઉપર ત્રણવાર ઢાલો પગ પછાડ્યો અને અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમરને આ પ્રમાણે કહ્યું કે:-હે અસુરેંદ્ર,
અસુરરાજ ચમર ! શ્રમણ ભગવંત મહાવીરના પ્રભાવથી તું બચી ગયો છે, અત્યારે મારાથી તને જરાપણ ભય નથી, એમ કરી તે શક્ર,
જે દિશામાંથી આવ્યો હતો તેજ દિશામાં પાછો ચાલ્યો ગયો. ॥ ૧૪૫ ॥

મંતેત્તિ ભગવં ગોયમે સમણં ભગવં મહાવીરં વંદતિ ૨ એવં વદાસી-દેવે ણં મંતે ! મહિઙ્ગીએ મહજ્જુતીએ
જાવ મહાણુભાગે પુચ્ચામેવ પોગ્ગલં સ્વિવિત્તા પમ્મ તમેવ અણુપરિયદ્ધિત્તાણં ગિણિહત્તણં ?, હંતા પમ્મ ॥ સે
કેણદ્દેણં મંતે ! જાવ ગિણિહત્તણં ?, ગોયમા ! પોગ્ગલે નિવિસિત્તે સમાણે પુચ્ચામેવ સિગ્ધગતી ભવિત્તા તતો
પચ્છા મંદગતી, ભવતિ, દેવે ણં મહિઙ્ગીએ પુન્નિવપિય પચ્છાવિ સીહે સીહગતી ચેવ તુરિયતુરિયગતી ચેવ, સે
તેણદ્દેણં પમ્મ ગેણિહત્તણં । જતિ ણં મંતે ! દેવિંદે મહિઙ્ગીએ જાવ અણુપરિયદ્ધિત્તાણં ગેણિહત્તણં કમ્મહા ણં મંતે !
સક્કે ણં દેવિંદે દેવરક્ષા (રાયા)ચમરે અસુરિંદે અસુરરાયા નો સંચાણતિ સાહર્ત્થિ ગેણિહત્તણં ?, ગોયમા ! અસુર-
કુમારાણં દેવાણં અહે ગતિવિસણ સીહે ૨ ચેવ તુરિય ૨ ચેવ, ઉઙ્ગં ગતિવિસણ અપ્પે ૨ ચેવ મંદે મંદે ચેવ, વેમા-

૨ શતકે
ઉદ્દેશ:૨
॥૨૬૬॥

બ્યાસ્યા-
પ્રજ્ઞાતિઃ
॥૨૬૭॥

ણિયાણં દેવાણં ઉડ્ઢં ગતિવિસય સીહે ૨ ચેવ તુરિય ૨ ચેવ, અહે ગતિવિસય અપે ૨ ચેવ મંદે ૨ ચેવ, જાવતિયં
સ્વેત્તં સક્રે દેવિદે દેવરાયા ઉડ્ઢં ઉપ્પયતિ એકેણં સમણં તં વજ્ઞે દોહિં. જં વજ્ઞે દોહિં તં ચમરે તીહિં, સચ્ચ-
ત્થોવે સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરત્તો ઉડ્ઢલોયકંડણ, અહેલોયકંડણ સંલેજ્ઞગુણે, જાવતિયં સ્વેત્તં ચમરે અસુરિંદે અસુ-
રરાયા અહે ઓચયતિ એકેણં સમણં તં સક્રે દોહિં, જં સક્રે દોહિં તં વજ્ઞે તીહિં, સચ્ચત્થોવે ચમરસ્સ અસુરિંદસ્સ
અસુરરત્તો અહેલોયકંડણ, ઉડ્ઢલોયકંડણ સંલેજ્ઞગુણે । એવં સ્વલુ ગોયમા ! સક્રેણં દેવિદેણં દેવરણ્ણા ચમરે અસુ-
રિંદે અસુરરાયા નો સંચાણતિ સાહરિંથ ગેણિહત્તણ ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! એમ કરી શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને ઘાંઘા, નમસ્કાર કર્યો અને તેઓએ આ પ્રમાણે કશું કે:-હે ભગવન્ !
દેવ મોટી ઋદ્ધિવાળો છે, મોટી કાંતિવાળો છે અને યાવત્-મોટા પ્રભાવવાળો છે કે, જેથી તે પૂર્વે-પહેલાંજ પુદ્ગલને ફેંકીને પછી
તેની પાછળ જઈને તેને ગ્રહણ કરવા સમર્થ છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા, દેવ તેમ કરવા સમર્થ છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! પહેલાં ફેંકેલ
પુદ્ગલને, દેવ, પાછળ જઈને લઈ શકે છે, તેનું શું કારણ ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! જ્યારે પુદ્ગલ ફેંકવામાં આવે છે ત્યારે તેનામાં શરૂ-
આતમાંજ શીઘ્રગતિ હોય છે. અને પછી તે મંદગતિવાળું થઈ જાય છે. તથા મોટી ઋદ્ધિવાળો દેવ તો પહેલાં પળ અને પછી પળ શીઘ્ર
હોય છે. શીઘ્ર ગતિવાળો હોય છે, ત્વરિત હોય છે અને ત્વરિત ગતિવાળો હોય છે, માટે એ કારણથીજ યાવત્-દેવ, ફેંકેલ પુદ્ગલને
પળ તેની પાછળ જઈને લઈ શકે છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જો મોટી ઋદ્ધિવાળો દેવ, યાવત્-પાછળ જઈને લઈ શકે છે તો પછી હે
ભગવન્ ! દેવેંદ્ર, દેવરાજ શક્ર, પોતાના હાથે અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમરને પકડવા કેમ ન સમર્થ નિવડયો ? [ઉ૦] હે ગૌતમ !

૩ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૨
॥ ૨૬૭॥

ધ્યાન્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૨૬૮॥

અસુરકુમાર દેવોનો નીચે જવાનો વિષય શીઘ્ર, શીઘ્ર તથા ત્વરિત હોય છે અને ઉંચે જવાનો વિષય અલ્પ, અલ્પ તથા મંદ, મંદ હોય છે. વૈમાનિક દેવોનો ઉંચે જવાનો વિષય શીઘ્ર, શીઘ્ર તથા ત્વરિત, ત્વરિત હોય છે અને નીચે જવાનો વિષય અલ્પ, અલ્પ તથા મંદ, મંદ હોય છે—એક સમયમાં દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્ર, જેટલો ભાગ ઉપર જઈ શકે છે તેટલુંજ ઉપર જવાને વજૂને બે સમય લાગે છે અને તેટલુંજ ઉપર જવાને ચમરને ત્રણ સમય લાગે છે અર્થાત્ દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રનું ઉર્ધ્વલોકકંડક ઉંચે જવાને થતું કાઢમાન—સૌથી થોડું છે અને અધોલોકકંડક તેના કરતાં સંખ્યેયગુણું છે. એક સમયમાં અસુરેન્દ્ર, અસુરરાજ ચમર, જેટલો ભાગ નીચે જઈ શકે છે તેટલુંજ નીચે જવાને શક્રને બે સમય લાગે છે અને તેટલું નીચે જવાને વજૂને ત્રણ સમય લાગે છે અર્થાત્ અસુરેન્દ્ર, અસુરરાજ ચમરનું અધોલોકકંડક સૌથી થોડું છે અને ઉર્ધ્વલોકકંડક તેના કરતાં સંખ્યેય ગુણું છે. હે ગૌતમ ! એ કારણને લઈને દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્ર પોતાના હાથે અસુરેન્દ્ર, અસુરરાજ ચમરને પકડવા સમર્થ ન નીવડ્યો.

સક્રસ્સ ણં ભંતે ! દેવિંદસ્સ દેવરત્તો ઉડ્ઠં અહે તિરિયં ચ ગતિવિસયસ્સ કયરે રહિંતો અપ્પે વા બહુણ વા તુલ્હે વા વિસેસાહિણ વા !, ગોયમા ! સઙ્ગત્થોવં સ્વેત્તં સક્રે દેવિંદે દેવરાયા અહે ઓવયઈ એકેણં સમણં, તિરિયં સંઘેજ્જે ભાગે ગચ્છઈ, ઉડ્ઠં સંઘેજ્જે ભાગે ગચ્છઈ । ચમરસ્સ ણં ભંતે ! અસુરિંદસ્સ અસુરરત્તો ઉડ્ઠં અહે તિરિયં ચ ગતિવિસયસ્સ કયરે રહિંતો અપ્પે વા બહુણ વા તુલ્હે વા વિસે સાહિણ વા !, ગોયમા ! સઙ્ગત્થોવં સ્વેત્તં ચમરે અસુરિંદે અસુરરાયા ઉડ્ઠં ઉપ્પ યતિ એકેણં સમણં, તિરિયં સંઘેજ્જે ભાગે ગચ્છઈ, અહે સંઘેજ્જે ભાગે ગચ્છઈ, વજ્જં જહા સક્રસ્સ દેવિંદસ્સ તહેવ નવરં વિસેસાહિયં કાયઞ્ચં ॥ સક્રસ્સ ણં ભંતે ! દેવિંદસ્સ દેવરત્તો ઓવયણકાલસ્સ ય

૩ શ્લોકે
ઉદ્દેશઃ ૨
॥૨૬૮॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२६९॥

गव्युत्तत्रिभागपेक्षया

गम्यगन्धपेक्षया							
ऊर्ध्व	२४	१२	८	०	ऊर्ध्व	तिर्यक्	अधः
तिर्यक्	१८	१०	१६	इंद्रः	यो० २	यो० १ ग० २	यो० ११
अधः	१२	८	२४	वज्रं	यो० १	ग० ३	ग० २
०	शक्रः	वज्रं	चमरः	चमरः	ग० २	ग० ५	यो० २
ऊर्ध्व	तिर्यक्	अधः	०	०	इंद्रः	वज्रः	चमरः
२४	१८	१२	शक्रः	ऊर्ध्व	यो० २	यो०	ग० २
१२	१०	८	वज्रं	तिर्यक्	यो १॥	ग० ३	ग० ५
८	१६	२४	चमरः	अधः	यो० १	ग० २	यो० २

४ ? , गोयमा ! सकस्स य उप्पयणकाले चमरस्स य ओवयणकाले एए णं दोण्हिवि तुल्ला सव्वत्थोवा, सकस्स य ओवयणकाले वज्रस्स य उप्पयणकाले एस णं दोण्हिवि तुल्ले संखेज्जगुणे, चमरस्स उ उप्पयणकाले वज्रस्स य

उप्पयणकालस्स य कयरेरहितो अप्पे वा बहुए वा तुल्ले वा विसंसाहिए वा ? , गोयमा ! सव्वत्थोवे मक्कस्स देविंदस्स देवरन्नो उड्ढं उप्पयणकाले, ओवयणकाले संखेज्जगुणे ॥ चमरस्सवि जहा सकस्स, णवरं सव्वत्थोवे ओवयणकाले, उप्पयणकाले संखेज्जगुणे ॥ वज्रस्स पुच्छा, गोयमा ! सव्वत्थोवे उप्पयणकाले, ओवयणकाले विसंसाहिए ॥ एयस्स णं भंते ! वज्रस्स वज्जाहिबइस्स चमरस्स य असुरिंदस्स असुररन्नो ओवयणकालस्स य उप्पयणकालस्स यकयरेरहितो अप्पे वा

३ शतके
उद्देशः २
॥२६९॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२७०॥

ओवयणकाले एस णं दोण्हवि तुल्ले विसेसाहिण (सू० १४६)

[प्र०] हे भगवन् ! देवेंद्र, देवराज शक्रनो उर्ध्वगतिविषय, अधोगतिविषय अने तिर्यग्गतिविषय; ए बधामां कयो विषय कया विषयथी अल्प छे, बहु छे, सरखो छे के विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! एक समये देवेंद्र, देवराज शक्र सौथी थोडो भाग उपर जाय छे, तिरछुं, ते करतां संख्येय भाग जाय छे अने नीचे पण संख्येय भाग जाय छे. [प्र०] हे भगवन् ! असुरेंद्र, असुरराज चमरनो उर्ध्वगतिविषय, अधोगतिविषय अने तिर्यग्गतिविषय, ए बधामां कयो विषय कया विषयथी अल्प छे, बहु छे, सरखो छे के विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! असुरेंद्र, असुरराज चमर, एक समये थोडो भाग उपर जाय छे, तिरछुं, ते करतां संख्येय भाग जाय छे. अने नीचे पण संख्येय भाग जाय छे. वज्र संबंधी गतिनो विषय शक्रनी पेटे जाणवो. विशेष एके गतिनो विषय विशेषाधिक करवो. [प्र०] हे भगवन् ! देवेंद्र, देवराज शक्रनो नीचे जवानो काळ अने उपर जवानो काळ ए बे काळमां कयो काळ कोनाथी थोडो छे, वधारे छे, सरखो छे, अने विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! देवेंद्र, देवराज शक्रनो उपर जवानो काळ सौथी थोडो छे अने नीचे जवानो काळ संख्येयगुण छे. चमर संबंधे पण शक्रनी पेटे जाणवूं. विशेष ए के, तेनो नीचे जवानो काळ सौथी थोडो छे अने उपर जवानो काळ संख्येय गुण छे [प्र०] हे भगवन् ! वज्रना ए बने काळमां कयो काळ थोडो छे, वधारे छे, सरखो छे, अने विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! वज्रनो उंचे जवानो काळ सौथी थोडो छे अने नीचे जवानो काळ विशेषाधिक छे. [प्र०] हे भगवन् ! ए वज्र, वज्राधिपती-इंद्र-अने असुरेंद्र असुरराज चमर, ए बवानो नीचे जवानो काळ अने उंचे जवानो काळ, ए बेमां कयो कोनाथी अल्प छे, वधारे छे, सरखो छे के विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! शक्रनो उपर जवानो

३ शतके
उद्देशः २
॥२७०॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२७१॥

काळ अने चमरनो नीचे जवानो काळ, ए बन्ने सरखा छे अने सौथी थोडा छे, शक्रनो नीचे जवानो काळ अने वज्रनो उपर जवानो काळ, ए बन्ने सरखा छे अने संख्येयगणा छे. चमरनो उंचे जवानो काळ अने वज्रनो नीचे जवानो काळ, ए बन्ने सरखा अने विशेषाधिक छे. ॥ १४६ ॥

तए णं चमरे असुरिंदे असुरराया वज्रभयविप्पमुक्के सक्केणं देविंदेणं देवरत्ता महग्ग अवमाणेणं अवमाणिए समाणे चमरचंचाए रायहाणीए सभाए सुहम्माए चमरंसि सीहासणंसि ओहयमणसंकप्पे चिंतासोयसागरसंपविट्ठे करयलपल्हत्थमुहे अट्टज्झाणोवगए भूमिगघदिट्ठीए झियाति, तते णं तं चमरं असुरिंद असुररायं सामाणिघपरिसोववन्नया देवा ओहयमणसंकप्पं जाव झियायमाणं पासंति २ करयल जाव एवं वयासी-किण्णं देवाणुप्पिया ! ओहयमणसंकप्पा जाव झियायह ?, तए णं से चमरे असुरिंदे असुर० ते सामाणिघपरिसोववन्नए देवे एवं वयासी-एवं खल्ल देवाणुप्पिया ! मए समणं भगवं महावीरं नीसाए सक्के देविंदे देवराया मयमेव अच्चासादिए, तए णं तेणं परिकुविएणं ममाणेणं ममं वहाए वज्जे निसिट्ठे, तं भइण्णं भवतु देवाणुप्पिया ! समणस्स भगवओ महावीरस्स जस्स मन्निहमनुपभावेण अक्किट्ठे अज्जविण अपरिताविण इहमागए इह समोसड्ढे इह संपत्ते इहेव अज्ज उवसंपज्जित्ताणं विहरामि,

हवे वज्रना भयथी मुक्त थएलो, देवेंद्र, देवराज शक्रद्वारा मोटा अपमानथी अपमानित थएलो, हणाएल मानसिक संकल्पवाळो, चिंता अने शोकरूप समुद्रमां पेटेलो, मुखने हथेली उपर टेकवी राखनार, आर्तध्यानने पामेलो अने नीचे मोडेल नजरवाळो ते

३ शतके
उद्देशः २
॥२७१॥

આચાર્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૨૭૨॥

અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમર, ચમરચંદ્રા નામની રાજધાનીમાં સુધર્માસભામાં, ચમર નામના સિંહાસનમાં બેસી વિચાર કરે છે. પછી હળાયેલ માનસિક સંકલ્પવાળા અને યાવત્-વિચારમાં પડેલા તે અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમરને જોઈ સામાનિકસભામાં ઉત્પન્ન થયેલ દેવોએ હાથ જોડીને તેને આ પ્રમાણે કહ્યું કે:-હે દેવાનુપ્રિય ! તમે આજ હળાયેલા માનસિક સંકલ્પવાળા થઈ યાવત્-શું વિચાર કરો છો ? ત્યારે અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમરે તે સામાનિકસભામાં ઉત્પન્ન થયેલ દેવોને આ પ્રમાણે કહ્યું કે:-હે દેવાનુપ્રિયો ! મેં મારી પોતાનીજ મેલેજ શ્રમણ ભગવંત મહાવીરનો આશરો લઈને દેવેંદ્ર, દેવરાજ શક્રને તેની શોભાથી ભ્રષ્ટ કરવો ધાર્યો હતો. ત્યારે તેણે (શક્ર) મારા ઉપર ક્રોધ કરી મને મારવા માટે મારી પાછળ વજ્ર ફેંક્યું. પણ હે દેવાનુપ્રિયો ! શ્રમણભગવંત મહાવીરનું મહું થાઓ, કે જેના પ્રભાવથી હું અક્ષિષ્ટ રહ્યો છું, અવ્યથિત-પીડા વિનાનો-રહ્યો છું તથા પરિતાપ પામ્યા શિવાવ અહીં આબ્યો છું. અહીં સમવસયો છું. અહીં સંપ્રાપ્ત થયો છું અને અહીંજ ઉપસંપન્ન થઈને વિહરું છું.

તં ગચ્છામો ણં દેવાણુપ્પિયા ! સમણં ભગવં મહાવીરં વંદામો ણમંસામો જાવ પજ્જુવાસામોત્તિકદુ ચડસટ્ટીએ સામાણિયસાહસ્સીહિં જાવ સન્નિવહીએ જાવ જેણેવ અસોગવરપાયવે જેણેવ મમં અંતિએ તેણેવ ઉવાગચ્છઈ ૨ મમં તિક્કલુસોઆયાહિણં પયાહિણં જાવનમંસિત્તા એવં વદાસી-એવં સ્વલુ ભંતે ! મએ સુભં નીસાએ સક્કે દેવિંદે દેવરાયા સયમેવ અચાસાદિએ જાવ તં ભદ્દં ણં ભવતુ દેવાણુપ્પિયાણં મમ્મિહ જસ્સ અણુપભાવેણં અક્કિદ્ધે જાવ વિહરામિ, તં સ્વામેમિ ણં દેવાણુપ્પિયા ! જાવ ઉત્તરપુરચ્છિમં દિસીભાગં અવક્કમઈ ૨ ત્તા જાવ ચત્તીસઈવદ્દં નટ્ટવિહિં ઉવદંસેઈ ૨ જામેવ દિસિં પાડબ્ભૂએ તામેવ દિસિં પઢિગએ, એવં સ્વલુ ગોયમા ! ચમરેણં અંસુરિંદેણં અસુરરજ્ઞા સા

૩ સતકે
ઉદ્દેશઃ ૨
॥૨૭૨॥

બ્યાસ્યા-
પ્રજ્ઞસિઃ
॥૨૭૩॥

દિઢ્વા દેવિઙ્ઢી લઢ્ઢા પત્તા જાવ અભિસમન્નાગયા, ઠિતી સાગરોવમં, મહાવિદેહે બાસે સિઙ્ઢિહિતિ જાવ અંતં
કાહિતિ ॥ (મુત્રં ૧૪૭) ॥

તો હે દેવાનુપ્રિયો ! આપણે વધા જડ્ઢે અને શ્રમણભગવંતમહાવીરને વાંદીએ, નમીએ, યાવત્-તેઓની પર્યુપાસના કરીએ, એમ
કરી તે, ચોસઠઢજાર સામાનિક દેવો સાથે યાવત્-સર્વ ઋદ્ધિપૂર્વક યાવત્-જે તરફ અશોકનું ઉત્તમ વૃક્ષ છે અને જે તરફ હું મહાવીર
હું તે તરફ આવી મને ત્રણવાર પ્રદક્ષિણા દેહ-નમસ્કાર કરી તે આ પ્રમાણે બોલ્યા કે:-હે ભગવન્ ! મેં મારી પોતાની જાતેજ તમારો
આશરો લઢ્ઢને દેવેંદ્ર, દેવરાજ શકને તેની શોભાથી શ્રષ્ટ કરવો ધાર્યો હતો યાવત્-આપ દેવાનુપ્રિયનું મહું થાઓ કે જેના પ્રભાવે હું
ક્લેશ પામ્યા શિવાય યાવત્-વિહરું છું. તો હે દેવાનુપ્રિય ! હું તે સંબંધે આપની પાસે ક્ષમા માગું છું યાવત્-એમ કહી તે ઇશાનસ્વ-
નામાં ચાલ્યો ગયો યાવત્-તેણે વપ્રીશ જાતનો નાઢ્યવિધિ દેસાઢ્યો અને પછી તે, જે દિશામાંથી આવ્યો હતો, તેજ દિશામાં પછો
ચાલ્યો ગયો. હે ગૌતમ ! અમુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમરે તે દિવ્ય દેવઋદ્ધિ એ પ્રમાણે લઢ્ઢ કરી, પ્રાપ્ત કરી અને યાવત્-સામે આળી.
તે ચમરેંદ્રની આવરદા સાગરોપમની છે અને તે મહાવિદેહક્ષેત્રમાં સિદ્ધ થશે યાવત્-સર્વ દુઃખનો નાશ કરશે. ॥ ૧૪૭ ॥

કિંપત્તિયં ણં મંતે ! અસુરકુમારા દેવા ઉઙ્ઢં ઉપ્પયંતિ જાવ સોહમ્મો કપ્પો ?, ગોયમા ! તેસિ ણં દેવાણં
અહુણોવવન્નગાણ વા ચરિમભવત્થાણ વા હમેયારૂવે અઙ્ઢત્થિએ જાવ સમુપ્પજ્ઢ-અહો ણં અમ્હેહિં દિઢ્વા
દેવિઙ્ઢી લઢ્ઢા પત્તા જાવ અભિસમન્નાગયા જારિસિયા ણં અમ્હેહિં દિઢ્વા દેવિઙ્ઢી જાવ અભિસમન્નાગયા
તારિસિયા ણં સક્કેણં દેવિંદેણં દેવરન્ના દિઢ્વા દેવિઙ્ઢી જાવ અભિસમન્નાગયા જારિસિયા ણં સક્કેણં દેવિંદેણં

૬ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૨
॥૨૭૩॥

બ્યાલ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૨૭૪॥

દેવરજ્ઞા જાવ અભિસમન્નાગયા તારિસિયા ણં અમ્હેહિવિ જાવ અભિસમન્નાગયા, તં ગચ્છામો ણં સક્કસ્સ દેવિં-
દસ્સ દેવરજ્ઞો અંતિયં પાડબ્ભવામો, પાસામો તાવ સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરજ્ઞો દિવ્વં દેવિંદિંદ જાવ અભિસમન્ના-
ગયં, પામતુ તાવ અમ્હેવિ સક્કે દેવિંદે દેવરાયા દિવ્વં દેવિંદિંદ જાવ અભિસમન્નાગયં, તં જાણામો તાવ સક્ક-
સ્સ દેવિંદસ્સ દેવરજ્ઞો દિવ્વં દેવિંદિંદ જાવ અભિસમન્નાગયં, જાણત તાવ અમ્હેવિ સક્કે દેવિંદે દેવરાયા દિવ્વં
દેવિંદિંદ જાવ અભિસમન્નાગયં, एवं खलु गोयमा ! असुरकुमारा देवा उद्दं उप्पयंति जाव सोहम्मो कप्पो ।
सेवं भंते ! सेवं भंते ! त्ति ॥ (सू० १४८) चमरो समत्तो ॥ ३-२ ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! અસુરકુમાર દેવો યાવત્ સૌધર્મકલ્પસુધી ડંચે જાય છે તેતું શું કારણ ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે તાજા ઉત્પન્ન થયેલ કે મરવાની તૈયારીવાળા દેવોને આ એ પ્રકારનો આધ્યાત્મિક યાવત્-સંકલ્પ ઉત્પન્ન થાય છે કે, અહો !!! અમે દિવ્ય દેવ-
શ્રદ્ધિ લબ્ધ કરી છે, પ્રાપ્ત કરી છે અને સામે આળી છે. જેવી દિવ્ય દેવશ્રદ્ધિ અમે સામે આળી છે, તેવી દિવ્ય દેવશ્રદ્ધિ દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રે પણ યાવત્-સામે આળી છે તેવીજ દિવ્ય દેવશ્રદ્ધિ દેવેન્દ્ર. દેવરાજ શક્રે સામી આળી છે. અને જેવી દિવ્ય દેવશ્રદ્ધિ-
દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રે સામી આળી છે તેવીજ દિવ્ય દેવશ્રદ્ધિ અમે પણ સામે આળી છે. તો જાણ અને તે દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રની પાસે પ્રકટ થઈ અને તે દેવેન્દ્ર, દેવરાજે સામે આળેલી દિવ્ય દેવશ્રદ્ધિને આપણે જોઈ તથા દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રે અમે સામે આળેલી દિવ્ય દેવશ્રદ્ધિને જુએ. વઠી દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રે સામે આળેલી દિવ્ય દેવશ્રદ્ધિને આપણે જાણીએ અને દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રે પણ સામે યાવત્ દિવ્ય દેવશ્રદ્ધિને જાણે. હે ગૌતમ ! એ કારણને લઈને અસુરકુમાર દેવો યાવત્-સૌધર્મકલ્પસુધી ડંચે જાય છે. હે ભગવન્ ! તે

૩ શતકે
ઉદ્દેશ:૨
॥૨૭૪॥

ધ્યાત્યા-
પ્રશ્નસિઃ
॥૨૭૫॥

ए प्रमाणे छे, हे भगवन् ! ते ए प्रमाणे छे. चमर संबंधी वृत्तांत पूरो भयो. ॥ १४८ ॥

भगवत् सुधर्मस्वामीप्रणीत श्रीमद् भगवतीभूवना त्रीजा शतकर्मा बीजा उद्देशानो मूलार्थ संपूर्ण ययो.

उद्देशक ३.

(बीजा उद्देशकर्मा चमरना उत्पात विषे हकीकत कही छे. अने ते 'उत्पात-उंचे जवुं' एक प्रकारनी क्रिया गणाय छे. माटे हवे वांचक वर्गने सहेज शंका थाय के, 'क्रिया' ए हुं ? तो अहीं 'क्रियानुं' स्वरूप जणावीने ते संदेहना निवारण माटे आ त्रीजा उद्देशकनी शुरुआत थाय छे.)

तेणं कालेणं नेणं समएणं रायगिहे नामं नगरे होत्था जाव परिसा पडिगया । तेणं कालेणं तेणं समएणं जाव अंतेवासी मंडियपुत्ते णामं अणगारे पगतिभइए जाव पज्जुवासमाणे एव वदासी-

ते काले, ते समये राजगृह नामे नगर हतुं. यावत्-सभा धर्मकथा श्रवण करीने पाछी गइ.' ते काले ते समये यावत्-मगवं-तना मंडितपुत्र नामना भद्रस्वभाववाळा शिष्य यावत्-पर्युपासना करता आ प्रमाणे बोल्याः—

कति णं भंते ! किरियाओ पण्णत्ताओ!, मंडियपुत्ता ! पंच किरियाओ पण्णत्ताओ, तंजहा-काइया अहिगरणिया पाउसिया पारियावणिया पाणाइवायकिरिया । काइया णं भंते ! किरिया कतिविहा पण्णत्ता?, मंडियपुत्ता ! दुविहा

३ शतके
उद्देशः ३
॥२७५॥

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્ન:
॥૨૭૬॥

પણ્ણત્તા, તંજહા-અણુવરયકાયકિરિયા ય દુષ્પુત્તકાયકિરિયા ય । અહિગરણિયા ણં ભંતે ! કિરિયા કતિવિહા
પણ્ણત્તા ?, મંડિયપુત્તા ! દુવિહા પણ્ણત્તા, તંજહા-સંજોયણાહિગરણકિરિયા ય નિવ્વત્તણાહિગરણકિરિયા ય ।
પાઓસિયા ણં ભંતે ! કિરિયા કતિવિહા પણ્ણત્તા ?, મંડિયપુત્તા ! દુવિહા પણ્ણત્તા ?, તંજહા-જીવપાઓસિયા
ય અજીવપાઓસિયા ય । પારિયાવણિયા ણં ભંતે ! કિરિયા કહિવિહા પણ્ણત્તા ?, મંડિયપુત્તા ! દુવિહા
પણ્ણત્તા, તંજહા-સહત્થપારિયાવણિયા ય પરહત્થપારિયાવણિયા ય । પાણાહવાયકિરિયા ણં ભંતે ! પુચ્છા,
પાણાહવાયકિરિયા કહિવિહા પણ્ણત્તા ?, મંડિયપુત્તા ! દુવિહા પણ્ણત્તા, તંજહા-સહત્થપાં પરહત્થપાં
કિરિયા ય ॥ (મૂ० ૧૪૯) ॥

[પ્ર०] હે ભગવન્ ! કેટલી ક્રિયાઓ કહી છે ? [ઉ०] હે મંડિતપુત્ર ! ક્રિયાઓ પાંચ પ્રકારની કહી છે. તે આ પ્રમાણે:-કાયિકી,
અધિકરણિકી, પ્રાદેષિકી, પારિતાપનિકી, અને પ્રાણાતિપાતક્રિયા. [પ્ર०] હે ભગવન્ ! કાયિકી ક્રિયા કેટલા પ્રકારની કહી છે ?
[ઉ०] હે મંડિતપુત્ર ! કાયિકી ક્રિયા બે પ્રકારની કહી છે. અનુપરતકાયક્રિયા અને દુષ્પુત્તકાયક્રિયા. [પ્ર०] હે ભગવન્ !
આધિકરણિકી ક્રિયા કેટલા પ્રકારની કહી છે ? [ઉ०] હે મંડિતપુત્ર ! આધિકરણિકી ક્રિયા બે પ્રકારની કહી છે:- ૧ સંયોજના-
ધિકરણક્રિયા અને ૨ નિવર્તનાધિકરણક્રિયા. [પ્ર०] હે ભગવન્ ! પ્રાદેષિકી ક્રિયા કેટલા પ્રકારની કહી છે ? [ઉ०] હે મંડિતપુત્ર !
પ્રાદેષિકીક્રિયા બે પ્રકારની કહી છે. તે આ પ્રમાણે:-જીવપ્રાદેષિકીક્રિયા અને અજીવપ્રાદેષિકીક્રિયા. [પ્ર०] હે ભગવન્ ! પારિતાપ-
નિકીક્રિયા કેટલા પ્રકારની કહી છે ? [ઉ०] હે મંડિતપુત્ર ! પારિતાપનિકીક્રિયા બે પ્રકારની કહી છે:- સ્વહસ્ત પારિતાપનિકી અને

૩ શતકે
ઉદ્દેશ:૩
॥૨૭૬॥

આશ્વા-
પ્રજ્ઞસિઃ
॥૨૭૭॥

પરહસ્તપારિતાપનિકી. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! પ્રાણતિપાત ક્રિયા કેટલા પ્રકારની કહી છે ? [ઉ૦] હે મંડિતપુત્ર ! પ્રાણતિપાત ક્રિયા બે પ્રકારની કહી છે. તે આ પ્રમાણે:—સ્વહસ્તપ્રાણાતિપાતક્રિયા અને પરહસ્તપ્રાણાતિપાતક્રિયા. ॥ ૧૪૯ ॥

પુઞ્ચિ ભંતે ! કિરિયા પચ્છા વેદના પુઞ્ચિ વેદના પચ્છા કિરિયા ?, મંડિયપુત્તા ! પુઞ્ચિ કિરિયા પચ્છા વેદના, ણો પુઞ્ચિ વેદના પચ્છા કિરિયા ॥ (સૂત્ર ૧૫૦) ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! પહેલાં ક્રિયા થાય અને પછી વેદના થાય કે પહેલાં વેદના થાય અને પછી ક્રિયા થાય ? [ઉ૦] હે મંડિ-
તપુત્ર ! પહેલાં ક્રિયા થાય અને પછી વેદના થાય, પણ પહેલાં વેદના થાય અને પછી ક્રિયા થાય' એમ ન વેંતે. ॥ ૧૫૦ ॥

અત્થિ ણં ભંતે ! સમણાણં નિગ્ગંથાણં કિરિયા કજ્જઈ ?, હંતા ! અત્થિ । કહં ણં ભંતે ! સમણાણં નિગ્ગંથાણં
કિરિયા કજ્જઈ ?, મંડિયપુત્તા ! પમાયપચ્ચયા જોગનિમિત્તં ચ, એવં સ્વલુ સમણાણં નિગ્ગંથાણં કિરિયા
કજ્જતિ ॥ (સૂત્ર ૧૫૧) ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શ્રમણ નિર્ગથોને ક્રિયા હોય ! [ઉ૦] હે મંડિતપુત્ર ! હા હોય. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શ્રમણ નિર્ગથોને કેવી
રીતે ક્રિયા હોય ? [ઉ૦] હે મંડિતપુત્ર ! પ્રમાદને લીધે અને યોગના—શરીરાદિકની પ્રવૃત્તિ નિમિત્તે શ્રમણ નિર્ગથોને પણ
ક્રિયાઓ હોય છે. ॥ ૧૫૧ ॥

જીવે ણં ભંતે ! સયા સમિયં એયતિ વેયતિ ચલતિ ફંદઈ ઘટ્ટઈ સ્વુઘ્મઈ ઉદીરઈ તં તં ભાવં પરિણ-
મતિ ?, હંતા ! મંડિયપુત્તા ! જીવે ણં સયા સમિયં એયતિ જાવ તં તં ભાવં પરિણમઈ । જાવં ચ ણં ભંતે ! સે જીવે

૩ શતકે
ઉદેશ્વ : ૩
॥૨૭૭॥

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્નશ્રિ:

॥૨૭૮॥

સયા સમિતં જાવ પરિણમઈ તાવં ચ ણં તસ્સ જીવસ્સ અંતે અંતકિરિયા ભવતિ ?, નો તિણદ્દે સમદ્દે, સે કેણદ્દેણં મંતે ! એવં વુચ્છઈ-જાવં ચ ણં સે જીવે સયા સમિતં જાવ અંતે અંતકિરિયા ન ભવતિ ?, મંહિયપુત્તા ! જાવં ચ ણં સે જીવે સયા સમિતં જાવ પરિણમતિ તાવં ચ ણં સે જીવે આરંભઈ સારંભઈ સમારંભઈ આરંભે વદ્દઈ સારંભે વદ્દઈ સમારંભે વદ્દઈ આરંભમાણે સારંભમાણે સમારંભમાણે આરંભે વદ્દમાણે સારંભે વદ્દમાણે સમારંભે વદ્દમાણે વદ્દમાણે પાણાણં ભૂયાણં જીવાણં સત્તાણં દુક્ખાવણયાણં સોયાવણયાણં જૂરાવણયાણં તિપ્પાવણયાણં પિદ્ધાવણયાણં પરિયાવણયાણં વદ્દઈ, સે તેણદ્દેણં મંહિયપુત્તા ! એવં વુચ્છઈ-જાવં ચ ણં સે જીવે સયા સમિયં ણ્યતિ જાવ પરિણમતિ તાવં ચ ણં તસ્સ જીવસ્સ અંતે અંતકિરિયા ન ભવઈ ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જીવ, હંમેશાં માપપૂર્વક કંપે છે, વિવિધ રીતે કંપે છે, એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે જાય છે, સ્પંદન ક્રિયા કરે છે. બધી દિશાઓમાં જાય છે, ક્ષોભ પામે છે, પ્રવલ્લતાપૂર્વક પ્રેરણા કરે છે અને તે તે ભાવને પરિણમે છે ? [પ્ર૦] હે મંહિતપુત્ર ! હા, જીવ હંમેશાં માપપૂર્વક કંપે છે, અને તે તે ભાવને પરિણમે છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જ્યાંસુધી તે જીવ, હંમેશાં માપપૂર્વક કંપે છે તે તે ભાવને પરિણમે છે, ત્યાંસુધી તે જીવની મરણ સમયે અંતક્રિયા તેની (મુક્તિ) થાય ? [ઉ૦] હે મંહિતપુત્ર ! એ અર્થ સમર્થ નથી. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જ્યાંસુધી તે જીવ, હંમેશાં માપપૂર્વક કંપે ત્યાંસુધી મુક્તિ ન થાય' એમ કહેવાનું શું કારણ ? [ઉ૦] હે મંહિતપુત્ર ! જ્યાંસુધી તે જીવ, હંમેશાં માપપૂર્વક કંપે છે યાવત્-તે તે ભાવને પરિણમે છે ત્યાંસુધી તે જીવ, આરંભ કરે છે, સંરંભ કરે છે, સમારંભ કરે છે, આરંભમાં વર્તે છે, સંરંભમાં વર્તે છે, સમારંભમાં વર્તે છે અને તે આરંભ કરતો, સંરંભ કરતો, સમારંભ કરતો તથા

૩ શતકે
ઉદ્દેશ:૩

॥૨૭૮॥

ધ્યાન્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૨૭૯॥

આરંભમાં વર્તેતો, સંરંભમાં વર્તેતો અને સમારંભમાં વર્તેતો જીવ, ધણા પ્રાણોને, ભૂતોને, જીવોને અને સન્ધોને દુઃખ પમાડવામાં, શોક કરાવવામાં, જૂરાવવામાં ટિપાવવામાં, પિટાવવામાં ઉત્ત્રાસ પમાડવામાં અને પરિત્રાપ કરાવવામાં વર્તે છે-કારણ થાય છે. હે મંદિતપુત્ર ! તે કારણે લઈને એમ કહું છે કે, જ્યાંસુધી તે જીવ, હંમેશાં માપપૂર્વક કંપે છે યાવત્-તે તે માવને પરિણમે છે ત્યાંસુધી તે જીવની મરણ સમયે મુક્તિ થઈ શકતી નથી.

જીવે જાં મંતે ! સયા સમિયં જો એયઈ જાવ નો તં તં ભાવં પરિણમઈ ?, હંતા મંદિયપુત્તા ! જીવે જાં સયા સમિયં જાવ નો પરિણમતિ । જાવં ચ જાં મંતે ! સે જીવે નો એયતિ જાવ નો તં તં ભાવં પરિણમતિ તાવં ચ જાં તસ્સ જીવસ્સ અંતે અંતતિરિયા મંવઈ ?, હંતા ! જાવ મંવતિ । સે કેણદ્દેણં મંતે ! જાવ મંવતિ ?, મંદિયપુત્તા ! જાવં ચ જાં સે જીવે સયા સમિયં જો એયતિ જાવ જો પરિણમઈ તાવં ચ જાં સે જીવે નો આરંમઈ નો સારંમઈ નો સમારંમઈ નો આરંમે વદ્દઈ જો સારંમે વદ્દઈ જો સમારંમે વદ્દઈ અણારંમમાણે અસારંમમાણે અસમારંમમાણે આરંમે અવદ્દમાણે સારંમે અવદ્દમાણે સમારંમે અવદ્દમાણે ચહ્ણં પાણાણં ५ અદુક્કાવણયાણ જાવ અપરિયાવણયાણ વદ્દઈ । સે જહાનામણ કેઈ પુરિસે સુદ્ધં તણહત્થયં જાયતેયંસિ પક્કિલ્લેજ્ઞા, સે નૂણં મંદિયપુત્તા ! સે સુદ્ધે તણહત્થયં જાયતેયંસિ પક્કિલ્લે સમાણે લિપ્પામેવ મસમસાવિજ્ઞઈ ?, હંતા ! મસમસાવિજ્ઞઈ, સે જહાનામણ-કેઈ પુરિસે તત્તંસિ અયકલ્લંસિ ઉદયચિંદૂ પક્કિલ્લેજ્ઞા, સે નૂણં મંદિયપુત્તા ! સે ઉદયચિંદૂ તત્તંસિ અયકલ્લંસિ પક્કિલ્લે સમાણે લિપ્પામેવ વિદ્ધંસમાગચ્છઈ ?, હંતા ! વિદ્ધંસમાગચ્છઈ,

૩ શ્લોકે
ઉપેશ્વઃ ૩
॥૨૭૯॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२८०॥

[प्र०] हे भगवन् ! जीव, हमेशा समित न कंपे अने यावत्- ते ते भावने न परिणमे ? अर्थात् जीव निष्क्रिय एव होय ?
[उ०] हे मंडितपुत्र ! हा, जीव हमेशा समित न कंपे अने यावत्- ते ते भावने न परिणमे अर्थात् जीव निष्क्रिय होय. [प्र०] हे भगवन् ! ज्यांसुधी ते जीव, न कंपे यावत्- ते ते भावने न परिणमे त्यांसुधी ते जीवनी मरण समये मुक्ति थाय ? [उ०] हे मंडितपुत्र ! हा, एवा जीवनी मुक्ति थाय. [प्र०] हे भगवन् ! एवा जीवनी मुक्ति थाय तेनुं शु कारण ? [उ०] हे मंडितपुत्र ! ज्यांसुधी ते जीव, हमेशा समित न कंपे यावत्- ते ते भावने न परिणमे त्यांसुधी ते जीव, आरंभ करतो नथी, सरंभ करतो नथी, समारंभ करतो नथी, आरंभमां वर्ततो नथी, सरंभमां वर्ततो नथी, समारंभमां वर्ततो नथी अने ते आरंभ न करतो, सरंभ न करतो, समारंभ न करतो, तथा आरंभमां न वर्ततो, समारंभमां न वर्ततो, जीव बहु प्राणोने, भूतोने, जीवोने अने सत्त्वोने दुःख पमाडवामां= परिताप उपजाववामां निमित्त थतो नथी. जेम कोइ एक पुरुष होय अने ते सूका घासना पूजाने अग्निमां नाखे. तो हे मंडितपुत्र ! अग्निमां नाख्यो के तुरतज ते सूका घासनो पूछो बळी जाय, ए खरुं के नहीं ? हा, ते बळी जाय. वळी जेम कोइ एक पुरुष होय, अने ते, पाणीना टीपाने तपेला लोढाना कडाया उपर नाखे. तो हे मंडितपुत्र ! तपेला लोढाना कडाया उपर नाख्युं के तुरतज ते ते पाणीतुं बींदु नाश पामे, ए खरुं के नहीं ? हा, ते नाश पामी जाय.

से जहानामए हरए सिधा पुण्णे पुण्णप्पमाणे बोलइमाणे वोसइमाणे समभरघडत्ताए चिद्धति ?, हंता चिद्धति, अहे णं केइ पुरिसे तंसि हरयंसि एगं महं णावं सतामवं सयच्छिइ ओगाहेज्जा, से नूणं मंडियपुत्ता ! सा नावा तेहिं आसवदारेहिं आपूरेमाणी २ पुण्णा पुण्णप्पमाणा बोलइमाणावोसइमाणा समभरघडत्ताए चिद्धति ?,

३ ज्ञतके
उद्देशः ३
॥२८०॥

व्याख्या
प्रज्ञप्तिः
॥२८१॥

हंता ! चिद्वृत्ति, अहे णं केइ पुरिसे तीसे नावाए सव्वतो समंता आमवदाराइं पिहेइ २ नावाउस्सिचणएणं उदयं उस्सिचिज्जा, से नृणं मंडियपुत्ता ! सा नावा तंसि उदयंसि उस्सिचिज्जसि समाणंसि खिप्पामेव उद्दं उदाइ ?, हंता ! उदाइज्जा, एवामेव मंडियपुत्ता ! अत्तत्तासंबुडस्स अणगारस्स ईरियासमियस्स जाव गुत्तबंभयारियस्स आउत्तं गच्छमाणस्स चिद्वृत्तमाणस्स निसीयमाणस्स तुयद्वमाणस्स आउत्तं बत्थपडिग्गहकंबलपायपुंछणं गेण्हमाणस्स णिक्खिबमाणस्स जाव चक्खुपम्हनिवायमवि वेमाया सुहुमा ईरियावहिया किरिया कज्जइ, सा पढमसमयबद्धपुट्ठा बितियसमयवेतिया ततियसमयनिज्जरिया सा बद्धा पुट्ठा उदीरिया वेदिया निज्जिण्णा सेयकाले अकम्मं बावि भवति, से तेणट्ठेण मंडियपुत्ता ! एवं वुच्चति-जावं च णं से जीवे सया ममियं नो एयति जाव अंते अंतकिरिया भवति ॥ (सू० १५२)

पछी जेम कोइ एक झरो होय पाणीथी भरेलो होय, पाणीथी छलोछल भरेलो होय, पाणीथी छलकातो होय, पाणीथी बधतो होय. तथा ते भरेल घडानी पेठे बधे ठेकाणे पाणीथी व्याप्त होय अने तमां-ते झरामां-कोइ एक पुरुष, सेंकडो नाना काणावाळी, अने सेंकडो मोटा काणावाळी, एक मोटी नावने प्रवेशावे, हवे हे मंडितपुत्र ! ते नाव, ते कागाओद्वारा पाणीथी भराती भराती-पाणीथी भरेली थइ जाय, तेमां पाणी छलोछल भराइ जाय अने पाणीथी बध्येज जाय अने छेवटे ते भरेला घडानी पेठे बधे ठेकाणे पाणीथी व्याप्त थइ जाय, हे मंडितपुत्र ! ए खरुं के नहीं ? हा. खरुं. हवे कोइ एक पुरुष, ते नावनां बधां काणां बूरीये अने नौकाना चाटधावती तेमानुं बधुं पाणी बहार काटी नाखे. तो हे मंडितपुत्र ! ते नौका, तेमानुं बधुं पाणी उलेचाया पछी शीघ्रज

३ शतके
उद्देशः ३
॥२८१॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः

॥२८२॥

पाणी उपर आवे ए खरुं के मही ? हा, ते खरुं-तुरतज पाणी उपर आवे. हे मंडितपुत्र ! एज रीते आत्माद्वारा आत्मायां संबुत्त थएल ईर्यासमित अने यावत्-गुप्त ब्रह्मचारी सावधानीथी गमन करनार, स्थिति करनार, बेसनार, मूनार तथा सावधानीथी वस्त्र, पात्र, कंबल, अने रजोहरणने ग्रहण करनार अने मूकनार अनगारने यावत्-आंखने पटपटावतां पण विमात्रापूर्वक मृक्षमईर्यापथिकी क्रिया थाय छे अने प्रथमसमयमां बद्धस्पृष्ट थएली, बीजा समयमां वेदाएली, त्रीजा समयमां निर्जराने पामेली ते क्रिया भविष्यकाळे अकर्म पण थइ जाय छे. माटे हे मंडितपुत्र ! 'ज्यांसुधी ते जीव, हमेशा समित कंपतो नथी यावत्-तेनी मरण समये मुक्ति थाय छे. ॥ १५२ ॥

पमत्तसंजयस्स णं भंते ! पमत्तसंजमे बट्टमाणस्स सब्बावि य णं पमत्तद्वा कालओ केवच्चिरं होइ ? मंडियपुत्ता ! एगजीवं पडुच्च जहन्नेणं एकं समयं, उक्कोसेणं देसूणा पुब्बकोडी, णाणाजीवे पडुच्च सब्बद्वा ॥ अप्पमत्तसंजयस्स णं भंते ! अप्पमत्तसंजमे बट्टमाणस्स सब्बावि य णं अप्पमत्तद्वा कालओ केवच्चिरं होइ ? मंडियपुत्ता ! एगजीवं पडुच्च जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्को० पुब्बकोडी देसूणा, णाणाजीवे पडुच्च सब्बद्धं, सेवं भंते ! २ त्ति भयवं मंडियपुत्ते अणगारे समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ २ संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरइ ॥ (सू० १५३) ॥

[प्र०] हे भगवन् ! प्रमत्त संयमने पाळता प्रमत्त संयमिनो बधो मळीने प्रमत्तसंयम-काळ केटलो थाय छे ? [उ०] हे मंडितपुत्र ! एक जीवने आश्रीने जघन्ये एक समय अने उत्कृष्टे देशोन पूर्वकोटि, एटलो प्रमत्तसंयमकाळ-थाय छे अने अनेक जातना

३ अतके
उद्देशः ३

॥२८२॥

ક્યાન્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૨૮૩॥

જીવોને આશ્રીને સર્વ કાઠ, પ્રમત્તસંયમકાઠ છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! અપ્રમત્ત સંયમને પાઠતા અપ્રમત્તસંયમિનો બધો મઠીને અપ્રમત્ત-સંયમ-કાઠ કેટલો થાય છે ? [ઉ૦] હે મંડિતપુત્ર ! એક જીવને આશ્રીને જઘન્યે અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્ક્રુષ્ટે દેશોન પૂર્વકોટિ, પટલો અપ્રમત્તસંયમ-કાઠ થાય છે. અને અનેક જાતના જીવોને આશ્રીને સર્વ કાઠ, અપ્રમત્ત સંયમ-કાઠ છે. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, એમ કહી ભગવાન્ ગૌતમ મંડિતપુત્ર અનગાર શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને વાંદે છે. નમે છે અને તેમ કરીને સંયમ તથા તપવડે આત્માને ભાવતા વિહરે છે. ॥ ૧૫૩ ॥

અંતે ! ત્તિ ભગવં ગોયમે સમણં ભગવં મહાવીરં વંદહ નમંસહ ૨ ત્તા એવં વયાસી-કમ્પ્પા ણં અંતે ! લવણ-સમુદ્દે ચાઉદસદ્ધમુદ્ધિદ્ધપુલ્લમાસિણીસુ અતિરેયં વહ્ઠતિ વા હાયતિ વા ? , જહા જીવાભિગમે લવણસમુદ્ધવત્તલ્લવયા નેયલ્લવા જાવ લોયદ્વિત્તી, જણં લવણસમુદ્દે જંબુદ્વીપં ૨ ણો ઉપ્પીલેતિ ણો ચેવ ણં એગોદગં કરેહ (લોયદ્વિઈ) લોયા-ણુભાવે । સેવં અંતે ! ૨ત્તિ વિહરતિ ॥ કિરિયા સમત્તા (સૂ૦ ૧૫૪) ॥ તતિયસ્મ સયસ્મ તદ્ધઓ ॥ ૩-૩ ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! એમ કહી ગૌતમ શ્રમણભગવંતમહાવીરને વાંદે છે, નમે છે, અને તેમ કરી તેઓ આ પ્રમાણે બોલ્યા કે:-હે ભગવન્ ! લવણસમુદ્ર, ચૌદશને દિવસે, આઠમને દિવસે, અમાસને દિવસે અને પૂનમને દિવસે વધારે કેમ વધે છે અને વધારે કેમ ઘટે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! જેમ જીવાભિગમમૂત્રમાં લવણસમુદ્ર સંબંધે કહ્યું છે તેમ અહીં જાણવું અને યાવત્-‘લોકસ્થિતિ અને લોકા-નુભાવ’ એ શબ્દ સુધી જાણવું. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે. એમ કહી યાવત્-વિહરે છે. ॥ ૧૫૪ ॥

ભગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ ભગવતીમૂત્રના ત્રીજા શ્લોકમાં ત્રીજા ઉદ્દેશાનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

૩ શ્લોક
ઉદ્દેશ: ૩
॥૨૮૩॥

વ્યાख्या-
પ્રશ્નસિઃ
॥૨૮૪॥

ઉદ્દેશક ૪.

(આગળના ઉદ્દેશકમાં ક્રિયા સંબંધે હકીકત કહી છે, અને તે ક્રિયા, જ્ઞાની મનુષ્યોને પ્રત્યક્ષ હોય છે માટે તેજ ક્રિયાવિશેષને આશ્રાને તેને વિચિત્રપણે દેખાડતા ચોથો ઉદ્દેશક કહે છે:—)

અળગારે ણં મંતે ! ભાવિયપ્પા દેવં વિડઙ્ગિયસમુગ્ધાણં સમોહયં જાણરૂવેણં જાયમાણં જાણહ પાસહ ? ગોયમા ! અત્થેગહ્ણે દેવં પાસહ ણો જાણં પાસહ ? અત્થેગહ્ણે જાણં પાસહ નો દેવં પાસહ ૨ અત્થેગહ્ણે દેવંપિ પાસહ જાણંપિ પાસહ ૩ અત્થેગહ્ણે નો દેવં પાસહ નો જાણં પાસહ ૪ ॥ અળગારે ણં મંતે ! ભાવિયપ્પા દેવિં વેડઙ્ગિયસમુગ્ધાણં સમોહયં જાણરૂવેણં જાયમાણં જાણહ પાસહ ?, ગોયમા ! એવં ચેવ ॥ અળગારે ણં મંતે ! ભાવિયપ્પા દેવં સદેવીયં વેડઙ્ગિયસમુગ્ધાણં સમોહયં જાણરૂવેણં જાયમાણં જાણહ પાસહ ?, ગોયમા ! અત્થેગહ્ણે દેવં સદેવીયં પાસહ નો જાણં પાસહ, એણં અભિલાભેણં ચત્તારિ મંગા ૪ ॥ અળગારે ણં મંતે ! ભાવિયપ્પા રુક્ખસ્સ કિં અંતી પાસહ ઘાહિં પાસહ ચડમંગો । એવં કિં મૂલં પાસહ કંદં પાં ? , ચડમંગો, મૂલં પાં સ્વંધં પાં ચડમંગો, એવં મૂલેણં બીજં સંજોણ્યઘ્વં, એવં કંદેણવિ સમં સંજોણ્યઘ્વં જાવ બીયં, એવં જાવ પુપ્ફેણ સમં બીયં સંજોણ્યઘ્વં ॥ અળગારે ણં મંતે ! ભાવિયપ્પા રુક્ખસ્સ કિં ફલં પાંબીયં પાં ? , ચડમંગો ॥ (સૂ. ૧૫૫)

[પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! ભાવિતાત્મા અળગાર, ધર્મક્રિયા સમુદ્ધાતથી સમવહત થયેલા અને યાનરૂપે ગતિ કરતા દેવને જાણે, જૂણ ?

૩ શતકે
ઉદ્દેશક:૪
॥૨૮૪॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२८५॥

[उ०] हे गौतम ! कोइ तो देवने जूए पण यानने न जूए. कोइ यानने जूए पण देवने न जूए. कोइ देव अने यान, ए बनेने जूए अने कोइ तो देव अने यान, ए बेमांथी कोइ नस्तुने न जूए. [प्र०] हे भगवन् ! भावितात्मा अनगार, वैक्रिय समुद्धातथी समवहत थएली अने यानरूपे गति करती एवा देवीवाळा देवने जाणे, जूए ? [उ०] हे गौतम ! कोई तो देवीवाळा देवने जूए, पण यानने न जूए. ए अभिलापथी अहीं पूर्व प्रमाणे चार भांगा करी छेवा. [प्र०] हे भगवन् ! भावितात्मा अनगार, शुं झाडना अंदरना भागने जूए के बहारना भागने जूए ? [उ०] हे गौतम ! अहीं पण चार भांगा कहेवा. एज रीने शुं मूळने जूए छे ? कांदाने जूए छे ? हे गौतम ! पूर्व प्रमाणे चार भांगा करवा. मूळने जूए छे ? कांदाने जूए छे ? पूर्व प्रमाणे चार भांगा करवा. अने एज प्रमाणे मूळनी साथे बीजनो संयोग करवो, ए रीते कंदनी साथे पण जोडवुं यावन्-बीज. ए प्रमाणे पुष्पनी साथे बीजनो संयोग करवो. [प्र०] हे भगवन् ! भावितात्मा अनगार, शुं वृक्षनुं फळ जूए के बीज जूए ? [उ०] हे गौतम ! अहीं चार भांगा करवा. ॥ १५५ ॥

पभू णं भंते ! वाउकाए एगं महं इत्थिरूवं वा पुरिसरूवं वा हत्थिरूवं वा जाणरूवं वा एवं जुग्गगिह्लि-
थिल्लिसीयसंदमाणियरूवं वा विउच्चित्तए ?, गोयमा ! णो तिणट्ठे समट्ठे, वाउकाएणं विकुच्चमाणे एगं महं
पडागासंठियं रूवं विकुच्चइ. पभू णं भंते ! वाउकाए एगं महं पडागासंठियं रूवं विउच्चित्ता अणेगाइं जोयणाइं
गमित्तए ?, हंता ! पभू । से भंते ! किं आयड्ढीए गच्छइ परिड्ढीए गच्छइ ?, गोयमा ! आयड्ढीए ग० णो परि-
ड्ढीए ग०, जहा आयड्ढीए एवं चैव आयकम्मुणावि आयण्यओगेणवि भाणियव्वं । से भंते ! किं ऊसिओदगं गच्छइ

३ शतके
उद्देशः ४
॥२८५॥

શ્રીચાર્યા-
પ્રશ્નસિઃ
॥૨૮૬॥

પયતોવગં ગં ? ગોયમા ! ઝસિઓદયંપિ ગં પયયોદયંપિ ગં, સે મંતે ! કિં એગઓપડાગં ગચ્છહિ હુહઓપડાગં ગચ્છહિ ? ગોયમા ! એગઓ પડાગં ગચ્છહિ, નો હુહઓ પડાગં ગચ્છહિ, સે ણં મંતે ! કિં વાઝકાએ ? પડાગા ? ગો-
યમા ! વાઝકાએ ણં સે, મો સ્વલ્લુ સા પડાગા ॥ (સૂ. ૧૫૬) ॥

[પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! વાયુકાય, એક મોટું સ્ત્રીરૂપ, પુરુષરૂપ, હસ્તિરૂપ, યાનરૂપ, એ પ્રમાણે જુગ્ગ, ગિલ્લિ, થિલ્લ, શિવિકા (હોઢી) અને સ્પંદમાનિકા એ બધાનું રૂપ વિકુર્વો શકે છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ નથી. પણ વિકુર્વણા કરતો વાયુકાય, એક મોટું પતાકાના આકાર જેવું રૂપ વિકુર્વે છે. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! વાયુકાય, એક મોટું પતાકાના આકાર જેવું રૂપ વિકુર્વો અનેક યોજન સુધી ગતિ કરવાને શક્ત છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! હા, તેમ કરવાને શક્ત છે. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! શું તે વાયુકાય, આત્મઋદ્ધિથી ગતિ કરે છે કે પરની ઋદ્ધિથી ગતિ કરે છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! તે આત્મઋદ્ધિથી ગતિ કરે છે પણ પરની ઋદ્ધિથી ગતિ કરતો નથી. જેમ તે આત્મઋદ્ધિથી ગતિ કરે છે તેમ તે આત્મકર્મથી અને આત્મપ્રયોગથી પણ ગતિ કરે છે' એ પ્રમાણે કહેવું. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! શું તે વાયુકાય, ડંચી પતાકાની પેઠે રૂપ કરી ગતિ કરે છે, કે પડી ગયેલી પતાકાની પેઠે રૂપ કરી ગતિ કરે છે. [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! તે, ડંચી પતાકાની પેઠે અને પડી ગયેલી પતાકાની પેઠે-એ બન્ને પ્રકારે રૂપ કરી ગતિ કરે છે. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! શું તે એક દિશામાં (એક) પતાકા હોય એવું રૂપ કરી ગતિ કરે છે કે બે દિશામાં (એક સાથે બે) પતાકા હોય એવું રૂપ કરી ગતિ કરે છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! તે, એક દિશામાં પતાકા હોય એવું રૂપ કરીને ગતિ કરે છે, પણ બે દિશામાં પતાકા હોય એવું રૂપ કરીને ગતિ કરતો નથી. [પ્ર.૦] હે ભગવન્ ! તો શું તે વાયુકાય પતાકા છે ? [ઉ.૦] હે ગૌતમ ! તે વાયુકાય, પતાકા

૩ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૪
॥૨૮૬॥

બ્યાલ્યો-
પ્રશ્નિ:
॥૨૮૭॥

નથી. પળ વાયુકાય છે. ॥ ૧૫૬ ॥

પમ્મ ણં મંતે ! બલાહમે એમ મહં હતિરૂવં વા જાવ સંદમાણિયરૂવં વા પરિણામેસા ?, હંતા પમ્મ । પમ્મ ણં મંતે ! બલાહમે એમ મહં હતિરૂવં પરિણામેસા અણેગાઈં જોયણાઈં ગમિસં ?, હંતા પમ્મ, સે મંતે ! કિં આય-
હ્દીએ ગચ્છહ પરિહ્દીએ ગચ્છહ ?, ગોયમા ! નો આયહ્દીએ ગચ્છતિ, પરિહ્દીએ ગં, એવં નો આયકમ્મુણા,
પરકમ્મુણા, નો આયપઓગેણં, પરપ્પઓગેણં, ઝસિતોદયં વા ગચ્છહ પયોદયં વા ગચ્છહ, સે મંતે ! કિં બલાહમે ?
હત્થી ?, ગોયમા ! બલાહમે ણં સે, ણો સ્વલ્લુ સા હત્થી, એવં પુરિસેણ આસે હત્થી ॥ પમ્મ ણં મંતે ! બલાહમે એમ
મહં જાણરૂવં પરિણામેસા અણેગાઈં જોયણાઈં ગમિસં જહા હતિરૂવં તહા માણિયરૂવં, ણવરં એગઓચ્ચકવાલંપિ
ગચ્છહ(ત્તિ) માણિયરૂવં, જુગ્ગગિલ્લિથિલ્લિસીયાસંદમાણિયાણં તહેવ ॥ (સૂ. ૧૫૭) ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! બલાહમે-બલાહક એક મોટું સ્ત્રીરૂપ યાવત્-પાલસી-મીયાના પરિણમાવવા સમર્થ છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ !
હા, તે, તેમ કરવા સમર્થ છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! બલાહક, એક મોટું સ્ત્રીરૂપ કરીને (પરિણમાવીને) અનેક યોજનો સુધી જવા
સમર્થ છે ? [ઉ૦] હા, તે, તેમ કરવા સમર્થ છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શું તે બલાહક, આત્મક્રદિથી ગતિ કરે છે કે પરક્રદિથી ગતિ
કરે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે, આત્મક્રદિથી ગતિ કરતો નથી, પણ પરક્રદિથી ગતિ કરે છે. એ પ્રમાણે આત્મકર્મ અને આત્મપ્ર-
યોગથી પણ ગતિ કરતો નથી પણ પરકર્મ અને પરપ્રયોગથી તે, ગતિ કરે છે. અને તે ઊંચી થયેલી કે પડી ગયેલી ધજાની પેટે
ગતિ કરે છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શું તે બલાહક, સ્ત્રી છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે બલાહક, સ્ત્રી નથી, પણ બલાહક છે. એ પ્રમાણે

૩ શતકે
ઉદ્દેશ: ૪
॥૨૮૭॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥૨૮૮॥

પુરુષ, ઘોડો, તથા હાથી વગેરે માટે જાણવું. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શું તે બલાહક, એક મોટા યાનનું રૂપ પરિણામી (કરી) અનેક યોજનો સુધી ગતિ કરી શકે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! જેમ સ્ત્રીરૂપ સંબંધે કહ્યું તેમ યાનના રૂપ સંબંધે પણ સમજવું. વિશેષ એ કે, તે એક પેઢું રાસ્ટ્રીને પણ ચાલે અને બન્ને તરફ પૈડું રાસ્ટ્રીને પણ તે ચાલે. તથા તેજરીતે જુગ, ગિલ્લિ, થિલ્લિ, શિબિકા અને સ્પંદમાનિકાના રૂપ સંબંધે પણ જાણવું. ॥ ૧૫૭ ॥

જીવે ણં મંતે ! જે ભવિષ્ય નેરહસુ ઉવવજ્જિત્તે સે ણં મંતે ! કિંલેસેસુ ઉવવજ્જિત્તે ? , ગોયમા ! જલ્લેસાઈં દબ્બાઈં પરિયાહિત્તા કાલં કરેહ તલ્લેસેસુ ઉવવજ્જિત્તે, તં-કણ્હલેસેસુ વા નીલલેસેસુ વા કાઉલેસેસુ વા, એવં જસ્સ જા લેસ્સા સા તસ્સ ભાણિયવ્વા જાવ જીવે ણં મંતે ! જે ભવિષ્ય જોતિસિષ્ણેસુ ઉવવજ્જિત્તે ? પુચ્છા, ગોયમા ! જલ્લેસાઈં દબ્બાઈં પરિયાહિત્તિરત્તા કાલં કરેહ તલ્લેસેસુ ઉવવજ્જિત્તે, તં-તેઉલેસેસુ । જીવે ણં મંતે ! જે ભવિષ્ય વેમાણિષ્ણેસુ ઉવવજ્જિત્તે સે ણં મંતે ! કિંલેસેસુ ઉવવજ્જિત્તે ? , ગોયમા ! જલ્લેસાઈં દબ્બાઈં પરિયાહિત્તા કાલં કરેહ તલ્લેસેસુ ઉવવજ્જિત્તે, તં-તેઉલેસેસુ વા પમ્હલેસેસુ વા સુક્કલેસેસુ વા ॥ (સૂ૦ ૧૫૮)

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જે જીવ, નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવાને યોગ્ય છે તે, હે ભગવન્ ! કેવી લેશ્યાવાલાઓમાં ઉત્પન્ન થાય ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! જીવ, જેવી લેશ્યાવાલાં દ્રવ્યોનું ગ્રહણ કરી કાલ કરે છે તેવી લેશ્યાવાલામાં તે, ઉત્પન્ન થાય છે, તે આ પ્રમાણે:- કૃષ્ણ, નીલ, અને કાપોતલેશ્યાવાલામાં અર્થાત્ જે જેની લેશ્યા હોય, તેની તે લેશ્યા કહેવી. એ પ્રમાણે બીજા પણ પ્રશ્નો કરવા યાવત્- [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જે જીવ, જ્યોતિષિકોમાં ઉત્પન્ન થવાને યોગ્ય છે તે, કેવી લેશ્યાવાલાઓમાં ઉત્પન્ન થાય ? [ઉ૦] હે

૩ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૪
॥૨૮૮॥

व्याख्या
प्रज्ञप्तिः
॥२८९॥

गौतम ! जीव, जेवी लेइयावाळा द्रव्योनुं ग्रहण करी काळ करे छे तेवी लेइयावाळामी ते, उत्पन्न थाय छे ते ओ प्रमाणे:-तेजीले-
इयावाळाओमां. [प्र०] हे भगवन् ! जे जीव वैमानिकीमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन् ! केवी लेइयावाळाओमां उत्पन्न
थाय ? [उ०] हे गौतम ! जीव, जेवी लेइयावाळा द्रव्योनुं ग्रहण करी काळ करे छे तेवी लेइयावाळामी ते, उत्पन्न थाय छे ते ओ
प्रमाणे तेजोलेइयावाळाओमां, पद्मलेइयावाळाओमां अने शुक्ललेइयावाळाओमां. ॥ १५८ ॥

अणगारे णं भंते ! भावियप्पा बाहिरए पोग्गले अपरियाइत्ता पभू बेभारं पच्चयं उल्लंघेत्ताए वा पलंघेत्ताए
वा ?, गोयमा ! णो तिण्ढे समट्ठे । अणगारे णं भंते ! भावियप्पा बाहिरए पोग्गले परियाइत्ता पभू बेभारं
पच्चयं उल्लंघेत्ताए वा पलंघेत्ताए वा ?, हंता पभू । अणगारे णं भंते ! भावियप्पा बाहिरए पोग्गले अपरियाइत्ता
जावइयाइं रायगिहे नगरे रुवाइं एवइयाइं विकुब्बित्ता बेभारं पच्चयं अंतो अणुप्पविसित्ता पभू ममं वा
विसमं करेत्ताए विसमं वा समं करेत्ताए ?, गोयमा ! णो इण्ढि समट्ठे, एवं चेव वितिओऽवि आलावगो, णवरं
परियातित्ता पभू ॥ से भंते ! किं माई विकुब्बति अमाई विकुब्बइ ?, गोयमा ! माई विकुब्बइ, नो अमाई विकु-
ब्बति, से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुच्चइ जाव नो अमाई विकुब्बइ ?, गोयमा ! माई णं पणीयं पाणभोयणं भोच्चा २
वामेति, तस्म णं तेणं पणीएणं पाणभोयणेणं अट्ठिं अट्ठिमिंजा बहली भवंति पयणुए मंससोणिए भवति, जेऽविय
से अहावायरा पोग्गला तेऽविय से परिणमंति, तजहा सोतिंदियत्ताए जाव फांमिंदियत्ताए अट्ठिअट्ठिमिअकिस-
मंसुरोमनहत्ताए सुक्कत्ताए सोणियत्ताए, अमाई णं ल्हं पाणभोयणं भोच्चा २ णो वामेइ, तस्सं णं तेणं ल्हं

३ शतके
उपेक्षः ४
॥२८९॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૨૯૦॥

પાયભોયણેણં અટ્ટિઅટ્ટિમિજાઃ પયણુભવંતિ બહુલે મંસસોણિય, જેઽવિય સે અહાવાદરા પોગ્ગલા તેઽવિય સે પરિણમંતિ, તંજહા-ઉચ્ચારત્તાય પાસવળસાય જાવ સોણિયત્તાય, સે તેણદ્દેણં જાવ નો અમાઈ વિકુવ્વહ ॥ માઈ ણં તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોહ્યપડિક્કંતે કાલં કરેહ નત્થિ તસ્સ આરાહણા । અમાઈ ણં તસ્સ ઠાણસ્સ આલોહ્યપડિક્કંતે કાલં કરેહ અત્થિ તસ્સ આરાહણા । સેવં ભેતે ! સેવં ભેતે ! ત્તિ (સૂ. ૧૫૯) ॥ તઈયસય ચઉત્થો ઉદેસો સમત્તો ૩-૪ ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! ભાવિતાત્મા અનગાર, બહારનાં પુદ્ગલોનું ગ્રહણ કર્યા સિવાય વૈભાર પર્વતને ઓઢંગી શકે છે, પ્રલંઘી શકે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ નથી. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! ભાવિતાત્મા અનગાર, બહારનાં પુદ્ગલોનું ગ્રહણ કરીને વૈભાર પર્વતને ઓઢંગી શકે છે, પ્રલંઘી શકે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા, તે, તેવી રીતે તેમ કરવા સમર્થ છે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! ભાવિતાત્મા અનગાર, બહારનાં પુદ્ગલોનું ગ્રહણ કર્યા સિવાય, જેટલાં રૂપો રાજગૃહ નગરમાં છે, તેટલાં રૂપોને વિકુર્વિ વૈભાર પર્વતમાં પ્રવેશ કરી તે સમ પર્વતને વિષમ કરી શકે ? કે તે વિષમ પર્વતને સમ કરી શકે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ નથી, તે એ પ્રમાણે ન કરી શકે. એજ રીતે બીજો આલાપક પણ કહેવો. વિશેષ એ કે, પુદ્ગલોનું ગ્રહણ કરીને પૂર્વ પ્રમાણે કરી શકે છે' એ પ્રમાણે કહેવું. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શું માયી (પ્રમત્ત) મનુષ્ય વિકુર્વણ કરે કે અનાયી (અપ્રમત્ત) મનુષ્ય વિકુર્વણ કરે. [ઉ૦] હે ગૌતમ ! માયી મનુષ્ય, પ્રણીત (ધી વગેરેથી સૂચકાશદાર) એવું પાન ભોજન કરે છે, એવું ભોજન કરી કરીને વપન કરે છે. તે પ્રણીત પાન ભોજનદ્વારા તેના હાડ અને હાડમાં રહેલી મજ્જા તે ઘન થાય છે તથા તેનું માંસ અને લોહી પ્રતનું થાય છે. વઢી તેના (તે ભોજ-

૩ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૪
॥૨૯૦॥

આચાર્ય
પ્રશ્નસિઃ
॥૨૯૧॥

નેના) જે યથાભાવર પુદ્ગલો છે તેનું તેને તે તે રૂપે પરિણમન થાય છે. તે આ પ્રમાણે:- શ્રોત્રેન્દ્રિયપણે યાવત્-સ્પર્શેન્દ્રિયપણે, તથા હાડપણે, હાડની મજ્જાપણે, કેશપણે, ક્ષમશ્રુપણે, રોમપણે, નખપણે, વીર્યપણે અને લોહિપણે (તે પુદ્ગલો) પરિણમે છે. અને અમાયી મનુષ્ય તો લૂલુ એવું ભોજન કરે છે, એવું મોજન કરીને તે વમન કરતો નથી. તે લૂલુ પાન મોજનદ્વારા તેનાં હાડની મજ્જા પ્રત્યુ થાય છે અને તેનું માંસ અને લોહી ઘન થાય છે તથા તેના જે યથાભાવર પુદ્ગલો છે તેનું પણ તેને પરિણમન થાય છે. તે આ પ્રમાણે છે:-ઉચ્ચારપણે, મૂત્રપણે અને યાવત્-લોહિપણે. તો તે કારણથી યાવત્-અમાયી મનુષ્ય વિકુર્વણ કરતો નથી? માયી, તે કરેલી પ્રવૃત્તિનું આલોચન અને પ્રતિક્રમણ કર્યા સિવાય કાઝ કરે છે માટે તેને આરાધના નથી અને અમાયી, તે પોતાની ભૂલવાઠી પ્રવૃત્તિનું આલોચન અને પ્રતિક્રમણ કરીને કાઝ કરે છે માટે તેને આરાધના છે. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે ભગવન ! તે એ પ્રમાણે છે, ॥ ૧૬૯ ॥

મગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ ભગવતીમૂત્રના ત્રીજા શતકમાં ચોથા ઉદ્દેશાનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

૩ શતકે
ઉદ્દેશ: ૪
॥૨૯૧॥

બ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાપ્તિઃ
॥૨૯૨॥

ઉદ્દેશક ૫.

(ચોથા ઉદ્દેશકમાં વિકુર્વણા સંબંધી દલીલ કહી છે અને પાંચમા ઉદ્દેશકમાં તેજ દલીલકરતે વિશેષતાથી કહે છે.)

અળગારે ણં ભંતે ! ભાવિયપ્પા બાહિરે પોગ્ગલે અપરિયાહત્તા પમ્મુ એગં મહં હત્થિરૂવં વા જાવ સંદમાણિ-
યરૂવં વા વિઉઢ્ઠિવત્તણ ? , ણો તિ , અળગારે ણં ભંતે ! ભાવિયપ્પા બાહિરે પોગ્ગલે પરિયાહત્તા પમ્મુ એગં મહં
હત્થિરૂવં વા જાવ સંદમાણિયરૂવં વા વિઉઢ્ઠિવત્તણ ? , હંતા પમ્મુ , અળગારે ણં ભંતે ! ભાવિ . કેવતિયાહં પમ્મુ
હત્થિરૂવાહં વિકુઢ્ઠિવત્તણ ? , ગોયમા ! સે જહાનામણે જુવહં જુવાણે હત્થેણં હત્થે ગેણ્હેજ્ઞા ચક્કસ્સ વા નામ્મી
અરગા ઉત્તાસિયા એવામેવ અળગારેઽવિ ભાવિયપ્પા વેઉઢ્ઠિવસમુગ્ધાણં સમોહ્ણહં જાવ પમ્મુ ણં ગોયમા !
અળગારે ણં ભાવિયપ્પા કેવલકપ્પં જંબુદ્ધીવં દીવં ચદ્દહિં હત્થીરૂવેહિં આહંસં વિકિલ્લં જાવ એસ ણં ગોયમા ! અળ-
ગારસ્સ ભાવિ . અયમેયારૂવે વિસણે વિસયમેત્તે બુદ્ધહં , નો ચેવ ણં સંપત્તીણે વિકુઢ્ઠિવસુ વા ૩ , એવં પરિવાહીણે
નેયઢ્ઠવં જાવ સંદમાણિયા .

[પ્ર૦] હે મગવન્ ! ભાવિતાત્મા અળગાર, બહારનાં પુદ્ગલોને લીધા સિવાય એક મોટા સ્ત્રીરૂપને યાવન્-પાલ્લી=મીયાના રૂપને
વિકુર્વવા સમર્થ છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ નથી. [પ્ર૦] હે મગવન્ ! ભાવિતાત્મા અળગાર, બહારનાં પુદ્ગલોને લઈને
એક મોટા સ્ત્રીરૂપને યાવન્-પાલ્લી=મીયાના રૂપને વિકુર્વવા સમર્થ છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા, તે તેમ કરવા સમર્થ છે. [પ્ર૦] હે

૩ શતકે
ઉદ્દેશ:૫
॥૨૯૨॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२९३॥

भगवन् ! भावितात्मा अनगार केटलां स्त्रीरूपोने विकुर्ववा समर्थ छे ? [उ०] हे गौतम ! जेम कोई एक युवान, युवतिने कांडाथी वाळवापूर्वक पकडे अथवा जेम पैडानी धरी आराओथी व्याप्त होय तेम भावितात्मा अनगार पण वैक्रियसमुद्घातथी समवहत थई यावत्-हे गौतम ! भावितात्मा अनगार आखा जंबूक्षीपने घणां स्त्रीरूपोवडे आकीर्ण. व्यतिकीर्ण यावत्-करी शके छे. हे गौतम ! भावितात्मा अनगारनो आ ए प्रकारनो मात्र विषय छे, पण ए प्रकारे कोईवार विकुर्वण थयुं नथी, थतुं नथी अने थशे नहि. एज प्रमाणे क्रमपूर्वक यावत्-पालखी=मीयानारूप संबंधे समजधुं.

से जहानामए केइ पुरिसे अमिचम्मपायं गहाय गच्छेज्जा एवामेव भावियप्पा अणगारेऽवि अमिचम्मपायहत्थकिच्चगएणं अप्पाणेणं उड्डं वेहासं उप्पइज्जा, हंता उप्पइज्जा। अणगारे णं भंते ! भावियप्पा केवतियाइं पभू अमिचम्मपायहत्थकिच्चगयाइं रुवाइं विउव्वित्तए !, गोयमा ! से जहानामए-जुवतिं जुवाणे हत्थेणं हत्थे गेणहेज्जा तं चेव जाव विउव्विसु वा ३ से जहानामए केइ पुरिसे एगओपडागं काउं गच्छेज्जा, एवामेव अणगारेऽवि भावियप्पा एगओपडागाहत्थकिच्चगएणं अप्पाणेणं उड्डं वेहासं उप्पइज्जा ?, हंता गोयमा ! उप्पइज्जा। अणगारे णं भंते ! भावियप्पा केवतियाइं पभू एगओपडागाहत्थकिच्चगयाइं रुवाइं विकुव्वित्तए ? एवं चेव जाव विकुव्विसु वा ३। एवं दुहओपडागंपि।

[प्र०] हे भगवन् ! जेम कोई एक पुरुष तरवार अने ढाल लइने गति करे, एज प्रमाणे भावितात्मा अनगार पण तरवार अने ढालवाळा मनुष्यनी पेठे कोइपण कार्यने अंगे पोते उंचे आकाशमां उडे ? [उ०] हे गौतम ! हा, उडे. [प्र०] हे भगवन् ! भावि-

३ शतके
उद्देशः ४
॥२९३॥

ધ્યાન્યા-
પ્રશ્નિ:
॥૨૯૪॥

તાત્મા અનગાર, તરવાર અને ઢાલવાળા મનુષ્યના જેવાં કેટલાં રૂપો વિકુર્વી શકે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! જેમ કોઈ એક યુવાન યુવતીને કાંઠાથી પકડે યાવત્-વિકુર્વણ થતી નથી અને વિકુર્વણ થશે પણ નહિ. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જેમ કોઈ એક પુરુષ એક પતાકા કરીને ગતિ કરે એજ પ્રમાણે ભાવિતાત્મા અનગાર પણ, હાથમાં એક પતાકા ધરીને ચાલનાર પુરુષના જેવાં કેટલાં રૂપો કરી શકે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! પૂર્વની પેઠેજ જાણવું. અને યાવત્-વિકુર્વણ થયું નથી, થતું નથી, અને થશે નહિ. એ પ્રમાણે બે તરફ ધજાવાળી પતાકા સંબંધે પણ સમજવું. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! જેમ કોઈ એક પુરુષ એક તરફ જનોઈ કરીને ગતિ કરે એજ પ્રમાણે ભાવિતાત્મા અનગાર પણ, એક તરફ જનોઈ કરીને ચાલનાર પુરુષની પેઠે પોતે કોઈ કાર્યને લીધે ડુંચે આકાશમાં ડહે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! હા ડહે. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! ભાવિતાત્મા અનગાર પોતે, કાર્ય પરત્વે એક તરફ જનોઈવાળા પુરુષના જેવાં કેટલાં રૂપો વિકુર્વી શકે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! તેજ પ્રમાણે જાણવું. અને યાવત્-વિકુર્વણ કર્યું નથી, વિકુર્વણ કરતો નથી અને વિકુર્વણ કરશે પણ નહિ. એ પ્રમાણે બે તરફ જનોઈવાળા પુરુષના જેવાં રૂપો સંબંધે પણ સમજવું.

સે જહાનામએ-કેહ પુરિસે એગઝોજનોવહતં કાઠં ગચ્છેજ્ઞા, એવામેવ અણ૦ ભા૦ એગઝોજણોવહયકિચ્છગણં અપ્પાણેણં ડહ્હં વેહાસં ડપ્પએજ્ઞા ? હંતા ! ડપ્પએજ્ઞા, અણગારેણં મંતે ! ભાવિયપ્પા કેવતિયાઈં પમ્મ એગઝોજણો વહયકિચ્છગયાઈં રૂવાઈં વિકુલ્લિત્તએ ? તં ચેવ જાવ વિકુલ્લિસુ વા ૩, એવં દુહઝોજણોવહયંપિ । સે જહાનામએ-કેહ પુરિસે એગઝો પલ્હત્થિયં કાઠં ચિદ્દેજ્ઞા, એવામેવ અણગારેઽવિ ભાવિયપ્પા એવં ચેવ જાવ વિકુલ્લિસુ વા ૩, એવં દુહઝોપલિયંકંપિ । અણગારેણં મંતે ! ભાવિયપ્પા બાહિરએ પોમ્મલે અપરિયાહિત્તા પમ્મ એગં મહં આસરૂવં

૩ શતકે
ઉદ્દેશ:૪
॥૨૯૪॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२९५॥

वा हस्तिरूपं वा सीहरूपं वा बग्धवगदीवियअच्छतरच्छपरासररूपं वा अभिजुंजित्तए ?, जो तिणट्ठे समट्ठे, अण-
गारे णं एवं बाहिरए पोग्गळे परियादित्ता पभू । अणगारे णं भंते ! भा० एगं महं आसरूपं वा अभिजुंजित्ता
अणेगाइं जोयणाइं गमित्तए ?, हंता ! पभू, से भंते ! किं आयड्डीए गच्छति परिड्डीए गच्छति ?, गोयमा !
आइड्डीए गच्छइ, नो परिड्डीए, एवं आयकम्मणु णा, नो परकम्मणुणा, आयप्पओगेणं, नो परप्पओगेणं, उस्सि-
ओदयं वा गच्छइ, पयोदगं वा गच्छइ ।

[प्र०] हे भगवन् ! जेम कोइ एक पुरुष एक तरफ पलोटी करीने बेसे, एज प्रमाणे भावितात्मा अनगार पण एना जेवुं रूप
करीने आकाशमां उडे ? [उ०] हे गौतम ! एज प्रमाणे जाणवुं अने यावत्-विकुर्वण कर्तुं नथी, विकुर्वता नथी. अने विकुर्वशे पण
नहि, ए प्रमाणे बे तरफ पलोटी संबंधे पण समजवुं. [प्र०] हे भगवन् ! जेम कोइ एक पुरुष एक तरफ पर्यकामक करीने बेसे,
एज प्रमाणे भावितात्मा अनगार पण एना जेवुं रूप करीने आकाशमां उडे ? [उ०] हे गौतम ! एज प्रमाणे जाणवुं अने यावत्-
विकुर्वण कर्तुं नथी, विकुर्वण थतुं नथी अने विकुर्वण थशे पण नहि, ए प्रमाणे बे तरफना पर्यकामन संबंधे पण समजवुं. [प्र०] हे
भगवन् ! भावितात्मा अनगार बहारनां पुद्गलो ग्रहण कर्त्ता शिवाय एक भोट्टा घोडाना रूपने, हाथीना रूपने, सिंहना रूपने,
वाघना रूपने, नारना रूपने, दीपडाना रूपने, रीछना रूपने, नाना वाघना रूपने, अने शरभना रूपने अभियोजवा समर्थ छे ?
[उ०] हे गौतम ! ए वात समर्थ नथी. [प्र०] हे भगवन् ! भावितात्मा अनगार बहारना पुद्गलोने लईने पूर्व प्रमाणे करवा समर्थ
छे ? [उ०] हे गौतम ! बहारना पुद्गलोने लईने ते अनगार पूर्व प्रमाणे करी शके छे. [प्र०] हे भगवन् ! भावितात्मा अनगार,

३ शतके
उद्देशः ४
॥२९५॥

શ્રીમાદગ્યા-
પ્રજ્ઞામિ:
૧૨૯૬॥

एक मोटा घोडाना रूपने अभियोजी अनेक योजनो सुधी जवाने समर्थ छे ? [उ०] हे गौतम ! ते तेम करवा समर्थ छे. [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते आत्मक्रद्धिथी जाय छे, पारकी क्रद्धिथी जाय छे ? [उ०] हे गौतम ! आत्मक्रद्धिथी जाय छे, पण पारकी क्रद्धिथी जतो नथी. ए प्रमाणे पोताना कर्मथी जाय छे. पण पारकाना कर्मथी जतो नथी, पोताना प्रयोमथी जाय छे पण पारकाना प्रयोमथी जतो नथी. तथा ते सीधो पण जई शके छे अने विपरीत पण जई शके छे.

से णं भंते ! किं अणगारे ? आसे ?, गोयमा ! अणगारे णं से, नो खलु से आसे, एवं जाव परासररूवं वा । से भंते ! किं मायी विकुब्बति, अमायी विकुब्बति ?, गोयमा ! मायी विकुब्बति, नो अमायी विकुब्बति, माई णं भंते ! तस्स ठाणस्स अणालोइयपडिक्कंते कालं करेइ कहिं उववज्जति ?, गोयमा ! अन्नयरेसु आभियोगेसु देवलोगेसु देवत्ताए उववज्जइ, अमाई णं तस्स ठाणस्स आलोइयपडिक्कंते कालं करेइ कहिं उववज्जति ?, गोयमा ! अन्नयरेसु अण-भिओगेसु देवलोगेसु देवत्ताए उववज्जइ, सेवं भंते २ त्ति, गाहा-इत्थीअसीपडागा जण्णोवइए य होइ बोद्धवे । पल्हत्थियपलियंके अभिओगविकुब्बणा माई ॥ २६ ॥ (सू० १६०) तईए सए पंचमो उद्देशो समत्तो ॥ ३-५ ॥

[प्र०] हे भगवन् ! शुं ते अनगार अश्व=घोडो कहेवाय [उ०] हे गौतम ! ते अनगार छे, पण घोडो नथी. ए प्रमाणे शरभना रूप सुधीना बधारूपसंबंधी जाणवुं. [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते विकुर्वण मायी अनगार करे, के अमायी अनगार पण करे ? [उ०] हे गौतम ! ते विकुर्वण मायी अनगार करे अमायी अनगार न करे. [प्र०] हे भगवन् ! ते प्रकारवुं विकुर्वण कयां पल्ली ते संबंधी आलोचन के प्रतिक्रमण कयां सिवाय जो ते विकुर्वण करनार मायी साधु काळ करे, तो ते क्यां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते साधु, कोइ

३ शतके
उद्देशः ५
॥ २९६ ॥

વ્યાખ્યા-
પ્રજ્ઞાસિ:
॥૨૯૭॥

एक जातना अनाभियोगिक देवलोकमां देवपणे उत्पन्न थाय? हे भगवन् ! ते ए प्रमाणे छे, हे भगवन् ! ते ए प्रमाणे छे.

माथार्थ:-इत्थी=स्त्री, असी=तरवार, पडामा=पताका, जणगोवइ=जनोइ अने पर्यकासन, ए बधां रूपोने अभियोग अने विकुर्वण संबंधी हकीकत आ उद्देशकर्मां छे तथा ए प्रमाणे मायी साधु करे छे एम पण जणाच्युं छे, ॥ १५९ ॥

भगवत् सुधर्मस्वामीप्रणीत श्रीमद् भगवतीसूत्रना त्रीजा शतकमां पांचमा उद्देशानो मूलार्थ संपूर्ण थयो.

उद्देशक ६.

(पांचमा उद्देशकની પેઠે આ છટ્ટો ઉદ્દેશક પળ વિકુર્વણા સંબંધી હકીકતને લગતોજ છે)

अणगारे णं भंते ! भावियप्पा माई मिच्छदिट्ठी वीरियलद्धीए वेउन्वियलद्धीए विभगनाणलद्धीए वाणारसिं नगरिं समोहए समोहणित्ता रायगिहे नगरे रुवाइं जाणति पासति ?, हंता जाणइ पासइ । से भंते ! किं तहा- भावं जाण० पा० अन्नहाभावं जा० पा० ?, गोयमा ! णो तहाभावं जाण० पा०, अण्णहाभावं जा० पा० । से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-नो तहाभावं जा० पा०, अन्नहाभावं जाण० पा० ?, गोयमा ! तस्म णं एवं भवति- एवं खलु अहं रायगिहे नगरे समोहए समोहणित्ता वाणारसीए नगरीए रुवाइं जाणामि पासामि, से से दंसणे विवच्चासे भवति, से तेणट्ठेणं जाव पासति । अणगारे णं भंते ! भावियप्पा माई मिच्छदिट्ठी जाव रायगिहे

૩ શતકે
ઉદ્દેશ: ૬
॥૨૯૭॥

व्याख्या-
प्रश्नमि:

॥२९८॥

नगरे समोहए समोहजित्ता वाणारसीए नगरीए रूबाइं जाणइ पासइ ?, हंता जाणइ पासइ, तं खेव जाव तस्स णं एवं होइ-एवं खल्लु अहं वाणारसीए नगरीए समोहए २ रायगिहे नगरे रूबाइं जाणामि पासामि, से से दंसणे विवच्चासे भवति, से तेणहेणं जाव अन्नहाभावं जाणइ पासइ ॥

[प्र०] हे भगवन् ! राजगृह नगरमां रहेलो मिथ्यादृष्टि अने मायी-कषायी भावितात्मा अनगार वीर्यलब्धिथी, वैक्रियलब्धिथी अने विभंगज्ञानलब्धिथी वाणारसी नगरीनुं विकुर्वण करीने (तद्गत) रूपोने जाणे, जूए ? [उ०] हे गौतम ! हा, ते, ते रूपोने जाणे अने जूए. [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते तथाभावे जाणे अने जूए, के अन्यथाभावे जेवुं छे तेथी विपरीत रीते जाणे अने जूए ? [उ०] हे गौतम ! ते तथाभावे न जाणे अने न जूए, पण अन्यथाभावे जाणे अने जूए. [प्र०] हे भगवन् ! तेम थवानुं शुं कारण ? ते तथाभावे न जाणे अने न जूए; पण अन्यथाभावे जाणे अने जूए ? [उ०] हे गौतम ! ते साधुना मनमां एम थाय छे के-वाराणसीमां रहेलो हुं राजगृह नगरनी विकुर्वणा करीने (तद्गत) रूपोने जाणुं छुं अने जोउं छुं. एवुं तेनुं दर्शन विपरीत होय छे माटे आ कारणथी-ने, जूए छे. [प्र०] हे भगवन् ! वाराणसीमां रहेलो मायी, मिथ्यादृष्टि भावितात्मा अनगार यावत्-राजगृह नगरनुं विकुर्वण करीने (तद्गत) रूपोने जाणे अने जूए ? [उ०] हे गौतम ! हा, ते, ते रूपोने जाणे अने जूए. यावत्-ते साधुना मनमां एम थाय छे के, राजगृह नगरमां रहेलो हुं वाराणसी नगरीनी विकुर्वणा करीने रूपोने जाणुं छुं अने जोउं छुं; एवुं तेनुं दर्शन विपरीत होय छे माटे आ हेतुथी ते अन्यथाभावे जाणे छे अने जूए छे.

अणगारे णं भंते ! भावियणा माई मिच्छदिही वीर्यलब्धीए वेडवियलब्धीए विभंगणाणलब्धीए वाणारसिं

३ शतके
उद्देशः ६

॥२९८॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥२९९॥

नगरिं रायगिहं च नगरं अंतरा एगं महं जणवयवग्गं समोहए २ बाणारसिं नगरिं रायगिहं च नगरं अंतरा एगं महं जणवयवग्गं जाणति पासति, से भंते ! किं तहाभावं जाणइ पासइ अन्नहाभावं जाणइ पा० ? गोयमा ! जो तहाभावं जाणति पासइ, अन्नहा भावं जाणइ पासइ, से केणट्ठेणं जाव पासइ ? गोयमा ! तस्सखलु एवं भवति- एस खलु बाणारसी[ए] नगरी, एस खलु रायगिहे नगरे, एस खलु अंतरा एगे महं जणवयवग्गे, नो खलु एस महं वीरियलद्धी वेडव्वियलद्धी विभंगनाणल० इइही जुत्ती जसं बले वीरिए पुरिसङ्कारपरक्कमे लद्धे पत्ते अभिस- मण्णागए, से से दंसणे विवच्चासे भवति, से तेणट्ठेणं जाव पासति ॥

[प्र०] हे भगवन् ! मार्या मिथ्यादृष्टि भावेतात्मा अनगार वीर्यलब्धिथी, वैक्रियलब्धिथी अने विभंगज्ञानलब्धिथी वाराणसी नगरी अने राजगृह नगरनी वच्चे एक मोटा मनुष्य समुदायनी विकुर्वणा करे अने तेम कर्या पछी ते वाराणसी नगरी अने राजगृह नगरनी वच्चे एक मोटा जनसमूह वर्गने जाणे अने जूए ? [उ०] हे गौतम ! हा. ते, तेने जाणे अने जूए ? [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते, तेने तथाभावे जाणे जूए, के अन्यथाभावे जाणे जूए. [उ०] हे गौतम ! ते, तेने तथाभावे न जाणे अने न जूए; पण अन्यथाभावे जाणे अने जूए. [प्र०] हे भगवन् ! ते प्रकारे जाणे अने जूए, यावत्-तेनुं शुं कारण ? [उ०] हे गौतम ! ते साधुना मनमां एम थाय छे के, आ वाराणसी नगरी छे अने आ राजगृह नगर छे, तथा ए बेनी वच्चे आवेलो आ एक भोटो जनपद वर्ग छे, पण ते मारी वीर्यलब्धि, वैक्रियलब्धि के विभंगज्ञानलब्धि नथी, तथा में मेळवेलं प्राप्त करेलं अने मारी पासे रहेलं ऋद्धि, द्युति, यश, बल, वीर्य के पुरुषाकार पराक्रम नथी, तेवुं ते साधुनुं दर्शन विपरीत थाय छे ते कारणथी यावत्-ते, ते प्रमाणे जाणे छे अने जूए छे.

३ शतके
वर्षः ६
॥२९९॥

બ્યાલ્યા-
પ્રશ્નસિ:
॥૩૦૦॥

અળગારે ણં મંતે ! ભાવિયપ્પા અમાઈ સમ્મદિટ્ઠી વીરિયલદ્ધીયે વેડઙ્ગિયલદ્ધીયે ઓહિનાણલદ્ધીયે રાયગિહે નેગરે સમોહણે ૨ વાણારસીયે નગરીયે રૂવાઈં જાણઈ પાસઈ ? હંતા, સે મંતે । કિં તહાભાવં જાણઈ પાસઈ અન્ન-હાભાવં જાણતિ પાસતિ ? , ગોયમા ! તહાભાવં જાણતિ પાસતિ, નો અન્નહા ભાવં જાણતિ પાસતિ, સે કેણદ્દેણં મંતે ! એવં વુચ્છઈ ? , ગોયમા ! તસ્સ ણં એવં ભવતિ-એવં સ્વલુ અહં રાયગિહે નગરે સમોહણિત્તા વાણારસીયે નગરીયે રૂવાઈં જાણામિ પાસામિ, સે સે દંસણે અવિવચ્છાસે ભવતિ, સે તેણદ્દેણં ગોયમા ! એવં વુચ્છતિ, વીઓ આલાવગો એવં ચેવ, નવરં વાણારસીયે નગરીયે સમોહણા નેયન્વા, રાયગિહે નગરે રૂવાઈં જાણઈ પાસઈ ।

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! વારાણસી નગરીમાં રહેલો અમાયી, સમ્યગ્દષ્ટિ ભાવિતાત્મા અનગાર વીર્યલબ્ધિથી, વૈકિયલબ્ધિથી, અને અવધિજ્ઞાનલબ્ધિથી રાજગૃહ નગરનું વિકુર્વણ કરીને રૂપોને જાણે અને જૂએ ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! હા, તે, તે રૂપોને જાણે અને જૂએ. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! શું તે, તે રૂપોને તથાભાવે જાણે અને જૂએ, કે અન્યથાભાવે જાણે, જૂએ ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે, તે રૂપોને તથાભાવે જાણે અને જૂએ, પણ અન્યથાભાવે ન જાણે અને ન જૂએ. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! તેમ થવાનું શું કારણ ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તે સાધુના મનમાં એમ થાય છે કે, વારાણસી નગરીમાં રહેલો હું રાજગૃહ નગરની વિકુર્વણ કરીને રૂપોને જાણું છું, તથા જોઉં છું. તેવું તેનું દર્શન વિપરીતતા વિનાનું હોય છે, તે કારણથી હે ગૌતમ ! ‘તે તથાભાવે જાણે છે અને જૂએ છે’ એમ કહ્યું છે. વીજો આલાપક પણ એરીતે કહેવો. વિશેષ એ કે,—વિકુર્વણા વારાણસીની સમજવી અને રાજગૃહમાં રહીને રૂપોનું જોવું અને જાણવું સમજવું

અળગારે ણં મંતે ! ભાવિયપ્પા અમાઈ સમ્મદિટ્ઠી વીરિયલદ્ધીયે વેડઙ્ગિયલદ્ધીયે ઓહિનાણલદ્ધીયે રાયગિહં

૩ શતકે
ઉદ્દેશ:૬
॥૩૦૦॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥३०१॥

नगरं वाणारसिं नगरिं च अंतरा एगं महं जणवयवग्गं समोहए २ रायगिहं नगरं वाणारसिं च नगरिं तं च अंतरा एगं महं जणवयवग्गं जाणइ पासइ ?, हुंता जा० पा०, से भंते ! किं तहाभावं जाणइ पासइ अन्नहाभावं जाणइ पासइ ?, गोयमा ! तहाभावं जाणइ पा०, णो अन्नहाभावं जा० पा०, से केणट्ठेणं ?, गोयमा ! तस्स णं एवं भवति-नो खलु एस रायगिहे णगरे, णो खलु एस वाणारसी नगरी, नो खलु एस अंतरा एगे जणवयवग्गे, एस खलु ममं वीरियलद्धी वेउन्वियलद्धी ओहिणा णलद्धी इड्ढी जुत्ती जसे बले वीरिए पुरिसकारपरक्कमे लद्धे पत्ते अभिसमन्नागए से से दंसणे अविवचासे भवति से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चति-तहाभावं जाणति पासति, नो अन्नहाभावं जाणति पासति । अणगारे णं भंते ! भावियप्पा बाहिरए पोग्गले अपरियाइत्ता पभू एगं महं गामरूवं वा नगररूवं वा जाव सन्निवेसरूवं वा विकुट्ठिवत्तए ?, णो तिणट्ठे समट्ठे, एवं वितिओऽवि आलावगो, णवरं बाहिरए पोग्गले परियाइत्ता पभू । अणगारे णं भंते ! भावियप्पा केवतियाइं पभू गामरूवाइं विकुट्ठिवत्तए ?, गोयमा ! से जहानामए जुवतिं जुवाणे हत्थेणं हत्थे गेण्हेज्जा तं चेव जाव विकुट्ठिवसु वा ३ एवं जाव सन्निवेसरूवं वा ॥ (सू० १६२)

[प्र०] हे भगवन् ! अमायी, सम्यग्दृष्टि भावितात्मा अनगर वीर्यलब्धिथी, वैक्रियलब्धिथी अने अवधिज्ञानलब्धिथी राजगृह नगर अने वाराणसी नगरीनी वच्चे एक मोटो जनपद वर्ग विकुर्वे अने पल्ली राजगृह नगर अने वाराणसी नगरीनी वच्चे एक मोटा जनसमूहवर्गने जाणे अने जूए ? [उ०] हे गौतम ! हा, ते, तेने जाणे अने जूए. [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते साधु, तेने तथाभावे

३ शतके
उद्देशः ६
॥३०१॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥३०२॥

जाणे अने जूए, के अन्यथाभावे न जाणे अने जूए. [उ०] हे गौतम ! ते, तेने तथाभावे जाणे अने जूए, पण अन्यथाभावे न जाणे अने जूए. [प्र०] हे भगवन् ! तेनुं शुं कारण ? [उ०] हे गौतम ! ते साधुना मनमां एम थाय छे के, ए राजगृह नगर नथी, ए वाराणसी नगरी नथी अने ए बेनी वच्चेनो एक मोटो जनपद वर्ग नथी; पण ए मारी वीर्यलब्धि, वैक्रियलब्धि, के अवधिज्ञान-लब्धि छे; ए में मेळवेलां, प्राप्त करेलां अने मारी पासे रहेलां ऋद्धि, धृति, यश, बळ, वीर्य अने पुरुषाकार पराक्रम छे; तेनुं दर्शन अविपरीत होय छे. ते कारणथी हे गौतम ! एम कहेवाय छे के, ते साधु तथाभावे जाणे छे अने जूए छे, पण अन्यथाभावे जाणतो नथी तेम जोतो नथी. [प्र०] हे भगवन् ! भावितात्मा अनगार बहारनां पुद्गलो मेळव्या सिवाय एक मोटा गामना रूपने, नगरना रूपने, यावत्-संनिवेशना रूपने विकुर्ववा समर्थ छे ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी. ए प्रमाणे बीजो आलापक कहेवो. विशेष ए के, बहारनां पुद्गलोने मेळवीने ते साधु तेवां रूपोने विकुर्ववाने समर्थ छे. [प्र०] हे भगवन् ! भावितात्मा अनगार केटलां ग्राम रूपोने विकुर्ववाने समर्थ छे ? [उ०] हे गौतम ! जेम कोइ एक युवान पुरुष पोताना हाथे युवति=स्त्रीना हाथने मजबूत पकडीने बाळे ए रीते साधु ग्रामरूपोने, संनिवेशरूपोने विकुर्ववे. ॥ १६२ ॥

चमरस्स णं भंते ! असुरिंदस्स असुररन्नो कति आयरक्खदेवसाहस्सी पण्णत्ता !, गोयमा ! चत्तारि चउसट्ठीओ आयरक्खदेवसाहस्सीओ पण्णत्ताओ, ते णं आयरक्खा वण्णओ जहा रायप्पसेणइज्जे, एवं स-व्वेसिं इंदानं जस्स जत्तिया आयरक्खा भाणियव्वा । सेवं भंते ! २ ॥ (सू० १६३) तइयसए छट्ठो उदेसो संमत्तो ॥ ३-६ ॥

३ शतके
उद्देशः ६
॥३०२॥

ગ્યાસ્યા-
પ્રજ્ઞસિઃ
॥૩૦૩॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! અમુરેન્દ્ર, અમુરરાજ ચમરના આત્મરક્ષક દેવો કેટલા હજાર કહ્યા છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! ચમરના આત્મ-
રક્ષક દેવો ૨૫૬ હજાર છે, અહીં આત્મરક્ષક દેવોનું વર્ણન સમજવું, અને સઘટ્ટા ઇન્દ્રોમાં જેટલા આત્મરક્ષક દેવો હોય તે બધા
સમજવા. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે. એમ કહી વિહરે છે. ॥ ૧૬૩ ॥

ભગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ ભગવતીસૂત્રના ત્રીજા શતકમાં છઠ્ઠા ઉદ્દેશનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

ઉદ્દેશક ૭.

(છઠ્ઠા ઉદ્દેશકમાં ઇન્દ્રોના આત્મરક્ષક દેવો સંબંધી હકીકત જણાવી છે અને દ્વે સાતમા ઉદ્દેશકમાં ઇન્દ્રોના લોકપાલો
સંબંધી હકીકતને જણાવશે.)

રાયગિહે નગરે જાવ પજ્જુવાસમાણે એવં વયાસી-સક્કસ્સ ણં ભંતે ! દેવિંદસ્સ દેવરણ્ણો કતિ લોગપાલા પણ્ણત્તા?,
ગોયમા ! ચત્તારિ લોગપાલા પણ્ણત્તા, તંજહા-સોમે જમે વરુણે વેસમણે । એસિ ણં ભંતે ! ચઉણ્ણં લોગપાલાણં
કતિ વિમાણા પણ્ણત્તા ?, ગોયમા ! ચત્તારિ વિમાણા પણ્ણત્તા, તંજહા-સંજ્ઞપ્પમે વરસિદ્ધે સયંજલે વગ્ગુ । કહિં
ણં ભંતે ! સક્કસ્સ દેવિંદિસ્સ દેવરણ્ણો સોમસ્સ મહારણ્ણો સંજ્ઞપ્પમે ણામં મહાવિમાણે પણ્ણત્તે ?,

[પ્ર૦] રાજગૃહ નગરમાં યાવત્-પર્યુપાસના કરતા આ પ્રમાણે બોલ્યા કે:-હે ભગવન્ ! દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રને કેટલા લોકપાલો

૩ શતકે
ઉદ્દેશ: ૭
॥૩૦૩॥

વ્યાખ્યા-
પ્રશ્નસિઃ
॥૩૦૪॥

કહ્યા છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! તેને ચાર લોકપાલો કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે:-સોમ, યમ, વરુણ અને વૈશ્રવણ. [પ્ર૦] હે ભગવન્ !
એ ચારે લોકપાલોને કેટલાં વિમાનો કહ્યાં છે ? [૩૦] હે ગૌતમ ! એઓને ચાર વિમાનો કહ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે-સંધ્યાપ્રભ,
વરશિષ્ઠ, સ્વયંજ્વલ, અને વલ્ગુ. [પ્ર૦] હે ભગવન્ ! દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રના લોકપાલ સોમ નામના મહારાજાનું સંધ્યાપ્રભ નામનું
મોટું વિમાન ક્યાં રહેલું છે ?

ગોયમા ! જંબુદ્વીપે ૨ મંદરસ્સ પન્વયસ્સ દાહિણેણં ઇમીસે રયણપ્પભાણે પુહવીણે બહુસમરમણિજ્ઞાઓ ભૂમિ
ભાગાઓ ઉડ્ડં ચંદિમસૂરિયગહગણણક્વત્તતારાસ્સવાણં બહુઈં જોયણાઈં જાવ પંચ વહિંસયા પણ્ણત્તા, તંજહા-
અસોયવહેંસણ સત્તવન્નવહિંસણ ચંપયવહિંસણ ચૂપવહિંસણ મજ્જે સોહમ્મવહિંસણ, તસ્સ ણં સોહમ્મવહેંસયસ
મહાવિમાણસ્સ પુરત્થિમેણં સોહમ્મે કપ્પે અસંખેજ્ઞાઈં જોયણાઈં વીતિવહિંસણ એત્થ ણં સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરત્તો
સોમસ્સ મહારત્તો સંઘપ્પભે નામં મહાવિમાણે પણ્ણત્તે અદ્ધતેરસજોયણસયસહસ્સાઈં આયામવિક્કલ્લભેણં ઉયા-
લીસં જોયણસયસહસ્સાઈં બાવન્નં ચ સહસ્સાઈં અદ્ધ ય અહયાલે જોયણસણ કિંચિવિસેસાહિણે પરિક્કલ્લેવેણં ૫૦
જા સૂરિયાભવિમાણસ્સ વત્તન્વયા સા અપરિસેસા ભાણિયન્વા જાવ અભિસેયો, નવરં સોમે દેવે ॥ સંઘપ્પભસ્સ
ણં મહાવિમાણસ્સ અહે સપક્કિલ્લ સપહિદિસિં અસંખેજ્ઞાઈં જોયણસયસહસ્સાઈં ઓગાહિત્તા એત્થ ણં સક્કસ્સ
દેવિંદસ્સ દેવરત્તો સોમસ્સ મહારત્તો સોમા નામં રાયહાણી પણ્ણત્તા ઇગં જોયણસયસહસ્સં આયામવિક્કલ્લભેણં
જંબુદ્વીપમાણે(ણ)વેમાણિયાણં પમાણસ્સ અદ્ધં નેયન્વં જાવ ઉવરિયલેણં સોલસ જોયણસહસ્સાઈં આયામવિ-

૩ શતકે
ઉદ્દેશ:૭
॥૩૦૪॥

બ્યાભ્યા-
પ્રશ્નસિઃ
॥૩૦૫॥

ઋત્વંભેણં પન્નાસં જોયણમહસ્સાહં પંચ ય સત્તાણઉં જોયણસતે કિંચિવિસેસૂણે પરિચ્છેવેણં પળ્લણ્ણે, પાસાયાણં
ચત્તારિ પરિવાડીઓ નેયઢ્ઢાઓ, સેસા નત્થિ ।

[ઉ.] હે ગૌતમ ! જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં મંદર પર્વતની દક્ષિણે આ રત્નપ્રભા પૃથિવીની બહુમમ રમણીય ભૂમિભાગથી ઉંચે
ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહગણ, નક્ષત્ર અને તારારૂપો આવે છે. અને ત્યાંથી બહુ યોજન ઉંચે યાવત્-પાંચ અવતંતસકો કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે:-
અશોકાવતંતસક, સપ્તપર્ણાવતંતસક, ચંપકાવતંતસક, ચૂતાવતંતસક અને વચ્ચે સૌધર્માવતંતસક છે. તે સૌધર્માવતંતસક મહાવિમાનની પૂર્વે
સૌધર્મકલ્પ છે, તેમાં અસંખ્ય યોજન દૂર ગયા પછી-અહીં-દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શકના લોકપાલ સોમ નામના મહારાજાનું સંધ્યાપ્રભ
નામનું મહા વિમાન કહ્યું છે, તે વિમાનની લંબાઈ અને પહોળાઈ સાડાબારલાખ યોજનની છે. તેનો ઘેરાવો ઓગણચાલીશલાખ,
બાવનહજાર, આઠસોને અડતાલીસ યોજન કરતાં કાંઈક વધારે છે. એ સંબંધે સૂર્યામદેવની વિમાન વક્તવ્યતાની પેઠે વધી ટૂંકીકત
કહેવી. અને તે દેવને બદલે સોમદેવ કહેવો. સંધ્યાપ્રભ મહાવિમાનની બરાબર નીચે અસંખ્ય યોજન આગળ અવગાઢા પછી અહીં-
દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શકના સોમ મહારાજાની સોમા નામની રાજધાની છે. તે રાજધાનીની લંબાઈ અને પહોળાઈ એક લાખ યોજનની છે.
આ રાજધાનીમાં આવેલા કિલ્લા વગેરેનું પ્રમાણ વૈમાનિકોના કિલ્લા વગેરેના પ્રમાણ કરતાં અડધું કહેવું અને એ પ્રમાણે ઘરના પીઠ
બંધ સુધી જાણવું. ઘરના પીઠબંધનો આયામ અને વિષ્કંભ સોઝહજાર યોજન છે અને તેનો ઘેરાવો પચ્ચાસહજાર, પાંચસોનેસત્તાણુ
યોજન કરતાં કાંઈક વિશેષાધિક છે. પ્રાસાદોની ચાર પરિપાટીઓ કહેવી અને વાકીની નથી.

સક્કસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરત્તો સોમસ્સ મહારત્તો હમે દેવા આણાઉવવાયવયણનિદેસે ચિટ્ઠંતિ, તંજહા-સોમ-

૩ શ્લોકે
ઉદ્દેશ: ૭
॥૩૦૫॥

व्याख्या-
प्रशस्तिः
॥३०६॥

काइधाति वा सोमदेवकाइधाति वा विज्जुकुमारा विज्जुकुमारीओ अग्गिकुमारा अग्गिकुमारीओ वाउकुमारा
वाउकुमारीओ चंदा सूरु गहा णक्खत्ता तारारुवा जे यावन्ने सहप्पगारा सब्बे ते तब्भत्तिया तप्पक्खिया
तब्भारिया सक्कस्स देविंदस्स देवरन्नो सोमस्स महारन्नो आणाउववायवयणनिहेसे चिट्ठंति ॥ जंबुद्दीवे २ मंदर-
स्स पन्वयस्स दाहिणेणं जाइं इमाइं समुप्पज्जंति, तंजहा-गहदंडाति वा गहमुसलाति वा गहगज्जियाति वा,
एवं गहयुद्धाति वा गहसिंघाडगाति वा गहावसब्बाइ वा अब्भाति वा अभरुक्खाति वा संज्झाइ वा गंधव्वन-
गराति वा उक्कापायाति वा दिसीदाहाति वा गज्जियाति वा विज्जुयाति वा पंसुवुद्धीति वा जूवेत्ति वा जक्खा-
लित्तत्ति वा धूमियाइ वा महियाइ वा रयुग्घायाइ वा चंदोव रागाति वा सूरुवरागाति वा चंदपरिवेसाति वा
सूरपरिवेसाति वा पडिचंदाइ वा पडिसूराति वा इंदधणूति वा उदगमच्छकपिहसियअमोहा पाईणवायाति वा
पडीणवातातिवा जाव संवट्टयवाताति वा गामदाहाइ वा जाव सन्निवेसदाहाति वा पाणक्खया जणक्खया
धणक्खया कुलक्खया वसणब्भूया अणारिया जे यावन्ने सहप्पगारा ण ते सक्कस्स देविंदस्स देवरन्नो सोमस्स
महारन्नो अण्णाया अदिट्ठा असुया अमुया अविण्णा यातेसिं वा सोमकाइयाणं देवाणं, सक्कस्स णं देविंदस्स
देवरन्नो सोमस्स महारन्नो इमे आहावच्चा अभिन्नाया होत्था, तंजहा-इंगालए वियालए लोहियक्खे सणिच्चरे
चंदे सूरु सुक्के बुहे वहस्सती राहू ॥ सक्कस्स णं देविंदस्स देवरन्नो सोमस्स महारन्नो सत्तिभागं पलिओवमं
ठिती पण्णत्ता, अहावच्चाभिन्नायाणं देवाणं एगं पलिओवमं ठिई पण्णत्ता, एवंमहिद्धीए जाव महाणुभागे

३ शतके
उद्देशः ७
॥३०६॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥३०७॥

सोमे महाराया (सू० १६४) १ ॥

देवेंद्र, देवराज शक्रना सोम महाराजानी आज्ञामां, उपपातमां, कहेणमां अने निर्देशमां आ देवो रहे छे:-सोमकायिको. सोम-
देवकायिको, विद्युत्कुमारो, वायुकुमारीओ, चंद्रो, सूर्यो, ग्रहो, नक्षत्रो, तारारूपो अने तेवाज प्रकारना बीजा पण बधा देवो तेनी
भक्तिवाळा, तेना पक्षवाळा अने तेने ताबे रहेनारा छे-ए बधा देवो तेनी आज्ञामां उपपातमां, कहेणमां अने निर्देशमां रहे छे. जंबू-
द्वीप नामना द्वीपमां मंदर पर्वतनी दक्षिणे जे आ पेदा थाय छे:-ग्रहदंडो=मंगल विगेरे त्रण चार ग्रहो एक श्रेणीए तीरछा आवे ते,
ग्रहमुसलो=मंगल विगेरे चार ग्रहो उंची श्रेणीए आवे ते, ग्रहगर्जितो=ग्रहोने फरवानी बखते गर्जारव थाय ते. ग्रहयुद्धो=एक नक्षत्रमां
उत्तर दक्षिण ग्रहोनुं समश्रेणीपणे रहेवुं थाय ते. गृहशृंगाटको=एक नक्षत्रमां गृहनुं सींघोडाना आकारे रहेवुं ते, ग्रहापसव्यो=ग्रहोनुं
प्रतिकुल गमन. अभ्रवृक्षो=वृक्षोना आकारनां वादळां. संध्या. गांधर्वनगरो, उल्कापातो, दिग्दाहो=नीचे अंधारुं होवा साथे उपर मोटुं
नगर बळतुं होय तेवो प्रकाश. गर्जारवो, विजलीओ, धूळनी वृष्टि, यूषोक=शुक्रपक्षना पहेला त्रण दिवसनी चंद्रनी झांखी, धूमिका=
पीळाशवाळी झाकळ, महिका=कंडक धोळाशवाळी झाकळ, रजनो उद्घात=दिशामां धूलनो समूह, चंद्रग्रहणो, सूर्यग्रहणो, सूर्यपरिवेधो,
प्रतिचंद्रो, प्रतिस्वर्यो, इंद्रधनुष, उदकमरस्य=खंडित एवं इंद्रधनुष, कपिहसित=आकाशमां वादळां न होय अने विजली थाय ते
अथवा वांदराना मोढां जेवुं आकाशमां मोटुं देखाय ते, अमोध=उगता अने आधमता सूर्यनी बखते ते किरणना अंधकारथी थाय
ते. पूर्व दिशाना पवनो, पश्चिमना पवनो, ग्रामदाहो यावत्-संनिवेशदाहो-ग्राणक्षय, जनक्षय, धनक्षय, कुरुक्षय, यावत्-व्यसनभूत
अनार्य तथा तेवाज प्रकारना बीजा पण बधा, देवेंद्र, देवराज शक्रना सोम महाराजाथी अजाण्या नथी, अणजोएला नथी, अणसां-

३ शतके
उद्देशः ७
॥३०७॥

કચાર્યા-
પ્રજ્ઞપ્તિઃ
॥૩૦૮॥

મહેલા નથી, અણસમરેલા નથી અને અવિજ્ઞાત નથી અથવા તે વધા સોમકાયિક દેવોથી અજાણ્યા નથી. દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રના સોમ મહારાજાને આ દેવો અપમત્યરૂપ=પુત્ર જેવો અભિમત=માનીતો છે:-અંગારક, મંગલ, વિકોલિક=અઠાસી ગ્રહોમાંનો એક ગ્રહ. લોહિતાક્ષ શનૈશ્વર, ચંદ્ર, સૂર્ય, શુક્ર, બુધ, વૃદ્ધસ્પતિ અને રાહુ. દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રના સોમ મહારાજાની આવરદા ત્રણ ભાગ સહિત પલ્લોપમની છે અને તેના અપાયરૂપ, અભિમત દેવોની આવરદા એક પલ્લોપમની કહી છે,-એ પ્રકારની મોટી કાદિવાળો અને યાવન મોટા પ્રભાવશાલી સોમ મહારાજા છે. ॥ ૧૬૪ ॥

કહિણં મંતે ! સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરત્તો જમસ્સ મહારત્તો વરસિદ્ધે ણામં મહાવિમાણે પણ્ણત્તે !, ગોયમા ! સોહમ્મવડિંસયસ્સ મહાવિમાણસ્સ દાહિણેણં સોહમ્મે કપ્પે અસંસેજ્ઞાઈં જોયણસહસ્સાઈં વીહવતિત્તા એત્થ ણં સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરત્તો જમસ્સ મહારત્તો વરસિદ્ધે ણામં મહાવિમાણે પણ્ણત્તે અદ્ધતેરસ જોયણસયસહસ્સાઈં જહા સોમસ્સ વિમાણે તહા જાવ અભિસેઓ રાયહાણી તહેવ જાવ પાસાયપંતીઓ ॥ સક્કસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરત્તો જમસ્સ મહારત્તો ઇમે દેવા આણાં જાવ ચિટ્ઠંતિ, તંજહા-જમકાહયાતિ વા જમદેવકાહયાઈ વા પેય-કાહયા ઇ વા પેયદેવકાહયાતિ વા અસુરકુમારા અસુરકુમારીઓ કંદપ્પા નિરયયાલા આભિઓગા જે યાવન્ને તહપ્પગારા સઙ્ગે તે તઁભત્તિગા તપ્પક્ખયા તઁમારિયા સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરત્તો જમસ્સ મહારત્તો આણાં જાવ ચિટ્ઠંતિ ॥ જંબુદ્વીપે ૨ મંદરસ્સ પઁવ્વયસ્સ દાહિણેણં જાઈં ઇમાઈં સમુપ્પજ્ઞંતિ, તંજહા-

હે ભગવન ! દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રના યમ મહારાજાનું વરણિષ્ઠ નામનું મહાવિમાન કયાં આવ્યું કહ્યું છે ? [૩૦] હે ગૌતમ !

૩ શતકે
ઉદ્દેશ:૭
॥૩૦૮॥

આસ્ત્યા-
પ્રશ્નિ:
॥૩૦૯॥

સૌધર્માવતંસક નામના મહાવિમાનની દક્ષિણે સૌધર્મકલ્પ છે. ત્યાંથી અસંખ્યહજાર યોજનો મૂક્યા પછી-અહીં-દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રના યમ મહારાજાનું વરશિષ્ટ નામનું મહાવિમાન કંઠુ છે. તેની લંબાઈ અને પહોળાઈ સાદાબારલાખ યોજનની છે, इत्यादि बंधुं सोमना विमाननी पेठे जाणवुं અને યાવત્-અમિષેક, રાજધાની અને પ્રાસાદની પંક્તિઓ સંબંધે પણ તેજ રીતે સમજવું. દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રના યમ મહારાજાની આજ્ઞામાં યાવત્-આ દેવો રહે છે:-યમકાયિક, યમદેવકાયિક, પ્રેતકાયિક, પ્રેતદેવકાયિક, અમૂરકુમાર, અસુરકુમારીઓ, કંદર્પો, નરકપાલો, અમિયોગો અને તેવા પ્રકારના બીજા પણ બધા દેવો તેની ભક્તિવાળા, તેના પક્ષવાળા, અને તેને તાલે રહેનારા છે-તે બધા દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રના યમ મહારાજાની આજ્ઞામાં યાવત્-રહે છે. જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં મંદર પર્વતની દક્ષિણે જો આ અત્યંત થાય છે:—

હિંચાતિ વા હમરાતિ વા કલહાતિ વા બોલાતિ વા સ્વારાતિ વા મહાયુદ્ધાતિ વા મહાસંગામાતિ વા મહાસત્થનિવહ-
નાતિ વા એવં પુરિસનિવહનાતિ વા મહારુધિરનિવહનાઈ વા કુબ્ધુયાતિ વા કુલરોગાતિ વા ગામરોગાતિ વા મંડલરો-
ગાતિ વા નગરરોગાતિ વા સીસવેયનાઈ વા અચ્છિવેયનાઈ વા કલ્લનહદંતવેયનાઈ વા ઇંદગાહાઈ વા સ્વંદગાહાઈ વા
કુમારગાહા જક્ષ્વગાં મૂઘગાં એગાહિયાતિ વા વેઆહિયાતિ વા તેગાહિયાતિ ચાઉત્થહિયાતિ વા ઉચ્ચેયગાતિ
કાસાં સાસાતિ વા સોસેતિવા જરાઈ વા વાહાં કચ્છકોહાતિ વા અજીરયા પંડુરગા હરિસાઈ વા ભગંદરાઈ
વા હિયયસૂલાતિ વા મત્થયસૂં જોણિસૂં પાસસૂં કુચ્છિસૂં ગામમારીતિ વા નગરં લેહં કચ્છડં દોણ-
મુહં મહંબં પટ્ટણં આસમં સંવાહં સંનિવેસમારીતિ વા પાણક્ષયા ધણક્ષયા જણક્ષયા કુલવસણમ્-

૩ શતકે
ઉપેશ: ૭
॥૩૦૯॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥३१०॥

यमणारिया जे यावन्ने तहण्पगारा न ते सकस्स देविंदस्स देवरत्तो जमस्स महारत्तो अण्णाया० ५ तेसिं वा जमकाइयाणं देवाणं । सकस्स देविंदस्स देवरण्णो जमस्स महारत्तो इमे देवा अहावच्चा अभिण्णाया होत्था, तंजहा-अंवे १ अंवरिसे खेव २, सामे ३ सबलेत्ति यावरे ४ । रुहो ५ बरुहे ६ काले ७ य, महाकालेत्ति यावरे ८ ॥ २७ ॥ असिपत्ते ९ धणू १० कुंभे ११ (असी य असिपत्ते कुंभे) वालू १२ वेयरणीत्ति य १३ । खरस्सरे १४ महाघोसे १५, एए पन्नरसाहिया ॥ २८ ॥ सकस्स णं देविंदस्स देवरत्तो जमस्स महारत्तो सत्ति भागं पलिओवमं ठिती पण्णत्ता, अहावच्चाभिण्णायाणं देवाणं एगं पलिओवमं ठिती पण्णत्ता, एवंमहिद्धिए जाव जमे महाराया २ (सू० १६५)

डिंबो, डगरो, कलहो, बोलो, खारो, महायुद्धो, महासंग्रामो, महाशस्त्रनिपतनो, ए प्रमाणे महापुरुषनां मरणो, महारुधिरनां निपतनो, दूर्भूतो, कुलरोगो, ग्रामरोगो, मंडलरोगो, नगररोगो. माथानो दुःखावो, आंखनी पीडा, काननी वेदना, नखनो रोग, दांतनी पीडा, इंद्रना बळगाडो, स्कंदग्रहो, कुमारग्रहो, यक्षग्रहो, भूतग्रहो, एकांतरीओ ताव, बे आंतरिओ ताव, त्रण आंतरिओ ताव, चोथीओ ताव, उद्वेगो, खांसी, श्वास, दम, बळनाशक ताव, दाह, शरीरना अमुक भागनुं सडी जवुं, अजीरण, पांडुरोग, हरस, भगंदर, छातीनुं शूळ, माथानुं शूळ, योनिनुं शूळ, पदखानुं शूळ, कांसुनुं शूळ, गामनी मरकी, खेट, कर्बट, द्रोणमुख, मंडब, पट्टन, आश्रम, संबाध, अने सन्निवेशनी मरकी, प्राणक्षय, जनक्षय, कुलक्षय, व्यसनभूत अनार्य (पापरूप) अने तेवाज प्रकारना बीजा बधा पण ते बधा, देवेंद्र, देवराज शक्रना यम महाराजाथी अथवा यमकायिक देवोथी यावत्-अजाण्या नथी, देवेंद्र, देवराज शक्रना यम

३ शतके
उद्देशः ७
॥३१०॥

શ્યામ્યા-
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૩૧૧॥

મહારાજાને આ દેવો અપત્યરૂપ અભિમત છે:- * ૧ અંબ, ૨ અંબરીષ, ૩ શ્યામ, ૪ સબલ, ૫ રુદ્ર, ૬ ઉપરુદ્ર, ૭ કાલ, ૮ મહાકાલ, ૯ અસિપત્ર ૧૦ ધનુષ, ૧૧ કુંભ, ૧૨ વાલુ, ૧૩ વૈતરણી, ૧૪ સ્વસ્વર, ૧૫ મહાઘોષ એમ એ પશ્ચર છે. દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રના યમ મહારાજાની આવરદા ત્રણ ભાગ સહિત પલ્યોપમની છે અને તેના અપત્યરૂપ, અભિમત દેવોની આવરદા એક પલ્યોપમની છે-એવી મોટી શ્રદ્ધિવાળો યાવત્-એ યમ મહારાજા છે. ॥ ૧૬૫ ॥

કહિ ણં મંતે ! સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરત્તો વરુણસ્સ મહારત્તો સયંજલે નામં મહાવિમાણે પન્નત્તે !, ગોયમા ! તસ્સ ણં સોહમ્મવડિંસયસ્સ મહાવિમાણસ્સ પન્નત્થિમેણં સોહમ્મે કપ્પે અસંખેજ્ઞાઈં જહા સોમસ્સ તહા વિમા-
ગરાયહાણીઓ ભાણિયઠ્ઠા જાવ પાસાયવડિંસયા, નવરં નામણાણત્તં । મક્કસ્સ ણં વરુણસ્સ મહારત્તો ઇમે દેવા આણાં જાવ ચિટ્ઠંતિ, તં--વરુણકાઙ્યાતિ વા વરુણદેવયકાઙ્યાઈ વા નાગકુમારા નાગકુમારીઓ ઉદહિકુમારા ઉદહિકુમારીઓ થણિયકુમારા થણિયકુમારીઓ જે યાવણે તહપ્પગારા મન્થે તે તંભસ્તિયા જાવ ચિટ્ઠંતિ ॥

* ૧ અંબ-નારકોને આકાશમાં લઈ જઈ પહોંચા મૂકે તે અંબ' ૨ અંબરીષ-કાતરોવડે નારકોના કટકા કરીને તેને મઠામાં પકાવવાને યોગ્ય બનાવે. ૩ શ્યામ-નારકોને પીઢા પમાડી ગ્રાસ આપે. ૪ સબલ-રંગે કાબરચિતરો નારકોના આંતરહા અને હૃદયને પહોં નાલે. ૫ રુદ્ર-નારકોને આલાથી પતોવે છે તે. ૬ ઉપરુદ્ર-નારકોના અંગ અને ઉપાંગોને ચીરી નાલે તે. ૭ કાલ-નારકોને કહાવામાં નાસી પકાવે છે. ૮ મહાકાલ-નારકોના માંસના ટુકડાને પીસી સ્વાદ લે તે. ૯ અસિપત્ર-નારકોને તરવારથી છેદે વન ચિકુર્વી નારકોને ગ્રાસ આપે તે. ૧૦ કુંભ-નારકોને ઘડામાં નાસી પકાવે તે. ૧૧ ધનુષ-ધનુષવડે નારકોના કાનને મેદે તે. ૧૨-વાલુક-નારકોને કદંબના ફુલની આકૃતિ જેવી રેતીમાં પકાવે તે. ૧૩ વૈતરણી-રુધીરથી ભરપૂર નદીને વહાવે તે. ૧૪ સ્વસ્વર-નારકોને ચીસ પહોંચાવે. ૧૫ મહાઘોષ-શીખેલા એવા નારકોને મોટી ગર્જના કરી પશુઓની પેટે બાંધી રાખે છે.

૩ શતકે
ઉદેશઃ ૭
॥૩૧૧॥

આવ્યા-
પ્રશ્નઃ
॥૩૧૨॥

જંબુદ્વીવે ૨ મંદરસ્સ પઞ્ચયસ્સ દાહિણેણં જાહં હમાહં સમુપ્પજ્ઞંતિ, તંજહા-અતિવાસાતિ વા મંદવાસાતિ વા
સુવુટ્ટીતિ વા દુવુટ્ટીતિ વા ઉદબ્બેયાતિ વા ઉદપ્પીલાહ વા ઉદવાહાતિ વા પન્વાહાતિ વા ગામવાહાતિ વા
વા જાવ સન્નિવેસવાહાતિ વા પાણવસ્થયા જાવ તેસિં વા વરુણકાહયાણં દેવાણં સક્કસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરત્તો
વરુણસ્સ મહારત્તો જાવ અહાવચ્ચાભિન્નાયા હોત્થા, તંજહા-કક્કોહણ કહમણ અંજણે સંસ્થવાલણ પુંડે પલાસે મોણ-
જ્ઞણ દહિમુહે અયંપુલે કાયરિણ. સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરત્તો વરુણસ્સ મહારણ્ણો દેવુણાહં દો પલિઓવમાહં
ઠિતી પપ્પણ્ણત્તા, અહાવચ્ચાભિન્નાયાણં દેવાણં ણં પલિઓવમં ઠિતી પપ્પણ્ણત્તા, એવંમહિંદ્દીણ જાવ વરુણે
મહારાયા ૩. (સૂ. ૧૬૬)

[પ્ર. ૦] હે ભગવન્ ! દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રના વરુણ મહારાજાનું સ્વયંજ્વલ નામનું મહાવિમાન ક્યાં આવ્યું કણું છે [૩૦] હે
ગૌતમ ! સૌધર્માવતંસક વિમાનની પશ્ચિમે સૌધર્મકલ્પ છે, ત્યાંથી અસંખ્યેય હજાર યોજન મૂક્યા પછી-અહીં વરુણ મહારાજાનું સ્વયં-
જ્વલ નામનું મહાવિમાન આવે છે. આ સંબંધીનો સર્વ જ્ઞાતાંત સોમ મહારાજાની પેટે જાણવો. તેમજ વિમાન, રાજધાની, અને યાવત્-
પ્રાસાદાવતંસકો સંબંધે પણ એજ રીતે સમજવું. વિશેષ એ કે, નામનો મેદ જાણવો. દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રના વરુણ મહારાજાની આજ્ઞામાં
યાવત્ આ દેવો રહે છે:-વરુણકાયિકો, વરુણદેવકાયિકો, નાગકુમારો, નાગકુમારીઓ, ઉદધિકુમારો, ઉદધિકુમારીઓ, સ્તનિતકુમારો,
સ્તનિતકુમારીઓ અને બીજા પણ બધા તેવા પ્રકારના દેવો તેની ભક્તિવાળા યાવત્-રહે છે. જંબુદ્વીપ નામના દ્વીપમાં મંદર પર્વતની
દક્ષિણે જે આ ઉત્પન્ન થાય છે:-અદ્વાસ=અતિવૃષ્ટિ, મંદવાસા=મંદવૃષ્ટિ, સુવુટ્ટી ૧ વા=મુશ્ટિ, દુવુટ્ટી=દુર્વૃષ્ટિ, ઉદબ્બેદા=પહાલની

૩ સ્તવકે
ઉદ્દેશઃ ૭
॥૩૧૨॥

બ્યાખ્યા
પ્રશ્નસિઃ
॥૨૧૩॥

તલેટી વિગેરે માંગમાંથી પાણીનું વહેવું. હૃદ્ધીલ=તળાવ વિગેરેમાં પાણીનો સમૂહ, અપવાહ=પાણીના નાના રેલાઓ વાટે વહેવું, પાણીનો પ્રવાહ, ગામનું તળાવ જવું, સંનિવેશનું તળાવ જવું, ગ્રાણક્ષય, એ વધા વરુણ મહારાજાથી અથવા વરુણકાયિક દેવોથી અજાણ્યા નથી. દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રના વરુણ મહારાજાને આ દેવો અપમત્યરૂપ અભિમત છે. કર્કોટક=નાગરાજના આવાસરૂપ પહાડ છે, કર્દમક=નાગરાજનું નામ છે. અંજન નામનો લોકપાલ છે. શંભુપાલક=લોકપાલનું નામ છે. પુન્દ્ર, પલાશ, મોદ, જય, દધિમુલ, અયંપુલ, અને કાતરિક=દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રના વરુણ મહારાજાની આવરદા જે પલ્યોપમ કરતાં કાંઈક ઓછી રહી છે અને તેના માનીતા દેવોની એક પલ્યોપમની કહી છે એવી મોટી ઋદ્ધિવાળો વરુણ મહારાજા છે. ॥ ૧૬૬ ॥

કહિ ણં ભંતે ! સક્કસ્સ દેવિંદસ્સ દેવરત્તો વેસમણસ્સ મહારત્તો વગ્ગૂણામં મહાવિમાણે પણ્ણત્તે ?, ગોયમા ! તસ્સ ણં સોહમ્મવહિંસયસ્સ મહાવિમાણસ્સ ઉત્તરેણં જહા સોમસ્સ વિમાણરાયહાણિવત્તવ્વયા તહા નેયવ્વા જાવ પાસાયવહિંસયા । સક્કસ્સ ણં દેવિંદસ્સ દેવરત્તો વેસમણસ્સ મહારત્તો હમે દેવા આણાઉવવાયવયણનિ-દેસે ચિટ્ઠંતિ, તંજહા-વેસમણકાહયાતિ વા વેસમણદેવકાહયાતિ વા સુવન્નકુમારા સુવન્નકુમારીઓ દીવકુમારા દીવકુમારીઓ દિસાકુમારા દિસાકુમારીઓ વાણમંતરા વાણમંતરીઓ જે યાવન્ને તહપ્પગારા સન્ને તે તન્નમ્મત્તિયા જાવ ચિટ્ઠંતિ ॥

[પ્ર૦] હે ભગવન્ ! દેવેન્દ્ર, દેવરાજ શક્રના વૈશ્રમણ મહારાજાનું વલ્લુ નામનું મહાવિમાન ક્યાં કશું છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તેનું વિમાન, સૌધર્માવતંસક નામના મહાવિમાનની ઉત્તરે છે. આ સંબંધી સર્વ હકીકત સોમ મહારાજાની પેટે જાણવી અને તે યાવત-

૩ શતકે
ઉદ્દેશ: ૭
॥૨૧૩॥

व्याख्या-
प्रवृत्तिः
॥३१४॥

राजधानी तथा यावत्-प्रामादवतंसक संबंधे पण तेमज जाणवुं. देवद, देवराज शक्रना वैश्रमण महाराजानी आज्ञामां, उपपातमां कहे-
णमां, अने निर्देशमां आ देवो रहे छे:-वैश्रमणकायिक, वैश्रमणदेवकायिक, सुवर्णकुमारो, सुवर्णकुमारीओ, द्वीपकुमारो, द्वीपकुमारीओ,
दिककुमारो, दिककुमारीओ, वानव्यंतरो, वानव्यंतरीओ तथा तेवा प्रकारना बीजा पण देवो तेनी भक्तिवाळा छे. जंबूद्वीप नामना
द्वीपमां मंदर पर्वतनी दक्षिणे जे आ उत्पन्न थाय छे:-

जंबुद्वीवे २ मंदरस्स पडवयस्स दाहिणेणं जाइं इमाइं समुप्पज्जंति, तंजहा-अयागराइ वा तउयाग-
राइ वा तंबयागराइ वा एवं सीसागराइ वा हिरन्न० सुवन्न० रयण० वयरागराइ वा वसुहाराति वा हिर-
न्नवासाति वा सुवन्नवासाति वा रयण० बइर० आभरण० पत्त० पुप्फ० फल० बीय० मल्ल० वण्ण० चुन्न० गंध०
वत्थवासाइ वा हिरन्नवुट्ठीइ वा सु० र० व० आ० प० पु० फ० बी० म० व० चुन्न० गंधवुट्ठी वत्थवुट्ठीति वा भाय-
णवुट्ठीति वा स्त्रीरवुट्ठीति वा सुयालाति वा दुक्कालाति वा अप्पग्घाति वा महग्घाति वा सुभिक्षाति वा दुभि-
क्खाति वा कयविक्रयाति वा सन्निरियाति वा संनिरियाति वा नीहीति वा णिहाणाति वा चिरपोराणाइं पहीण-
सामियाति वा पहीणसेउयाति वा [पहीणमग्गाणि वा] पहीणगोत्तागाराइ वा उच्छिन्नसामियाति वा उच्छिन्न-
सेउयाति वा उच्छिन्नगोत्तागाराति वा सिंघाडगतिगच्चउक्कच्चरच्चउम्मुहमहापहपहेसु गामनि० नगरनिडमणेसु
वा सुसण्णगिरिकंदरसंतिसेलोवट्ठाणभवणगिहेसु संनिक्खित्ताइं थिठ्ठंति, एताइं सकस्स देविंदस्स देवरन्नो वेस-
मणस्स महारन्नो(ण)अण्णायाइं अदिट्ठाइं असुयाइं अवित्तायाइं तेसिं वा वेसमणकाइयाणं देवाणं, सकस्स

३ शतके
उद्देशः ७
॥३१४॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥३१५॥

देविंदस्स देवरत्तो वेसमणस्स महारत्तो इमे देवा अहावच्चाभिन्नाया होत्था, तंजहा-पुण्णभदे माणिभदे सालिभदे सुमणभदे चक्के रक्खे पुन्नरक्खे सव्वाणे [पव्वाणे] सव्वजसे सव्वकामे समिद्धे अमोहे असंगे, सक्कस्स णं देविंदस्स देवरत्तो वेसमणस्स महारत्तो दो पलिओवमाणि ठिती पणत्ता, अहावच्चाभिण्णायाणं देवाणं एणं पलिओवमं ठिती पणत्ता, एमहिइदीए जाव वेसमणे महारायाव्व । सेवं भंते २ ॥ (सू० १६७) ॥ तृतीयशतके सप्तमोद्देशकः समाप्तः ॥ ३-७ ॥

लोढानी खाणो, कलाइनी खाणो, तांबानी खाणो, सीसानी खाणो, हिरण्यनी, सोनानी, रत्ननी, अने वज्रनी खाणो, वसुधारा, हिरण्यनी, सुवर्णनी, रत्ननी, वज्रनी, घरेणानी, पाँदडानी, फुलनी, फळनी, बीजनी, माळानी, वर्णनी, चूर्णनी, गंधनी अने वस्त्रनी, वर्षाओ, तथा ओछी के वधारे हिरण्यनी, सुवर्णनी, रत्ननी, वज्रनी, आभरणनी, पत्रनी, पुष्पनी, फळनी, बीजनी, माल्यनी, वर्णनी, चूर्णनी, गंधनी, वस्त्रनी, भाजननी, अने क्षीरनी वृष्टि, सुकाळ, दुकाळ, सोंघारत, मोंघारत, मिश्रानी समृद्धि, मिश्रानी हानि, खरीदी, बेचाण, धी अने गोळ विगेरेनो संघरो करवो, अनाजनुं संघरवुं, तथा निधिओ, निधानो, घणां जूनां नष्ट धणिवाळां, जेनी संभाळ करनार जण ओछा छे एवां, प्रहीन मार्गवाळां, जेना धणिना गोत्रोनां घरो विरल थयां छे एवां, नधणिआतां, जेनी संभाळ करनार जनो नामशेष छे एवां, जेना धणीनां गोत्रोनां घरो नामशेष छे एवां अने सिंगोळाना घाटवाळा मार्गमां, तरमेटामां, चोकमां, चत्वरमां, चार शेरीओ ज्यां मेगी थाय एवा मार्गमां, राजमार्गमां अने सामान्यमार्गमां, नगरनी पाणीनी खाळोमां, गटरोमां, मसाणमां, पहाड उपरना घरमां, गुफामां, शांतिघर-धर्मक्रिया करवाना ठेकाणामां पहाडने कोतरीनं बनावेल घरमां, सभाने स्थाने अने रहेवाना

३ शतके
वर्गशः ७
॥३१५॥

ઢયાગ્યા-
પ્રજ્ઞસિઃ
॥૩૧૬॥

ઘરમાં રાખેલાં લાખો રૂપીયાના નિધાનો, અને ઢાટેલી લાખો રૂપીયાની ઢોલત, એ બધું ઢેવેંદ્ર, ઢેવરાજ શક્રના વૈશ્રમણ મહારાજાથી, કે વૈશ્રમણકાયિક ઢેવોથી અજાણ્યું નથી, અણજોયું નથી, અસાંભલ્યું નથી, અણસમરેલ નથી અને અવિજ્ઞાત નથી. ઢેવેંદ્ર, ઢેવરાજ શક્રના વૈશ્રમણ મહારાજાને આ ઢેવો અપમત્યરૂપ અભિમત છે:-પૂર્ણભદ્ર, મણિભદ્ર, શાંલિભદ્ર, સુમનોભદ્ર, ચક્ર, રક્ષ, પૂર્ણરક્ષ, સદ્વાન, સર્વયશઃ, સર્વકામ, સમૃદ્ધ, અમોઘ, અને અસંગ, ઢેવેંદ્ર, ઢેવરાજ શક્રના વૈશ્રમણ મહારાજાની આવરડા વે પલ્યોપમની છે અને તેના અપત્યરૂપ અભિમત ઢેવોની આવરડા એક પલ્યોપમ છે એ રીતે વૈશ્રમણ મહારાજા મોટી ઋદ્ધિવાલો છે. હે મગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે. હે મગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે. ॥ ૧૬૭ ॥

મગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ મગવતીમૂત્રના ત્રીજા શતકમાં સાતમા ઉદ્દેશાનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

૩ શતકે
ઉદ્દેશઃ૭
॥૩૧૬॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥३१७॥

उद्देशक ८.

(आठमा उद्देशमां पण देव संबंधीज वक्तव्यता छे.)

रायगिहे नगरे जाव पञ्जुवासमाणे एवं वदासी-असुरकुमाराणं भंते ! देवाणं कति देवा आहेवचं जाव विहरंति ?, गोयमा ! दस देवा आहेवचं जाव विहरंति, तंजहा-चमरे असुरिंदे असुरराया सोमे जमे वरुणे वेसमणे बली वइरोयणिंदे वइरोयणराया सोमे जमे वरुणे वेसमणे । नागकुमाराणं भंते ! पुच्छा, गोयमा ! दस देवा आहेवचं जाव विहरंति, तंजहा-धरणे नागकुमारिंदे नागकुमारराया कालवाले कोलवाले सेलवाले संखवाले भूयाणंदे नागकुमारिंदे नागकुमारराया कालवाले कोलवाले संखवाले सेलवाले, जहा नागकुमारिंदाणं एयाए वत्तव्वयाए णेयव्वं, एवं इमाणं नेयव्वं, सुवन्नकुमाराणं वेणुदाली चित्ते विचित्ते चित्तपक्खे विचित्तपक्खे, विज्जुकुमाराणं हरिकंत हरिस्सइ पभ १ सुप्पभ २ पभकंत ३ सुप्पभकंत ४, अग्गिकुमाराणं अग्गिसीहे अग्गिमाणवे तेज तेउसीहे तेउकंते तेउप्पभे, दीवकुमाराणं पुण्णविसिद्धरूयसुरूयकंतरूयप्पभा, उदहिकुमाराणं जसकंते जलप्पभे जलजलरूयजलकंतजलप्पभा, दिसाकुमाराणं अमियगति अमियवाहण तुरियगति खिप्पगति सीहगति सीहविक्रमगति, वाउकुमाराणं वेलंब पभंजण काल महाकाला अंजण रिट्ठा, थणियकुमाराणं घोस महाघोस आवत्तवियावत्तनंदियावत्तमहानंदियावत्ता, एवं भाणियव्वं जहा असुरकुमारा ।

३ अतके
उद्देशः ८
॥३१७॥

ધ્યારૂયા-
પ્રશ્નસિઃ
॥૩૧૮॥

[પ્ર૦] રાજગૃહ નગરમાં યાવત્-પર્યુપાસના કરતા આ પ્રમાણે બોલ્યા:-હે મગવન ! અસુરકુમાર દેવો ઉપર કેટલા દેવો અધિ-
પતિપણું ભોગવતા યાવત્-વિહરે છે ! [ઉ૦] હે ગૌતમ ! અધિપતિપણું ભોગવતા દસ દેવો રહે છે, અસુરેન્દ્ર, અસુરરાજ ચમર, સોમ,
ચમ, વરુણ, વૈશ્રમણ, વૈરચનેન્દ્ર, વૈરોચનરાજ બલિ, સોમ, યમ, વરુણ અને વૈશ્રમણ. [પ્ર૦] હે મગવન ! નાગકુમાર દેવો ઉપર કેટલા
દેવો અધિપતિપણું ભોગવતા વિહરે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! અધિપતિપણું ભોગવતા યાવત્-દસ દેવો રહે છે, તે આ પ્રમાણે:-નામકુ-
મારેન્દ્ર, નાગકુમારરાજ ધરણ, કાલવાલ, કોઠવાલ, શૈલપાલ, શંખપાલ, નાગકુમારેન્દ્ર, નાગકુમારરાજ, શૂતાનંદ, કાલવાલ, કોલવાલ,
શંખવાલ અને શૈલપાલ, જેમ નાગકુમારોના હંદ્રો સંબંધે એ વક્તવ્યતાથી જણાવ્યું તેમ આ દેવો સંબંધે પણ સમજવું. સુવર્ણકુમારોના
ઉપરીઓ, વણુદેવ, વેણુદાલિ, ચિત્ર વિચિત્ર, ચિત્રપક્ષ અને વિચિત્રપક્ષ છે. વિદ્યુત્કુમારોના ઉપરીઓ હરિકાંત, હરિસહ, પ્રમ, સુપ્રમ,
પ્રમાકાન્ત, અને સુપ્રમાકાન્ત છે. અગ્નિકુમારોના ઉપરીઓ અગ્નિસિંહ, અગ્નિમાણવ, તેજઃ, તેજસિંહ, તેજઃકાન્ત અને તેજઃપ્રમ છે,
દ્રીપકુમારોના ઉપરીઓ, પૂર્ણ, વિશિષ્ટ, રૂપ, રૂપાંશ, રૂપકાંત, અને રૂપપ્રમ છે. ઉદાધિકુમારોના ઉપરીઓ-જલકાન્ત, જલપ્રમ, જલ,
જલરૂપ, જલકાન્ત અને જલપ્રમ છે. દિક્કુમારોના ઉપરીઓ-અમિતગતિ, અમિતવાહન, ત્વરિતગતિ, ક્ષિપ્રગતિ, સિંહગતિ અને સિંહ-
વિક્રમગતિ છે. વાયુકુમારોના ઉપરીઓ:-ધોષ, મહાધોષ, આવર્ત, વ્યાવર્ત, નંદિકાવર્ત, અને મહા નંદિકાવર્ત છે. એ પ્રમાણે બધું
અસુરકુમારોની પેઠે કહેવું. દક્ષિણ ભવનપતિના હંદ્રોના પ્રથમ લોકપાલોના નામો આઘ અક્ષરે આ પ્રમાણે છે:-

સો૦ ૧ કા૦ ૨ ચિ૦ ૩ ષ૦ ૪ તે૦ ૫ હ૦ ૬ જ૦ ૭ તુ૦ ૮ કા૦ ૯ આ૦ ૧૦, પિસાયકુમારાણં પુચ્છા, ગોયમા ! દો
દેવા આદેવચં જાવ વિહરંતિ, તંજહા-કાલે ય મહાકાલે સુરૂવરિરૂવ પુનમદે ય । અમરવહ માણિમદે ભીમે ય

૩ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૮
॥૩૧૮॥

•વાચના•
પ્રજ્ઞાસિઃ
॥૩૧૯॥

તહા મહાભીમે ॥ ૨૯ ॥ કિંનરકિંપુરિસે સ્વલુ સપ્પુરિસે સ્વલુ તહા મહાપુરિસે । અતિકાય મહાકાય ગીયરતી ચેવ
ગીયજસે ॥ ૩૦ ॥ એતે વાણમંતરાણં દેવાણં । જોતિસિયાણં દેવાણં દો દેવા આહેવચં જાવ વિહરંતિ, તંજહા-ચંદે
ય સૂરે ય । સોહમ્મીસાણેસુ ણં ભંતે ! કપ્પેસુ કહ્ દેવા આહેવચં જાવ વિહરંતિ ?, ગોયમા ! દસ દેવા જાવ
વિહરંતિ, તંજહા-સક્રે દેવિદે દેવરાયા સોમે જમે વરુણે વેસમણે, ઈસાણે દેવિદે દેવરાયા સોમે જમે વરુણે
વેસમણે, એસા વત્તવ્વયા સઠ્ઠેસુઽવિ કપ્પેસુ, એ એવે ભાણિયઢ્ઠવા, જે ય ઈંદા તે ય ભાણિયઢ્ઠવા, સેવં ભંતે
૨ ॥ (સૂ. ૧૬૮) ॥ તૃતીયશતેઽષ્ટમોદેશઃ ॥ ૩-૮ ॥

સો=સોમ, કા=કાલવાલ, ચિ=ચિત્ર, પ=પ્રભ તે=તેજસ રૂ=રૂપ, જ=જલ, તુ=ત્વરિતગતિ, કા=કાલ અને આ=આયુક્ત. [પ્ર૦] હે
મગવન્ ! પિશાચકુમારો ઉપર અધિપતિપણું ભોગવતા કેટલા દેવો છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! તેઓ ઉપર અધિપતિપણું ભોગવતા યાવત્
ત્રે ત્રે દેવો વિહરે છે:-કાલ અને મહાકાલ, સુરુપ અને પ્રતિરુપ, પૂર્ણમદ્ર, અને અમરપતિ મણિમદ્ર, ભીમ અને મહાભીમ,
કિંનર અને કિંપુરુપ, સત્પુરુપ અને મહાપુરુપ, અતિકાય અને મહાકાય, ગીતરતિ અને ગીતયજ્ઞ એ વધા વાનવ્યંતર દેવોનાં ઈંદ્રો છે.
જ્યોતિષિક દેવોની ઉપર અધિપતિપણું ભોગવતા ત્રે ત્રે દેવો છે:-ચંદ્ર અને સૂર્ય. [પ્ર૦] હે મગવન્ ! સૌધર્મ અને ઈશાનકલ્પમાં અધિ-
પતિપણું ભોગવતા યાવત્-કેટલા દેવો રહે છે ? [ઉ૦] હે ગૌતમ ! ત્યાં અધિપતિપણું ભોગવતા યાવત્-દશ દેવો રહે છે:-દેવેન્દ્ર,
દેવરાજ શક્ર, સોમ, યમ, વરુણ, વૈશ્રમણ અને દેવેન્દ્ર, દેવરાજ ઈશાન, સોમ, યમ, વરુણ, અને વૈશ્રમણ. એ વધી વત્તવ્યતા વધાય
કલ્પોમાં જાણવી અને જે ઈંદ્રો છે તે કહેવા. હે મગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે મગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે. એમ કહી વિહરે છે. ॥૧૬૮॥

મગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ મગવતીમૂત્રના ત્રીજા શતકમાં આઠમા ઉદ્દેશાનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

૩ શતકે
ઉદ્દેશઃ ૮
॥૩૧૯॥

व्याख्या-
प्रज्ञप्तिः
॥३२०॥

उद्देशक ९.

देवोने अवधिज्ञान होवा छतां पण इंद्रियना उपयोगनी जरूर रहे छे ते माटे इंद्रियोना विषयोनुं निरूपण करवा आ नवमा उद्देशकने कहे छे:-

रायगिहे जाव एवं वदासी-कतिबिहे णं भंते ! ते इंद्रियविसए पण्णत्ते?, गोयमा ! पंचबिहे इंद्रियविसए पण्णत्ते, तं०-सोर्तिंदियविसए जीवाभिगमे जोतिसियउद्देशो नेयव्वो अपरिसेसो ॥ (मू० १६९) तृतीयशते नवमोद्देशः ॥ ३-९ ॥

[प्र०] राजगृह नगरमां यावत्-आ प्रमाणे बोल्यां के:-हे भगवन् ! इंद्रियोना विषयो केटला प्रकारना कइया छे ? [उ०] हे गौतम ! इंद्रियोना विषयो पांच प्रकारना कइया छे, ते आ प्रमाणे:-श्रोत्रेन्द्रियनो विषय इत्यादि आ संबंधे जीवाभिगमसूत्रमां कहेलो आखो ज्योतिषिक उद्देशक जाणवो. ॥ १६९ ॥

भगवत् सुधर्मस्वामीप्रणीत श्रीमद् भगवतीसूत्रना त्रींश शतकमां नवमा उद्देशानो मूलार्थ संपूर्ण थयो.

३ शतके
उद्देशः ९
॥३२०॥

વ્યાખ્યા-

પ્રશ્નિ:

॥૩૨૧॥

ઉદ્દેશક ૧૦.

(આ દશમા ઉદ્દેશકમાં દેવો સંબંધી વક્તવ્યતા કહે છે)

રાયગિહે જાવ એવં ઘયાસી-ચમરસ્સ જં ભંતે ! અસુરિંદસ્સ અસુરરંઘો કતિ પરિસાઓ પળ્લણ્ણતાઓ ?,
ગોયમા ! તઓ પરિસાઓ પળ્લણ્ણતાઓ, તંજહા-સમિતા ચંડા જાયા, એવં જહાણુપુચ્ચીએ જાવડચ્ચુઓ કપ્પો,
સેવં ભંતે ૧ ॥ (સૂ. ૧૭૦) ॥ તહ્યસએ દસમોદેસો સંમત્તો ૩-૧૦ ॥ તતિયં સયં સમત્તં ॥ ૩ ॥

[પ્ર૦] રાજગૃહ નગરમાં યાવત આ પ્રમાણે બોલ્યા કે:-હે ભગવન્ ! અસુરેંદ્ર, અસુરરાજ ચમરને કેટલી સમાઓ કહી છે ?
[ઉ૦] હે ગૌતમ ! તેને ત્રણ સમાઓ કહી છે. તે આ પ્રમાણે:-૧ શમિકા ૨ ચંડા ૩ જાતા એ પ્રકારે ક્રમપૂર્વક અચ્ચુતકલ્પ સુધી
જાણવું. હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે, હે ભગવન્ ! તે એ પ્રમાણે છે. એમ કહી યાવત-વિહરે છે. ॥ ૧૭૦ ॥

ભગવત્ સુધર્મસ્વામીપ્રણીત શ્રીમદ્ ભગવતીમૂત્રના ત્રીજા શતકમાં દશમા ઉદ્દેશાનો મૂલાર્થ સંપૂર્ણ થયો.

૧ શમિકા-પોતાના ઉત્તમપણાને લીધે સ્થિર સ્વભાવવાળી હોવાથી સમતાવાળી અને પોતાના ઉપરીપ કહેલ કોપ અગર ઉતા-
વલવાળા ઘચનોને માન્ય કરી શાંત રહેનારી શમિકા. ૨ ચંડા-સાધારણ પ્રસંગમાં પણ બોલી નાસ્તનારી તે ચંડા. જાતા-કોપને અસ્થાને
પ્રગટ કરનારી તે જાતા. આ ત્રણે સમા ક્રમપૂર્વક અભ્યંતર, મધ્યમા અને બાહ્યા છે સમિકા અભ્યંતરસમા છે, ચંડા ઘચલી સમા

૩ શતકે

ઉદ્દેશ: ૧૦

॥૩૨૧॥

આચાર્યા-
પ્રજ્ઞાસિ:
॥૩૨૨॥

હે અને જાતા બહારની સભા છે, તેમાંની અભ્યંતર સભાની પ્રાચલિકા આ પ્રમાણે છે:-તેનો ઉપરી કાંઈપણ કારણસર અભ્યંતર સભાને બોલાવે છે અને સભાની બેઠક થયા પછી તે ઉપરી તે સભાને પોતાનું પ્રયોજન કહી દેલાડે છે. તે ગૌરવ મોટાઈને યોગ્ય છે. વચલી સભા તો તેનો ઉપરી બોલાવે અથવા ન બોલાવે તો પણ આવે છે. કારણ તેની મોટાઈ થોડી છે. તે વચલી સભાની બેઠક થયા પછી અભ્યંતર સભા સાથે થયેલ વાર્તાલાપને જણાવે છે. અને નક્કી કરે છે. ત્રાજી જાતા સભા બોલાવ્યા વિનાજ ચાલી આવે. કારણ તેની મોટાઈ ઘણી ઓછી છે. પ્રથમ સભામાં ૨૪૦૦૦ દેવો ૩૫૦ દેવીઓ, આયુષ્ય ૨॥ પલ્લોપમ ને દેવીનું ૧॥ પલ્લોપમનું. બીજી સભામાં ૨૮૦૦૦ દેવો. ૩૦૦ દેવીઓ. આયુષ્ય ૨ પલ્લોપમ, ને દેવીનું ૧ પલ્લોપમનું. ત્રીજી સભામાં ૩૨૦૦૦ દેવો. ૨૫૦ દેવીઓ. આયુષ્ય ૧॥ પલ્લોપમનું ને દેવીનું ૦॥ પલ્લોપમનું. આ રીતે દુકાળમાં જણાવ્યું છે બાકી જીવાભિગમ ઉપાગથી જાણવું.

પ્રથમોભાગ: સમાપ્ત.

૩ શતકે
ઉદ્દેશ: ૧૦
॥૩૨૨॥

તૈયાર છે પ્રથમભાગ તૈયાર છે

શાસનધુરંધર અમ્બદેવ ટીકા સહિત

શ્રીમદ્ભગવતીસૂત્ર

ભાગ-૧ થી ૩ દ્વદેક ભાગની કિં. રૂ. ૫-૦-૦

આનંદપુસ્તકાલયના નવા પ્રકાશનો.

વિશેષાવશ્યક-કોઢ્યાચાર્ય (સં.) રૂ. ૧૧) ભાગ ૧-૨

ઉત્પાદાદિસિદ્ધિ: રૂ. ૨૥)

પ્રવચનપરીક્ષા. રૂ. ૬

ષોડશકશ્વસિ. રૂ. ૧

પઢાવશ્યક. રૂ. ૦૥

મઢ્ઢાનું ઠે-પંડિત હીરાલાલ હંસરાજ

इति श्रीमद्भगवतीसूत्रे प्रथमो भागः समाप्तः